

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Savaş
Türkiye
**Varlık
Vergisi**
CAHİT KAYRA

Genişletilmiş **4** • Baskı

Tepkiler ve Yanıtlar

Tarihçi Kitabevi Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Necip Azakoğlu

Editör: Hadiye Yılmaz

Sayfa tasarımı: Güler Kızılelma

Kapak tasarımı: Ayşe Gökem Kozanoğlu

Birinci baskı: Şubat 2011, İstanbul

İkinci baskı: Mart 2011, İstanbul

Üçüncü baskı: Nisan 2011, İstanbul

Dördüncü baskı: Haziran 2013, İstanbul

Boyutlar: 13.5 x 21 cm

Sayfa sayısı: 432

Baskı ve cilt: Kitap Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Davutpaşa Caddesi No: 123 Kat: 1

Topkapı / ZEYTİNBURNU-İSTANBUL

+90 (212) 482 99 10 *Sertifika no:* 16053

ISBN: 978-605-61533-4-1

© Yayın hakları Tarihçi Kitabevi'ne aittir.

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Tarihçi Kitabevi

www.tarihcikitabevi.com

Moda Caddesi No: 104/A Moda / KADIKÖY-İSTANBUL

Tel: 0216 418 68 86

GSM: 0530 370 74 11

E-posta: info@tarihcikitabevi.com

**SAVAŞ
TÜRKİYE
VARLIK VERGİSİ**

CAHİT KAYRA

Tarihçi
KİTAPÇI

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	11
ÜÇÜNCÜ BASKIYA ÖNSÖZ	17
AÇIKLAMA	19

I. SAVAŞ VE SORUNLAR

İkinci Dünya Savaşı	27
İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası	29
Savaş Yıllarında Türk Ekonomisi, Milli Gelir, Üretim	31
Devlet Maliyesi	33
Dış Ticaret	33
Dış Borçlar	34
Para Politikası, Fiyatlar	34
Ulaşım	34
Haberleşme	35
Dünya ve Türkiye	35
 SAVAŞIN FİNANSMANI	 37
Batı'da Finansman Sorunu	37
Türkiye'de Savaşın Finansmanı	39
Milli Korunma Kanunu	41
Devlet Maliyesi	46
TC Merkez Bankası Kaynakları	48
Fiyat Düzeyi	48
Varlık Vergisi	49
Varlık Vergisi Üzerine Genel Düşünceler	51

II. VARLIK VERGİSİ, UYGULAMA

Varlık Vergisi Uygulaması	53
Varlık Vergisi'nin Yürürlükten Kalkması	54
Varlık Vergisi Uygulaması ve Sonuçları	54
Varlık Vergisi Uygulamasını Yöneten Çekirdek Kadro	54
İstanbul Defterdarı Başmüfettiş Faik Ökte	59
Faik Ökte ve "Varlık Vergisi Faciası"	60
"Varlık Vergisi Faciası" Kitabı	61
Verginin En Affedilmez Tarafı	75
"Varlık Vergisi Faciası" Kitabı Hakkında Genel Bir Değerlendirme	76

III. TARTIŞMALAR

Varlık Vergisi Uygulama Yıllarında Yapılan Tartışmalar	87
1950 Sonrasında Varlık Vergisi Konusu	90
1999 Sonrası Varlık Vergisi Tartışmaları	101

IV. ELEŞTİRİLER, TARTIŞMALAR

Genel Bakış	113
 GENEL VE POLİTİK KONULAR	 115
 Ekonomi Politikası	 115
Kemalist Politika	118
Türk Bürokrasisi Sorunu	123
Tarım Politikası ve Çiftçinin Korunması	127
Milli Korunma ve Men'i İhtikâr Kanunları	129
Varlık Vergisi ve Çağdaş Vergicilik	133
Vergi Sistemi ve Reform	135
Türkiye-Almanya İlişkileri ve Varlık Vergisi	141
Yahudilerin Türkiye'den Ayrıldıkları İddiası	145
Devletin Haysiyet ve İtibarı	146

Yabancıların Mükellefiyeti	148
Yabancı Ülkelerdeki Tepkiler	151
Azınlıklar, Piyasa, Dış Ticaret	153
Yunan Uyrukluların Vergisi	156
Bedeni Mükellefiyet Konusu	161
Batı Ülkelerinde Sürgün Uygulamaları	169
İş Mükellefiyeti ve Ereğli Kömürleri	172
Kentin Çok Renkli Kültür Dokusu Sorunu	175
Üslup, Anlatı Sorunu	177

TEKNİK KONULAR	181
Vergide Eşitsizlik İddiaları	181
Türk Dönmeleri	195
Mükelleflerden Beyanname Alınmaması Konusu	196
İtiraz Hakkı Konusu	199
Vergiye Ödeme Süresi Konusu	201
Keyfi Vergilendirmeler, Değiştirmeler	203
Tedavül Hacmi, Fiyatlar, İhtikâr	204

V. KIRSAL KESİMİN VERGİLENDİRİLMESİ

Toprak Mahsulleri Vergisi	209
Yokluk Vergisi	216
Hayvanlar Vergisi	219

VI. SAVAŞ, SEFALET VE TÜRKİYE'NİN YARDIM ELİ

Genel Bakış	221
TÜRKİYE'NİN YARDIM ELİ (YUNANİSTAN)	222
İkinci Dünya Savaşı'nda Talihsiz Yunanistan (Büyük Açlık Yılları ve Türkiye)	223

Savaş Sırasında Yunanistan'ın Sorunları ve Türkiye'nin Yardımları	225
TÜRKİYE'NİN YARDIM ELİ (MUSEVİLER)	231
Avrupa ve Museviler	231
Selanik Dramı	233
Türkiye ve Yahudiler	239
 Türkiye ve Ermeniler	 246
 İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye	 247
ÖZET VE SONSÖZ	251
 TEPKİLER VE YANITLAR	 259
Genellikle Lehte Olan Tepkiler	259
Aleyhte Olan Tepkiler	262
 EKLER	 287
 KAYNAKLAR	 409
 DİZİN	 413

Cahit Kayra. 1917'de doğdu. Mülkiye'yi bitirdi. Devlet hizmetinde 30 yıl bürokrat olarak bulundu. İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'de başvurulan Varlık Vergisi uygulamasında en genç müfettiş olarak çalıştı. Politikaya girdi, milletvekili oldu. Emekliliğinden sonra araştırma ve öykü kitapları yazdı.

ÖNSÖZ

Dünya insanla vardır ve bütün insanların yaşama hakkı vardır. Savaşlar insanların yaşama hakkını ellerinden alır ve dünyalarını yok eder. Savaşta ölen insanlar için dünya da yok olur. İkinci Dünya Savaşı milyonlarca insanın yaşam haklarını ve dünyalarını yok etmiştir. Akıllı ve bilinçli askerler haklı olarak savaştan olabildiğince uzak kalmak isterler; çünkü savaşın ne olduğunu özellikle onlar bilir. Tarihin kendi mantığı vardır ve bu mantık daima ileriye, iyiye ve mutluluğa yöneliktir. Ancak zaman zaman bunalımlar yaşanır ve toplumlar savaşımlara, felaketlere sürüklenir. Tarihin oluşumunda büyük adamlar etkin olurlar. Bu etkinlik bazen tarihin çizgisini değiştirmek, bazen de tarihin çizgisinin değişmesini önlemek şeklinde olur. Bazıları yönettikleri toplumları savaşımlara sürükler, bazıları savaşları önler.

20. yüzyılda bir büyük adam Anadolu Türkünün kaderini yazdı. Mustafa Kemal Atatürk Birinci Dünya Savaşı sonunda fiilen parçalanmış ve Batılı güçler tarafından paylaşılmış bir devletten geri kalan

dağınık güçleri toplayarak yeni ve canlı bir devlet kurdu. Bu devletin sosyal yapısına yeni ve çağdaş bir ideal aşıladı. Onun yetiştirdiği kuşaklar, bizler, İsmet İnönü'nün dediği gibi, Mustafa Kemal Atatürk'e minnettarız.

Mustafa İsmet İnönü, büyük savaşlardan çıkmış, dünya ekonomik krizinin pençesinden henüz kurtulamamış Türkiye'nin yönetim sorumluluğunu İkinci Dünya Savaşı başlarken aldı. Bu savaş da birincisi gibi milyonlarca insanın dünyasını yok ederken, İnönü bütün devlet adamlarına örnek olacak bir yetkinlikle ülkeyi bu cehennem dışında tutmayı başardı. Bunun için İsmet İnönü'ye teşekkür ediyoruz. Bugün Türkiye ayakta duruyorsa bunu İsmet İnönü'ye borçluyuz.

1922'de, savaşların bittiği tarihte, insan gücü tükenmişçesine az, büyük bölümü yanmış, yıkılmış, ekonomik gücü olmayan bir topluluktan gelip bugün dünya siyasetinde sözü dinlenen, dünyanın yönetici büyük ekonomileri arasında yer alan Türkiye, bu başarıyı doksan yıldır savaşlara katılmamış olmasına da borçludur. Günümüzde, İkinci Dünya Savaşı'nın ortamını, koşullarını ve olaylarını yaşamış, az insan kalmıştır. O yıllarda yönetim sorumluluğunu yüklenmiş kimseler hiç kalmamış gibidir. Bütün yazılara, bütün anlatılara rağmen yeni kuşaklar bu konuda gerçeklere yaşayarak

vakıf olanları tedirgin edici bir bilinçsizlik, duyar-sızlık ve yüzeysellik içinde yaklaşıyor.

Zamanımızda Türk medyasında Cumhuriyet ta-rihi üzerinde düşünce üretenler iki gruba ayrılmış bulunuyor. Birinci gruptakiler Türkiye'yi, Cumhu-riyet'i, Kurtuluş Savaşı'nı, Atatürk'ü ve Atatürk'ün düşünce ve tasavvurlarını anlatan ve haklı olarak yücelten yazarlardır. İkinci grupta yer alan yazar-lar ise Kurtuluş Savaşı'ndan başlayarak Cumhuri-yet tarihinin kaçınılmaz sıradan aksaklıklarını ser-gileme konusunda örgütlü bir kampanya açma ve Cumhuriyet'i, onu kuranlarla birlikte küçültme, kötöleme çabasında görünmektedirler.

Büyük bir milletin yüzyıllar süren ve zaman za-man büyük acılar içeren tarihinde değişik karak-terde olaylar olur. En gerçekçi yargıyı, yaşanan günün son değerlendirmesinde bulabiliriz. Os-manlı, 1920'de tükenmişti. Türkiye Cumhuriyeti ise 2010 yılında dünyada sözü dinlenen bir devlet-tir. Bunlar açık, gerçek yargılardır. Yukarıda sözü-nü ettiğimiz ikinci kategoride yer alanlar bu gerçe-ği inkâr edebilirler mi? İnkâr ederlerse bunun an-lamı nedir?

Tarihle yüzleşmek uygar bir toplum için kaçınılmaz bir onur sorunudur, bir zorunluluktur. Akıllı devletler bu zorunluluğu, sorumluluğunu taşıdıkları toplumun son tahlildeki çıkarları ile dengelemeyi bilirler. Buna karşı çıkanlar için top-

lumun yargıları değişik olur. Kimileri saflıkla, iyi niyetle ve bilimsel nedenlerle yorumlanır; kimileri için maksatlı hareketlerin arkasında kişisel çıkarları olduğu düşünülür. Özellikle sosyal yaşam konusundaki doktrinlerini kolaylıkla değiştirip bir kamptan ötekine kolaylıkla atlayanlar konusunda bu düşünce biçimi geçerlidir.

Bu bağlamda 1980 sonrası, iddialı Maocu solcuların kendiliklerinden ortadan silindiği ve eski ateşli solculardan bir bölümünün yeni sağ akımın ve dinci kategorinin en hırslı yandaşı haline dönüştüğü bir ortamda, eski bir olay birden ve özenli bir şekilde gündeme getirildi. Düşünce yapılarında, savaş yıllarında Türk toplumunun çektiği acılara yer vermeyen, bu acıları önemsemeyen bazı yeni aydınlar, çeşitli araçları kullanarak Varlık Vergisi üzerinden Türkiye Cumhuriyeti'nin politikalarına, siyaset ahlakına ve geçmişin erdemli insanlarına ağır suçlar yükleyen bir yayın kampanyası açtılar. Bunların hiçbirisi savaş yıllarını yaşamış insanlar değillerdir. Bilgileri, yansızlığı ve bilimselliği kuşkulu kitaplardan ya da kulaktan duyma kişisel bilgi ve görüşlerden oluşmuştur. Ama kampanyaları başarılıdır. Türk kamuoyu yıllardır bu kampanyanın yarattığı travma içinde geçmişini kötülemeyi doğal karşılıyor. Acınacak olan, ürkütücü olan bu bilinçsizlik, bu sevimsizliktir.

ÖNSÖZ

Bu Cumhuriyet'i içerdeki ve dışarıdaki düşmanlarla ve aymazlarla, boğazlarına kadar kan içinde boğuşan insanlar kurdu. Bugünkü kuşakların o insanlara saygı borçları var. Unutulmamalı!

Bu kitap bir bakıma, bu olaya tarihin, yukarıda anlattığımız mantığı açısından açıklık getirmek için yazılmıştır.

Cahit Kayra, Ekim 2010

Copyright © 2010 by Rantey.org
All rights reserved.
No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or by any information storage and retrieval system, without prior written permission from Rantey.org.

ÜÇÜNCÜ BASKIYA ÖNSÖZ

Dünyada önemli olaylar birbirini kovalıyor. İslam ülkelerinde başkaldırıları, Japonya'da tsunami ve nükleer felaket ve kabaran petrol entrikaları... Türkiye'de seçim kavgaları... Bir şarkıcı ile ilgili olayın şaşırtıcı yansımaları... Bu tablo içinde yetmiş yıl öncesinin Varlık Vergisi tartışması ise alçakgönüllü niteliği ile medyada kendisine özgü yerini aldı. Haklı bir istenç oluşturdu ve bir gerçeği kanıtladı:

Varlık Vergisi tartışması, bir yıla mahsus olarak uygulanışından yetmiş yıl sonra ve dünyadaki siyasi değişime koşut bir görüntüde ve anakronik bir kampanya halinde canlandırıldı. Bu tartışma, ilgili kamuoyunu o derece bizar etmiş olmalı ki, bıkkınlık veren bu durum karşısında ilk kez daha kapsamlı bir şekilde hazırlanan bu kitap beklenilen ilgiyi gördü. O nedenle yeni baskılara gitmek gereği duyuldu.

Bu ilginin arkasındaki düşünsel temel şudur:

Bu kampanya, Varlık Vergisi tartışması formatı altında Türkiye Cumhuriyeti'nin, bu Cumhuriyet'in

temel değerlerinin ve o Cumhuriyet'i kuran ve yöneten erdemli kadronun haksız yere küçültülmesi, yaralanması izlenimini veriyordu. Türkiye'nin yetmiş yıl önceki yöneticileri, ülkeyi, bütün dünyayı saran savaş ateşlerinin dışında tutmayı başarmışlardı. Bunu kim inkâr edebilir ve daha önemlisi kim bundan rahatsız olur? Bütün dünya yanıp yıkılırken Türkiye bunun dışında kalır ve bundan büyük yararlar sağlarsa, bu sonucu kim hoş karşılar, kim hoş karşılamaz? Varlık Vergisi'nin bu olayda, yani Türkiye'nin savaşa girmemesinde bir payı olmuşsa bundan neden şikâyet edilsin? Türkiye halkının o tarihlerde katlandığı ağır yükler meydana iken, bazı varlıklı kimselerin birikmiş servetlerine böylesine ihtiyaç duyulduğu bir anda başvurulması bütün bir sistemi aşağılamaya hak kazandırır mı?

Kısaca, bunun bilincinde olan kamuoyu bu alçakgönüllü kitaba böyle bir ilgi göstermiştir. Biz bu konuda medyada yer alan tartışmaları özet şeklinde bir ek olarak kitaba ekledik.

Okurlarımıza saygı ile...

AÇIKLAMA

Varlık Vergisi olayı 1942'de, günümüzden yetmiş yıl önce yaşandı. Bu arada zaman zaman eleştiri ve tartışma konusu oldu. Ben de bu konuşmalara karıştım. Televizyon kameraları önünde açıklamalar yaptım. Bu etkinliklerde konuşmamın gereksiz tartışmalara yol açmamasına özen gösterdim. Varlık Vergisi ne zaman, nasıl yaşanmışsa onu kabil olduğu kadar yerinde bırakmak gerektiğine inanıyordum. Çünkü yanlış anlaşılıyordu. Ancak konu bazı yazarlar tarafından sürekli açık tutulduğu için bazen temkinli ve ihtiyatlı olma davranışımı istemeden aşmış olduğumu sanıyorum.

Giderek, Varlık Vergisi üzerindeki yayınlar, bir anlamda yoğunlaştı ve tedirgin edici bir hal aldı. Ve bir gün arkadaşım Alev Coşkun'dan bir tür uyarı geldi. Benden, Varlık Vergisi'ni yaşayan sonuncu Maliye Müfettişi olarak kapsamlı ve aydınlatıcı bir çalışma yapmamı istedi. Bunu, Murat Katoğlu'nun uyarısı, özendirisi izledi. Coşkun ve Katoğlu, benim bu konuda bir çalışma yapmamın

bir görev ve sorumluluk olduğu üstünde ısrar ettiler. Murat Katoğlu, ayrıca, hazırladığım metnin ilk ciddi eleştirmeni oldu; ona bu bağlamda özellikle teşekkür etmek isterim. Şefik Büyükyüksel, Mimar Ersen Gürsel, Necip Azakoğlu, Eczacı Melih Sezer konuyu canlı tuttular ve bana önemli kaynaklar getirerek çalışmamı heyecanlandırdılar. Güngör Uras'tan teknik yardım, Hasan Pulur'dan teşvik gördüm. Tanıdığım daha birçok kişiden mesajlar geldi. 2010 yazının sıcak ve karmaşık iklimi içinde zamanımı bu kitaba verdim.

Bu çalışmaya başlamamda, temelde etkili olan ve önemli gördüğüm başka olaylar var.

Varlık Vergisi uygulaması 1942-1943 yıllarında yaşandı ve bitti. Üzerinden yedi yıl geçti. O zamana kadar Türkiye'yi yöneten Cumhuriyet Halk Partisi 1950'de seçimi kaybetti ve Demokrat Parti iktidara geldi. Ertesi yıl bu verginin uygulanmasında baş görevli olan eski İstanbul Defterdarı ve Maliye Teftiş Kurulu Başkanı Faik Ökte Bey *Varlık Vergisi Faciası* adı altında bir kitap yayınladı. Bu kitap, ilerde açıklayacağımız şekilde Varlık Vergisi formatı altında eski iktidarın kapsamlı şekilde eleştirisi ve suçlanması niteliğini taşıyordu. Demokrat Parti'nin başarılı siyasi mücadelesinde bu kitap kullanıldı.

Zaman içinde Varlık Vergisi de, Faik Ökte Bey'in kitabı da unutuldu.

Bundan sonraki dönemde, konumuz bakımından şöyle bir süreç yaşandı:

1950-1960

Bu yıllarda içinde Demokrat Parti kesintisiz olarak on yıl Türkiye'yi yönetti. Bu arada enflasyonist bir ekonomik rejim ve siyasi partiler arasında çok ağır bir mücadele yaşandı. Kıbrıs'ta olaylar başladı. Londra ve Zürich Antlaşmaları imzalandı.

Ortadoğu'da ihtilaller oldu, Irak'ta krallar öldürüldü, Lübnan'da kanlı bir iç savaş yaşandı.

Türkiye Kore'deki savaşa bir tugay askerle katıldı. Sonra NATO'ya kabul edildi.

Dünyada, Soğuk Savaş başladı.

Varlık Vergisi konusu unutulmayı sürdürdü.

1960-1970

Bu yıllarda Türkiye'de 27 Mayıs olayı oldu. Demokratik bir anayasa kabul edildi. Bundan sonra Türkiye'de ilk kez koalisyonlu h k metler kuruldu.

Kıbrıs'ta olaylar oldu. Filistin'de savaş başladı. Mısır-İsrail savaşı oldu. Avrupa'da hızlı bir ekonomik kalkınma gelişti. Türkiye 1963 Ankara Antlaşması ile (bugün Avrupa Birliği dediğimiz) Ortak Pazar'a aday kaydedildi.

Soğuk Savaş devam etti.

Varlık Vergisi konusu unutulmayı sürdürdü.

1970-1980

Bu yıllarda Türkiye'de yine darbeler oldu. Sağ ve sol arasında kanlı savaşlar yaşandı.

Ermeni örgütleri soykırım iddiasını uluslararası bir konu haline getirdiler. Ermeni ASALA çetesi, yabancı memleketlerdeki 40 Türk diplomatını öldürdü.

Türkiye, Kıbrıs'a, Barış Harekâtı ile müdahale etti.

Soğuk Savaş devam etti.

Varlık Vergisi konusu unutulmayı sürdürdü.

1980-1990

Türkiye'de üçüncü darbe oldu. Bu darbe sonucu anti-demokratik bir anayasa kabul edildi. Yönetimde otoriter, ekonomide liberal bir politika yürürlüğe konuldu.

1989'da Sovyetler Birliği dağıldı. Uluslararası politik ve askeri denge bozuldu. Amerika Birleşik Devletleri dünya politikasına tek başına egemen oldu.

Soğuk Savaş sona erdi.

Bu tarihten sonra Türkiye'de yeni ve değişik bir dönem başladı.

Tarihimizle yüzleşmek adı altında İkinci Cumhuriyetçilik akımı diye yeni bir düşünce akımı belirdi. Ve birden bazı gazeteciler ve yazarlar Varlık Vergisi konusunu yeniden açtılar. Yani uygulamadan yarım yüzyıl sonra konu hatırlanmış oldu.

Bir yazar, Varlık Vergisi zemini üstünde olayları çarpıtarak bir roman yayınladı: Aşkale yollarında haksızlık, aşk, hüznün...

Roman senaryolaştırılarak filme çekildi. Olanları, romanda olduğundan daha fazla abartarak, değiştirerek (Yahudilerin yerine Ermeni kahramanlar koyarak) çekilen, siyasi ve Ermeni milliyetçiliği üzerine kurulu bir film...

Batı'da, artık eskisi gibi Sovyetlere karşı bir tampon olmak görevi kalmayan Türkiye'yi kötülemek için yapılan "Gece Yarısı Ekspresi"nin Türkiye'de Türk vatandaşlar tarafından yapılan bir benzeri...

Bu zemindeki girişimler devam etti.

Bir Türk yazar, bu romana benzer eserler yayınladı. Nereden öğrenmiş ise, Türklerin bir milyon Ermeni'yi ve 30 bin Kürt'ü öldürdüğünü yazdı. Kendisine Batı'dan, Nobel ödülü verdiler.

Medyada tanınmış, tanınmamış yazarlar Varlık Vergisi üzerine kitaplardan ya da ağızdan anlatılanlardan öğrendiklerine, işittiklerine dayanarak yazılar yazdılar. İddialar, kötülemeler sergilediler.

Verimli bir kaynak bulduklarını düşünen İkinci Cumhuriyet yandaşı akademisyenler de boy boy kitaplar çıkardılar, konferanslar verdiler, televizyonlarda açık-kapalı oturumlara çıktılar. Bu kampanyaya karşı çıkan yazar ve akademisyenler de bunlara karşılık veren yazılar ve kitaplar ya-

yınladılar ama bunların sesleri ötekiler kadar güçlü olmadı.

Tümü ile, Varlık Vergisi formatı altında Türkiye'yi ve Türkiye Cumhuriyeti'ni ve o tarihlerde memleketi yöneten insanları kötülemeye yönelik bu kampanya, dikkat çekici bir şekilde sürdü gitti.

Bu yayınların içerdiği özelliğe işaret etmek gerekecektir.

Varlık Vergisi konusunda, çoğunluğu aleyhte olan ve Türkiye Cumhuriyeti'ni kötüleme konusunda âdeta çıkarları zedelenen yabancılarla yarışa giren yazılarda dikkat çeken iki özellik bulunmaktadır. Bunlardan birincisi: Bazı istisnalar dışında, bütün bu görüşlerin, yorumların, eleştirilerin ve Türkiye Cumhuriyeti aleyhine beyanların kaynağı, İstanbul eski Defterdarı Faik Ökte Bey'in *Varlık Vergisi Faciası* kitabıdır. Bu tür yazarların istisnasız hepsi bu kitaptaki bilgileri ve yorumları eleştiri süzgecinden geçirmeden (daha doğrusu geçirme gereğini duymadan) olduğu gibi almakta ve kendi yorumlarını buna göre oluşturmaktadır. Bu önemli bir yanlışlıktır. İkinci özellik, yukarıdaki birinci özelliği tamamlamaktadır: Yazarlar verginin rakamsal niteliği, bir diğer deyişle gerçek ağırlığı, bu ağırlığın dağılışı biçimi üzerinde durmamaktadırlar. Bu durum ilerde değineceğimiz istisnalar dışında sağlıklı görüşlerin oluşturulmasına engel olmuştur diye düşünülebilir.

Bu yorumu, özel maksatlarla gerçekleri yansıtan iddialar için değil, iyi niyetle üretilen düşünceler için yapmaktayım.

Ben böyle düşünüyorum.

Savaş yılları sırasında genç bir Maliye müfettişiydim. 1941 yılında birinci askerlik hizmetimden terhis olunmuştum. Varlık Vergisi çalışmalarına en genç, en küçük yaşta, en kıdemsiz müfettiş olarak katıldım.

Bugün o çalışmaya katılan müfettişlerden hiçbiri sağ değil. Ben yaşamımın sonuna geldim. Beni bırakıp gitmeye hazırlanan yorgun bir fiziksel yapım var. Sosyal görev ve fonksiyonlarımı çoktan tamamladım. Ama bizim çocukluğumuzda ve gençliğimizde, haklı umutlarla bağlandığımız Kemalist ideallerin hoyrat ellerde hırpalandığını görmekten hüznün ve ezâ duyuyorum. Varlık Vergisi konusunun, o dönemi yaşamamış, o dönemi bilmeyen, anlamayan, belki de kasıtlı olarak anlamaz görünen insanlar tarafından, yanlış ve haksız yere eleştirilmesini hoş görmek gibi bir hakkım olmadığını düşünüyorum.

Bu kitabı bu nedenle yazdım.

Ve yazarken bazı paragrafları, yeri geldikçe özellikle yineledim. Yine aynı maksatla bazı konuları grafiklerle anlatmayı uygun buldum. İstedim ki bu konular, hafızanın prensiplerine göre, olabildiğince bellekte kalsın.

- I -

SAVAŞ VE SORUNLAR

İkinci Dünya Savaşı

İkinci Dünya Savaşı 1939 yazında başladı. Aslında yıllar öncesinden hazırlanmıştı. Almanya, Nazi Almanyası alabildiğine silahlanıyordu. Gelecek bir savaş için. Aslında herkesin bildiği gerçek, İkinci Dünya Savaşı'nın, Birinci Dünya Savaşı'nın küllendiği yıldan itibaren başladığı idi. Birleşik Krallığı ve Fransa'yı yöneten siyasi kadrolar ise yıllar boyu buna gereken dikkati ve önemi vermemişti. Türkiye bu tarihlerde İngiltere ve Fransa ile bir ittifak antlaşması yapmış bulunuyordu.

Hitler Almanyası 1938 yılında Avusturya ile birleşti. Aynı yılın Eylül'ünde Münih Antlaşması sonucu Sudet Bölgesi de Almanya'ya katıldı. 1939 Ağustosunda Almanya ve Sovyetler saldırmazlık paktı imzaladılar. Bir ay sonra 1 Eylül 1939 sabahı Alman orduları Polonya'ya girdi. 17 Eylül'de de Sovyetlerin Kızıl Ordusu Polonya'nın doğu sınırını aştı. Birleşik Krallık ve Fransa, Almanya'ya sa-

vaş ilan ettiler. Almanlar Belçika'yı, Hollanda'yı geçerek Fransız topraklarına, 1940 Haziranında Paris'e girdiler. İngilizler Fransa'daki ordularını büyük zorluklarla adalarına kaçırabildiler. İngiltere savaşı başladı. Almanya safında yer alan İtalyanlar Arnavutluk'u işgal ettikten sonra Yunanistan'a saldırdılar, fakat başarılı olamadılar.¹

Almanlar Kuzey Afrika'ya çıktılar. Almanya Türkiye ile saldırmazlık paktı imzaladı.

Almanlar 1941 Nisanında Balkanları ve Yunanistan'ı işgal ettiler, Ege adalarına çıktılar; 1941 Haziranında Barbarossa Harekâtı ile Sovyetler sınırını geçtiler. 1941 Aralıkında Japonya Pearl Harbour baskını ile Amerika Birleşik Devletleri'ne savaş açtı. Amerika Birleşik Devletleri İkinci Dünya Savaşı'nda (1942'de) İngiltere'nin yanında yer aldı.

İngilizler Almanları Tobruk'ta durdurdular. Sovyetler hem Stalingrad hem de Leningrad önünde Alman ordularını durdurdular. 1942'nin ikinci yarısında savaşın kaderi belli oldu. Ancak Alman ordusu büyük gücü ile ayakta idi. İngiltere (Churchill) ve Sovyetler (Stalin) Türkiye'nin Almanya'ya savaş açmasını ve Almanya'ya karşı üçüncü cephenin Balkanlar'da açılmasını istediler.

¹ Bu arada Türkiye Yunanistan'a silah dahil çeşitli yardım malzemesi yolladı. Savaş bitti. Türkiye, Birleşmiş Milletler Topluluğu'na katıldı. Türkiye İkinci Dünya Savaşı'na fiilen girmedi. Cephelede çarpışmadı. Ama coğrafyasının özelliği, ekonomik yapısı nedeniyle savaşın dünya toplumlarına getirdiği büyük acıyı aynı oranda yaşadı.

İsmet İnönü bunu kabul etmedi. 1942 Ağustosunda Almanlar Kuzey Afrika'da yenilgiye uğradılar. Müttefikler 1943'te İtalya'ya çıktılar. 1944 Haziranında Sovyetler Alman ordularına karşı büyük bir saldırı başlattı (Bagradion Planı). Aynı ay Müttefikler Normandiya Çıkartması'nı başlattılar. Türkiye, Müttefiklerin önerisi üzerine, 23 Şubat 1945'te Almanya ve Japonya ile ilişkilerini kesti ve hukuki anlamda İkinci Dünya Savaşı'na katılmış oldu. 8 Mayıs 1945'te Almanya teslim oldu. Aynı yılın Ağustos ayında da Japonlar teslim oldu.

İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası

İkinci Dünya Savaşı başlarken, daha önceki savaşların engin deneyimlerini yaşamış olan İsmet İnönü, cumhurbaşkanı olarak Türkiye'nin yönetimini üstlendi. Türkiye'nin bu tarihteki dış politikasının temel kuralları şöyle özetlenebilir:

**Savaş katılmamak,
Toprak bütünlüğünü korumak,
Olabilirdiince tarafsız kalmak,
Serüvenlere kalkışmamak,
Savaşan taraflar arasında denge kurmak.**

Kurallar böyle olmakla birlikte denge konusunda zaman zaman çetin durumlarla karşılaşıldı. İsmet İnönü'nün büyük yeteneği bu konuda dengeyi tamamiyle elden çıkmasını önledi. Savaşın ba-

şında İtalya Amavutluk'u işgal ettiği zaman, Türkiye İngilizler ve Fransızlarla bir garanti anlaşması yapmayı uygun gördü. Esasen 1939 Ağustosunda Almanya Sovyetler Birliği ile bir anlaşma yapınca 12 Ekim 1939'da Türkiye Müttefiklerle anlaşarak bir anlamda bağımsızlık politikasından ayrıldı. Fransa 1940 başında çöktü. İngiliz-Fransız ittifakı sona erdi. Türkiye İngiltere ile olan bağlılığını sürdürdü. Ancak (aslında Batı Bloku'nu destekleyen ve İngiltere ile olan ittifakından ayrılmayan) Türkiye, İngiltere'nin isteğini, yani Balkanlarda Almanya'ya karşı savaş açması talebini kabul etmedi.² Savaşa katılan Romanya daha başlangıçta bir bölüm toprağını Sovyetlere, Macaristan'a ve Bulgaristan'a vermek durumunda kalmıştı. Almanlar 1941 Martında Balkanlara ve Yunanistan'a indi; Türkiye'nin batısı Almanya tarafından sarılmış oldu ve Türkiye bu yeni durum karşısında Almanlarla bir saldırmazlık anlaşması yapmayı uygun buldu.

Türkiye'nin Sovyetler ile olan ilişkileri bir ölçüde bozuldu. Alman orduları aynı yılın Haziran ayında Sovyetler Birliği sınırlarını geçti.

2 Eden ve Dill, vadeli bir talepte de bulunmuşlardır. "Almanlar Bulgaristan üzerinden Yunanistan'a hücum edebilirler, ki İtalyan müttefiklerinin yardımına gelmek üzere bunu yapmaları pek mümkündür. Türkiye bu halin vukuunda harbe gireceğini şimdiden açıklasın" demişlerdir. İnönü buna da red cevabı vermiştir: "Türkiye İngiltere'nin muzaffer olmasını istemektedir, ittifakına bağlıdır, kendisine taarruz vaki olursa harp edecektir, fakat kendisi tecavüzi bir harekete girişemez, ordusunun bugünkü teslihat ve teçhizat durumu buna cevaz veremez," demiştir. (Zeki Kunceralp, *İkinci Dünya Harbinde Türk Dış Siyaseti*, s.61.)

1941-42 yıllarının gündemini Alman-Sovyet mücadelesi ve Atlantik savaşları oluşturdu. 1942 Temmuzunda Başbakan Refik Saydam vefat etti; yeni kabineyi Şükrü Saraçoğlu kurdu. Daha sonraları Türkiye-Almanya politikasını yürüten Numan Menemencioğlu Dışişleri Bakanlığı'ndan ayrıldı. 1943'te Müttefikler Sicilya'ya çıktılar. Bu arada İngilizler ve Sovyetler Türkiye'nin savaşa katılması konusunda ısrar ettiler. Kahire Konferansı'nda İngilizlerin havaalanlarını kullanma talebini Türkiye kabul etmedi.

1944'te Almanya Asya'da Sovyetlere karşı yürüttüğü savaşla tamamıyla yitirdi. Savaşın kaderi belli oldu.

Türkiye, Müttefiklerin önerisi üzerine Almanya'ya karşı hukuksal nitelikte olmak üzere savaşa girdi. Almanya'ya krom ihracatı durdu, Boğazlar Mihver Devletleri'ne kapandı. Türkiye savaşa girmediği halde sonunda kazananların yanında yer almış oldu. Birleşmiş Milletler Topluluğu'na katıldı.

Savaş Yıllarında Türk Ekonomisi, Milli Gelir, Üretim

Türkiye'de, İkinci Dünya Savaşı başladığı sıralarda daha önceki bunalımın, 1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin bıraktığı olumsuz etkiler tamamıyla

giderilememiş bulunuyordu. İkinci Dünya Savaşı başlarken Türk ekonomisinin yapısının ana hatları yalın, kaba rakamlarıyla şöyle görünmektedir: Türkiye'nin 1940'lı yılların başında nüfusu 18 milyondur. Bu nüfusun % 25'i kentlerde, beldelerde ve geri kalan % 75'i köylerde yaşamaktadır. Okur yazarlık, istatistiklere göre % 24 oranındadır. Yıllık nüfus artışı savaşın yaşandığı 1940'lı yıllarda % 1.0 kadardır. İkinci Dünya Savaşı başlarken Türkiye'nin tarım kesimindeki nüfusu 13.5 milyondur. Tarım üretimini sağlayan bu nüfusun bir milyona yaklaşan parçası askere alınarak Türkiye'nin savunması için sınırlara gönderilmiş, üretken olmaktan çıkıp tüketici haline gelmiştir.

18 milyonluk nüfusun geliri cari fiyatlara göre 34 milyar TL, 1948 fiyatlarına göre 9.0 milyar TL'dir. Bu gelirin dağılışı şöyledir: % 46 tarım, % 16 sanayi, % 38 hizmetler. Türkiye'de tarım alanındaki başlıca kalemler olarak üretim şu görünümdedir: Buğday üretimi 4 milyon ton. Fasulye üretimi 70 bin ton. Şekerpancarı üretimi 553 bin ton. Pamuk üretimi 77 bin ton. Bu rakamlar, nüfusunun dörtte üçü kırsal kesimde yaşayan ve ekonomisi çok büyük ölçüde tarıma bağlı olan Türkiye'nin o günün koşulları içindeki ekonomik gücünü belirlemek bakımından verilmiştir. Bir karşılaştırma yapmak gerekirse 2009 yılında Türkiye'de buğday üretiminin 20.5 milyon, fasulye

üretiminin 180 bin, şekerpancarı üretiminin 17.3 milyon, pamuk üretiminin 1.7 milyon ton olduğunu belirtebiliriz.

Devlet Maliyesi

Bu dönemde devlet bütçesi, devlet masrafları, savaş dolayısıyla birdenbire büyük bir artış göstermiştir. 1939'da 390 milyon lira olan harcamalar 1942'de 900 milyon liraya yükselmiştir. 1942'de bütçe 90 milyon lira açık vermiştir. Ekonominin gelişmesi açısından ana etken olan yatırımlar çok büyük ölçüde kamu alanındadır ve savaş dolayısıyla azalmıştır. Bu kamu yatırımlarının temelini, devletçilik sistemi içinde programlanan Birinci Sanyai Planı'nın başarılı uygulaması oluşturmuştur.

Dış Ticaret

Türkiye'nin, zaten niteliği nedeniyle sınırlı olan ve 1929 krizi yüzünden gelişememiş olan dış ticareti, bu kez savaş dolayısıyla daha da daralmış, çok büyük ölçüde ihtiyaç duyulan ithalat malları arzı da önemli ölçüde gerilemiştir. Dış ticarete ithalat ve ihracat değer olarak sabit kalmakta (fiyatların yükselmesi nedeniyle) reel dış ticaret hacmi miktar olarak önemli ölçüde azalmaktadır.

Dış Borçlar

Türkiye'nin bu tarihte Osmanlı İmparatorluğu'ndan devraldığı 107 milyonluk dış borcu vardır ve bunu düzenli şekilde ödemektedir. Bunun dışında Sovyetlerden dokuma fabrikaları ve diğer yatırımlar için, İngiltere'den Karabük Demir Çelik Fabrikası için alınan borçlar vardır.

Para Politikası, Fiyatlar

Savaş yıllarında gerekli finansmanı karşılamak için Merkez Bankası kaynaklarına başvurulması sonucu dolaşımdaki para 1939 yılında 307 milyon iken 1941'de 543 milyon, 1942'de 765 milyon liraya çıkmıştır. Savaş sırasında fiyatlarda, hayat pahalılığında, enflasyonda ciddi bir artış olmuştur. 1923'e göre 1939'da 70 olan Toptan Eşya Endeksi 1942'de 232'ye yükselmiştir.

Ulaşım

İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı tarihte 780 bin kilometrekarelik ülkenin ulaşım donanımı da o günün koşullarına göre yetersizdir. Demiryollarında büyük bir atılım yapılmış ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan devralınan 4500 kilometrelik demiryoluna 3600 kilometrelik demiryolu eklenmiş-

tir. Savaş yılları başladıktan sonra demiryolu inşaatı, gerekli malzeme olmayışı yüzünden hemen hemen durmuştur (170 kilometre). Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne devredilen karayollarının toplamı 14.000 kilometredir (toprak yollar dışında); Ankara-İstanbul-İzmir gibi büyük illerin yöresinde 9 metre genişlikte ve bakımı gerekli şekilde yapılamayan yollar vardır. Bu yollarda kullanılan araçların büyük kısmı kağnı, öküz arabası, at arabası, fayton, talika, deve, at ve katırdır. 1939-40 yılında Türkiye'de:

4795 otomobil, 1457 otobüs, 4432 kamyon bulunmaktadır.

Haberleşme

Telefon şebekesi ise yeni ele alınmıştır. Ankara'da 2000 hatlı bir santral kurulmuş, Ankara-İstanbul arası haberleşme tek kanallı iki hat ile sağlanmış görünmektedir. Kurtuluş Savaşı sırasında olduğu gibi telgraf büyük ölçüde haberleşme ihtiyacını karşılamaktadır.

Dünya ve Türkiye

Dünya devlerinin birbirleriyle boğuştukları (bu boğuşma yedi yıl sürmüştür) sırada, onların üretim büyüklükleri ile Türkiye'nin ekonomik gücü

karşılaştırılırsa şu sonuçlar alınacaktır. Türkiye bu dönemde dünyadaki:

Kâğıt üretiminin 2000/1, demir çelik üretiminin 15.000/1, elektrik üretiminin 10.000/1'i ölçüsünde bir üretim gücüne sahiptir.

Dünyanın büyük devletleri, sonunu hesaplayamadıkları bir savaş cehennemi yaratma yarışına girdikleri sırada, bu cehennemin bir kenarında, yeniden kurulmaya çalışılan Türkiye'nin ekonomik donanımı bu kadar zayıftır.

SAVAŞIN FİNANSMANI

Batı'da Finansman Sorunu

Savaş bütün Avrupa'da barış zamanının yönetim normlarını değiştirdi. Ülkeler savaşın getirdiği büyük sorunları aşabilmek için her alanda yeni ve radikal önlemler alma yoluna gittiler. Savaş boğuşmalar, ölümler ve yıkılışların yanında bir başka haksızlığı, "haksız kazançlar" olayını da doğurdu. Hükümetler aynı zamanda hem savaşta düşman ile başa çıkmak, hem de içerde halkın yaşam gereksinmesini olabildiğince karşılamak ve bu arada bu haksız kazançları önlemek durumunda kaldılar. Böylece hem haksız kazançları önlemek, hem de haksız kazançlara yerine göre el koymak gereğini duydular.

Batı'da bu konuda alınan önlemlerin başında kazançlardan alınan vergilerin artırılması geldi. Bu, bazı hallerde kazancın hemen tamamının alınması ölçüsüne kadar vardi. Almanya, İngiltere, Amerika gibi devletlerin kullandıkları yöntem budur. Bu yöntem, yükümlülerin vergi mat-

rahlarına uygulanan vergilendirme oranları (bazılarında gelirin tamamına el konulmasına kadar giden) yükseltılarak uygulandı. Birçok ülkede ise servet vergisi niteliğinde ve o adı taşıyan ölçüde vergiler tarh edildi (salındı). Yunanistan, Bulgaristan ve İsviçre'de "geçici" nitelikte olmak üzere bu tür vergiler uygulandı.

Bu konuda okuru biraz daha bilgilendirmek için Hüseyin Perviz Pur'un Varlık Vergisi konusundaki kitabından² aşağıdaki ayrıntıları buraya alıyoruz:

Amerika Birleşik Devletleri'nde şirketlerin kazançları % 94 oranında vergilendi. Bu vergiye *Wealth Tax* (Varlık Vergisi) adı verilmişti. Almanya'da Olağanüstü Savaş Kazançları Vergisi ise daha önceki yılların vergilerinin % 150'si oranında bir vergi idi. Ayrıca alınan ek vergi ile birlikte bunlar toplam kazançların % 85'inin vergi olarak alınması sonucunu vermektedir. Savaş uzayıp giderken bu önlemler günden güne artırılmıştı. İngiltere'de olağanüstü kazançların (*Excess Profit*

2 Hüseyin Perviz Pur, *Varlık Vergisi ve Azınlıklar*, s.327-337. Üçüncü grup önlemler ise "piyasanın kontrolü" oldu. Devletler bu yolla savaş sırasında üretimi, tüketimi, dağıtımı, fiyatları, ücretleri, kâr hadlerini denetim altında tutarak ekonomik dengenin bozulmamasını sağlamaya çalıştılar. Arada bu dengenin bozulmasından doğacak sosyal sakıncaları önlemek bakımından dağıtım konusunda ciddi önlemler aldılar, ihtiyaç maddelerinin vesika ile dağıtımı geniş ölçüde uygulandı. Bu arada üretimi denetleyici pratikler kullandılar. Sermayelerin yatırıma müdahale ettiler (İngiltere'de sermaye kontrolü gibi).

Tax) oranı % 100 olmuş, yani kurumların kazancı tamamıyla vergi olarak Hazine'ye alınmıştır. İsviçre'de yeni tüketim vergileri yanında "Tek Vergi" adı altında bir servet vergisi alınması yoluna gidilmiştir. Vergi üç yılda ve taksitler halinde alınmıştır. Fransa'da kazanç ve gelir vergilerinin oranları yükseltilmiştir. Bu büyük ekonomiler dışında klanlardan Yunanistan'da geçici bir servet vergisi uygulanmıştır. Bulgaristan'da Yahudilerden ayrı bir vergi alınması düşünülmüştür. Macaristan'da da bir defada alınacak bir servet vergisi kabul edilmiştir.

Savaş harcamalarının karşılanması konusunda ikinci kategori önlem "borçlanmalar" oldu. Devletler, yönetimi altındaki halklardan çeşitli şekillerde ve ölçülerde borçlanma yoluna gittiler. Bu borçlanmalarda da genellikle yükümlülerin gelir hesapları ve daha önceki işlemleri borçlanmaların hesaplanmasında kullanıldı.

Türkiye'de Savaşın Finansmanı

Yukarıda anlatmaya çalıştığımız tablonun özü şudur:

Savaş başlamıştır. Siyasette, ekonomide, toplum yaşamında birçok şeyler değişecektir. Türkiye dış politikada savaşa girmemeyi kararlaştırmıştır ve bunun gereklerini yerine getirmeye çalış-

maktadır. Ülke içinde ise sosyal ve ekonomik dengeleri koruması gerekmektedir. Savaşın o günün dünyasına sosyal alanda neler getireceğini (kıtlık, hastalık, ihtikâr ve karaborsa), yöneticiler bilmekte, tahmin etmektedirler. Bu yöneticiler deneyimli devlet adamlarıdır ve bütün sorumluluklarının bilincindedirler. Çoğu Birinci Dünya Savaşı'nın olaylarını yaşamışlardır. Zayıf, güçsüz Türk ekonomisinin, savaşın getirdiği savunma harcamalarına, ticaret alanındaki kısıtlamalara, piyasada üretim/tüketim dengesizliğine ve bunların neden olacağı finansman sorunlarına karşı hazırlıklı bir yapısı yoktur. Hükümet bu durumda çeşitli alanlarda önlemler almaya girişmiştir. Bu önlem alanları ve alınan önlemler şöyle sınıflandırılabilir:

- 1) Yönetim önlemleri: Milli Korunma Kanunu, Men'i İhtikâr (Vurgunculuğu Önleme) Kanunu.
- 2) Mali önlemler: Finansman kaynağı aranması,
 - a) Var olan vergileri artırmak.
 - b) Yeni vergiler uygulamak:
Varlık Vergisi, Toprak Mahsulleri Vergisi.
 - c) Bütçede tasarruf önlemleri.
- 3) Parasal önlemler.

Milli Korunma Kanunu

İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı günlerde Dr. Refik Saydam'ın başında bulunduğu hükümet ilk önlem olarak 18 Ocak 1940 tarihinde TBMM'de kabul edilen 3780 sayılı Milli Korunma Kanunu'nu uygulamaya başladı.³

Milli Korunma Kanunu çok geniş olarak bütün ekonomiyi kapsayacak şekilde, büyük bir çalışma ile hazırlanmıştı. Temel amaç hükümlerinden sonra sırasıyla Teşkilat, İktisadi Hükümler, Mali Hükümler, Ceza Hükümleri ve Muteferrik Hükümlerle, ek ve geçici maddeleri içeriyordu. Bu yasanın kapsamı kullanılan sözcük sayısından da belirlenebilir. Yasa 20 sayfa idi, 81.760 sözcükten oluşuyordu. Bu kanunun dayandığı temel ilke olağanüstü zamanlarda, örneğin savaş zamanında ekonominin bütününe düzenlemek ve böylece sosyal yaşamdaki dengeleri korumaktı. Savaş geçtikten sonra bu uygulamaya da son verilecektir. Bu düzenleme için Bakanlar Kurulu'na büyük görevler ve uygulama yetkileri veriliyordu. Çünkü savaş hızla geliyordu ve sürekli olarak Büyük Millet Meclisi'nin yasalaştıracağı mevzuat ile bu gelişme-

3 Milli Korunma Kanunu için Bkz. Ek:1. Savaş bittikten sonra uygulama durdurulmuş fakat kanun kaldırılmamıştı. 1956 yılında karşılaşılan büyük enflasyon karşısında Milli Korunma Kanunu 1956-1957 yıllarında bir kez daha yürürlüğe konulmaya çalışılmış ve büyük kargaşaya neden olmuştur.

ye yetişmek olanağı yoktu. Bu düşüncelerle hükümete yasa çıkarmadan alınacak kararnamelerle yapabileceği uygulamalar konusunda verilen yetkiler şöyle özetlenebilir:

İktisadi, mali konularda önlemler almak:

İktisadi, ticari işletmeler ile, ulaşım işleriyle ilgili kuruluşların faaliyetlerine, üretimlerine müdahale etmek, yerine göre, gerekli tazminatı vermek suretiyle bunlara el koymak.

İç ve dış ticaret etkinliklerini denetlemek. Buna göre ihtiyaç halinde stoklara ve dağıtımına el koymak. Fiyatları düzenlemek, alışverişi sınırlamak. Yerine göre iş sahiplerini teşvik edici önlemler almak, gereğine göre zorla (işçileri) çalıştırma yoluna gitmek, uygulama için örgüt kurmak.

Milli Korunma Kanunu'nun uygulanmasını gereğince sağlamak için hükümete özel örgütler kurması yetkisi de verilmiştir. Hükümet zamanla başlıca şu örgütleri kurmuştur:

Komisyonlar: Merkezde ve illerde yasayı uygulamakla görevli ve sorumlu komisyonlar kurmak.

İaşe Müsteşarlığı: Piyasanın, fiyatların denetimi, halka ihtiyaç maddelerinin sağlanması konusunda alınacak önlemler geliştirmek ve uygulamak (Anafikir üreticiden düşük fiyatla almak ve tüketiciye düşük fiyatla satmak idi.)

Milli Korunma Kontrolörleri: Milli Korunma Kontrolörleri kanunun uygulaması ile ilgili işleri yapmakla görevli idiler ve geniş yetkilerle donanmışlardı. Kapalı yerlere girmek, el koymak, mühürlemek ve benzeri konularda tam yetkileri vardı. (Maliye müfettişlerine de aynı görev ve yetkiler verilmişti.)

Ticaret Ofisi: İstanbul'da 5 milyon lira sermaye ile kurulmuştu. Her türlü yiyecek maddelerini satın almak, satmak, dağıtmak, stoklamak, depolamak, piyasadaki fiyatları denetlemek ve bu amaçla örgütler kurabilmek yetkileri vardı.

Petrol Ofisi: Petrol Ofisi'ne petrol konusunun düzenlenmesi, alım, satım, depolama işleri görevi verilmişti. İaşe Müsteşarlığı ve Ticaret Ofisi kaldırıldığı halde Petrol Ofisi, özelleştirildiği tarihe kadar, etkinliğini sürdürülmüştür.

Milli Korunma Kanunu'nun verdiği yetkilerle hareket eden gerek Dr. Refik Saydam ve gerekse Saraçoğlu hükümetleri, çeşitli uygulamalara girişmişlerdir. Bu uygulamalar içinde bazıları şunlardır:

Tarım ürünlerine düşük fiyatlarla el konulması (% 25 kararı). Küçük çiftçinin hayvanlarına Milli Savunma mükellefiyeti olarak el konulması.

İşçilerin çalışma rejimlerinin düzenlenmesi, çalışma süresi (Zonguldak'taki kömür işçileri). Piyasada gerekli görülen mallara el konulması (yağlar,

hububat, bakliyat) ve iç piyasada, ithalatta, ihracatta fiyatların saptanması.

Çeşitli ihtiyaç maddelerinin bölgeler arasındaki ulaşımının denetimi ve sınırlandırılması (örnek: Trabzon'dan İstanbul'a yağ naklinin yasaklanması).

Temel ihtiyaç maddelerinin, başta ekmek olarak vesika ile sistemli olarak dağıtılması.

Milli Korunma Kanunu'nun Dr. Refik Saydam Hükümeti zamanındaki uygulaması bazı bakımlardan yararlı olmakla beraber amaçlanan sonuçları verememişti. Yani fiyatlar hem artmış hem de mallar piyasadan çekilmiş, ihtikâr, karaborsa etkinlikleri genişlemişti. Konya'da kilo başına 30 kuruş olan buğdayın kilosu İstanbul'da 200 kuruş olmuştu. Zeytinyağı aynı durumda idi. Memlekette büyük zeytinyağı stoku olduğu biliniyordu, fakat fiyat 350 kuruşa çıkmıştı. Halk el yıkayacak sabun bulamaz hale gelmişti.⁴ Tifüs salgını karşısında yeterince aşı, hastalara gazlı bez, ameliyatlarda ameliyat ipliği bulunamamaktaydı. Zahire ticareti yapanlar ve özellikle ithalatçılar malları stok ederek fiyatların yükselmesini bekliyorlardı. Arada büyük kârlar, büyük zenginler oluşuyor, servetler, sermayeler sınırlı ellerde toplanıyordu. Bu Büyük Halkın gelirinin bu kanallara akması, Bü-

⁴ Piyasada sabun kıtlığı o ölçüde olmuştu ki, binden fazla öğrenciyi barındıran Haydarpaşa Lisesi'nde çocuklar bitlenmişti. O tarihte o lisede yatılı kalan çocuklar günün belli saatlerinde oturup bit ayıklaması yapıyorlardı.

yük Halkın, yani geniş halk kitlelerinin fakirleşmesi demekti. O arada elinden öküzü, arabası alınan küçük çiftçiler iş bulmak için kentlere yığılmaya başlamışlardı. Dürüst bürokrat ve politik kadrolar meşru olmayan kazançlarla mücadele etmeye çalışırken, doğal olarak zayıf ahlaklı kadrolar da savaşın getirdiği ortamdan yararlanma olanaklarını kullanmayı sürdürüyorlardı. Gelir dağılımı emekçi, dar gelirli, küçük çiftçi aleyhine ciddi ve tehlikeli şekilde bozulmuştu. Yaşam kazanma koşulları bozulan bir kısım çiftçiler kentlerde iş bulmaya (hamallık) gider oldu. Buna karşılık bir üretici sınıf zengin sınıf kategorisine geçti.⁵ Milli Korunma Kanunu'nun bazı uygulamalarında (iş mükellefiyeti), zorunluluk olduğu hallerde, ne kadar sert önlemlere başvurulduğu hakkında bir örnek vermeyi uygun bulduk. Bu örneği Varlık Vergisi bölümündeki "Bedeni Mükellefiyet" paragrafının sonunda bulacaksınız.

Milli Korunma Kanunu'nun 1940-1941 arasında, ilk iki yıl içindeki uygulamasının istenilen denge- nin oluşmasını sağlayamadığı görüldü. Bununla birlikte biz, bu yasanın ne kadar özenle ve ayrıntılı olarak hazırlandığının anlaşılması için kanun metnini bu kitaba 1 numaralı ek olarak katmayı uygun bulduk. Türkiye'de yaşam koşulları kötü-

5 Korkut Boratav, *Türkiye'de Devletçilik*, s.229.

leşmeyi sürdürdü. Ek önlemler alınmak gerekiyordu. Bu konuyu aşağıdaki bölümlerde anlatmaya çalışacağız.

Devlet Maliyesi

Savaşın yarattığı ortam derhal devlet bütçesine yansımış ve gelir ve gider dengesi değişmiştir. Hükümet şiddetle artan masraflar karşısında açık veren bütçelere gitmek zorunda kalmıştır. Bu dönemde bütçe gelir ve giderlerinin ve açıklarının durumu şöyledir (milyon TL olarak):

Yıllar	Giderler	Gelirler	Açıklar
1939	390	382	- 8
1940	550	539	- 11
1941	648	574	- 74
1942	978	885	- 93

Bu tablo, 1942 yılında hükümetin savaş içinde gereken harcamaları yapabilmek bakımından güç durumda olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan savaşın başlaması ile birlikte hükümet bütçe ve gelir gider hesapları üzerinde durarak tasarruf çareleri aramaya başlamıştır. Ancak zaten kısıtlı olan gelir imkânları ve yapılması gereken işler ve ödenmesi gereken zorunlu harcamaları kısıtlama

olanağı da bulunamamıştır. Tek çare olarak yatırımlar üzerinde durulmuştur. Savaş yıllarında, toplam yatırımların oluşumu ise şöyledir (1948 sabit fiyatları):

Yıllar	Yatırımlar (Milyon TL)
1939	965
1940	870
1941	711
1942	628
1943	729
1944	679
1945	670

Bu durum Birinci Sanayi Planı ile girişilen hızlı tempolu yatırım hamlesinin savaş sırasında bir ölçüde durakladığını yeterince açıklamaktadır. Bilindiği gibi savaşın neden olduğu yeni ekonomik durum karşısında İkinci Sanayi Planı da terk edilmiştir.⁶

⁶ Bu arada başta, kendilerine arazi satın alınan, inşaat yapımları için bir ölçüde finanse edilen Köy Enstitüleri olmak üzere, eğitimle ilgili kurumların yatırımlarına olanak tanınmıştır.

TC Merkez Bankası Kaynakları

Savaş döneminde hükümetin karşılaştığı ihtiyaç karşısında Merkez Bankası'na başvurması sonucu, tedavüldeki para hacmi üç yıl içinde devlet harcamalarına koşut olarak artmıştır:

Yıllar	Dolaşımdaki Para (Milyon TL)
1939	307.7
1940	433.8
1941	543.5
1942	765.5

Görüldüğü gibi dolaşımdaki para üç yıl içinde 2.5 kat oranında artmış bulunmaktadır.

Fiyat Düzeyi

Savaş yılları içinde bütçe açıkları, dolaşımdaki para hacminin artması, kaçınılmaz şekilde fiyatları da büyük ölçüde yükselmiştir:

Yıllar	Toptan Eşya Fiyatları
1938/1939	100
1940	126
1941	175
1942	339

Sonuç: Savaş yıllarında, devlet gelir giderlerinin, dolaşımdaki para hacminin ve fiyatların birbirine koşut olarak iki buçuk-üç kat arttıkları görülmektedir. Ekmek, yağ, et, süt, şeker gibi yiyecek maddeleri, ısınma konusunda kömür, odun ve nice ihtiyaç maddelerinin fiyatları da, ihtiyacın niteliğine ve ağırlığına göre olmak üzere aynı paralelde yükselmiştir. Bu durum doğaldır, çünkü daha önce de değinildiği gibi Türkiye'nin o günkü koşullar içinde üretim kapasitesi ve olanakları kısıtlı kalmaktadır.

Milli Korunma Kanunu ile getirilen, başvuru olan önlemler ise amaçlanan sonuçları sağlayamamıştır. Ama bu sorunun bir cephesi, bir parçasıdır. Bunun yanında başka mali, siyasi, idari sorunlar vardır. Dr. Refik Saydam'ın vefatı üzerine Saraçoğlu tarafından kurulan yeni hükümet bu durum karşısında önlem alma stratejisini değiştirmiş ve Milli Korunma uygulamasını kısmen durdurmuştur. Bu konuda yeni Ticaret Bakanı Behçet Uz'un savaş ortamını düşünmeden piyasayı liberalleştirme politikası uygulamaya kalkışması doğal sonucunu vermiş, fiyatların yükselmesi sürmüştür.

Hükümet bu durumda radikal çareyi vergilendirme alanında aramıştır.

Varlık Vergisi

Türkiye Büyük Millet Meclisi, 11 Kasım 1942 tarihinde "4305 sayılı Varlık Vergisi Hakkında Ka-

nun" adını taşıyan yasayı kabul etti. Bu yasa, verginin mevzuu, verginin miktarı, verginin tarhı, verginin tebliğ ve tahsili, mürür-u zaman, mer'iyet bölümlerini içeren 17 maddeden oluşuyordu.⁷ On bir aylık uygulamadan sonra 17 Eylül 1943 tarih ve 4501 sayılı üç maddelik bir yasa ile yürürlükten kaldırılacaktı.⁸

Yasanın içeriği özet olarak şöyledir:

a) Bu vergi servet ve kazanç sahiplerinin varlıklarından ve olağanüstü kazançlardan bir defaya mahsus olmak üzere alınacaktı. Kanunun ikinci maddesi, verginin kimlerden alınacağını belirlemektedir: Büyük kazanç vergisi mükellefleri, büyük çiftçiler, belli değerler üstündeki gayrimenkul malların sahipleri, işleri ticaret, komisyonculuk, tellallık ve simsarlık olmadığı halde bir ve birkaç kez, 1939 yılından sonra bu işleri yapmış olanlar.

b) Verginin miktarı mükelleflerin daha önce tarh veya tahakkuk edilmiş vergileri, büyük çiftçilerin zirai durumları, gayrimenkullerin değerleri göz önünde tutularak hesaplanacaktır.

c) Bu hesaplama il ve ilçelerde kurulacak komisyonlar tarafından yapılacaktır. Bu komisyonlar bulunulan yerin en büyük mülki âmirinin başkanlığında mal müdürü, Ticaret Odası (çiftçilerin ver-

7 Bkz. Ek:2. Varlık Vergisi Kanunu.

8 Bkz. Ek:2. Varlık Vergisi Kanunu'na ek kanun (Kaldırılması hk.).

gilerinde Ziraat Odası) ve belediyelerce seçilecek üyelerden oluşacaktır.

d) Komisyonlar vergi hesaplama ve tarh işlemlerini on beş günde bitirmekle yükümlüdür.

e) Komisyonların aldıkları kararlara, bu suretle yapılan tarhiyata itiraz edilemez, dava açılmaz.

f) Bu suretle tarh olunan vergiler, vergi miktarlarının ilanından itibaren (ilan şekli, listelerin belli yerlere asılması vb. kanunda gösterilmiştir) 15 gün içinde ödenmek zorundadır. Zamanından sonra yapılacak ödemeler faize tabidir.

g) Borçlarını bir aylık süre içinde ödemeyenler memleketin herhangi bir yerinde genel hizmetlerde çalıştırılırlar. **(Kadınlar ve 55 yaş üstündeki erkekler hariç.)**

h) Vergi mükelleflerinin ve yakınlarının (karı, koca, usul, fûrû) evlerinde, işyerlerinde vb. benzeri yerlerde bulunan mallarla, bunlara ait gayrimenkuller haczedilir, paraya çevrilerek vergi borcuna yatırılır.

i) Tahsil edilemeyen vergiler 1943 yılından başlayan beş yıl içinde zaman aşımına uğrar.

Varlık Vergisi Üzerine Genel Düşünceler

Varlık Vergisi bu haliyle hem bir sermaye ve servet ve hem de bir baş vergisi niteliğindedir ve kendiliğinden, böyle bir verginin bütün sakıncala-

SAVAŞ TÜRKİYE VARLIK VERGİSİ

rını içermektedir. Varlık Vergisi'nde dikkat edilecek başlıca özellikler şunlardır:

- Vergi, esas itibariyle varlığı olanlardan alınacaktır.

- Vergi, mükelleflerin varlığını gösteren karinelere bakılarak hesaplanacaktır.

- Vergi, kısa zamanda (15 gün) alınacaktır. Vergiye itiraz edilmeyecektir.

- Vergi tahsilatında icradan başka zorlamalara da (genel işlerde çalıştırılmak) gidilecektir. •

VARLIK VERGİSİ, UYGULAMA

Varlık Vergisi Uygulaması

Yasa yürürlüğe girdikten ve uygulanmaya başlandıktan sonra illerde komisyonlar kuruldu, vergi mükellefleri saptandı. Mükellefler müslim, gayrimüslim, irat sahibi, büyük çiftçi, geçici hizmet erbabı, yabancı ve benzeri şekilde gruplara ayrıldı. Bu cetveller üzerinde mükelleflerin:

- a) Belli kişiler olarak ayrı ayrı,
- b) Gruplar, liste üzerinden, seri halinde vergi miktarları saptanarak tarh işlemi yapıldı.

Bu suretle saptanan vergi miktarları belli yöntemlerle ilan edildi.

Tahsilat işlemleri yapıldı.

Belli ölçülerde ödeme süreleri uzatıldı.

Bazı itirazlar, özellikle maddi hatalara ilişkin olanlar kabul edilerek gerekli düzeltmeler yapıldı.

Yabancı uyruklu mükelleflerin vergilerinde liste üzerinden indirimler yapıldı.

Ödemeyenler hakkında haciz işlemlerine gidildi. Borçlarını ödemeyen bazı mükellefler hakkında işyerinde kullanılma yaptırımına gidildi.

Verginin Yürürlükten Kalkması

Verginin yürürlükten kaldırılmasına ilişkin kanun çıktıktan sonra ödenmeyen vergiler terkin edildi (kaldırıldı). İş yerlerine gönderilenler geri gelip serbest bırakıldı.

Varlık Vergisi Uygulaması ve Sonuçları

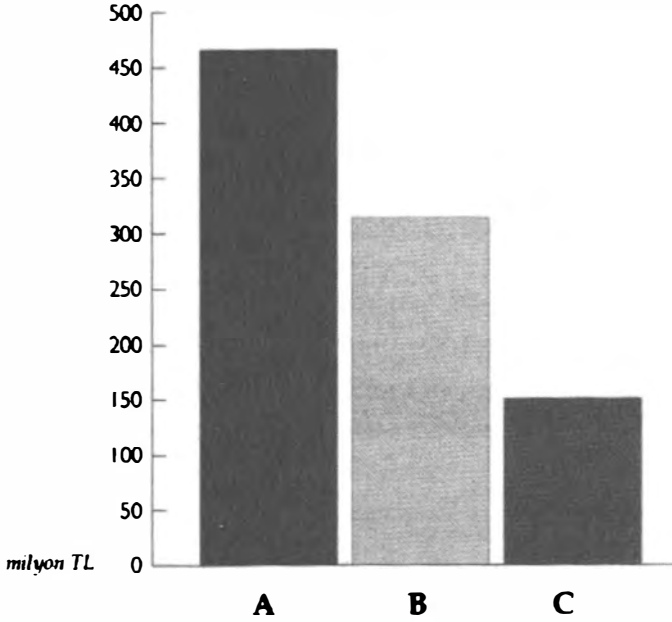
Varlık Vergisi uygulamasının sonuçları şöyledir:

Vergilendirilen Sayısı	114.368
Tarh Edilen Vergi	465.384.820
Düzeltilme ve Terkin Sonucu Vergi	424.906.421
Tahsil Edilen Vergi	314.920.940
Ödenmeyen (Terkin Edilen Vergi)	109.986.481

Varlık Vergisi Uygulamasını Yöneten Çekirdek Kadro

Varlık Vergisi uygulaması hakkındaki bu bilgilerden sonra vergi uygulamasını yöneten çekirdek kadroyu ve bu kadroda yer alan kişilerin durumlarını görmenin yararlı olabileceğini düşünüyorum. Varlık Vergisi uygulamasında politika ve yö-

Varlık Vergisi Tahakkuk, Tahsilat ve Terkinler

A: Tahakkuk ettirilen vergi:	465.384.000 TL
B: Düzeltme sonrası:	424.906.421 TL
C: Tahsil edilen vergi:	314.920.910 TL
D: Terkin edilen (silinen) vergi:	109.968.481 TL

netim kadrosunda özellikle etkili olanların durumları ve bu arada Faik Ökte'nin bu kadro içindeki yeri şöyle olmuştur.

1942 Şükrü Saraçoğlu Hükümeti Dönemi

Şükrü Saraçoğlu	Başbakan
Fuat Ağralı	Maliye Bakanı
Şevket Adalan	Maliye Teftiş Kurulu Başkanı
Faik Ökte	İstanbul Defterdarı
Mehmet İzmen	İstanbul Defterdar Muavini
Halil Ayan	Maliye Başmüfettişi
Emin Kalafat	Maliye Başmüfettişi
Nedim Ökmen	Maliye Başmüfettişi
Ekrem Aymen	Maliye Başmüfettişi
Namık Kemal Savun	Maliye Başmüfettişi
Ferit Melen	Maliye Başmüfettişi (Maliye Bakanlığı Varidat Genel Müdürü)
Sait Naci Ergin	Maliye Müfettişi
Suat Başar	Maliye Müfettişi
Muhittin Gürün	Maliye Müfettişi
Sami Şehbenderler	Maliye Müfettişi
Şükrü Birgili	Maliye Müfettişi
İhsan Baç	Maliye Müfettişi
İsmail Rüştü Aksal	Maliye Müfettişi
Gıyasettin Akdeniz	Maliye Müfettişi

***1950 Cumburiyet Halk Partisi Hükümeti
Dönemi***

Şemsettin Günaltay	Başbakan
Fuat Ağralı	Milletvekili
Şevket Adalan	Milletvekili
İsmail Rüştü Aksal	Maliye Bakanı
Gıyasettin Akdeniz	Maliye Müsteşarı
Faik Ökte	Maliye Teftiş Kurulu Başkanı
Mehmet İzmen	İstanbul Defterdarı
Halil Ayan	Hazine Genel Müdürü
Emin Kalafat	Maliye Başmüfettişi
Nedim Ökmen	Maliye Başmüfettişi
Namık Kemal Savun	İstanbul Kamhiyo Müdürü
Ekrem Aymen	Sümerbank Genel Müdürü
Ferit Melen	Gelirler Genel Müdürü
Sait Naci Ergin	Hazine Genel Müdürü
Suat Başar	Avukat
Muhittin Gürün	Maliye Müfettişi
Sami Şehbenderler	Maliye Müfettişi
İhsan Baç	Avukat
Şükrü Birgili	Avukat

1950 Demokrat Parti İktidarı Dönemi

Adnan Menderes	Başbakan
Şemsettin Günaltay	Emekli
Şükrü Saraçoğlu	Emekli

Fuat Ağralı	Emekli
Şevket Adalan	Emekli ¹
Faik Ökte	Emekli. Reasürans Şr. Yönetim K. Üyesi
Mehmet İzmen	Maliye Müsteşarı ²
Halil Ayan	Maliye Bakanı ³
Emin Kalafat	Demokrat Parti Milletvekili
Nedim Ökmen	Demokrat Parti Milletvekili
Ekrem Aymen	Emekli
Ferit Melen	Emekli. Avukat ¹
Sait Naci Ergin	Müsteşar Yardımcısı ¹
Suat Başar	Emekli Avukat
Muhittin Gürün	Bütçe ve Mali Kontrol Genel Md.
Sami Şehbenderler	Gelirler Genel Müdürü
Şükrü Birgili	Avukat
İhsan Baç	Avukat
İsmail Rüştü Aksal	Avukat ¹
Gıyasettin Akdeniz	Maliye Tetkik Kurulu Başkanı ⁴

1 Şevket Adalan, Ferit Melen, Sait Naci Ergin, İsmail Rüştü Aksal 1950 seçimlerine Cumhuriyet Halk Partisi adayı olarak katılmış ve seçilememişlerdir.

2 Mehmet İzmen, Faik Ökte Bey'in yardımcılığından ayrıldıktan sonra onun yerine İstanbul defterdarı olmuş, daha sonra Hasan Polatkan'ın bakanlığında Maliye müsteşarlığına getirilmiştir.

3 Halil Ayan, Demokrat Parti'den 1950 seçimlerine katılarak milletvekili seçilmiş, Maliye Bakanlığı'na getirilmiştir. Altı ay sonra ayrılmıştır.

4 Gıyasettin Akdeniz İstanbul defterdarlığına getirilmiş, İsmail Rüştü Maliye bakanı olunca Maliye müsteşarı olmuş, Demokrat Parti iktidara gelince Maliye Tetkik Kurulu başkanlığına alınmıştır.

İstanbul Defterdarı Başmüfettiş Faik Ökte

Faik Ökte Bey'in 1951 yılında yayınlanan *Varlık Vergisi Faciası* kitabının içeriği üzerinde neden bu kadar durdum? Bu tarihten kırk yıl sonra ne Faik Bey'i tanımış ne de 1940'lı yılları yaşamış olan bazı insanların, Varlık Vergisi üstüne başlat- tıkları kampanyanın kaynağı bu kitaptır. İlerdeki sayfalarda bir tür yineleme yapacağız. Çünkü bahsi geçen kampanyanın yazarları da aynı şeyle- ri tekrarlamışlardır. Faik Bey, 1958 yılında *Daha Mesut Bir İnsan* adı altında bir kitap yayınlamıştır. Bu kitabın bir anlamda Faik Ökte Bey'in entelek- tüel yapısını yansıttığını düşünüyorum. Okurun bu kitapta, aslında romantik bir mizacı olan Faik Ökte Bey'in hayalinde yaşattığı dünyayı ve insanı bulabilir.

Bu tablo içinde Faik Ökte Bey'in durumunun bir özelliği vardır. Faik Ökte Bey, kıdemli başmüfettiş- ler grubunun en etkin kişisidir. Bakanlıkta onun tinsel ağırlığı kimsede yoktur. Kendisine önerilen görevleri kabul etmemiştir. Varlık Vergisi fırtınası geçtikten sonra bir tek yerde görev almayı yeğle- miştir: Maliye Teftiş Kurulu Başkanlığı. Demokrat Parti hükümeti kurulduğunda Maliye Bakanı arka- daşı Halil Ayan'dır. Halil Ayan, altı ayı doldurma- dan bakanlıktan ayrıldıktan ve yerine Hasan Polat- kan geldikten sonra Faik Bey de emekliye ayrılmış,

1951'de *Varlık Vergisi Faciası* kitabını yayınlamış, peşinden Milli Reasürans Yönetim Kurulu üyeliğine (daha sonra murakıplığına) geçmiştir.

Faik Ökte ve *Varlık Vergisi Faciası*

Varlık Vergisi ile ilgili olarak açıklanan görüşler, eleştiriler 1951 yılına kadar bilim kitaplarında yer almış ama kamuoyunda bunun ötesinde bir ilgi konusu olmamıştır. Savaş bitmiştir. Politika, ekonomi, sosyal konular bir tür toparlanma süreci yaşamaktadır. Bu süreç, 1946'da tek parti döneminden çoğulcu demokrasiye dönme noktasına gelmiş ve bunu seçim mücadelelerinin heyecanı izlemiştir. Bu dönemde Faik Ökte Bey İstanbul defterdarlığı görevinden ayrılmış ve Maliye Teftiş Kurulu başkanı olmuştur.

1950 yılı Türkiye'ye politik alanda önemli bir değişiklik getirmiştir. 27 yıldır Türkiye'yi tek parti olarak yöneten Cumhuriyet Halk Partisi seçimi kaybetmiş, iktidardan çekilmiştir. Demokrat Parti devletin yönetimi görevini ve sorumluluğunu yükümlenmiştir. İsmet İnönü cumhurbaşkanlığı katını bırakmış, yerine Demokrat Parti'nin Başkanı Celal Bayar geçmiştir. Ancak bu, sancılı bir değişiklik olmuştur. İki parti arasında oldukça sert bir mücadele başlamıştır. Bu arada eski iktidar zama-

nında devletin yönetiminde önemli yerleri işgal eden bürokratlar, müsteşarlar, genel müdürler, hatta bazı küçük memurlar bile görevlerini yeni iktidarın getirdiği kişilere bırakmışlardır. Bu sert mücadele içinde karşılıklı eleştiriler, suçlamalar, tehditler yer almıştır.

Bu sırada 1951 yılında Ankara'nın resmi, bürokratik sosyetesini bir bakıma şaşırtan ve tedirgin eden bir gelişme olmuştur. Yıllardır uyuyan Varlık Vergisi dosyası bulunduğu raftan indirilmiştir.

Bu verginin uygulamasında en önemli yönetici durumunda olan eski İstanbul Defterdarı ve şimdiki Maliye Teftiş Kurulu Başkanı Faik Ökte Bey, yakın arkadaşlarını hayretler içinde bırakan bir kitap yayınlamıştır...

Varlık Vergisi Faciası Kitabı

Faik Ökte Bey, kitabın başında yer alan bir notta şöyle demektedir:

"Bu kitabı İstanbul Defterdarı iken yazmaya başlamış, 1947 senesi başında bitirmiştim. Fakat basılması için bir müddet beklemeyi muvafık bulmuştum. Vukuatın eskimesi daha iyi olacaktı.

Şimdi Varlık Vergisi'nin Büyük Millet Meclisi'nde konuşulması ve bilhassa vergi hakkın-

da Maliye Bakanının konuşma şekli dolayısıyla kitabı bastırmaya karar verdim."

Bilindiği gibi Demokrat Parti, iktidarını pekiştirmek için sürekli olarak daha önceki Cumhuriyet Halk Partisi iktidarının politikalarını ve uygulamalarını ağır şekilde eleştirme ve suçlama yoluna gitmişti. Dolayısıyla Büyük Millet Meclisi'ndeki konuşmalar bu davranışı yansıtmakta idi.

240 sayfalık kitap o zamana kadar unutulmuş birçok ayrıntıları, rakam bilgilerini içermesi bakımından ilginçti. Buna ek olarak yazarın bu vergi ile ilgili olarak önceki iktidar zamanında uygulanan ekonomi politikası hakkındaki düşünce ve yorumları ve zamanın devlet adamlarını suçlayan eleştirileri dikkat çekiciydi. Bununla birlikte kitap, araştırma ve inceleme iddiası ile çelişen, sıradan magazin dedikodularını da içeriyordu.

Faik Ökte Bey kitabında Varlık Vergisi'nin teknik yönlerini anlatırken o günlerin politik ve ekonomik düzenini de gözden geçirmekte ve eleştirmektedir. İlerde daha ayrıntılı şekilde ele alacağımız bu konunun kapsamını kısa başlıklar halinde belirleyeceğiz:

- Ekonomiyi organize etmediler.
- Yabancı sermayeyi getirmediler.

- Ekonomi politikası yanlıştı.
- Devletçiliğe takıldılar.
- Devletçilikle sanayi kurmak, dolaşımdaki para hacmini artırmıştır. Bu yüzden fiyatlar yükselmiştir.
- Sanayiın tayini yanlış yapılmıştır.
- Plan yapılmamıştır.
- İdareciler günlük yaşamlarında lükse gitmişlerdir.
- Tedbirli devlet adamları olsaydı bu felaketten kurtulunabilirdi.

Faik Ökte Bey'in bu düşüncelerinin ve iddialarının durumu gerçekçi olarak yansıttığı söylenebilir. Yapılan incelemeler göstermiştir ki, Faik Bey'in eleştirisine hedef olan 1923-1939 dönemi Türkiye'nin milli gelirinin, kıt kaynaklara ve 1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin getirdiği tahribata rağmen yüksek düzeyde arttığı dönemdir.

Dolaşımdaki para düzeyi, bu dönemde son derece dikkatle yönetilmiş ve bu dönemde fiyatlar seviyesi yükselmemiştir.

1929 krizinde yabancı sermaye getirilmesi mümkün olmadığı ve olmayacağı da tabiidir. Buna rağmen Sovyetlerden ve İngiltere'den önemli yardımlar sağlanmıştır. (Bilindiği gibi bu dönemde yabancıların elinde bulunan kurumlar ve tesisler büyük ölçüde millileştirilmiştir.)

Öte yandan plan konusundaki iddiasıyla ne demek istediği anlaşılmamaktadır. Faik Bey, bu 1923-1938 döneminde yapılan işlerin "şekilsiz ve plansız" olduğu iddiasındadır. Bilindiği gibi bu dönem Birinci Sanayi Planı'nın başarı ile uygulandığı ve ikincisinin uygulanmasına geçildiği dönemdir. Türkiye İkinci Dünya Savaşı'na (Birinci Dünya Savaşı'nda olmadığı şekilde) ihtiyaçlarını kısmen de olsa karşılayabilecek şeker, çimento, dokuma, kâğıt fabrikaları ile girmiştir. Üstelik bu dönemde Sovyetlerden ve İngiltere'den ciddi sayılabilecek krediler alındığını Faik Bey unutmuş görünmektedir.

Burada şu gözlemin de yeri olacaktır: Faik Bey'in plansızlık, yanlış ekonomi iddialarını söz konusu ettiği dönemde Türkiye'de ekonomi konusunda çok ciddi çalışmalar yapıldığı bilinmektedir. Bu yıllarda Karl Müller, Hjalmar Schacht ve Charles Rist gibi zamanın önemli ekonomistleri Türkiye'ye çağırılarak ekonominin düzenlenmesi konusundaki çalışmalara katılmaları sağlanmıştı. (Bu konuda İlhan Tekeli ve Selim İlkin'in *1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları* kitabına bakınız.) Faik Bey 1929'da Maliye Müfettişi olmuş, 1930'da Fransa'ya staja gönderilmiştir. Olayların içinde yaşamıştır. O zaman ki partinin (yani hükümetin) programından bilgisi olması gerekirdi. Öyle olduğu halde zamanın iktidarını bu konularda neden eleştirmektedir?

Faik Bey, savaş başlarken plan yapılmamış olmasından söz etmekte ise de, zamanın hükümeti (Dr. Refik Saydam Hükümeti), o zaman başka ülkelerde olduğu gibi bir Milli Korunma Kanunu çıkarmıştır. Çok kapsamlı bir sistematik içinde hazırlanan bu yasa, Türkiye'nin nesnel ve tinsel koşulları içinde ihtiyaçları karşılayamadığı ve kaçınılmaz şekilde bazı sakıncalara neden olduğu için eleştirilebilir. Ancak bu ayrı bir konudur.

İdarecilerin lüks harcamalar yaptıkları da anlaşılmamaktadır. İdareciler ne gibi lüks harcamalarda bulundular? Yoksa burada Mustafa Kemal'e hasta olduğu son yıllarda gösterilen özeni mi kastetmektedir?

Türkiye'nin iyi iktisatçı yetiştirememesi hakkındaki düşünceleri hayli gariptir. Türkiye hangi kalitede doktor, mühendis, mimar, hukukçu, maliyeci yetiştirebiliyorsa ekonomistlerini de o kalitede yetiştirebilmektedir. Bunun özellikle eleştirilecek bir yanı yoktur. Ama bu iddia zaten gerek sanayi planlarının hazırlanması gerekse Kadro Hareketi gibi gerçekler karşısında anlamını yitirmektedir. Faik Bey bu iddiada bulunurken o tarihlerdeki ekonomistlere, Pertev Boratav, Şevket Süreyya, İsmail Ş. Tökin, Vedat Nedim Tör ve benzerleri gibi bilge kişilere de haksızlık etmiyor mu?

Türkiye'nin o tarihlerde tedbirli devlet adamlarının olmayışı hakkındaki düşünceleri ise, ayrıca yorum yapılmasını gerektirmeyecek kadar dayanaktan yoksun bir iddiadır. Bütün dünya yanıp yıkılırken Türkiye savaşın dışında kalmıştır ve bunu o zamanki devlet adamlarına borçludur.

Faik Bey'in kitabının ilk sayfalarında yer alan düşünceleri ciddi sayılamaz ama maksadının açık olduğu gözden kaçmaz.

Kitabın bu bölümünde Faik Bey:

a) Önceki hükümetlerin ne kadar yanlış yaptıkları,

b) Demokrat Parti iktidarının açıklanan politikalarının (yani devletçilik yerine liberal politikanın) ne kadar doğru olduğu üzerine düşünceler, görüşler, yorumlar sergilemektedir.

Faik Ökte Bey kitabında idarecileri Varlık Vergisi'ne götüren yollar konusundaki eleştirilerini daha kapsamlı bir alana taşımaktadır. Şöyle demektedir:

"Devlet günün iktisadi şartlarına göre organize edilmedi, uzman kimseler kullanılmadı ve Cumhuriyet İdaresinin düştüğü en büyük hatalardan biri de Devletçiliktir. Cermen görüş sistemi, devletçilik namı altında iktisadi ve siyasi nizamımıza hâkim olmuştur."

Bu tutumun sonuçlarını da şöyle sıralamaktadır: Bütçede bürokrasi yükü arttı. Bu nedenlerle emisyon arttı. İthalat azaldı, üretim azaldı, üretken nüfus askere alındı, tüketici arttı, ihtikâr başladı. Gereken tedbirler alınmadı. Talebi azaltmak gerekirken yapılmadı. (Daha sonra) Ekmek, kömür ve kira üzerine tahdit konuldu. Toprak Mahsulleri Ofisi köylüyü korumak için kurulmuştu, tersine köylünün elinden ürünü ucuza alma yoluna gidildi. Kömürden büyük zarar olmuş, bu zarar dokuma fiyatlarına yüklenmiş, yük köylü üstünde kalmıştır. Kiralar üstündeki tahditler de başarılı olmamıştır. Milli Korunma Kanunu ile yapılan fiyat denetleme işi başarılı olmadı. Fiyat murakabe teşkilatı (kontrolörler) başarılı olamadı. Faturasız ticaret, döviz kaçakçılığı gelişti. Stokçular çok kazandı. Bunlar vergi de vermediler. Karaborsacılık aldı yürüdü. Hükümet bu faciaya ilgi göstermedi. Fazla kazançlar vergi ile ve istikrazla çekilmediğinden, tüketim sınırlandırılmadığından, fiyat düzeni bozulmuş, büyük halk ezilmiştir.

Halk sinirlendi.

Dış ticaret azınlıkların elinde idi.

"Hâkim ve MÜSTEVLİ" unsur askerlik, memurluk ve benzeri işleri elinde tutmuştu.

Ekalliyetler de zenginleşmişti, Avrupalı işadamları da Hristiyan işadamları ile çalışmayı yeğlediler.

Bu bir tür HAÇLI SEFERİ idi.

İthalat-ihracat azınlıkların elinde olduğu için karahorsayı da onlar yaptılar.

Açlar toklara yumruk gösterirler (!?).

Bu bakımdan zekâtı dine ithal eden büyük şâri'in huzurunda huşu ile eğilmemek mümkün müdür?

Varlık Vergisi'ni doğuran nedenler arasında IRKÇILIK da yer alır.

Bir sermaye vergisi gerekiyordu ama bu Varlık Vergisi "PİÇ"i olmamalıydı.

Faik Bey'in bu konudaki düşüncelerini teker teker gözden geçirmenin gerekli olduğunu düşünüyorum.

İçinde yaşadığı dönemin gerçeklerini çok iyi bilmesi gereken (ve bildiğine inandığım) Faik Bey, Türkiye'yi 1929 krizinden çekip kurtaran ve daha sonraki yılların sağlam yapısını oluşturan Devletçilik sistemini neden eleştirmektedir?

Bilindiği gibi Türkiye 1923 İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararların ışığı altında liberal bir ekonomi politikasına yönelmiş, fakat bu politika uygulamalarının başarısızlığı ve 1929 ekonomik krizinin getirdiği yeni koşullar karşısında rotasını devletçiliğe çevirmiş ve bu rota başarılı olmuştur. (Biz daha önceleri, kendisiyle aramızda konuştuğumuz sıralarda Faik Bey'in devletçiliği de aşan düşünceleri olduğunu öğrenmiştik.) Neden Faik Bey göz göre göre zamanında kendisinin de inan-

dığı devletçiliği kötülemektedir? Bu sorunun yanıtı açıktır. Faik Bey yeni iktidarın yani Demokrat Parti'nin benimsediği liberal ekonomi sisteminin ne kadar doğru olduğunun, bunu sağlayan politik kadronun ne kadar doğru hareket ettiğinin övgüsünü yapmaktadır.

Emisyonun arttığı, gereği kadar düşünülmeden ileri sürülmüş iddialardır. İthalatın azalması, üretken nüfusun askere alınması, tüketici nüfusun artması düşünceleri ekonomiyi yönetmenin güçlüklerini gösteren oluşumlar. Faik Bey bunları söylemekle yöneticileri eleştirmekte midir? Söz gelişi "üretken nüfusun askere alınmaması gerekiyordu" demek mi istemektedir? Bu anlaşılmıyor. Ama burada bir bağlantı görünüyor. İhtikâr olayını bunların sonucu olarak görüyor ve demek istiyor ki, hükümetin ihtikâr konusundaki düşünceleri yanlıştır.

Gereken önlemlerin alınmamış olması ve talebin azaltılması gerekirken yapılmaması iddiaları ciddi sayılamaz. Gerekli tedbirler olarak tahditlerin, vesika yöntemlerinin kullanıldığı bilinmektedir. Ama talebi azaltmak iddiası gariptir. Neyin talebi?.. Türkiye'nin o günkü yaşam görüntüsünde görülen gerçek, talebin karşılanmaktan zaten çok uzak olduğudur. Hükümet talebi nasıl azaltacaktır? Ordu-daki asker mevcudunu mu azaltacaktır? Büyük bir özenle yapılmakta olan birkaç yatırımı mı durdurecektir? Yoksa Faik Bey o günlerde Türkiye'ye hü-

yük gelecek hazırlaması beklenen Köy Enstitüleri için yapılan masrafları mı kastetmektedir? Bu enstitülerin kapatılmasını mı istemektedir? Yeni iktidarın bu enstitüler hakkındaki tasavvurlarını bildiği için onlara yol mu göstermek istemektedir? (Enstitüler, kitabın yazıldığı tarihte kapatılmamıştı.) Bunlar akılda tutulması gereken sorulardır.

Faik Bey Varlık Vergisi konusundaki yorumlarını burada bitirmemekte ve konuya daha anlamlı bir açıdan yaklaşarak verginin getirdiği sonuçları sorgulamaktadır.

Önce cevapsız kaldığını düşündüğü sorular vardır. Bu sorular Faik Bey'e göre şunlardır:

- 1) Tahakkuk için neden 15 gün verdiler?
- 2) Neden mükellefleri mal beyanına davet etmedik?
- 3) Neden itiraz kapıları kapatıldı?
- 4) Vergiyi neden taksitlendirmedik?
- 5) Bedeni çalışma mükellefiyetini neden koydular?
- 6) Mükellefin varını yoğunlu elinden aldıktan sonra neden bedeni mükellefiyet uyguladık?

Bu sorulardan 1-4 numaralı olanların yanıtını Maliye eski başmüfettişi, Kazanç Vergisi inceleme uzmanı ve İstanbul Defterdarı Faik Ökte Bey çok iyi bildiği halde neden bilmezliğe gelmektedir? Devletin çok kısa zamanda karşılanması gereken

büyük toplu finansman ihtiyacı içinde bulunduğunu ve eğer böyle hareket edilmeseydi, bu finansmanın itirazlar, beyannameler, taksitler içinde tıkanıp gideceğini bilmez miydi?

Bunun yanıtını kitabının genel değerlendirmesi içinde ayrıntılı şekilde bulacaksınız. Yanıt şudur ki, Faik Bey her ne şekilde olursa olsun eski iktidarı bu yolla kötülemenin yollarını aramaktadır.

5 ve 6 sayılı soruların yanıtı ilerdeki sayfalarda ayrıntılı şekilde verilecektir. Şimdilik hatırdakalmanın gerekli olduğunu düşündüğümüz bir noktayı vurgulayarak geçeceğiz:

Bedeni mükellefiyet uygulamasında eleştirilecek hususlar varsa bunların sorumlusu kanun koyucusu değil, yöneticilerdir.

Faik Bey'in açtığı bir parametre de alınan sonuçlar hakkındadır. Bu konuda düşündüğü sonuçları bir başlık altında şöyle sıralamaktadır:

Ne kazandık ne kaybettik?

1) Hazine'ye İstanbul'dan 221 milyon liralık bir gelir kazandırılmıştır.

2) Fiyat politikası iflas etmiştir.

3) Ekonomi sarsılmıştır. (Ticarethanelerin kapatılması, üretimin durması, ithalatın durması.)

4) Vatandaşın devlete güveni sarsılmıştır.

5) Vergi tarihimize kara bir leke olmuştur.

6) Harici itibarımız zedelenmiştir.

Bu sonuçları teker teker gözden geçirirsek, durumun öyle olmadığı elbette meydana çıkar.

Hazine'ye bütün Türkiye'den 315 milyon liralık gelir sağlanmıştır. Bunu yalnızca belli bir bölüme kısıtmanın gereği yoktur.

Fiyat politikası iflas etmemiştir. Fiyatların seyri şöyle olmuştur:

Yıllar	Tüfe	Tefe	GSYİH fiyat deflatörü
1941	19.7	40.7	38.9
1942	68.0	92.1	96.0
1943	44.1	74.0	65.1

Rakamlar göstermektedir ki, Varlık Vergisi uygulamasında tahsilat yapılırken, 1943 yılında fiyatları bir önceki yıla göre bir ölçüde ferahlatmıştır. Piyasadan yeterince para çekilmiş, devlet savaş bütçesini denkleştirmiştir. O yıl karşılaşılan büyük çöküntünün bu düzenleme ile önlenmiş olmasının etkileri zaten daha sonraki yıllarda görülecektir.

Ekonominin sarsılmasına gelince... Bu zaten o tarihe kadar oluşan vakıdır. 1942'den önce ekonomi sarsılmamış mıydı? Ticarethanelerin bir süre için kapatılmasının etkileri ne kadardır? İthalatın (dışalımın) durması iddiası da elde bulunan istatistik bilgilerine göre doğru değildir. O yıllarda dış ticaretin seyri "1923'ten 1990'a kadar Türkiye'nin si-

yasal görünümü" istatistiklerine göre (milyon \$ olarak) şöyledir:

Yıllar	İhracat	İthalat
1939	100	93
1940	81	50
1941	91	55
1942	126	113
1943	197	155

İthalat miktar olarak 1943 ve onu izleyen yıllarda bir ölçüde azalmış ise buna savaş sektörünün getirdiği sınırlamaların neden olduğu açıktır.

"Vatandaşın devlete olan güveni sarsılmıştır" yargısı subjektif nitelikte bir yargıdır. Vatandaşın devlete güveni sarsılmış mıdır? Hangi vatandaşın güveni sarsılmıştır? Türkiye genelinde böyle bir olay var mıdır? Faik Bey'in bu konudaki yargısı da gerçeğe uymamaktadır.

Tarihimize kara leke sürülmesine ve dış itibarımızın zedelenmesine gelince... Faik Bey gibi tarih konusunda bilgili ve bilinçli bir kişinin bu yargıya neden vardığını düşünmek bir soru işareti yaratmaktadır. İlerde bunun tartışmasını ayrıntılı bir şekilde yapacağız. Burada şunu söylemekle yetineceğiz:

Varlık Vergisi yüzünden kaybedilen itibar, Türkiye hiç ilgisi olmadığı Kore'ye, Amerikan ve Batı çıkarlarını savunmak için asker gönderdiği zaman görkemli bir artış göstermiştir. Bu bir gerçektir ve anlamı büyüktür.

Faik Bey kitabının son sözler bölümünde milliyetçilik konusuna da değinmekte ve milliyetçiliğin bugünkü manasını çözümleme girişiminde bulunmaktadır. Faik Bey'e göre "Vergide Milliyetçiliğin, ırkçılığın damgası vardır. Avrupa konfederasyonu oluşturulurken bu ırkçı davranış hayaller peşinde koşmaktı. Ekalliyetleri bizden soğutmuştur."

Faik Bey: *"Bugünkü milliyetçiliği iktisadi zaruretler, kader birliği, beraber yaşama mecburiyeti yaratmaktadır; hâlâ kabile, hizip, ırkçılık davası gütmek akılsızlıktır"* demektedir. Ama aynı zamanda milliyetçiliğin dinden daha etkili bir realite olduğunu da belirtmektedir. Ancak daha sonra DİN'in komünizmle bağdaşamayacağını fakat MİLLİYETÇİLİK'le bağdaşabileceğini de söyleyecektir.⁵

Faik Bey'in milliyetçilik konusundaki kanaatleri oldukça esnektir. Bununla birlikte bu konunun *Varlık Vergisi Faciası*'nda ele alınışının nedeninin, IRKÇILIK'ın vurgulanması olduğu düşünülebilir. Ama ben kendisinin AZINLIKLAR hakkında özel sevecenlik duyguları taşıdığını hatırlamıyorum.

5 Bkz. Faik Ökte, *Daha Mesut Bir İnsan*, 1958, Ek:4.

Verginin En Affedilmez Tarafı

Faik Ökte Bey kitabını son bir yargı ile bitirmektedir. Ankara - 5.1.1948 tarihini taşıyan bu paragraf "Verginin En Affedilmez Tarafı" başlığı altında yazılmıştır. Bu paragrafta şu olay anlatılmaktadır:

"Varlık Vergisi'nin en affedilmeyen tarafı, ecnebi vergileri üzerinde bize cebren yaptırılan tadillerdir. Hükümet vergi konusunda uygulamayı yapanların fikirlerini almadı. Ecnebi mevzuunu ancak verginin tarhı sırasında öğrendik. Bu yaptığımız değiştirmeler kapitülasyonlar dönemini hatırlattı."

Önemli olan konu, bu anlatının sonunda Faik Bey'in yaptığı öneridir:

"Ben kendi hesabıma bu mevzuda devletin vakar ve haysiyetine vurulan bu darbe dolaısıyla başta Başbakan olmak üzere hepimizin toptan Yüce Divan'a sevk edilmeyişimize hâlâ hayret ederim."

Bu çok ağır ve sorumluluk konusu olabilecek bir görüştür. Faik Bey gibi işinde kılı kırk yaran bir bürokrat neden böyle bir açıklama yapma gereği duymuştur ve neden özellikle Başbakanı hedef göstermektedir. Bu, üzerinde durulacak bir sorundur. Ecnebilerin vergilerinin azaltılması, be-

nim de sekreterliğini yaptığım münasebetsiz bir olaydır. Ama o kadar. Faik Bey sanki başka bir dünyada yaşamaktadır. Savaş bütün ateşiyle dünyayı yakıp yıkarken, Avrupa'da nerdeyse Türkiye'den başka savaşa katılmamış devlet kalmamışken ve dünyada 70 milyon insan yaşamını yitirirken, Türkiye'yi bu cehennemin içine düşmekten kurtaran insanlar hakkında böyle bir öneri oluşturmak kimsenin hakkı değildir. Daha ilginç, yabancıların, yüksek bulunup indirilmesi istenilen vergilerini hesaplayanlar politikacılar değil yöneticilerdir. Yani Faik Bey ile Halil Ayan Bey'dir.

Varlık Vergisi Faciası Kitabı Hakkında Genel Bir Değerlendirme

Her yapıtın, her kitabın bir amacı vardır. Ön-söz'de de değindiğimiz gibi bu amaç bazen bir itirafname, bir savunma, bazen saldırı, bazen para kazanmaya yönelik bir davranış ve bazen yazarın kendisini gerçekleştirmesi ve benzeri şekillerde olabilir. Bazen bu tür amaçların birkaçı bir arada kitabın yönünü belirler. Jean-Jacques Rousseau'nun *İtiraflar* adlı yapıtından, Winston Churchill'in anılarına ve Hasan Râmi Paşa'nın hatıratına, Victor Hugo'nun *Sefiller* romanından Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun anlatılarına, Nâzım Hikmet'in, Orhan Ve-

li'nin şiirlerine kadar bütün yapıtların içinde, açık ya da gizli, yazarın bir amaca varmak istediğini anlarsınız.

Faik Ökte Bey'in *Varlık Vergisi Faciası* kitabının içerdiği bilgileri ve yorumları, yargıları okurken bu kuralın gözden uzak tutulmaması gerekir.

Faik Ökte Bey bu kitabı niçin yazmıştır?

Faik Bey kitabının önsözünde:

"Bu verginin mali tarihimizin yüz karası olduğunu ve bununla ilgili bilgilerin unutulmaması gerektiğini, Bu vergi ile ilgili bilgileri yazmaya yalnız kendisinin ehil olduğunu, Bu verginin tahakkuk ve tahsil, itirazlar, düzeltmeler ve bedeni mükellefiyetlere göndermeler gibi bütün işlemlerinde kendisinin birinci planda yer aldığını, Bu bakımdan uygulamanın haklı ya da haksız bir kısım günahlarını kabul ettiğini" s ö y l emekte ancak özellikle şunları vurgulamaktadır:

"Ben bu kitabı işte bunun için yazıyorum. Kitabın tetkikinden de anlaşılacağı veçhile, bu vergi bir siyaset adamının dimağından doğmuştur. Kanûnu çıkarmayı zamanın Başbakanı düşünmüş, Meclis'i ve Maliye'yi arkasından sürükleyerek...

Kanunu Meclis Karma komisyonunda... Başbakan Saraçoğlu müdafaa etmiş, Maliye Bakanı Fuat Ağralı susmuştur."

Faik Bey kitabın son paragrafında:

"Birtakım sözde politikacılar... kendilerine uymayan düşünceleri küfr-ü ilhâd⁶ (döneklik) addeden bu BEDBAHTLAR... kendilerinin menfaatlerinin devamı..."

dedikten sonra sonra bir yargıya yer vermektedir:

"Gayrimüslim ve müslim vatandaşlar arasında yapılan farklı tarhiyatı örnek göstererek, foyamızın meydana vurulduğu..."

Faik Bey ayrıca bu kitabı 1947 yılında yazdığını, fakat yayınlamadığını, zamanın geçmesini ve olayların durulmasını beklediğini söylemektedir.

En son paragraftan başlayarak Faik Bey'in ne demek istediğini, amacının gerçekte ne olduğunu araştırmak gereklidir diye düşünüyorum.

Faik Bey Önsöz'de üç vurgulama yapmaktadır:

- *Varlık Vergisi olayı utanılacak bir olaydır.*
- *Bu utanılacak olayın sorumlusu Başbakan Şükrü Saraçoğlu'dur.*
- *Bazı BEDBAHTLAR (Bunlar CHP'li politikacılar olmalıdır) beni döneklikle suçlayacaklardır. Çünkü çıkarları bozulmuştur.*

⁶ İlhâd: Gerçek inançtan dönme. Dinsizlik.

Bu iddialarda bulunmaya gerek var mıdır? Yazar, haklı olarak tarihte yer alan bir olayın ayrıntılarını en objektif bir şekilde anlatmakla yetinse olmaz mı idi? Bedbahtlar deyimi ile CHP'li politikacıları kastediyorsa, ne demek istemektedir? Onlara acımakta mıdır? Yoksa onları suçlamakta mıdır?

Yukarıda açıkladığımız gibi, Faik Bey kitabında, o günlerin ekonomik yapısı ve Varlık Vergisi'nin getirdiği değişiklikler konusunda yanlış ve daha önemlisi eksik bilgi ve görüşlere neden yer vermiştir? Bu davranışı tanımlayan Necati Doğru 10 Aralık 2001'de *Cumhuriyet*'te açıkça şunu sormaktadır:

"Gerçeğin tamamını neden görmüyorsun?"

Çok büyük sıkışıklık içinde kalan yönetimin bu finansmanı hemen sağlayabilmek için normal zamanların süre, itiraz gibi kurallarını aşmak zorunda kaldıklarını bilmez mi? Fazla Kazançlar Vergisi ya da Cebri İstikraz yolu ile vergi almanın mümkün olmadığını, çünkü kayıt sistemi bulunmadığını, hatta bu tür vergilendirmeye gidilseydi yine keyfi, arbitrer yöntemlere, dış optik görüntülere başvurulacağını bilmez miydi? Faik Bey, cetvelle ri Mehmet İzmen'le birlikte hazırlarken "Elde dayanılacak malumat yoktu,"⁷ diyen kendisi değil midir? Nüfus kayıtlarının bile güvenilir olmadığını kendisi söylemiyor mu?

⁷ *Varlık Vergisi Faciası*, s.48.

Kanunda olmadığı halde mükellefleri M - G diye ayıran (Mehmet İzmen'le birlikte) kendisi değil midir?

Fazla kazancı nasıl hesaplayacaktınız, cebri istikraz yaparken kimden ne kadar, ne için para alacaktınız? sorularının yanıtı olmadığını bilmek için araştırma yapmaya gerek var mıydı?

Faik Bey, Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk yıllarında ülkenin nasıl bir yoksulluk içinde bulunduğunu herkesten iyi bilir. Bana Diyarbakır'daki açlık yıllarını anlatmıştır. O dönemi yaşamıştır. Öyle iken neden Türkiye'ye o kısa zaman içinde dokuma, şeker, kâğıt, cam, çimento fabrikalarını, tarım alanındaki tesisleri kazandırmış olan devletçiliği kötülemektedir, neden?

Birinci Sanayi Planı'nın başarısı ortada iken neden plansızlıktan söz etmektedir? Faik Bey "*Sanayi'in yeri iyi tayin edilmemiştir*" sözünün kendisi tarafından söylenmesinin ne kadar ciddiyetsiz olduğunu bilmez mi? Türkiye'nin koşulları içinde doğru şekilde kullanılmasa dahi Milli Korunma Kanunu'nun bir plan çalışması olduğunu bilmez mi?

Yöneticiler hakkında "MÜSTEVLİ" deyimini kullanırken haksızlık ettiğinin farkında değil midir? Neden açıkça askerler (ya da kimleri kastetmiş ise) diyememektedir?

* Müstevli: İstila eden, başkasının yerini elinden alan.

"İttihatçılar namuslu, yetenekli idiler" dedikten sonra "Bu düşüncelerin ışığı altında bir kere de zamanın devlet adamlarını gözden geçirdim. Ne kadar yalınkat, ne kadar hafif ve tenekeden idiler!" diyerek Türkiye'yi savaş felaketinden kurtaran insanları böyle kötülemeye neden gerek görmektedir? Bu insanlar namuslu değil mi idiler?

(Bu satırları yazarken zihnim, 1939 yılı Ağustos ayının, sıcak, tozlu, bunaltıcı günlerine gitti. Faik Bey'le birlikte Niğde'de idik. Defterlerin, rakamların, kanun maddelerinin arasına dalıp gittiğim bir sırada kapı açıldı. Faik Bey düşünceli düşünceli içeri girdi:

– Çömez, harp başlıyor. Yıkılacağız. Ben Birinci Savaşı yaşadım. Ne olduğunu bilirim, diye başladı ve hüznünler içinde Türkiye'nin de katılacağı bu savaşın ne büyük felaketler getireceğini uzun uzun anlattı. Biraz önce radyodan, Moskova'da Alman ve Sovyet dışişleri bakanları Ribbentrop ile Molotov'un bir dostluk (dolayısıyla saldırmazlık) paktı imzaladıklarını duymuştu. Niğde'den sonra gittiğimiz Konya'da, İstanbul'a dönene kadar yol boyunca Faik Bey hep bu karanlık düşünceler ile yaşadı.)

Neden yabancıların vergilerinin indirilmesini kapitülasyon olarak nitelemekte ve bu yüzden, bir savaş fırtınasının bütün yükünü, sorumluluğunu taşımış olan insanları Yüce Divan'a göndermeyi önermektedir?

Neden o sıralarda Demokrat Parti'ye geçen, CHP eski İstanbul İl Başkanı Suat Hayri Ürgüplü ve Vali Lütfü Kırdar'ı kusursuz gösterip Varlık Vergisi'nin yükünü Başbakan Saraçoğlu ile Maliye Teftiş Kurulu Başkanı Şevket Adalan'ın üstüne yüklemektedir?

Türkiye'ye, o çetin yıllar içinde 270 milyon lira sağlamış olan Toprak Mahsulleri Vergisi konusuna neden kısaca değinip geçmektedir? Köylünün ürettiği, onu aç bırakırcasına elinden alınırken, "bu gelirden alınmış bir vergidir" demek doğru mudur?

Aynı yıllara ait Hayvanlar Vergisi rakamlarını niye vermemektedir? Kaç keçiden ne kadar, sığırdan ya da deveden ne kadar vergi alındığını, bu ilkel vergilendirmeye yöneticileri zorlayan ülke koşullarını, Hayvanlar Vergisi tahsilatını inceleyen kendisi bilmemekte midir?

Faik Ökte Bey, teknik nitelikte ve objektif olması gereken bir araştırma kitabının içine bu özel anlamlı yorumları, iddiaları, suçlamaları neden koymuştur?

Faik Bey, Saraçoğlu'nu bir KIYICI olarak gösterip ve önceki iktidarın ne kadar yanlış, hesapsız ve insanlığa aykırı işler yaptığını, bunların MÜSTEVLİ BEDBAHTLAR olduğunu neden söylemektedir?

Faik Ökte Bey'in *Varlık Vergisi Faciası* kitabı konusundaki bu yazılara son bir paragraf eklemek uygun olacaktır, diye düşünmekteyim.

Faik Bey'in amacı Türkiye'yi kötülemek değildir. Bunun hakkını vermek isterim. Ama yaptığı iş bu sonucu vermeye yönelmiştir. Bu konuda da suçlanamaz. Faik Bey bu kitabı yayınladığı sırada, yani 1951 yılında, 40 yıl sonrasının dünyasını tahmin edemezdi. Onun kitabının yayınlandığı sırada, çağdaş dünyanın yarısına hükmeden Sovyetler Birliği'nin dağılıp gideceğini kimse düşünemezdi. Bir gün monolitik ve iddialı Sovyetler Birliği'nin dağılıp Amerika Birleşik Devletleri hegemonyasının, Türkiye'deki yazarların ruhlarına, Türkiye'nin politik olduğu kadar entelektüel yaşamına da bu kadar nüfuz edeceğini ne kimse ne de Faik Ökte tahmin edebilirdi elbette. Ama yaptığı iş, yazdığı kitap, 40 yıl sonra, mezarından çıkan bir hortlak gibi, onun tahmin edemediği, istemediğine emin olduğum şekilde, birtakım yazarlara, Türkiye'yi, Türkiye Cumhuriyeti'ni, Kemalist ideallerimizi kötülemek için tehlikeli bir malzeme olmuştur.

Faik Ökte Bey'in 1951 yılında yayınlanan *Varlık Vergisi Faciası* kitabının içeriği üzerinde bu kadar durmamın nedeni şudur:

Bu tarihten 40 yıl sonra ne Faik Bey'i tanımış ne de 1940'lı yılları yaşamış olan bazı insanlar tarafından Varlık Vergisi üstüne başlatılan kampanyanın kaynağı bu kitaptır. İlerdeki sayfalarda özellikle bu konulara tekrar döneceğiz.

Bu konuda okurlarımıza bir öneride bulunmak istiyorum. Kitabın Ekler bölümüne "*Faik Ökte - Daha Mesut Bir İnsan*" başlığı altında bir paragraf ekledim. Faik Bey, 1958 yılında bu ad altında bir kitap yayınlamıştır. Bu kitabın bir anlamda Faik Ökte Bey'in entelektüel yapısını yansıttığını düşünüyorum. Bu kitapta, aslında romantik bir mizacı olan Faik Ökte Bey'in hayalinde yaşattığı dünyayı ve insanı bulacağınızı ve Varlık Vergisi uygulamasının yönetilişine, Faik Ökte Bey'in bu yönetim içindeki davranışına ışık tutacağını düşünüyorum.

Faik Ökte Bey'le ilgili olan bu anlatıyı bitirirken istemediğim bir konuya değinmek zorunda kaldığım için üzgünüm. Faik Bey'in emeklilik yıllarının biraz sıkıntılı geçtiğini hatırlıyorum. Bu tarihlerde, onunla ilgili olarak, Varlık Vergisi uygulaması sırasında, bir Ermeni'nin hacizdeki evini satın aldığı hakkındaki haber elbette yalnızca onun için değil hepimiz için çok üzücü olmuştu. O zamanlar Tefiş Kurulu'nda, ciddi sorumluluk getiren bu haberlerin, onun Varlık Vergisi hakkındaki kitabının yazılışında bir yeri olduğu konusunun tartışıldığını hatırlıyorum. Daha sonraları, bilirkişilik yaptığı dönemde avukat Şükrü Birgili (eski Maliye Müfettişi) ile arasındaki dava konusu da, Maliye Teftiş Kurulu için ayrı bir üzüntü konusu olmuştu. Faik Bey'in o zamanki Toplu Milli Korunma Mahkemesi'nde

UYGULAMA

yargılanması acıklı bir olaydır. (Bk. *Cumhuriyet*, 3 Şubat 1960 tarihli sayısı).

Bunlar unutulabilir ve doğrusu da öyledir belki, fakat asıl üzücü olan şey, Varlık Vergisi Faciası kitabının yayınlandığı tarihten 40 yıl sonra geriye bıraktığı hasar, neden olduğu haksız suçlamalardır. •

– III –
TARTIŖMALAR

**Varlık Vergisi Uygulama Yıllarında
Yapılan Tartışmalar**

Faik Ökte Bey 1982 yılında vefat etmiş olduğu için 1989 sonrası tartışmalara katılamamıştır. Eğer katılabilmiş olsaydı bugün, konu ile ilgili olan ve bilmediğim başka gerçekleri de öğrenebilecektik.

Varlık Vergisi yasası Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşölürken ilk karşı çıkışlarla karşılaşmıştır. Bu karşı çıkışlar içinde önemli ve özelliği olan kişiler Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan'dır. Meclis'in dışındaki önemli itiraz ise vergiyi uygulayacak olanların hocası durumunda bulunan Prof. Fazıl Pelin tarafından yapılmıştır. Bu bir itirazdan çok suçlama niteliğindedir. Prof. Fazıl Pelin maliye konusunda ders vermekte ve dolayısıyla vergi hukuku onun alanına girmektedir. Prof. Fazıl Pelin bir şeyi anlamamaktadır: Bir vergi salınırken nasıl olur da itiraz hakkı kabul edilmez?

Bunu Defterdar Faik Ökte'ye ve Maliye Müfettişi (Öğrencisi) Burhan Ulutan'a:

– *Siz delirmişsiniz*, sözleriyle aktarır. Prof. Fazıl Pelin konunun hukuki yönü ile ilgilidir.

Medyada ise Ahmet Emin Yalman, önce büyük kazançlardan alınabilecek bu tür bir vergi lehindeki fikirlerini yayınlarken, daha sonra uygulama sırasındaki durum karşısında verginin adaletsizliğini şiddetle eleştiren yazılar yazmaya başlamıştır.

Büyük Millet Meclisi'ndeki görüşmeler sırasında Refik Şevket İnce, Muhittin Baha Pars, Rasih Kaplan, Süreyya Örgüevren verginin savunmasını yapmışlardır. Refik Şevket İnce vergiyi, hukuk açısından eleştirenlere karşı, "Hukuk yaşamın gereklerini düzenler ve hayatın icaplarını takip ettiği günlerde şâyân-ı hürmettir," diyerek savunmuştur. Medyada Yunus Nadi, Falih Rıfkı Atay bu yeni vergi yasasını yürürlüğe konulduğu 1942 Kasım ayındaki yazıları ile savunmuşlardır.

Necmettin Sadak da aynı tarihte yazdığı başyazısında bu konuda şunu söylemektedir: "*Zenginlik ayıp değil, harp kazancı suçtur... Türkiye henüz harbe girmemiş olmakla beraber büyük bir orduyu silah altında tutuyor... Bu nedenle birçok milli fedakârlığa, yoksunluklara katlanıyor... Yoksullar, zor geçinenler değil... Vatan borcunu*

rahatça ödeyebilenler, yani zenginler ödeyeceklerdir. Londra harap halde... İngiltere büyük mahrumiyetlere göğüs geriyor... "

Falih Rıfki Atay: *"Zeytinyağının fiyatını bir hamlede 200 kuruşa fırlatmışlar... Pirincin karaborsa fiyatını iki misline çıkarmışlar... Sonra bu vurguncular, ellerine geçen bu milyonlardan şüphe etmişler, büyük şehirlerde misli görülmemiş bir sefahate, bir arsa alım satımına başlamışlar... Servetini birkaç misli fazlası ile temin eden sınıf, vazife ve adalet davasında da ayrıca imtiyazlı kalamaz..."*

Yunus Nadi: *"Yeni Dünya buhranının tevlit ettiği en hayati bir ihtiyaçla..."*

Hüseyin Cabit Yalçın: *"Varlık Vergisi(nin) birçok tereddütlere hatta endişe ve dedikodulara sebebiyet vermiş olduğu meydandadır. Fakat, rakamlar tahmin edilen korkutucu mahiyete haiz olmaktan uzaktır."*

Prof. Refîî Şükrü Suyla: *"Varlık Vergisi paramızın değerini yükseltecektir."*

Abmet Hamdi Başar: *"Varlık Vergisi ile sosyal adalet sağlanmış olacaktır."*

Yabancı medyada ciddi eleştiri Amerika'dan, *New York Times* gazetesinin yazarı Cyrus Sulzberger'den geldi. İhtiyatlı bir dil ile ve bir süre tekrar-

lanarak yayınlanan bu yazılarda azınlıkların giderek ticaret hayatından silindikleri görüşü açıklandı.¹

1950 Sonrasında Varlık Vergisi Konusu

1943 sonrasında Varlık Vergisi konusunun kapandığı bir dönem yaşandı. Vergi mükellefleri işlerine geri döndüler. Özellikle küçük vergiler ödeyen esnaf bazı istisnalar dışında işlerine devam ettiler. Büyük gelirli mükelleflerden bazıları piyasadan çekildiyse de önemli kısmı işlerini sürdürdüler. Savaş hâlâ sürüyordu ve ticaret hayatında büyük ve meşru olmayan kazançların oluşması devam ediyordu. İnsanlar olabildiğince işlerinin başına dönmüşlerdi ve Varlık Vergisi konusu kapanmıştı.

1950'de Varlık Vergisi konusu birden ve yeniden gündeme geldi. Bu gündeme gelişin nedeni İstanbul Eski Defterdarı Faik Ökte Bey'in *Varlık Vergisi Faciası* adını taşıyan ve uygulamayı anlatan kitabının yayınlanması oldu. Faik Ökte Bey İstanbul'da Varlık Vergisi uygulamasını düzenleyen ve yöneten kişi idi ve bu bakımdan bu önemli bir kitaptı; ayrıca o zamana kadar yayınlanmamış olan birçok ayrıntılı bilgiyi içeriyordu. Kitap

¹ Bu yazılar 1943 sonbaharında çıkmıştı. Aynı tarihlerde Varlık Vergisi kaldırılarak ödenmemiş vergiler terkin edildi.

büyük ilgi gördü ve karşılıklı eleştiriler, savunmalar medyaya yansıdı. Kitabın içeriğı, iktidara gelen Demokrat Parti erkânı tarafından toplantılarda, mitinglerde, iktidardan ayrılan Cumhuriyet Halk Partisi aleyhine, yanlış yönetim kanıtı olarak kullanıldı.

Fakat bu gidişat çok sürmedi. Varlık Vergisi konusu tekrar kapandı, daha doğrusu bir tartışma konusu olmaktan çıktı. Bilim kitaplarında ya da bazı yazılarda Varlık Vergisi konusuna değinildi. Örneğın M. Öğüt Yazman 1974 tarihinde yayınlanan *Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi* adlı kitabında (s.101) Varlık Vergisi konusuna değinirken savaş yıllarında devletçilik uygulamasının arttığını ve savaş ekonomisi koşullarına göre düzenlenmesi gerektiğinin ortaya çıktığını anlatmaktadır. Ancak tümüyle bu dönemde bu konuda önemli yayınlara rastlanmamaktadır.

Varlık Vergisi konusu 1990'lı yıllara gelindiğinde tekrar tartışma konusu olarak ortaya atılmıştır.

Burada kaçınılmaz şekilde dikkat çeken özellik, bu tarihlerle örtüşen uluslararası büyük bir politik olaydır.

1921 yılında kurulan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğı 1980'li yıllarının sonunda dağıldı. Devlet Başkanı Mihail Gorbaçov istifa etti. Birliğı oluşturan birçok memleket ayrılarak özgür ve ba-

ğımsız devletlere dönüşürken içerde kalanlar Bağımsız Devletler Topluluğu adı altında yeni bir birlik kurdular. Bu yeni devletin yapısı sosyalist değildi. Bu tarihte yeni bir dönem açılmış oldu. Doğu Avrupa ve Asya'da oluşan jeopolitik değişiklik dünyadaki kapitalist ve sosyalist blokların oluşturmuş oldukları dengeyi ortadan kaldırdı. Dünyanın her tarafında yerleşmiş inanç ve düşünce parametreleri de hızla ve büyük ölçüde değişti; yerlerini yeni görüş ve davranışlara bıraktı.

Bu dönemde Varlık Vergisi konusunda yapılan yayınlardan bazıları şunlardır:

Doğan Avcıoğlu: *"Bu verginin, prensip itibarıyla haklı olmakla birlikte dış ticaret işlerinde hâkim durumda bulunan azınlıklara ve dönmelere yüklendiği için çok eleştirildiğini," yazdı.*

Prof. Haluk Cillov: *Varlık Vergisi orijinal bir vergidir...*

Prof. Dr. Korkut Boratav: Prof. Boratav Türkiye'de Devletçilik adlı eserinde (1982'de ilk basımı yapılmıştır), *"Refik Saydam Hükümeti zamanında gerek ithal mallarının gerekse zahire türünden malların saklanarak daha sonra yüksek fiyatlarla piyasaya çıkarıldığını... Bir kısım toprak mahsulü üretenler zengin olurken malını kaybeden köylülerin kentlere aktığını... Dürüst si-*

yasetçilerin ve yönetici kadronun bu oluşumla mücadele etmeye çalıştığını, yine ahlaki zaaflara düşenler olduğunu, servetlerin sınırlı ellerde toplandığını, savaş zenginlerinin oluştuğunu, servetlerin ve sermayelerin belli ellerde toplandığını... Ve bu arada fiyatların çok arttığını (Yani Milli Korunma Kanunu'nun etkili olmadığını)..." Ve bunlara ek olarak Türkiye İktisat Tarihi adlı eserinde ise (2004): "Savaş yıllarında gelir dağılımının emekçi, dar gelirli ve küçük çiftçi aleyhine değiştiğini... Bu durumda Saraçoğlu Hükümeti'nin çok kazanan büyük tüccar ve çiftçileri Varlık ve Toprak Mahsulleri vergileri ile vergilendirmeye gittiğini" söyledikten sonra daha kapsamlı bir sonuca vardı ve hükümetin 1940'lı yıllardaki ekonomi politikasını ve aldığı önlemleri şöyle çözümledi: "CHP'nin politikasının amacı 'Küçük Burjuva Reformu'dur. Bu dönemde alınan önlemler arasında Milli Korunma Kanunu, Varlık Vergisi, Toprak Mahsulleri Vergisi bu amaca hizmet eder."

Dr. Prof. Yabya Tezel: Cumhuriyet Döneminde İktisat Tarihi (1994) adlı eserinde, "Savaş yıllarında ihtiyaçların önlenemez şekilde arttığını... Bu nedenle normal zamanlarda uygulanan önlemlerin yetersiz kaldığını (dolayısıyla Milli Korunma Kanunu, Varlık Vergisi, Toprak Mahsulleri Vergisi gibi önlemlere başvurulduğunu)... Var-

lık Vergisi'nin gayrimüslimlerin ekonomideki yerini küçültemediğini... Ayrıca Türk işadamlarını da ürküttüğünü, Demokrat Parti'nin güçlenmesine yardımcı olduğunu" yazdı.

M. Öğüt Yazman: *Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi* adlı eserinde (1974) "Varlık Vergisi ile büyük tüccarların, emlak sahiplerinin, büyük çiftçilerin hedeflendiğini... Millet büyük bir özveri gösterirken kentlerde (İstanbul'da) büyük kazançlar oluştuğunu ve bununla koşut olarak sefahatin arttığını... Devletin vatan ve milleti koruma çareleri ararken Varlık Vergisi'ne başvurduğunu," belirtti.

Prof. Dr. Çetin Yetkin: *Karşı Devrim* adlı (2007) eserinde, "Varlık Vergisi uygulamasına giderken, yöneticilerin bunun doğuracağı sorunları bildiklerini, ama buna rağmen bu sakıncayı göze aldıklarını..." Türkiye'nin Devlet Yaşamında Yahudiler adlı eserinde ise "İkinci Dünya Savaşı'nda Yahudilere ciddi yardımlar yaptığı ama Varlık Vergisi'nin azınlıklara ve özellikle Yahudilere karşı ırkçı bir uygulama olduğunu..." söyledi.

Altan Öymen: *Bir Dönem, Bir Çocuk* adlı eserinde (2008), "Verginin maksadının iyi anlaşılması gerektiğini... Önce tarih sürecine değinerek kapitülasyonların yüz yıllar boyu Türklerin iş, ticaret yapmalarına engel olduğunu... Ekonomiye

millileŖtirme hareketinin doğruluğunu ve haklılığını... Asıl yanlışlığın savaŖ olduğunu ve bundan kaçınılamadığını, azınlıklara yapılanların Türk- lere de yapıldığını... Kamuoyunun bu konudaki hassasiyetini... YanlıŖlık yapılmıŖsa hepimizin suçlu olduğunu..." belirtti.

Emekli Büyükelçi Zeki Kneralp: *Sadece Diplomat adlı eserinde (1999), "Varlık Vergisi'nin maksadının makul olduğunu... AŖırı kazançların devlete intikaline kimsenin karŖı çıkamayacağını... Ama uygulamanın yanlış olduğunu," yazdı.*

Dr. Avner Levi: *"İslam lkelerinde antisemitist eğilimler artarken Türkiye'nin eŖitli Yahudi örgütlerini kurtardığını, Türkiye Cumhuriyeti'ni yıpratmak isteyenlerin Varlık Vergisi'ni çıkarttıkları, Türk bankalarının Varlık Vergisi olayında azınlıklara kredi açarak yardım ettiklerini..." söyledi.*

Erik Jan Zürcher:² *"Her ne kadar asıl kurbanlar gayrimüslim iŖ çevresi olmuŖsa da, 1942 tarihli Varlık Vergisi'nin Türk burjuvazisinin genelinde huzursuzluk ve kuŖkuya yol açtığını, Varlık Vergisi'nin, Kemalist rejimin Türk burjuvazisinin çıkarlarının güvenilir bir destekçisi olmadığını gösterdiğini... Hükümetin dŖk ürün politika-*

² ModernleŖen Türkiye'nin Tarihi.

sı (Milli Korunma Kanunu'nun uygulaması) ve özellikle Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ile büyük toprak sahiplerini kendisinden soğuttuğunu," belirtti.

Prof. Dr. Şerafettin Turan: *Türk Devrim Tarihi* adlı eserinde (1996), "Savaş sırasında azınlıkların büyük servetler sağladıklarını, servetin toplumsal bir olay olduğunu... (Koşullara göre) onun toplumun emrine verilmesi gerektiğini, (Fahri Ahmet Barutçu'nun dediği gibi) savaş başlarken büyük stoklar yapılmamış olmasının yanlış olduğunu... Servet ve kazançlar için kesin ölçüler kabul edilmemiş olmasının yanlış olduğunu... Milli Korunma Kanunu'nun hayat pahalılığını önleyemediğini," söyledi.

Prof. Dr. Tezer Öçal: *Türkiye Ekonomisi* adlı (2005) eserinde, "Sanayileşme programının büyük ölçüde durdurulduğunu... Tarım hasılasının yarı yarıya düştüğünü... Toplam arzın daraldığını, savaş yüzünden toplam talebin arttığını... Bu yüzden ticari kazançların olağanüstü ölçülerde şiştiğini... Fiyatlar seviyesinin % 400 yükseldiğini... Kentli ve geniş köylü kesimlerinde büyük hoşnutsuzluklar oluştuğunu," yazdı.

Prof. Dr. Arslan BaŖer Kafaoğlu: *Varlık Vergisi Gerçeği* adlı eserinde (2002),³ "O yılların yaŖam koŖullarının çok zor olduğunu, köylünün büyük acılar çektiğini, hastalıkların ve açlıkların olduğunu... SavaŖ içinde iyi bir vergi ve zorunlu tasarruf politikaları kullanılmamasının yanlış olduğunu... Milli Korunma Kanunu'nun uygulanmasının, mal stokları yapılmamasının yanlış olduğunu... İkinci Sanayi Planı'nın kaldırılmasının ve sanayileŖmenin durdurulmasının... Bu yıllarda vergi reformunun yapılmamıŖ olmasının yanlış olduğunu... Basının genellikle vergiyi beğendiğini, verginin en çok gayrimüslimlere yüklendiğini ancak bunun normal olduğunu... Necati Doğru'nun dediği gibi 'Ticaret Odası'na kayıtlı tüccarların, sanayicilerin, otel ve eğlence yerleri iŖletenlerin, terzilik, doktorluk, pastanecilik, lokantacılık yerlerinin % 87'sinin zaten Rum, Yahudi, Ermeniler olduğunu'... Vergi ödeyen, kısmen ödeyen ya da hiç ödemeyen gayrimüslim mükelleflerin daha sonra kendi iŖlerine ve iŖyerlerine döndüklerini asıl kırsal kesimdeki halkın kö-

3 Arslan BaŖer Kafaoğlu (*Varlık Vergisi Gerçeği*, s.67). Ancak kentlerde insanların çektikleri, basına ve sonradan yazılan kitaplara geçtiği halde, köylerdeki yığınların çektikleri ne basına ne de bilimsel kitaplara geçti. Köylü denince, kent aydınları, mallarını karaborsaya vererek anormal derecede zenginleŖip İstanbul'un eğlence yerlerinde su gibi para harcayan büyük toprak sahiplerini gözler önüne getiriyordu.

tü durumunda kaldığını, Varlık Vergisi'nde, kanunda olmadığı halde itirazların kabul edildiğini, oysa Toprak Mahsulleri Vergisi'nde tarhiyatın ürün tarlada yeşil iken yapıldığını ve buna itiraz edilemediğini... Varlık Vergisi mükelleflerinin bir kısmının kaçıp gittiğini, toprağa bağlı köylüler için bunun düşünölemeyeceğini... Vergi ve zorunlu tasarruf politikaları uygulansa idi, Varlık Vergisi ve Toprak Mahsulleri Vergisi gibi UCUBELER'e yer ve neden kalmayacağını," yazdı.

Hüseyin Perviz Pur (Yeminli Mali Müşavir):

Varlık Vergisi ve Azınlıklar adlı eserinde (2007), "Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlılar kapitöasyonlar, borçlar ve dört cephele savaşı yüzünden büyük sıkıntılar yaşarken aynı zamanda büyük karaborsa, ihtikâr olaylarının yaşanıldığını, azınlıkların ve yabancıların o zamanlarda da büyük ve haksız kazançlar elde ettiklerini, Varlık Vergisi uygulamasının bir tür haraç alma olduğunu, ancak savaş koşulları içinde oluşan karaborsa işlerinin ithalat ticaretini ellerinde tutan azınlıkların özellikle ikinci el grubu tarafından yapıldığını... Savaş sırasında başka memleketlerde de bu tür önlemlere başvurulduğunu... Örneğin Bulgaristan'da Yahudilerin servetleri üzerinden vergi alınmasını, keza Yunanistan'da 'ârizi olarak elde edilen servetler' vergisinin konulmuş

olduğunu, Varlık Vergisi ile İstanbul'dan 221 milyon lira sağlanmış olduğunu... Buna karşın; istenilen ekonomik sonuçların alınamadığını, ekonomik düzenin bozulduğunu... Devlete olan güvenin sarsıldığını, dış itibarımızın zedelendiğini," yazdı.

Prof. Dr. Erdinç Tokgöz: *"Hükümetin iç ve dıştan gelen yoğun baskılar nedeniyle verginin uygulamasını 1943'te durdurduğunu... Ama 1943'ten sonra Türkiye'de bir yanda savaş zenginlerinin sayısı artarken diğer yanda halkın büyük kısmının yoksullaşmaya devam ettiğini," söyledi.*

M. Çağatay Okutan: *Tek Parti Döneminde Azınlık Politikaları* adlı eserinde, "Varlık Vergisi'nin uygulanmasına gidilmesini anlamak için dönemin şartlarının değerlendirilmesi gerektiğine... Dönemde ırkçı bir eğilimin olmuş olduğuna... Kanunun (Varlık Vergisi) birçok kanun usulsüzlükleri içerdiğine... En ağır vergileri gayrimüslimlerin verdiklerine, medyanın da Varlık Vergisi'ne taraftar olduğuna... Azınlıkların da vatan borcu olarak ödemeye hazır olduklarına, hatta ödemeyi önerdiklerine, ancak sorunun bütün varlıklarının eritilmesi olduğuna... Yazar tek parti döneminde azınlıkların hiçbir zaman (biz) kavramı içinde telakki edilmediklerine, bunların devrimlere, dolayısıyla Türkiye'nin çıkarlarının

gerçekleşmesine yardımcı olmayacaklarının düşünülmesine ve politikaların buna göre oluşturulduğuna," değindi.

Şefik Çakmak: *Teori-Varlık Vergisi Gerçeği-Varlık Vergisi Faciası ! ortalıkta bir facia varsa bu faciayı yaratan Faik Bey'in kendisidir.*

Bensiyon Pinto (Türk Musevi Cemiyeti Onursal Başkanı): *Anlatmasam Olmazdı (2008) adlı eserinde, "Türkiye'de güzel iyi günler de yaşadıklarını, Türk Yahudisinin dünya Yahudileri içinde vatanında rahat yaşamış ender halklardan olduğunu... Tüm dini azınlıklara kucak açmış olmasının terazinin ağır basan kefesini olduğunu, yaşadığımız o büyük tarihi elimizin tersi ile bir kenara atamayacağımızı... Bu cemaatin genç askerlerinin Çanakkale'de bu ülke için savıştığını, bu topraklarda kimsenin bunu inkâr edemeyeceğini... O zaman muazzam ikilemler yaşandığını, malını mülkünü almak isteyenlerle onlara karşı çıkan halkın da olduğunu, ama insanlığın da var olduğunu, komşusunun kapısına Türk bayrağını astıran da, dostlarının malını mülkünü koruyanlar da olduğunu," söyledi ve "Bütün bunları yaparken de hayatın ne kadar güzel ve yaşanır olduğunu bilerek, yollarımız farklı da olsa aynı güce inandığımızı unutmuyarak, Türk Musevi cemaatinin adındaki Türk söz-*

cüğünün gerçekliğini ve değeriini anlayarak yaşamalıyız. Dini kimlikler ile vatandaşlık kimliklerini birbirine karıştırmayı bıraktığımız ve bunların ayırımına vardığımız gün çağdaşız diyebiliriz. Bu cemaat bu memleketin cemaati" diye yazdı.

1999 Varlık Vergisi Tartışmaları

Varlık Vergisi, 2000'li yılların başında medyada daha başka bir açıdan veya daha başka merceklerle bakılan bir konu olarak ele alındı. Bir yazar bir roman yazdı, bir başkası da bir film yaptı. Birçok gazete köşe yazarları bu olay üzerinde durarak Varlık Vergisi konusundaki düşüncelerini sergilediler. Bu konudaki yayınları temsil edeceğini umduğumuz bir listeyi aşağıda belirliyoruz.

(Önce bir açıklama yapmamız gerekecek. Konunun medyada geniş şekilde tartışıldığı tarihte eşim eve gelen gazetelerde -*Milliyet, Hürriyet, Cumhuriyet, Radikal*- çıkan yazıları kesip toplamış. Bu kupürlerde medyamızın tanınmış adları var. Aşağıda açıklayacağımız bilgiler hacimli bir dosya oluşturan bu kupürlerin sıralanmasından ibaret. Kitaba böyle bir sıralamayı koymamın nedeni konunun, o zamanlarda, yani 1999-2001 yıllarında, medyada sıcak tutulduğu tarihlerde ne kadar ciddi tepkiler aldığını ne tür tartışmalara ne-

den olduğunu sergilemek. Bu bilgileri sergilemekte ayrıca bir şeyi kanıtlamak amacı yoktur.)

- "Azınlıklara Yapılan Haksızlık", *Radikal*, 28 Kasım 1999, Ayhan Aktar.
- "Savaş Bahane Olamaz. Hitler Etkisiyle", *Cumhuriyet*, Aralık 1999, Toktamış Ateş.
- "Aşkale'de Köleler gibi", *Radikal*, 1999, Ferhat Barış.
- "Azınlıklara On Kat Vergi", *Hürriyet*, 7 Aralık 1999, Tuğrul Şavkay.
- "Tarihi Gerçeği Gözardı", *Cumhuriyet*, 10 Aralık 1999, Ayhan Aktar.
- "Varlık Vergisi Salan Zihniyet", *Cumhuriyet*, 1999, Selçuk Erez.
- "... ile İsim ve Sahip Değiştiren", *Radikal*, 19.12.1999, Aysel Sağır.
- "Şunlar Şunlar Ne kadar Kötü", *Radikal*, 23.11.1999, Fatih Özgüven.
- "Aşkale Sahneleri", *Cumhuriyet*, Aralık 1999, Tomris Giritlioğlu.

- "E. Mahçupyan KöŖeye SıkıŖtı", *Milliyet*, Elif Corap.
- "Varlık Vergisini Salan Zihniyet", İstanbul Yazıları, 1999, Ayhan Aktar.
- "Aydın Kategorisindeki Yozlaşma", 12 Aralık 1999, Etyen Mahçupyan.
- "Cehalet TeŖhiri. Vatan Haini Değiliz", *Radikal*, 21.12.1999, Hülya Avşar.
- "Roman Böyle Tartışılmaz", *Hürriyet*, Doğan Hızlan.
- "Vatana İhanet", *Milliyet*, Ahmet Çakar.
- "İnsani Değildi", *Milliyet*, 1999, Yılmaz Karakoyunlu.
- "Faşist Ruhlu On KiŖi", *Hürriyet*, 28 Kasım 1999, İshak Alaton.
- "Kötülemek Kisvesi Altında İrkçılık", *Cumhuriyet*, 7 Aralık 1999, Toktamış Ateş.
- "İlerde İstismar Edilecek", *Milliyet*, 30 Aralık 1991, Güngör Uras.
- "Asıl Olan Milli Refahtır", *Cumhuriyet*, 9 Aralık 2001, Deniz Som.
- "Çok Hazin Bir Vergi", *Hürriyet*, 18 Mart 2000, Ayhan Aktar.

- "Mahçupyan Mahçup Oldu mu?", *Hürriyet*, 5 Aralık 2000, Emin Çölaşan.
- "Varlık Vergisiyle Değişen Yaşamlar", *Hürriyet*, 29 Kasım 2001.
- "Aleyhimize Kullanılacak", *Cumhuriyet*, 18 Kasım 2001, Melih Aşık.
- "Tecavüz Mümkün Değil", *Hürriyet*, 30 Kasım 2001, Murat Barçakçı.
- "1942 Hükümetinin Suçları", *Milliyet*, 29 Kasım 2001, Mehmet Yılmaz.
- "Yok Edici Vergi: Varlık", *Radikal*, 2 Aralık 2001, Avni Özgürel.
- "Y. Karakoyunlu Göz Çıkardı", 1 Aralık 2001, Fatih Altaylı.
- "Karakoyunlu Kırgın", 5 Aralık 2001, Tufan Türenç.
- "Tepeden İnme", *Cumhuriyet*, 2002, Deniz Kavukçuoğlu.
- "Nazi Almanyasından. Irkçılık Kokan", *Cumhuriyet*, Deniz Kavukçuoğlu.
- "Salkım Hanım'ın MHP'si", *Cumhuriyet*, Selçuk Erez.
- "Irkçı Kaygılarla Konulduğu Aşikâr", Kemal Karpat .

- "Yahudiyi Ermeni Yaptık", *Radikal*, 1 Aralık 2001, Etyen Mahçupyan.
- "Mahçupyan'ın Derdi", *Radikal*, 2 Aralık 2001, Murat Belge.
- "İrkçı Bir Devlet Transferi", *Cumhuriyet*, 8 Aralık 2001, Oral Çalışlar.
- "Servet Transferi", *Radikal*, 10 Aralık 2001, Mustafa Özyürek.
- "Faşist Ruhlu Kötü 5-10 Kişi", *Milliyet*, 30 Kasım 2001, Melih Aşık.
- "O Korkunç Onursuz Varlık Vergisi", *Milliyet*, Yılmaz Karakoyunlu.
- "İrkçı Kaygılarla", *Milliyet*, 7 Aralık 2001, Mehmet Yılmaz.
- "Aklıselim Sahibi", *Cumhuriyet*, 10 Aralık 2001, Aydın Engin.
- "Emekleriyle Kazandıkları", *Milliyet*, 30 Kasım 2000, Öztin Akgüç.
- "Ayrım Yapmak", *Cumhuriyet*, 23 Aralık 2001, Melih Aşık.
- "Etyen'e Haksızlık Etti", *Radikal*, Murat Belge.

- "Ermeni Yanlısı Vatan Haini", *Milliyet*, 27 Kasım 2001, Melih Aşık.
- "Tarihi Gerçeklere Uymayan", *Milliyet*, Melih Aşık.
- "Sefahat Yoksulluk", *Cumhuriyet*, 29 Kasım 2001, Ahmet Çakar.
- "O Günün Koşulları Böyle", *Hürriyet*, 3 Aralık 2001, Tufan Türenç.
- "Suçüstü Yakalandılar", *Hürriyet*, 4 Aralık 2001, Ahmet Çakar.
- "Salkım Salkım TRT'leme", *Cumhuriyet*, 5 Aralık 2001, Necati Doğru.
- "Yapılmaması Gereken Haksızlık", *Milliyet*, 5 Aralık 2001, Taha Akyol.
- "Karakoyunlu Dökülüyor", Deniz Som, Orhan Birgit, Yalçın Bayer, Oktay Akbal.
- "Yılmaz Karakoyunlu'nun Okuyucuyu Yanıtlamaya Hakkı Yoktur", *Cumhuriyet*, 5 Aralık 2001, Necati Doğru.
- "Övgü Sonra Sövgü", *Cumhuriyet*, 6 Aralık 2001, Necati Doğru.
- "İktisadi İstiklal Savaşı", *Milliyet*, 9 Aralık 2001, Melih Aşık.

- "Gerçeği Niçin Görmüyor?", *Cumhuriyet*, 10 Aralık 2001, Necati Doğru.
- "Ermeni Olmak-Türk Olmak", *Cumhuriyet*, 10 Aralık 2001, Aydın Engin.
- "Doğru Olanı Yaptık", *Cumhuriyet*, 4 Aralık 2001, Bahir Erreten.
- "Romandaki eliŖkiler", *Milliyet*, Taha Akyol'dan (Stanford Shaw).
- "Para Kazanmak İçin", *Cumhuriyet*, 6 Aralık 2001, Deniz Som.
- "Türklerin 6 Yıl Askerlik Yaptığı- Halk A Sefil - Veremden Zaturreden lenler - Ordu Çatalca'ya - Toprak Mahsulleri Vergisi - HaydarpaŖa Lisesi'nde Bitlenenler", *Cumhuriyet*, 14 Aralık 2001, Orhan Birgit.
- "KoŖulları İçinde Anlamak", *Hürriyet*, 8 Aralık 2001, Yalçın Bayer.
- "Bilmeden alakalem Yazdığı", *Cumhuriyet*, 27 Aralık 2001, ToktamıŖ AteŖ.
- "Biz İçeriden", *Cumhuriyet*, 27 Aralık 2001, Necati Doğru.
- "Milletin Muztarip Olduğu", *Hürriyet*, 6 Aralık 2001, Emin laŖan.
- "İçimizdeki DŖmanlık", *Cumhuriyet*, 11 Aralık 2001, Deniz Som.

- "Ararat Filmine Ne Yapmalı?", *Radikal*, 9 Aralık 2001, Haluk Şahin.
- "Ararat Filminin Galasını Ağrı'da", *Hürriyet*, 12 Aralık 2001, Ertuğrul Özkök.
- "Saraçoğlu: 'Biz Türküz'", *Cumhuriyet*, 12 Aralık 2001, Deniz Kavukçuoğlu.
- "Hesaplaşmaya Gidemeyiz", *Cumhuriyet*, 16 Aralık 2001, Oktay Akbal.
- "Konya'da Varlık Vergisi Vardı", *Cumhuriyet*, 12 Aralık 2001, Orhan Birgit.
- "Saraçoğlu'da Irkçılık", *Cumhuriyet*, 14 Aralık 2001, Orhan Bursalı.
- "Ermeni Milliyetçiler", *Cumhuriyet*, 14 Aralık 2001, Deniz Som.
- "Mozaik", *Cumhuriyet*, 14 Aralık 2001, Vecdi Sayar.
- "Kar 12 Ay Yağsa", *Cumhuriyet*, 19 Aralık 2001, Necati Doğru.
- "CHP'nin Arşivi", *Hürriyet*, 23 Aralık 2001, Faruk Bildirici.
- "Varlık Vergisi", *Cumhuriyet*, Oktay Akbal.

- "Türküm Vergi Vermem", *Milliyet*, 4 Aralık 2001, Mehmet Yılmaz.
- "Onursuz Varlık Vergisi", *Hürriyet*, 6 Mart 2008, Hadi Uluengin.

Bu görüşler içinde dikkat çeken bir özellik bazı yazarların görüşlerini değiştirmeleridir. Başlan-
ğıçta vergiyi şiddetle eleştirenlerin daha sonra
(özellikle bu konudaki film piyasaya çıktıktan
sonra) onu savunmaya geçtiklerini görüyoruz.

Bu arada, bu çalışmalar sırasında bana da yer
verildi. *Cumhuriyet* gazetesinde Leyla Tavşanoğlu
ile bir konuşma yaptım. Daha sonra Habertürk ve
Cem televizyon kanallarında konuştum. Bu tarih-
teki konuşmalarına yön veren fikir "fazla tartış-
malara kapı açmamak" idi. Konunun gereksiz ye-
re (öyle düşünüyordum) uzatılmaması taraftarıy-
dım. Bugün bu tür bir davranış içinde değilim.
Bunun neden olduğunu da bu kitapta anlatmaya
çalıştım.

Gazete yazıları, teorisine göre 24 saatliktir. Bu
yazılar bu kadar yoğun olmamakla birlikte daha
sonraki yıllarda da gazete ve dergi sayfalarını iş-
gal etti. Ama önemli olan olayın bundan sonraki
gelişmesi idi.

İlgililer önce *Salkım Hanım'ın Taneleri* roma-
nını eleştirdiler.

Yapılan eleştirilere göre, yazar savaş yıllarını bilmiyordu. O yılların nasıl yaşandığını anlayacak yaşta değildi. Bununla birlikte kitaplardan okuyarak ve başkalarından dinleyerek oluşturduğu senaryoya, sıradan bir aşk hikâyesini katarak ve yaşanan olaya gerçekle ilgili olmayan motifler ekleyerek bir dram oluşturmuştu.

Film ise daha ciddi eleştiriler aldı. Bunlara suçlamalar karıştı. Romandaki Yahudi kişiyi bir Ermeni'yle değiştirmek suretiyle (ırkçılık eleştirisi görüntüsü içinde) gerçekten ırkçılık ve "mağdur Ermeni" ve Türkiye'yi kötüleme propagandası yapıldığı ileri sürüldü.⁴

Roman ve film konusundaki karşılıklı iddiaların tavsar gibi olduğu sıralarda bir yazar da bu kampanyada yer almış gibi (hem Osmanlıları hem de Türkiye Cumhuriyeti'ni) ciddi ve vahim şekilde suçlayıcı bir açıklamada bulundu: "Türkler bir milyon Ermeni'yi ve 30 bin Kürt'ü katlettiler."

4 Buraya kısa bir not koymak gereğini duymaktayım. Savaş yılları içinde birçok yerlerde ciddi facialar yaşandı. Her olay başkalarıyla karşılaştırılarak değerlendirilir. Bu bakımdan savaş yılları içinde Yunanistan'ın eski bir Osmanlı kenti olan Selanik'te yapılan Yahudi soykırımı konusunu anlatan tarihçi Mark Mazower'in kitabından alınan bilgileri ilerde değerlendirmelerde ayrı bir bölüm halinde anlatacağım. Yazarlarına ve yapıcılara önemli çıkarlar sağlayan *Salkım Hanım'ın Taneleri* romanı ile filminin konusunu inceleyenlerin, Mazower'in kitabının Türkçe çevirisini (YKY) okumalarını ve Türkiye'deki vergilendirme ile Selanik'te yaşanan olayları karşılaştırmalarını salık veririm. Bu konudaki bilgiler roman yazarının ve film yapımcılarının davranışları hakkında sağlıklı bir değerlendirme yapmaya yardımcı olacaktır.

Yazarın kitapları Batı'da ciddi bir reyting sağladı. Ödöl üstüne ödölle alan yazara Nobel Ödölü de verildi.

Bu süreç içinde Varlık Vergisi üzerindeki tartışmalar gazete sayfalarından çıkıp kitaplar halinde kamuoyuna sunulur oldu. Bu kitaplardan önemli gördüklerimizin adlarını ek olarak vermekteyiz. Şimdi bu kitaplarda ileri sürülen görüşleri gözden geçireceğiz.

Konunun ayrıntılarına girmeden önemli gördüğümüz noktaları tekrar vurgulamak gerekecektir.

Bu yazarların çoğu savaş yıllarının yaşamamışlardır. Kuşkusuz mükemmel eğitim görmüşlerdir, inceleme ve analiz yetenekleri de mükemmeldir. Ancak olayı yaşayarak değerlendirmenin de erdemi vardır. Eksik bilgi ile sonuç çıkarmak çoğu zaman yanlışlığa sürükler. Bir noktanın da önemle vurgulanması gerekir. Bütün bu kitapların içinde yer alan bilgilerin ve yorumların (tek) kaynağı İstanbul eski Defterdarı Faik Ökte Bey'in, 50 yıl önce, 1951 yılında yayınladığı *Varlık Vergisi Faciası* kitabıdır. Yazarlar teknik rakam bilgilerini oradan aldıkları kadar görüşlerini de Faik Ökte Bey'in kitabında yaptığı siyasi yorumlarına koşut bir biçimde oluşturmuşlardır. Oysa önyargısız araştırmacının, eline geçen tek kaynaktan kuşku duyması, araştırmasını ona göre geliştirmesi gerekir. Bu nedenle bu kitabın ilk bölümlerinde Faik Ökte Bey'in düşüncelerine özel bir yer ayırdım. •

– IV –
ELEŞTİRİLER, TARTIŞMALAR

Genel Bakış

Varlık Vergisi'nin konulmasına ve uygulanmasına neden olan düşünceleri, ekonomik, sosyal ve siyasi-askeri durumu ve bu konudaki tartışmaları İkinci Bölüm'de açıklamaya çalıştık. Bu bölümde Varlık Vergisi'nin niteliği, sistematığı, uygulanışı ve alınan sonuçlar hakkında yeterli olduğunu sandığımız ölçüde ayrıntılı bilgiler vermiş bulduğumuza inanıyoruz..

Bu görüntü önünde son yıllarda açılan aleyhteki kampanyanın ileri sürdüğü iddialar ile bu iddialar konusundaki düşünceleri bu bölümde karşılaştıracam.

Bu bölümü de ikiye ayırmayı uygun buldum.

Birinci bölümde iddiaların teknikten çok siyasi nitelikte olanları üzerinde durulacaktır. Bu bölümün paragrafları sıra itibariyle şunlardır:

- Ekonomi Politikası
- Kemalist Politika

- Türk Bürokrasisi
- Tarım Politikası ve Çiftçinin Korunması
- Milli Korunma ve Men'i İhtikâr Kanunları
- Varlık Vergisi ve Çağdaş Vergicilik
- Vergi Sistemi ve Vergi Reformu
- Türkiye ve Almanya İlişkileri ve Varlık Vergisi
- Yahudilerin Türkiye'den Ayrıldıkları İddiası
- Devletin Haysiyet ve İtibarı
- Yabancıların Mükellefiyetleri
- Yabancı Ülkelerdeki Tepkiler
- Azınlıklar, Piyasa, Dış Ticaret
- Yunan Uyrukluların Vergisi
- Bedeni Mükellefiyet Sorunu
- Batı Ülkelerinde Sürgün Uygulamaları
- İş Mükellefiyeti ve Ereğli Kömürleri
- Kentin Dokusunun Değiştiği İddiası
- Üslup, Anlatı Sorunu

İkinci Bölüm ise teknik nitelikteki eleştirilere ve iddialara ve bunların tartışmasına ayrılmıştır. Bu bölümün paragrafları şunlardır:

- Vergide Eşitsizlik İddiası
- Beyanname Konusu
- İtiraz Hakkı
- Ödeme Süresi
- Keyfi Vergilendirme
- Tedavül Hacmi, Fiyatlar, İhtikâr, Devlet Bütçesi

GENEL VE POLİTİK KONULAR

Ekonomi Politikası

Teknik alandaki düşüncelerin, iddiaların ve suçlamaların temeli savaş yılları hükümetlerinin ekonomik politikalarının yanlış olduğu üzerinedir. O tarihlerde gerek o güne kadar gelip geçen hükümetlerin gerekse Dr. Refik Saydam ve Şükrü Saraçoğlu hükümetlerinin programladıkları ekonomi politikasının uygulama alanlarını şöyle sıralayabiliriz:

- Devletçilik ve Sanayileşme
- Toprak Reformu ve Çiftçinin Korunması
- Ekonomik Etkinliklere Müdahale
(Milli Korunma Kanunu, Men'i İhtikâr Kanunu)
- Vergilendirme Politikası

Bu konularda yapılan eleştirilerin bir bölümü suçlama niteliğindedir. Yani açıkça bazı kişilerin ciddi görüşler, yorumlar ve çözümler yerine za-

manın devlet adamlarını uluorta kötülemeye yönelik anlatılarıdır. İlerde bunları, ayrıntılarına inerek yanıtlayacağız

Bu konuda bir noktayı bir kez daha hatırlatmak durumundayım. 1990'lardan sonra Varlık Vergisi konusunda başlatılan kampanyanın kaynağının İstanbul eski Defterdarı Faik Ökte'nin *Varlık Vergisi Faciası* adlı kitabı olduğunu daha önce belirtmiştik. Aşağıda açıklayacağımız iddialar hemen tümü ile bu kitapta yer almış bulunuyor.

Ekonomi politikasıyla ilgili olarak yapılan eleştirilerden biri de savaş başlarken stoklamaya gidilmemesidir. Bu konuda eskilerden F. Ahmet Barutçu, Şerafettin Turan, Ulvi Keser'in de adlarına rastlıyoruz.

Stok yapmak depoya, paraya ve gerekli örgüte ihtiyaç gösterir. 1933'ten sonra Ziraat Bankası bazı yerlerde depolama çalışmaları yapmış, ancak 1938'de Toprak Mahsulleri Ofisi kurulmuş ve modern silolar inşasına başlanmıştır. (Türkiye içinde bulunduğumuz dönemde silo yapmakta ve ihraç etmektedir. İlgililer bugünün Türkiye'si ile 1939'un Türkiye'sinin imkânlarını birbirine karıştırmamalıdır.) Savaş başladığı tarihte Türkiye'de, sözü edilen stoklama için gerekli tahıl, çimento siloları, yağ, süt, peynir, et buzhaneleri yoktur. En büyük ihtiyaç maddesi olan tahıl tren yolu üstündeki istasyonların çevresinde bin yıl önceki yöntemlerle toprak üs-

tünde yığınlar halinde toplanarak ve üstleri çamurla örtülerek muhafaza edilmeye çalışılmaktadır.

Bunları yazarken 1943 yılında Eskişehir'de Toprak Mahsulleri Vergisi teftişine ilişkin bir olayı hatırladım:

"1943 yılında Ankara-Eskişehir arasındaki Beylikahır istasyonuna gittim. Görevim Toprak Mahsulleri Vergisi bağlamında köylüden alınan hububatın ne durumda olduğunu görmek ve alınabilecek önlemler konusunda merkeze bilgi vermektir. Bir büyük bataklığın kenarında kurulu istasyon ve çevresi gece gündüz bir sivrisinek bulutu içinde yaşıyordu. Köylerden kağnılarla getirilen buğdaylar tren yolunun yanındaki arsaya dökülüyor, işçiler küreklerle onları bir yere toplamaya, üstleri örtülecek hale getirmeye çalışıyorlardı. İstasyon memurları, vergi memurları, işçiler sıtmadan kırılıyordu ve durmadan kinin, atebrin yutuyorlardı.

Karanlıkta Eskişehir'e döndüm. Hastalanmışım. Üç gün sonra aynı çevrede köylülerden buğday alımını denetledim. Olağanüstü acıklı bir durumdu. İstanbul'da zenginlere salınan Varlık Vergisi'nin intikamını alır gibi. Öylesine acımasızca."

Geçmiş günlerin bu yaşam ve çalışma koşullarını, bu acıları bugünün yazarları bilmeyebilirler. Hatta anlayamayabilirler. Ama asıl üzerinde durul-

ması gereken o günlerin yetişmiş insanların bu gerçekleri göz ardı etmeleridir. Faik Ökte Bey kitabında neden sağlıklı bir vergiciliğe gidilemediğinin nedenlerini de anlatsa idi, daha ciddi bir hizmet yapmış olacaktı. Çünkü işin aslını ve olanaklarını o biliyordu.

Kemalist Politika

Bazı yazarlar Varlık Vergisi'ne niteliğini veren davranışın ırkçılık olduğu düşüncesindedirler. Ahmet Emin Yalman, Taner Timur, Çağatay Okutan bunlar arasındadır.

Buna karşı Ayhan Aktar, Varlık Vergisi'ni araştırma, inceleme konusuna, Türkiye'deki milliyetçilik akımından girerek başlamaktadır. Bu konuda önce Türkiye Cumhuriyeti'nin ideolojisinde ırkçılık bulunmadığını haklı olarak saptadıktan sonra Kemalist milliyetçilik üzerinde durmaktadır. Bu milliyetçiliğin, Türkiye'deki insanları, vatandaşları, BİZ VE ÖTEKİLER olarak ayırdığını düşünmektedir.¹

Bu giriş, yazarın Varlık Vergisi konusunu, daha başlangıçta belli bir önyargıya oturttuğunu göstermekte.

¹ Şunu hemen belirtmeliyim. Çağatay Okutan'ın değindiği gibi (*Tek Parti Döneminde Azınlık Politikaları*) 2001 yılında *Cumhuriyet* gazetesinde çıkan bir açıklamamda bu vergide ırkçılık olduğuna yer vermiştim. Bu yargı, ırkçılık ile milliyetçilik arasındaki ayrılığa gereken önemi vermememden ileri gelen açık bir yanlışlıktır. Bunu o konuşmada "Biz ırkçı değildik, milliyetçi idik" sözleriyle bir ölçüde düzeltilmiş olduğumu sanıyorum.

Böyle bir vergi uygulanacaksa yapılacak işlem BİZ'e ve ÖTEKİLER'e göre farklı olacaktır.

Yazar buna konjonktürel bir eleman daha eklemekte ve şöyle demektedir:

"Çünkü savaş koşulları, Milli Şef iktidarının zihniyet yapısını, ekonomik tercihlerini ve Kemalist seçkinlerin toplumsal ve siyasal ütopalarını belli bir sıkışma ve kavşak noktasında daha net olarak gözler önüne seriyordu."

Bu sosyolojik çözümlemelerin değeri elbette büyüktür. Ben "ütopyanın sıkışması" kavramını çok beğendim. Bu çözümlemeleri kişisel olarak, okumayı seviyorum. Bazen bilmediğim şeyler öğreniyorum, bazen kendi düşüncelerime onlarda destek buluyorum.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ideolojisinin MİLLİYETÇİLİK olduğu doğrudur. Sosyal devlet anlayışını benimsemiş bir toplumda milliyetçilik. Bu şoven, kafatasçı bir milliyetçilik değil elbette. Mustafa Kemal ve arkadaşları 12 yıl ara vermeden süren savaşların içinde yaşarken Osmanlı'nın içinden çıkamadığı sefaletin nedenlerini sağlıklı olarak saptadılar. Bunlardan biri Anadolu halkının AİDİYET-MİLLİYET bilinci eksikliği idi. Anadolu'da kurulacak olan yeni devletin bir milli bütünlüğü olması gerekiyordu. Bunu en uygun şekilde yerine getirmeye çalıştılar.

Yeni kurulan devleti oluşturan (Osmanlı'dan kalan) insanların nitelikleri etnik ve dinsel bakımlardan ve tarihten gelen nedenlerle farklılıklar taşıyordu. Kurtuluş Savaşı sırasında Sakarya boyunca çarpışan insanlarla aynı tarihte İstanbul'da yaşayan başka ırktan, başka dinden ve başka yaşam modelleri ve âdetleri olan insanlar birbirlerinden sert çizgilerle ayrılıyorlardı. Gerçekçi Venizelos bunu bildiği için Ege'deki Rumlarla Yunanistan'daki Türklerin mübadelesini önermek akıllılığını göstermiştir.

Yazarın *Kemalist Ütopya* dediği, benim ve benim gibi olanların içtenlikle, heyecanla inandıkları, bağlandıkları ve bizim karakterimizde yer almış olan bu gerçekçilik yeni Türkiye Cumhuriyeti'nde günümüzde de ayaktadır. Sıkıştığı yer ise özellikle Soğuk Savaş bittikten sonra memleketimizi geriye döndürmeye çalışan çirkin gericilik kampanyasının başladığı tarihtir. Onun bizim konumuz içindeki yerini tartışmayı şimdilik gerekli görmüyoruz.

Varlık Vergisi'ne gidilirken Türkiye Cumhuriyeti milliyetçiliğinin etkilerini, yani bu ayrılığı, yazarlar irdelemeye devam edebilirler. Ben daha gerçekçi olan, daha somut ve nesnel farklılık üstünde dururum.

Türkiye Cumhuriyeti'nde, İkinci Dünya Savaşı yılları sırasında iki türlü halk vardır:

Anadolu'da (ve Trakya'da) yaşayan 17 milyon, köylü karakterinde çok düşük gelirli halk. Yani **YOKSULLAR**.

İstanbul'da (belki biraz İzmir, Bursa ve Çukurova gibi yerlerde) yaşayan ayrı etnik özelliği, ayrı dini olan, bilgili, görgülü, dış dünya ile ilişkili ve Anadolu'dakilere oranla çok varlıklı birkaç yüz bin kişi. Yani **VARSILLAR**.

Bu iki kategorinin birbirlerine karışmaları, içinde bulundukları topluma aynı duygularla bağlı olmaları ise geçersiz bir bekleyiştir. Yıllarca kendi aramızda sözünü ettiğimiz "entegrasyon", gerçekleşmesi mümkün olmayan bir hayaldir. Gayrimüslimler ve yabancılar hiçbir zaman kendilerinin bu toplumun gerçek bir parçası olduğunu düşünmüş değildir. Musevi cemaati içinde Bensiyon Pinto ve Gad Franko gibi birkaç entelektüel bunun istisnasını oluştursalar da genel durum budur.

Dışarda milletler boğaz boğaza bir kavga içindedir. Dışarda canavarlar boğuşurken Türkiye buna katılmamaya çalışmaktadır. Bu politikanın bir gereği olarak milyonluk bir orduyu sınırlarda bekletmektedir. Kırsal kesim hemen bütün genç üretici emek gücünü bu sınırlara göndermiştir. Buna itiraz edilemez. Buna mehil, erteleme istenemez. Özür, mazeret beyan edilemez.

Bu politikadan yararlananlar varsıllardır ve varsıllar İstanbul'dadır. Bunların Müslüman, Orto-

doks, Musevi vb. olması fark etmez. Mehmetçik Posofta, kar ve buz içinde, yurt savunmasında sınırı beklerken, İstanbul'da Fegara'dan giyinen, kaloriferli apartmanında yaşayan, yazları Büyükkada'ya tatile giden ve bunların arasında Avrupa'daki cehen-nemden kaçıp Türkiye'ye sığınan insanlar da, hiç olmazsa savaşın yarattığı olanaklarla sağladıkları büyük gelir ve kazançlarından fedakârlık yapmalıdırlar. Türkiye'yi yönetenlerin düşündükleri budur.

1942 Türkiyesinde iki halk vardır ve olaya ön planda egemen olan düşünce, BİZ ve ÖTEKİ değil FAKİR ve ZENGİN denklemdir. Türklerin gayrimüslimleri kışkandıkları, onlardan nefret ettikleri gibi iddialarla sorunu bulandırmak doğru değildir.

Kısaca Varlık Vergisi olayı, her türlü fantezinin dışında bir zengin-fakir diyalektiğinin en akılcı ve kaçınılmaz çözüm yolu olarak gerçekleşmesidir.

Bu paragrafı ütöpik bir istek hatta bekleyişle bitireceğim. Tarih felsefesi hangi teorilere dayanırsa dayansın, insanlık daha sağlıklı bir hedefe doğru ilerlemektedir. Bizler bu ilerlemenin belli bir aşamasındayız. Bu aşamada milliyet vardır, din vardır, yerel farklılıklar vardır, fiziksel, kültürel farklılıklar vardır. Ve zaman içinde bunlar sürekli bir değişim yaşamaktadır. Bu değişim uygarlık alanında teknolojinin yardımı ile alabildiğine çoğulculuk olarak belirlemektedir. Ama insanlar ve

kurumlar, kurallar, hukuk giderek bir birliğe, benzerliğe yönelmektedirler. Bir gün insanları birbirlerine düşman eden, BİZLER VE ÖTEKİLER, VAR-SILLAR VE YOKSULLAR, CAHİLLER VE BİLGİLİLER, SAĞLIKLILAR VE SAĞLIKSIZLAR gibi ayrışmalar kalmayacaktır. O zaman Varlık Vergisi, Yunan, Yahudi farklılığı da yok olacaktır. Yeni yetişen kuşaklar öyle bir dünyada yaşamaya başladıkları zaman, bizim bugünkü mücadelemizin anlamı da kaybolacaktır.

Bu ütöpik bir istek midir? Kimbilir!

Türk Bürokrasisi Sorunu

Varlık Vergisi'nin çeşitli yönleri üzerinde yapılan eleştiriler, açıklanan görüşler arasında birisi özel önem taşımaktadır. Eleştirenler Türk bürokrasisinin karakteri ve yetersizliği üzerinde Max Weber'den, Heper'den, Şerif Mardin'den, İngiliz Askeri Ataşesi General Arnold'dan da yararlanarak şu yargılara varmaktadır:

- Bu bürokrasi yeteneksizdir.
- Bu bürokrasi toplumu bilmemektedir.
- Devrimlere rağmen Osmanlı karakteri sürmektedir.
- Militan olmuştur, yorulmuştur.

- Mesleki yetkinlik yerine siyasal bağlılık vardır.
- Bir yandan Osmanlı'dan kalan aşırı milliyetçiliğin, öte yandan devrimlerden gelen siyasallaşmanın etkisi altındadır.

Bu görüşler karşısında "nasıl olabilirdi?" diye düşünmekten başka yapacak bir şey yok. Bilim adamları onlarca yıl geriye giderek oralarda saklanan gerçekleri meydana çıkarırken ben savaş yıllarının, içinde bulunduğum bürokrasisini düşünüyorum. Maliye bürokrasisine, Muamele Vergisi kalemünde katıldığım 1938 yılı Haziranında, Umum Müdürlük'te yüksek eğitim görmüş dört kişi vardı. Umum müdür, umum müdür yardımcısı, Kazanç Kalemi şefi ve Mülkiye'den yeni çıkan ben.

İçinde bulabildiği elemanlarla, daha başka nasıl olabilirdi? Bu bürokrasi, kapasitesinin sınırlarını elbette biliyordu. İngiliz generalinin "bu bürokrasinin içinde ulaşım ve iletişim olanaklarının bulunmayışı"nı tespit etmesi elbette önemlidir. Eleştirenler ise bu bürokrasiden vergi mükelleflerinin sermayelerinin "realizasyon hesaplarının aranmamış" olmasından şikâyetçidir. Denilecek ne var ki?

O günkü bürokratların mesleki yetersizlikleri yanında yeni devlete, Cumhuriyet'e büyük bağlılıklarını anlamak o kadar güç müdür? Bitmez tükenmez savaşlardan, kapitülasyonların sonsuz sömürsünden ve vicdanları çürüten dinsel misti-

sizmden kurtaran yeni rejime böylesine bağlanmak suç mudur?

Bütün bunları düşününce bana yazarlar sanki alay ediyorlarmış gibi gelmektedir. 1942 yılının ağır koşulları sanki yokmuş gibi düşünmek sorunu anlamamakla eşittir. O tarihteki bürokrasi, devrimlerin getirmeye çalıştığı dünyaya, elbette kendi entelektüel gücü ölçüsünde yanıt verecektir.

Bu bürokrasinin toplumu bilmediği hakkındaki düşüncelere gelince, bu insanlar İstanbul'dan, Şişli'den, Boğaziçi'nden toplanmış değildi. Anadolu'nun içinden, o dünyanın mihnetlerini çekmiş insanların arasından gelmişlerdi. O eski dünyayı bilenler, onu yaşamış olanlar elbette devrimlere militanca bağlanacaklardı. Bunlarda ne yanlışlık vardı?

Bir eleştiri de (yeni) rejimin bürokrasiyi kullanması düşüncesi üzerine kurulmuştur. Bu düşünce çok önemli, çok derin olabilir. Ben anlamakta güçlük çekiyorsam kabahat elbette benimdir. Ancak yeni rejimin uygulanabilmesi için başka bir kuruluş, mesela o yıllarda TOBB ya da TÛSİAD, İTO olsaydı belki devrimciler onlara ya da, daha iyisi cemaatlara başvururlardı... Yazarlar bunu mu kast ediyorlar! İyi anlayamadığım için üzerinde durmak istemiyorum.

Bir yazar Türkiye Cumhuriyeti ideolojisinin korporatif, solidarist, solcu, devletçi ve herhalde

çok materyalist olduğu düşüncesinde görünüyor ve demek istiyor ki, Varlık Vergisi bu amaçlara yönelik olarak kullanılmış bir araçtır.

Bu açık bir suçlamadır. Korporatif iddiası faşist İtalya'yı çağrıştırdığı gibi, solculuk da komünistliği hatırlatmaktadır. Yani yazar Varlık Vergisi'ni getirenlerin korporatif, solidarist ve solcu olduklarını vurgulamak istemektedir. Bu düşünceleri ya ben yanlış anladığım için ya da ciddiyyetten uzak oldukları için üzerlerinde durmadan geçiyorum.

Bu eleştirileri yapanların unuttukları bir başka gerçek daha var. Bugünkü kuşaklar lisansüstü öğrenimlerini isterlerse yabancı ülkelerde yapma şansına sahiptirler. Böylece bilgilenecek 70 yıl öncesi bürokrasisinin yetersizliğini tanımlıyor ve onları küçümsüyor, suçluyorlar. Bu yeni kuşak bugünkü varlığını o eski kuşağa, yoksulluklar içinde özveri ile iş görmeye, Türkiye'yi ayakta tutabilmenin olanaklarını sağlamaya çalışan insanlara borçlu olduğunu da unutuyor.

Bu toplumun birikimi de böyle olmuştur. Yeni kuşaklar gökten inmediklerine göre, onların yetişmesini, bu küçümsedikleri kuşaklar sağlamadılar mı? Savaş yılları içinde görevdeki bürokrasi, eleştiricilerin dedikleri gibi çağdışı olabilir. Ama bir şey var ki, eleştiriciler türlü ayrıntılar içinde ona yer vermemiş görünüyorlar. Bu, bütün nesnel fakirliği, entelektüel kapasitesinin sınırlılığı içinde

bütünlüğünü muhafaza eden, dürüst, namuslu bir bürokrasi idi.

Tarım Politikası ve Çiftçinin Korunması

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra, Osmanlı İmparatorluğu'nda köylüyü mültezimlerin, aracılardan acımasızlığına bırakan Âşar Vergisi kaldırılmıştır. Yer yer devlet üretme ve tohum araştırma enstitüleri kurulmasına gidilmiştir. Bir yandan köylüye o zamana kadar olmayan bir kaynağı yaratan, öte yandan Türkiye'de tarım sanayiinin kurulmasına yol açan şekerpancarı üretimi ve şeker fabrikaları kurulması sağlanmıştır. Türkiye İkinci Dünya Savaşı'na girerken Anadolu'da ve Trakya'da dört tane şeker fabrikası ile halkın şeker ihtiyacını bir ölçüde karşılayabilmiştir. Rize ili ve Borçka kazasında fındık, portakal, mandalina, limon ve çay yetiştirilmesine dair olan kanun da bu dönemde, 1924'te yürürlüğe girmiştir.

Bu dönemde ele alınan Toprak Reformu, Çiftiyi Topraklandırma Kanunu Türkiye'nin ekonomik ve sosyal konumu içinde en haklı ve gerekli olan bir girişim olmakla birlikte Anadolu eşrafının gösterdiği engelleme yüzünden başarılı olmamıştır. Bununla birlikte bu dönemle ilgili tartışmalarda fazla yer almayan bu konunun acıklı öyküsünü öğrenmek isteyenler Yahya Tezel'in *Cumhuri-*

yet Döneminde İktisat Tarihi adlı eserinde ayrıntılı bilgiler bulabilirler.

Bu dönemde Devlet Üretme Çiftlikleri ve Tohum Islah İstasyonları kurulmuş, son derece dar mali olanaklara rağmen 1938'de kurulan Toprak Mahsulleri Ofisi tarafından (ihtiyacı tam olarak karşılayamasa da) silolar inşa edilmiştir.

Varlık Vergisi olayını eleştiren ve ilgilileri suçlayan kişilerin bu konuda " Ekonomi politikası yanlıştı, köylünün yükü ağırlaştı" şeklinde rasgele bir görüş ortaya atmalarının nedenini anlamak belki zordur ama anlamaya çalışmak doğru olur.

1929 krizi karşısında Türkiye ne yapmalıydı? Sanayii, doğru dürüst tarım üretimi olmayan bu kadar güçsüz bir ekonomiyi yüzyıllar boyu bitip tükenmez bir uyku içinde ve kapitülasyonların altında yaşayan Osmanlı'nın yaptığı gibi İstanbul'daki yabancı ve gayrimüslim kadronun eline mi bırakmalı idi?

Neydi Cumhuriyet Türkiye'sinin 1923-1939 arası ve Cumhuriyet'in İkinci Dünya Savaşı'ndaki sanayi ve tarım politikasının yanlışlığı?

Bu konuda üzücü olan şey, ekonomi bilgisi ve anlayışı önemli olmayan fakat kasıtlı hareket etmesi olası kişilerin değil, Türkiye'yi iyi bildiklerinden kuşku edilmeyecek bazı ekonomistlerin ve devlet adamlarının da bu kampanyada o tarihlerin ekonomi politikası üzerindeki temelsiz eleştirilere ka-

tılmış olmalarıdır. Bu bakımdan özellikle o dönemin heyecanını yaşamış olması gereken Faik Bey'in davranışını anlamak mümkün değildir.

Milli Korunma ve Men'i İhtikâr Kanunları

Cumhuriyet hükümetlerinin, İkinci Dünya Savaşı başlarken ekonomik etkinliklere müdahale etmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Yani yalnızca Boratav değil, Avcıoğlu ve akli başında bütün ekonomistlerin kabul ettikleri bu kural Türkiye için de geçerlidir. Türkiye koşullarına göre müdahalenin ağırlığının yüksek olabilmesi de doğaldır.

Milli Korunma Kanunu savaş ekonomisinin yönetimi için kapsamlı şekilde düşünülmüş, iyi hazırlanmış bir kanundur. Uygulaması, ortamın ve koşulların uygun olmaması yüzünden yeterince başarılı olmamıştır.

Aslında başarılı olması da mümkün değildir. Bu tür bir düzenlemenin uygulanabilmesi için ekonomik, sosyal ve teknik yapının da ona göre hazırlıklı olması koşulu vardır. Türkiye Cumhuriyeti'nin İkinci Dünya Savaşı başlarken konumuz olan durumuna belli başlı alanlar açısından bakarsak ne görürüz?

- Nüfusun % 75'i kırsal alandadır.
- Kesin olmayan tahminlere göre nüfusun % 25'i

okur yazardır (bu orana 1928'de Latin harflerinin kabulü sayesinde erişilebilmiştir).

- Türkiye ekonomisi tümüyle kayıt dışıdır.
- Bütün milli gelir içinde ulaştırma, haberleşmenin payı % 0.5'tir.
- Kişi başına yıllık elektrik tüketimi 20 kilovat/saat'tir.
- Bütün Türkiye'de 5.000 kişiye bir telefon abonesi düşmektedir.

Milli Korunma Kanunu iyi düşünülmüştür ama uygulanması için gerekli zemin hazır değildir. Ankara ile İstanbul arasında karayolu yoktur. Telefonla konuşmak hemen hemen mümkün değildir. İstanbul ile Adana ya da herhangi bir üretim merkezi arasında telefonla konuşma olanakları olağanüstü kısıtlıdır. Savaş yüzünden diğer birçok konularda olduğu gibi haberleşme araçlarına da yer yer el koyma zorunluluğu vardır.

Milli Korunma Kanunu'nun verdiği yetkilerden en önemlisi, gereğinde kişilerin ticaret mallarına belli bir oranda (% 25) ya da ihtiyaç halinde tamamına el koyabilme yetkisidir. El konulacak malların, istisnalar dışında, konulacağı depolar yoktur. Zahire ticareti yapan bir kişinin mallarına vagon da el konulmuştur. Bu istisnai bir haldir. Buna karşılık stok yapılarak saklanan ve devlet tarafından el konulan, piyasaya çıkarılan Urfa yağları or-

tada kalmıştır. O günlerin koşulları içinde bunları anlamak gerekir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı Devleti'nden devraldığı ülkede silo yoktur. 1938'de kurulan Toprak Mahsulleri Ofisi geçen zaman içinde, kaynakların kıtlığına, yatırıma ayrılacak fonların azlığına rağmen bu alanda ciddi bir gelişme göstermiştir. Ancak bu gelişme savaşın neden olduğu büyük ihtiyaçlar bakımından yeterli değildir.

Ofis bu bakımdan ne kadar etkili olursa olsun Konya, Eskişehir, Ankara gibi hububat üretim merkezlerinde çiftçiden parasıyla ya da vergi yoluyla (Toprak Mahsulleri Vergisi) toplanan buğdaylar, arpalar, yulaflar tren yolu istasyonları çevresinde kümelenerek ve üstleri toprakla örtülerek muhafaza edilmeye çalışılmaktadır. Bu alanda bir başka sorun da bu ürünü yağmurdan ve benzeri tehlikelerden korumak için yer aranırken camilere başvurulmasının çıkardığı sorundur. İletişimin bu kadar kısıtlı olduğu bir dünyada çiftçiler ellerinden ürünlerinin alınmasının yanı sıra bir de camilerinin de işgal edilmesine büyük tepki göstermişler ve zamanın hacı hoca takımından bu tepkiler için teşvik görmüşlerdir.

Buna karşılık yiyecek, giyecek, yakacak gibi malları vesika yöntemi ile dağıtma yoluna gidilmiş ve başarı elde edilmiştir. Savaş koşulları içinde İstanbul gibi büyük bir kentte halka ekmek ve kö-

mür dağıtılabilmiş olunmasının ciddi bir başarı olduğunu söylemek hakşinaslık olur.

Milli Korunma Kanunu'nun yeterince başarılı olamamasının nedenlerinden biri de bunu uygulayacak örgütün görevini hakkıyla yapacak şekilde kurulamamış olmasıdır. Bir yabancı yazarın gözlemine göre Türkiye'de o tarihlerde bir tek elektrikçinin bulunmadığı bölgeler vardır.

Savaş başlayınca kısa zaman içinde yönetici ve teknisyen olarak bir denetim mekanizması kurmak mümkün değildi. Bunu da anlamak zor değildir. Zira bu denetimin yapılmasında en gerekli olan şey "mal bilgisi"dir. Oysa o zamanki Türkiye'nin bilgi-görgü seviyesi içinde bu tür elemanların yeterince bulunması mümkün olmamıştır.²

Zamanında ve daha sonra ekonomi politikası konusunda yapılan ciddi bir eleştiri vardır.

Savaş başladığı sıralarda Hükümet Başkanı Dr. Refik Saydam'dır. Refik Saydam Hükümeti'nin politikası ekonomiye, ekonomik etkinliklere müdahale etmektir. Milli Korunma Kanunu bunu sağlamak için çıkarılmıştır.

Milli Korunma Kanunu'nun uygulanması başarılı olmamıştır. Türkiye'nin gerek mali sistemi, ge-

2 Milli Korunma uygulamasında Maliye müfettişlerine Milli Korunma kontrolörlüğü yetkisi de verilmişti. 1941 yılında benim İstanbul'daki görevim sırasında bana iki Milli Korunma kontrolörü verildi. Onlarla birlikte program hazırlamak konusunda sonsuz güçlüklerle karşılaştık. Böyle bir denetim için ihtiyacımız olan mal bilgisi ile donatılmış değildik. Kendi başımıza onu edinmek zorundaydık.

rekse tüm mal üretimi ve arzı kaçınılmaz şekilde ihtiyaçları karşılamak bakımından kısa düşmektedir. Arz-talep dengesi hızla bozulmuştur.

Dr. Refik Saydam'ın vefatından sonra işbaşına gelen hükümetin Ticaret Bakanı Dr. Behçet Uz, Milli Korunma Kanunu'nun uygulanmasından sonuç alınamaması karşısında fiyatları serbest bırakmak gibi bir deneyim yapmış ve bu da bozulmakta olan dengenin devamından başka sonuç vermemiştir.

Hükümetin bu tarihlerde sorunu ekonomi politikası değildir. Türkiye savaşın ağır yükü altındadır. Ana sorun ekonomik değildir. Siyasidir, askeridir. Konu, sınırlardaki bir milyon askerin ihtiyacıdır. Konu, Türkiye'nin o andaki güvenliğinin sağlanmasıdır. Hükümet bu durum karşısında, ihtiyaç duyulan finansmanı sağlamak için Varlık Vergisi önlemine başvurmuştur.

Varlık Vergisi ve Çağdaş Vergicilik

Bu görüş doğrudur ve kimse tarafından da yadsınmamaktadır. Savaş yıllarının olanakları içinde başka türlü olması düşünülemezdi. Bütün gayretlerini Türkiye Cumhuriyeti'ni savaştan uzak ve ayakta tutmakla yükümlü ve sorumlu devlet adamları bilimsel olandan çok o anda ihtiyaçları karşılayacak çarelere odaklanmıştı. O güne kadar ciddi bir vergi reformu yapılamamıştır. Yapılması mümkün

olmamıştır ve devlet böyle bir finansmanın sağlanmasına acele muhtaçtır.

O günlerin koşulları ve o günlerin ortamında;

- a) Çağdaş bir reformu hazırlamak,
- b) Bu reforma göre bir vergi yasası tasarısı yapmak,
- c) Bu tasarıyı Millet Meclisi'nden geçirmek,
- d) Çıkacak tasarının tekniği içinde aşırı kazançları saptamak,
- e) Yine çağdaş yöntemlerle uygulanacak tahsilat yöntemi ile acele finansmana ihtiyacı olan devlete gerekli fonları sağlamak...

Bunun mantığı yoktur. Savaş bittikten sonra başlatılan Gelir, Kurumlar vergileri ve usul çalışmalarının ne kadar zaman aldığı ve getirdiği hasıla bakımından ne gibi sonuçlar verdiği bilinmektedir. O çalışma barış koşulları içinde yürütülmüş ve yıllar sürmüştür. Savaş ortamı içinde sorumlu devlet adamlarının çağdaşlık uğruna zaman yitirmeleri de söz konusu olmazdı elbette.

Bu paragrafı bir hatırlatma ile kapatacağız.

Kuralsızlık, ihtiyaç halinde zorunluluk olur. Kurtuluş Savaşı sırasında Mustafa Kemal Tekâlif-i Milliye yolu ile halkı silahlı kuvvetlere aynî (mad-di) yardım yapmaya çağırmıştır. Her evden, hükûmete belli bazı giyecek eşyası vermesini emret-

miş, bazı mallara nerede ve kime ait olursa olsun el koymuştur. Bunların bazılarının bedellerinin daha sonra ödeneceği esası da kabul edilmiştir ama savaş bittikten sonra bu bedeller üstünde fazla da durulmamıştır. Bu da tümüyle hem bir baş vergisi hem de kendi çapında bir varlık vergisidir ve o tarihte aslında hiçbir şey demek olan çağdaş vergicilikle ilgili değildir. Kitabın ekler (Ek:6) bölümünde, bu suretle uygulanan vergilemenin dayandığı emirlerin bir suretini bulabilirsiniz.

Varlık Vergisi ile Çağdaş Vergicilik arasındaki ilişki konusunda yapılan tartışmaların bir yönü de Türk vergi sisteminde reform yapılmamış olması sorunudur. Bunu aşağıdaki paragrafta irdedeceğiz.

Vergi Sistemi ve Reform

İkinci Dünya Savaşı başlarken Türkiye Cumhuriyeti bütçesindeki yıllık gelir toplamı 400 milyonu bulmamaktadır. 1929 ekonomik krizi devam etmektedir. Cumhuriyet Maliyesi İkinci Dünya Savaşı dünyasına girerken milli gelirinin ancak % 10'u kadarını devlet bütçesine alabilmektedir. Bu gelirin çok büyük bölümü vasıtalı-dolaylı vergilerden oluşmaktadır. Gelir ve servet vergilerinin (Kazanç + Buhran + Muvazene) bu tablo içindeki oranı % 15 kadardır.

Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri, 1939'da başlayıp 1945'te biten İkinci Dünya Savaşı sırasında mali bakımdan, finansman ihtiyacını karşılamak için bulabildikleri bütün kaynakları kullanmaya çalışmışlardır.

Savaş yıllarının başında devlet bütçesinde çok çeşitli, dağınık bir gelir tablosu vardır. Yöneticiler irili ufaklı nerede kaynak bulurlarsa oradan gelir sağlama yoluna gitmişlerdir. Bu tabloya kısaca ve kısmen bakalım:

Kazanç Vergisi
İktisadi Buhran Vergisi
Muvazene Vergisi
Hayvanlar Vergisi
Veraset ve İntikal Vergisi
Gümrük Vergileri
Muamele Vergisi
Dahili İstihlâk Vergisi
Kara Deniz Av Vergileri
Nakliyat Vergisi
Sefineler Rüsûmu
Damga Resmi
Harçlar
Hayvan Sağlık Zabıtası Resmi
İnhisarlar Safi Hâsılası
Oyun Kâğıtları

GENEL VE POLİTİK KONULAR

Bu tablo böylece uzayıp gitmektedir. Devlet 1939 yılında topladığı 389 milyon lirayı böylece 48 kalem gelirden sağlamaktadır. Biz bunlardan konumuzun anlaşılması bakımından belirleyici olduğunu düşündüğümüz bazılarını aşağıdaki cetvele alıyoruz:

	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945
Gelirler Genel Toplamı	388.7	550.2	648.2	958.1	978.8	-	891.2
Kazanç Vergisi	26.9	37.5	52.5	67.0	101.9	131.4	81.8
Buhran+Muvazene V.	36.5	40.3	44.8	55.5	69.2	82.0	53.8
Hayvanlar Vergisi	15.5	15.7	22.4	28.0	26.4	26.0	27.7
Toprak Mahsulleri V.	-	-	-	-	59.9	44.6	62.2
Şeker İst. Vergisi	-	-	-	-	-	17.3	39.0
Varlık Vergisi	-	-	-	270.3	47.7	-	-

	1946	1947	1948	1949	1950	1951
Gelirler Genel Toplamı	891.2	1.530.0	1.147.5	-	-	-
Kazanç Vergisi	107.1	138.1	152.1	110.9	144.1	-
Hayvanlar Vergisi	27.4	29.6	31.3	30.4	29.7	-
Buhran+Muvazene V.	94.7	155.5	170.9	181.3	186.1	-
Toprak Mah. Vergisi	60.0	-	-	-	-	-
Şeker İst. Vergisi	54.9	46.4	47.9	-	-	-
Gelir+Kurumlar+Esnaf V.	-	-	-	-	19.1	319.0

Rakamlar milyon liradır.

Rakamlar o yılın (hâliye) tahsilatını göstermektedir. Yalnız Varlık Vergisi'nde verginin tamamı gösterilmiştir.

Bu tablolarda yapılacak gözlemler şunlardır:

Gelir üzerinden alınan temel Kazanç Vergisi ve onun üstüne eklenen Buhran ve Muvazene Vergileri savaş nedeniyle oluşan büyük ihtiyaç bakımından yeterli değildir.

a. Hükümet bu nedenle savaşın en kızgın ve mali durumun en sıkışık olduğu tarihte servetlere ve sermayelere topluca bir vergi salmıştır.

b. Bu vergi yeterli olmadığı için kırsal kesimden eş büyüklükte bir vergi daha almıştır.

c. Gerekli finansmanın sağlanması zorunluluğu Hayvanlar Vergisi gibi ilkel bir baş vergisini 1950 yılına kadar devam ettirmiştir.

d. İhtiyacı karşılamayan bir arz kapasitesinin frenlenmesi yanında finansman ihtiyacının karşılanmasına yardımcı olacağı düşüncesiyle ağır bir şeker istihlak (tüketim) vergisi uygulanmıştır.

Bu önlemlerin anlamı ise savaşın getirdiği ağır yükü karşılamak için hükümetin çaresiz olarak erişilebilecek bütün kaynakları harekete geçirmek zorunda olmasıdır.

Şimdi yapılan eleştirilere geçebiliriz...

Genellikle ileri sürülen iddialardan biri VERGİ REFORMU'nun yapılmamış olmasıdır.

Bu iddianın bir ölçüde haklı bir yanı vardır. Bu dönem, yani 1923-1938 yılları devrimler dönemidir.

Mali devrim (âşarın kaldırılması dışında) bu dönemde ciddi bir şekilde ele alınmış değildi. Osmanlı'nın skandal olarak nitelendirilebilecek olan mali sistemini (Düyyûn-u Umumiye İdaresi) yaşamış olan devrimciler "Denk bütçe, düzgün ödeme" prensibini özellikle uygulamışlardır. Ancak Ankara'da bu dönemde böyle bir devrimi yapacak kadro yoktur. Osmanlı'dan devralınan bürokrasi kadrosu bir vergi reformu yapacak güçte değildir. 1933'ten beri İstanbul'da, üniversitede maliye dersi vermekte olan Prof. Neumark'ı Ankara yönetimi henüz keşfetmiş değildir. Gelirler Genel Müdürlüğü'nde, o zamanki adı ile Varidat Genel Müdürlüğü'nde yabancı dil bilen görevli yoktur. Birbiri peşine devrimler yapan Cumhuriyet kadrosu devletin finansmanı konusuna gereken yeri ayıramamış, sırasını geriye bırakmıştır. Bununla birlikte o tarihlerde bütün maliye müfettişlerine yapılacak bir vergi reformu için öneriler hazırlayıp bildirmeleri direktifi verilmiştir. İyi yabancı dil bilen Maliye Müfettişi Suat Başar ve Bülent Yazıcı yabancı ülkelerde kullanılan vergi yasalarını Türkçeye çevirmekle görevlendirilmişlerdir.³ *Bakanlık içinde Kazanç Vergisi yerine getirilecek verginin "cedulaire" mi yoksa "unitaire" mi olacağı tartışmaları yapılmıştır.*⁴

3 Bu iki müfettiş o sıralarda askere çağırılmıştır.

4 Cedulaire ve unitaire vergiler: Verginin gelir türlerine göre, ayrı ayrı ya da toptan alınması usulü.

Fakat sonuçta savaş konjonktürü onu da askıda bıraktırmıştır. Türkiye, İkinci Dünya Savaşı başlarken elinde olan bu gelirlerle masraflarını karşılamak zorunda kalmıştır.

Bununla birlikte bir olayı gözden kaçırmamalıyız: Gelir + Kurumlar + Esnaf vergilerinin yürürlüğe girdiği yıl, sağlanan hasıla 319 milyon liradır.

Ayrıca Hayvanlar Vergisi'nden alınmakta olan 30 milyon liralık gelir de bu yıl kaldırılmış bulunmaktadır.

Bundan önceki son üç yılda Kazanç + Buhran + Muvazene vergilerinin getirdiği hasıla şöyledir:

1947	323.0	Milyon TL.
1948	292.2	"
1949	330.2	"

Bunlara ek olarak bu dönemde Hayvanlar Vergisi'nden yılda 20-30 milyon liralık gelir sağlanmakta idi.

Bu yıllar savaştan çıkılan yıllardır. GSMH bu yıllarda ciddi artışlar göstermiştir. Bu durumda olmayan darlık yıllarında, GSMH'nın çok daha düşük olduğu 1940'lı yıllarda ise Kazanç + Buhran + Muvazene vergileri hasılatı (yani olası bir reformun ilk yıllarında getireceği hasıla) yılda 120 milyon lira civarındadır. Gelir + Kurumlar Vergileri

reformu belki zamanla daha verimli hasıllar sağlayabilecektir ama savaşın o döneminde bunları beklemek bir fanteziye bağlanmak idi. Gerçekçi devlet adamları o sırada reform işlemleriyle zaman kaybetmeyi elbette düşünemezlerdi.

Bunun anlamı Gelir Vergisi reformunun geliri artırmak bakımından önemli bir etkisi olmadığıdır. Bunun da anlamı tüccar, işadami, vergi mükellefi kimselerin eskiden ne kadar vergi vermeyi düşünmüşlerse reform sonrasında da aynı düşünceyle hareket ettikleridir.

Varlık Vergisi sistemini çağdaş olmamakla suçlayanların bu karşılaştırmayı akıllarında tutmaları gerektiğine inanıyorum.

Bu konuya ileride yeri gelince tekrar değineceğiz.

Türkiye-Almanya İlişkileri ve Varlık Vergisi

Bazı eleştiriciler, Varlık Vergisi'nin hazırlanmasında o zamanki Nazi Almanyasının Yahudilere karşı olan tutumunun etkili olduğunu düşünmektedirler. Bunlar Varlık Vergisi'nin temelinde o zamanki Nazi Almanyasının düşünce sisteminin yer aldığı, Almanya'dan korkulduğu ve Almanya'ya hoş görünmek istenildiği üzerine olan iddialardır. Bu iddialara göre, Türkiye'nin bu tutumu Yahudi vatandaşlarına yapılan baskılar konusunda etkili olmuştur.

Türkiye'nin savaş sırasındaki dış siyaseti hakkında yetkili kişilerden biri olan emekli Büyükelçi Zeki Kuneralp'in sunduğu belgeler bu bağlamda aydınlatıcı niteliktedir. (Bu belge daha önceki bölümlerde de yer almıştır. Burada ona ikinci kez yer vermeyi, Türkiye'nin o tarihteki tutumunun daha iyi anlaşılması ve akıllarda kalması için gerekli gördüm.) Türkiye Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile Almanya Şansölyesi Hitler arasındaki karşılıklı mesajlardan anlaşıldığı gibi,⁵ Hitler Alman-

5 Alman Şansölyesi Hitler, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye gönderdiği mesajda, "Alman Hükümeti'nin iradesi hilafına Alman milletine tahmil edilen (yüklenen) mücadelede Avrupa kıtasında İngiliz nüfuzunu izaleyi (kırmayı) gaye edindiğini; bu hareketin Türkiye'nin arazi bütünlüğüne ve (aynı tarihte Türkiye İngiltere'ye, İttifaktan ayrılmayacağına dair teminat vermiştir) Türkiye'nin bütünlüğüne, istiklaline asla müteveccih (yönelik) olmadığını; bilakis iki memleketi çok sıkı olarak birbirine bağladığını; Türkiye ile Almanya arasında âti (gelecek) için de hakiki bir dostane teşriki mesainin (işbirliğinin) bütün emarelerinin (belirtilerinin) mevcut olduğunu; zira Almanya'nın bu mıntikalarda hiçbir arazi alakası olmadığını; binaenaleyh (dolayısıyla) ne bugün ne de âti için Almanya ile Türkiye'yi muarız hale getirecek (karşı karşıya getirecek) bir sebep gömediğini" belirtmiştir. (Zeki Kuneralp, *İkinci Dünya Savaşında Türk Dış Siyaseti*, s.51-52.) Türkiye Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ise yanıtında şunları söylemiştir: "Yan yana yaptığımız ve şan ve ıstıraplarını aynı derecede paylaşmış bulunduğumuz son büyük harbi müteakip yeni Türkiye'nin siyaseti Milli Mücadelemizin başında çizilmiş olan şu hattı hareketi daima muhafaza etmiştir: En geniş mefhumu ile Türkiye istiklalinin muhafazası ve gayrın (başkalarının) haklarına hiç halel (zarar) vermeksizin sulh içinde inkişaf (gelişme). Türkiye arazisine ve tamamıyetine şu veya bu devlet grubu arasındaki siyasi-askeri kombinasyonlar zaviyesinden (açısından) bakamaz ve mukaddes masuniyet (kutsal dokunulmazlık) hakkının herhangi bir ecnebi memleketin zaferi bakımından mütalaa olunmasını (değerlendirilmesini) kabul edemez. İşte bu sebeptir ki, milli toprağına vaki olacak her tecavüze karşı koymaya azimlidir... Türk ve Alman askerinin karşı karşıya gel-

ya'nın Türkiye'ye tecavüz etmeyeceğini açıklamakta, İsmet İnönü ise Türkiye'nin her hal ve kârda topraklarını savunacağını bildirmektedir.

Hemen ekleyelim ki, Türkiye'nin bu davranışı Almanya'da iyi karşılanmamıştır. Oysa bu tarih 1941 yılının başı, yani Alman ordularının her tarafta zaferler peşinde koştuğu bir tarihtir. Bu durumda neden Ankara'daki devlet adamları bir vergi kanunu vesilesiyle Almanya'ya hoş görünmeyi düşünsün?

Bu noktada tarihin akışı ile Varlık Vergisi uygulama yılları arasındaki ilişkiye bir başka açıdan da değinmek yerinde olacaktır. Dr. Cüneyt Akalın'ın bu konudaki açıklamaları şöyledir:

"Saraçoğlu Hükümeti Varlık Vergisi'ni yürürlüğe koyduğu sırada Nazi Almanyasının başarılarından etkilenmiş olamaz. Türkiye ile Almanya ve Bulgaristan arasındaki saldırı-mazlık anlaşması 1941 yılının ortasında imzalanmıştır. Bu tarihte Alman orduları her yerde başarılı bir istila hareketi sürdürmektedir. Bu tarihlerde Varlık Vergisi konusu yok-

memelerini bütün kalbimle temenni ederim." (Türkiye'nin bu kararı Almanya'nın hoşuna gitmemiştir. Bu karar, 'kim kazanırsa kazansın, ben ne kimseye toprak veririm, ne kimse lehinde hükümranlığımdan vazgeçerim' demektir. Bu mutlak bir tarafsızlığın ifadesi idi. Türkiye savaş boyunca Batı Bloku'nu desteklemişti. Dünyanın o devirdeki en güçlü harp makinesi Türkiye'nin kapısında idi.) [29 Mart 1941 tarihli genelge. Zeki Kunalalp, *İkinci Dünya Savaşında Türk Dış Siyaseti*, s.57 ve devamı.]

tur. Zaman geçmiş, 1942 yılına girilmiştir. Savaşın kaderi bu yıl değişmiştir. Almanlar gerek Tobruk'ta İngilizlere gerekse Stalingrad'da Sovyetlere yenik düşmüşlerdir. (Stalingrad'da doğu ordularını tümüyle kaybetmişlerdir.) Sovyetler karşı büyük saldırıyı başlatmışlardır (Bagradion Planı). 12 Kasım, yani Varlık Vergisi'nin yürürlüğe konulduğu tarihte Almanya bütün cephelerde gerileme halindedir. Almanya savaşı kaybetmiştir. Yaşamının yarısını savaşlarda geçirmiş olan İsmet İnönü bu durumu herkesten, hele bugünkü yorumculardan daha iyi değerlendirecek bir kumandandır."

Varlık Vergisi'nin kabulünde ve uygulanmasında Nazi Almanyasının etkisi olduğu iddiası, iddia sahiplerinin dış politikayı yönetenlerin, savaşın konjonktürü içinde ne kadar çetrefil sorunlarla karşılaştıklarını ve bu sorunları aşmak için ne nazik ve hassas bir politika izlediklerini bilmemelelerinden, anlamamalarından kaynaklanmaktadır. Bu konuda, ilgililere, Cemil Koçak Bey'in kitabını okumalarını salık veririm: *Milli Şef Dönemi*. (I. Cilt, s.599 ve devamı). Bu dönemde, Türk dış politikası, savaşın doğal sonuçları olarak ters yönde baskılarla karşılaşmıştır. Bu dönemde bazen Almanlar, bazen İngilizler ve Sovyetler Türkiye'nin savaşa katılması için ciddi zorlamalarda bulunmuşlardır. Bu dış baskılara ek olarak içerde, belli

mihraklar da konuya müdahale etmişlerdir. Basında, General Emir Erkilet Türkiye'nin Almanlar ile birlikte savaşa girmesini telkin etmeye çalışırken Zekeriya Sertel, Almanya'nın savaşı kazanmasının getireceği tehlikeleri anlatmıştır. Hüseyin Cahit (Yalçın) ise Türkiye'nin tarafsız kalmasındaki yararları vurgulamaktadır. Aynı tarihlerde Almanya'nın Avrupa'da Yahudiler aleyhine açtığı yıkıcı kampanyanın aksine, Türk yetkililer, Türkiye'nin tarafsız politikası gereği ve bunun sonucu olarak Yahudi aleyhtarlığının aksine açıklamalar yapmakta, bu konuda gelişen akımlarla mücadele etmektedirler. Cemil Koçak'ın kitabında belirtildiği (ve yukarıda da açıklandığı gibi) Türkiye (Türk Genelkurmay Başkanlığı) 1942 yılı ortasında Almanya'nın savaşı kaybedeceğini anlamış bulunmaktadır. Ancak o tarihte yine de tarafsız kalma kararıdır. Cemil Koçak Bey'in kitabında verdiği ayrıntılı bilgiler, Varlık Vergisi'nin Nazi Almanyasının görkeminden etkilendiğini düşünenin anlamsızlığını açıklayacak güçtedir.

Yahudilerin Türkiye'den Ayrıldıkları İddiası

Bu konuda ileri sürülen iddialardan biri de Yahudilerin "Türkiye'den ayrıldıkları"dır.

Yahudilerin Varlık Vergisi yüzünden Türkiye'den ayrıldıkları hakkındaki iddia da gerçeklere

uygun değildir. Savaş sırasında yabancı ülkelerden Türkiye'ye sığınan Yahudilerin, bir süre kaldıktan sonra Filistin'e gittikleri doğrudur. Ayrıca Türkiye'deki Türk vatandaşı Yahudilerden 35 bin olarak tahmin edilen bir grubun yeni kurulan İsrail'e yerleşmek üzere kendiliklerinden göç ettikleri de bilinmektedir. Ancak bunlar Türkiye'de yaşayan ve en düşük gelirli Yahudilerdir ve bir kısmı da tekrar Türkiye'ye dönmüşlerdir. Bunların Varlık Vergisi ile ilgileri, ilişkileri yoktur.

Sonuç, yorumcuların Türk politikacıların Alman ordularının görkeminden etkilendikleri iddialarının yakışsız ve mesnetsiz olduğudur.

Devletin Haysiyet ve İtibarı

Devletin dış itibarını zedeleyen ya da artıran çeşitli olaylar vardır. Bu bakımdan bunların belki birlikte ele alınması daha doğru olur. Sözgelisi Cumhuriyet hükümetlerinin Osmanlı'dan kalan borçları savaşa rağmen düzenli bir şekilde ödemesi itibar artırıcı bir olaydır. Bu ve buna benzer diğer olayları bırakarak itibar konusunun Varlık Vergisi'nin içindeki yerini ele alalım.

Daha önce anlatıldığı gibi, yabancı devletlerin İstanbul'da ticari etkinliklerde bulunan uyruklularına vergi tarh edilmesi devletin itibarına darbe vurmuştur iddiasını yerli yazarlarımızdan B. Lewis'e

kadar uzanan bir kategorinin kullandığını görüyoruz.

Bu iddia da yine Faik Ökte Bey'den kaynaklanmıştır ama konuyu 50 yıl sonra yeniden açanlar tarafından da heyecanla benimsenmiş görünmektedir.

Faik Bey "Verginin En Affedilmez Tarafı"⁶ başlığı altında açıkladığı düşüncelerinde:

"Hükümet Varlık Vergisi Kanunu'nun metni üzerinde tatbikatta uğraşanların fikrini almak zahmetini ihtiyar etse idi..." diyerek CHP Hükümeti'ni suçladıktan ve bu indirimin yapılmasının uygulayıcılara zorla (cebren) yaptırıldığını anlattıktan sonra bu olayın kapitüler nitelikte ve "kapitülasyonlar döneminin karanlık günlerini hatırlatan hacalet (cehalet) levhaları ile dolu olduğunu" söylemektedir.

Varlık Vergisi uygulamasında, Türkiye'de ticari etkinlikte bulunan yabancı uyruklu işadamlarına uygulanan işlem şudur:

Mükellef Sayısı ⁷	3.872
Tarh Edilen Vergi	79.485.361
Değiştirilen Vergi	50.749.817
Tahsilat	33.115.245
Tahsil Edilmeyen	17.408.627

⁶ Faik Ökte, *Varlık Vergisi Faciası*, s.213.

⁷ Aslında Türkiye'de çalışan yabancılar daha fazladır. 3.872 sayısı uygulama sırasında saptanabilenlerdir.

Bu cetvelde gösterilenler büyük varlıklı mükelleflerdir.

(Yukarıdaki cetvellerde vergi rakamları milyon TL'dir.)

Yabancıların Mükellefiyeti

Faik Bey kitabında yabancılara nasıl vergi tarh edildiğini, sonra yabancı elçiliklerin başvurusu (ve itirazları) üzerine tarh edilen vergilerin nasıl indirildiğini uzun uzun anlatmaktadır. Bu arada dikkati çeken Faik Bey'in açıklamalarında⁸ bu işlem sırasında bir anlamda çelişkili bir ruh hali içinde olduğu izlenimini vermesidir. Faik Bey hem yabancı mükelleflere hem de uygulamaya karışan politikacılara kızmaktadır. Faik Bey'in kitabının 81-82. sayfaları bu konudaki karmaşayı (Yahudilere ilişkin olan bilgiler dahil) ayrıntılı şekilde anlatmaktadır.

Bazı yabancılara (işlerinin niteliği ve hacmi dolayısıyla) yüksek vergiler tarh edilmiştir. Özellikle İngilizler, Fransızlar bu durumdadır. Ama küçük varlıklı Yunanlılara, Türk vatandaşı Rumlardan daha az vergi salınmıştır. Hükümet üyeleri, o sırada ciddi dostluk ilişkileri içinde bulunduğumuzu sandığımız Yunanistan hakkında sempatik görüş-

⁸ *Varlık Vergisi Faciası*, s.117-126.

ler açıklamaktadır. Esasen daha sonraki aşamada başlangıçta konulan verginin % 40'ı, değiştirilen verginin ise % 60'ı tahsil edilmiştir.

Türkiye tehlikeli bir finansman sorunu ile karşılaşmıştır ve kendi vatandaşlarından ağır bir öz-veri istemektedir. Türkiye'de, bir bölüm yabancı işadamları ve şirketler vatandaşlara oranla çok büyük hacimde işler yapmaktadır. Bu yabancılara da iş hacimlerine uygun olarak vergi konulması istenmiştir. Bu tarhiyatta yanlışlıklar yapılmış, miktarlar abartılmış, daha sonra bu miktarlarda indirimlere gidilmiştir. Faik Bey ve daha sonraki eleştiriciler bu olayın devletin, yani Cumhuriyet'in itibarını düşürdüğü kanaatindedirler.

Bu durumda kusurlu olan hükümet değil, uygulayıcılarıdır. Ama bu verginin yerli mükellefleri ile nasıl görüşülmüş ve nasıl değişikliklere gidilmişse yabancılara vergileri için de aynı işlemin yapılmasında yanlış olan, devletin itibarını kırarak olan ne vardır? Vatandaşlara tarh edilen verginin % 20'si tahsil edilmeden kalmıştır. Yabancılara tarh edilen verginin de % 20'si tahsil edilmemiştir. Bu işlem sırasında yabancı konsolosluklarla olan görüşmeleri baskı şeklinde nitelemenin gereği nedir?

Faik Bey ve o kaynaktan yararlanan yazarlar, akademisyenler yabancılardan vergi alınmamasını mı önermektedirler? Türkiye Cumhuriyeti'ne,

onun önemli yöneticilerine ağır suçlamalar yükleyenler bu sıradan işlem üzerinde neden bu kadar duyarlılık ve asabiyet göstermektedirler?

Yabancılar uygulanan işleme *kapitüler* niteliğini yakıştıranlar, Türkiye'den krom alıp Almanya'ya sevk eden Alman'dan, Türkiye'nin petrol ekonomisini yöneten İngiliz'den vergi alınmasa idi, kapitülasyon olmayacağı iddiasında mı idi?

Bu işlem devletin haysiyet ve itibarını ne ölçüde etkiler?

Savaş bütün hızı ile sürmektedir. Türkiye İngiltere'nin müttefikidir. İngiliz devlet adamları Türkiye'ye gelip savaşa katılması için ısrar etmektedirler. Alman Şansölyesi Hitler, İsmet İnönü ile mektuplaşmakta ve antlaşma niteliğinde olmamakla birlikte taraflar birbirlerine karşılıklı olarak saldırılmazlık taahhüdünde bulunmakta, teminat vermektedirler. Devletin itibarı böyle gerçekleşmektedir. Öte yanda Stanford Shaw (ve Ezel Kural) yabancıların Türkiye'yi hiçbir zaman vatanları olarak kabul etmediklerini, vergiyi ödemekten kaçındıklarını söylemektedir.⁹ Bu durumda, vergi hesaplarını gözden geçirmek ve değiştirmek gibi sıradan bir işlemi sorun olarak görmenin arkasındaki düşünce nedir?

9 Stanford Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*.

Yabancı Ülkelerdeki Tepkiler

Eleştiricilerin bazıları Varlık Vergisi'nin yabancı ülkelerde tepki ile karşılandığını, özellikle *New York Times*'da Sulzberger'in bu uygulamayı ciddiyeyle eleştirdiğini yazmaktadır.

Aslında savaş sırasında, Türkiye'deki Varlık Vergisi uygulamasına karşı yabancı memleketlerde önemli kişiler tarafından yapılmış eleştiriler yoktur.

Alman uyruklulara 4.5 milyon lira tahakkuk ettirilmiş, bunun 2.5 milyon lirası tahsil edilerek hesap kapatılmıştır. Almanya tarafından hiçbir tepki gösterilmemiştir.

İngiliz uyruklu yabancılara 6,5 milyon lira tahakkuk ettirilmiş, bunun 2,5 milyon lirası tahsil edilerek hesap kapatılmıştır. O tarihlerde İngiltere'nin Ankara Büyükelçisi Hugessen tarafından Varlık Vergisi konusu hiçbir zaman konuşma konusu olmamıştır. Zamanın Başbakanı W. Churchill de anılarında Varlık Vergisi'nden söz etmemektedir.

Amerika Birleşik Devletleri uyruklu yabancılara 0.6 milyon lira vergi tahakkuk ettirilmiş, bunun 0.4 milyon lirası tahsil edilerek hesap kapatılmıştır. Amerikan Hükümeti görevlilerinden hiçbir eleştiri gelmemiştir. *New York Times*'ın Musevi kökenli (ve Amerikan politikasında belli bir etkisi olduğu bilinen) yazarı Sulzberger Türkiye'de Varlık Vergisi bağlamında azınlıkların huzursuz olduğunu yaz-

makla yetinmiştir. Gerçekte Amerika'nın verginin kaldırılmasında etkisi olduğu düşünülebilirse de bu konuda Dr. Cüneyt Akalın şöyle demektedir:

"Sulzberger'in bu yazdıklarından çıkan, Amerikalı gazetecinin olayı kavramaya, çeşitli yönleri ile irdelemeye çalıştığıdır. Sulzberger'in, verginin sonuçlarının tüm yönleri ile ortaya çıktığı, sonuna yaklaşıldığı bir tarihte suçlamadan kaçınması anlamlı değil midir? Sulzberger, Saraçoğlu'nun azınlıklara yönelik herhangi bir ayrıcalık niyetini ısrarla reddettiğini ve Hristiyan karşıtı ya da Yahudi karşıtı politikalara hiçbir sempati duymadığını belirttiğini de yazıyor."

Mantık gereği bu tarihlerde yabancı memleketlerde Türkiye'nin uyguladığı Varlık Vergisi konusunda tepki gösterilmesine imkân yoktur. Almanya, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki tepkileri yukarıda açıkladık. Fransa, İtalya, Belçika ve daha ötekiler Yahudilere karşı salhaneye çevrilen memleketlerinde Türkiye'deki vergilendirmeye nasıl tepki göstereceklerdi!

Her iddiacının kendi görüşünü kabul ettirebilmek için kanıtlar sergileme hakkı vardır. Ama kimsenin bu olayda olduğu gibi içi boş kanıtlar kullanarak ilgililerin yapacakları değerlendirmeleri bulandırmaya hakkı yoktur.

Azınlıklar, Piyasa, Dış Ticaret

Azınlıkların piyasadan çekildiği iddiasının tam bir kanıtı yoktur. Gerçek olan şudur ki, bazı büyük firmalar ayrılmış olabilirler. Ama gayrimüslim işadamlarının hepsi, çeşitli şekillerde, vergilerini ödeyerek, Aşkale'ye, Sivrihisar'a gidip dönerek, vergileri terkin edilerek işlerinin başına döndüler.

Yahya Tezel, Varlık Vergisi'nin uygulaması ve sonrasında, gayrimüslim vatandaşların işlerine devam ettiklerini söylemekte ve İstanbul'da daha sonraki yıllarda da onların nüfus, imalat sanayiindeki istihdam payı, ticaret ve bankacılıktaki oranları açısından ekonomideki yerlerini muhafaza ettiklerini haklı olarak saptamaktadır.¹⁰

Arslan Başer Kafaoğlu kitabında¹¹ konuyu gerekli ayrıntıları içinde anlatmaktadır. Bu ayrıntılarda:

- Çikvaşvili'ye İş Bankası'nın nasıl yardım ettiğini ve müessesenin nasıl işine devam ettiğini,
- Parseh Gevrekyan'ın gerçek durumunu nasıl sakladığını ve tekrar işine döndüğünü,
- Buna karşılık savaş ortamı içinde karanlık işlere bulaşmış Selanik Bankası ile iki İtalyan bankasının nasıl ayrılıp gittiklerini, okuyabilirsiniz.

¹⁰ Yahya Tezel, *Cumhuriyet Döneminde İktisat Tarihi*.

¹¹ A. Başer Kafaoğlu, *Varlık Vergisi Gerçeği*, s.64.

Bunlar büyük işadamları ve kurumlardır. Asıl önemli olan küçük ve orta mükelleflere gelince; bunların hiçbiri, bazı talihsiz istisnalar dışında yerinden kıpırdamamıştır. Ben ilgili olduğum Kadıköy'deki durumu yakından biliyorum. Bir örnek olarak Moda'da o tarihlerde çalışan esnafın durumunu adları ve iş türleri itibariyle aşağıda sıralıyorum. Bunlar Varlık Vergisi uygulamasından önce de vardı, sonra da işlerine devam ettiler.¹²

Daha önemli ticaret merkezlerindeki, örneğin Beyoğlu'ndaki işyerlerinde de belli başlı değişiklik olmadı. Çiçekçi Sabuncakis, Pabuççu Kifidis, Kuyumcu Frangulis, Terzi Fegara, Ayakkabıcı Paçıkakis, Gömlekçi Zara, vb, vb. Hepsi işlerini sürdürdüler.

Yunanlı ve diğer milletlerden olan sığınmacı küçük iş sahipleri de (ki önemli bir kısmı zaten vergi dışı kalmıştı) işlerini sürdürdüler.

İthalat ve ihracatın azaldığı iddiasına gelince, bu dönemde ithalat ve ihracatımızı yerli işadamlarından çok yabancı ülkelerdeki müesseseler ve oralardaki ekonomik konjonktür, üretim, ulaşım

12 Moda'da 1940'larda yaşayan gayrimüslim esnaf: Kahveci Panayot, Ayakkabıcı Hristo, Koltukçu Aleko, Pastacı Stasuli, Kolacı Dikran Gago, Bakkal Foti, Berber Dimitri Pagarakis, Fırıncı Yorgo Fatura, Sebzeci Dimitro, Artin, Kasap Aleko, Manav Panayot, Vlakos ve Perikles kardeşler, Bakkal Aruş Özboya, Pantoloncu Teofides, Manav Apostol, Berber Lefter, Kasap Kiro, Berber Kozma, Şarküteri Apostol, Tuhafiyeci Apis Balyan, Sütçü Argiro, Ayakkabıcı Aktriyotis, Bisiklet tamircisi Antranik, Berber Niko, Doktor Taki(lyan), Parayotides.

koşulları yönetmektedir. Bu bakımdan Türkiye'deki iş kadrosunun değişmesinin iş hacmine etki yapması söz konusu değildir. Esasen ithalat ve ihracat etkinliklerinin sahiplerinde de değişiklik olmamıştır. Bu etkinliklerin rakam olarak anlatısı da (aşağıdaki tablodan anlaşılacağı gibi) dış ticaretin yorum gerektiren durumunu göstermektedir.

	<u>İhracat</u> \$ (milyon)	Ton	<u>İthalat</u> \$ (milyon)	Ton
1939	100	735.0	93	1.134
1940	81	357.0	50	658.0
1941	91	310.0	55	519.0
1942	126	344.0	113	429.0
1943	197	391.0	155	355.0
1944	178	331.0	126	345.0

(Not: Faik Ökte Bey'in dış ticaret rakamları elimizdeki bilgilere uymamaktadır.)

Bu rakamlardan anlaşılacağı gibi dış ticaret hacmi gerek değer gerekse tonaj olarak, Varlık Vergisi'nin özellikle etkili olduğu farz ve iddia edilen 1943 yılında artmıştır. 1944 yılında her iki değerde görülen azalma ise o yılın savaş koşullarıyla ilgilidir. 1943 yılında Almanya bütün cephe-lerde gerilemekte ve özellikle ağır hava bombar-

dımanları altında kalmaktadır. Türkiye ise esnek dış politikasının olanakları içinde Almanya'ya krom ve diğer stratejik maddeler ihracatını durdurmuştur. Zaten Almanya'daki üretim koşulları da hızlı bir erozyon içindedir. Değer artışları bütün dünyada savaşın getirdiği bir sonuçtur. Türkiye'nin dış ticaretinin çok büyük bölümü Almanya'yladır ve bu koşullar altında ihracat ve ithalatın azalması da normaldir; Türkiye piyasasındaki oluşumlarla ilgisi yoktur.

Yunan Uyrukluların Vergisi

Bazı yazarların önemle üzerinde durdukları ve ciddi şekilde eleştirdikleri (ve suçlamayı hedefledikleri) konulardan biri de savaş sırasında Türkiye'de çalışan Yunanistan uyruklu mükelleflere yüksek vergiler tarh edilmiş olmasıdır.

Hemen şunu belirtelim ki, Yunanlılarla ilgili bilgiler ve düşünceler ilerde daha derinlemesine ele alınacaktır. Burada konunun basit aritmetiksel yönüne değineceğiz.

Faik Ökte Bey kitabında Yunanlılara ilişkin vergi rakamlarını şöyle vermektedir:

GENEL VE POLİTİK KONULAR

	Yukarı (Yüksek Gelirli)	Aşağı (Düşük Gelirli)
Mükellef sayısı	541	971
Vergi (Tahakkuk)	17.039.450	2.282.900
Muaddel v.	8.609.018	926.510
Tahsilat	5.370.549	465.092
Bakiye (Kalan)	3.241.544	462.618

Bir incelemede ise, Yunanistan Konsolosluğu'ndan alınan bilgilere göre mükellef sayısı 3.000 ve ödenen vergi ise 18.605.542 liradır.¹³ Rakamlar arasındaki fark dikkat çekicidir.

Faik Bey Yunanlıların sayısının 1.512 ve ödedikleri verginin 5.836.641 lira olduğunu açıklamaktadır.

Yunan Konsolosluğu'ndan alınan bilgilere göre ise mükellef sayısının iki kata ve ödenen verginin de üç kata çıkarıldığını görüyoruz:

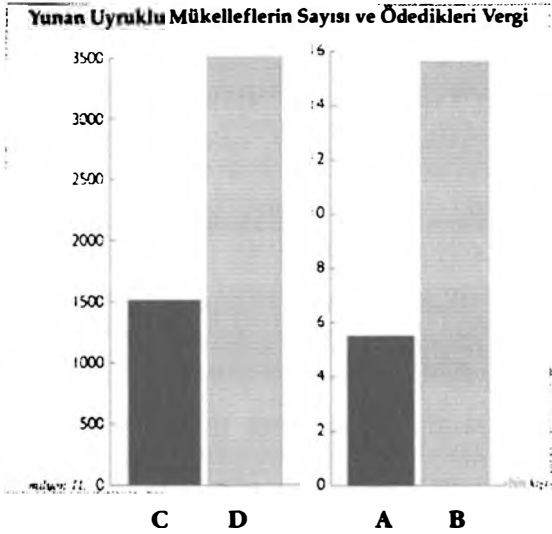
Mükellef sayısı 3.000 ve ödenen vergi 18 milyon.

Bu konuda Samim Akgönül'ün Yunan Konsolosluğu'ndan aldığı bilgilere göre ayrıntılı durum şöyledir:

¹³ Samim Akgönül, *Türkiye Rumları*, s.149.

SAVAŞ TÜRKİYE VARLIK VERGİSİ

Meslek	Mükellef Sayısı	Ödenen Vergi
Din Adamları	1.460	896.695
Küçük Esnaf	354	660.270
K. Dükkân Sahipleri	708	3.722.885
Dük. Sah. K. Tüccar	315	4.728.800
Tüccarlar	139	8.259.007
Kira Gelirliler	15	303.000
Ücretle Çalışanlar	9	34.000
Toplam	3.000	18.605.412

- A: Ödenen vergi (Faik Ökte) 5.516.841 TL
 B: Ödenen vergi (Samim Akgönül) 15.615.412 TL
 C: Mükellef sayısı (Faik Ökte) 1512
 D: Mükellef sayısı (Samim Akgönül) 3000

Bu rakamlar Faik Bey'in verdiği rakamlara uymamaktadır. Bunun nedeninin bu uyrukluların yarısının kaçak olmasından ve aslında vergilendirilmemiş olan bu kaçakların Yunan Konsolosluğu'na, kendilerini vergilendirilmiş gibi göstermelerinden ileri geldiği düşünülebilir. Ancak din adamlarının hem sayısı hem de ödedikleri vergi kuşkuludur. Din adamları ve kurumları vergi kapsamından çıkarılmıştır. Kısaca bu rakamların tümü ihtiyatla karşılanacak durumdadır. Bu rakamlara dayanılarak bir yargıya varmanın doğru olmadığı açıktır.

Ben Ecanip (Yabancılar) Servisi'ni Maliye Müfettişi Arif Arıkan'a teslim edip ayrılırken bıraktığım cetvellerde İstanbul'daki Yunanlı işadamlarının sayısını 2.000 olarak göstermiştim. Bunların 500 kadarı hakkında bilgi alınamıyordu. Yani kaçak olarak çalıştıkları düşünülüyordu.

Faik Ökte Bey'in verdiği bilgilerden hareket edersek savaş yılları içinde İstanbul'da çalışan (kaçaklar dışında) Yunanlılardan tahsil edilen vergi yükü adam başına:

$$5.836.641/1.512 = 3.860 \text{ liradır.}$$

Bu rakam diğer yabancı mükelleflerden tahsil edilen verginin adam başına düşen miktarının üçte biri oranındadır. Bu rakam Türklerden ve gayrimüslimlerden tahsil edilen adam başına verginin çok altındadır. Bu mükelleflerin sayısı tam olarak belli değildir. Varlık Vergisi'nin uygulanması sıra-

sında büyük bir kısmının vergi dışı kaldığı anlaşılmaktadır.

Savaş bütün şiddetiyle devam etmektedir.

Türkiye'nin ekonomisi ve milli geliri küçülmektedir.

Türkiye'nin bir milyon üretici genç insanı sınırlarda, dağlarda, kırlarda düşman beklemektedir.

Savaş masraflarını karşılamak için Türklerden, gayrimüslimlerden ve yabancılardan yardım gibi bir vergi alınması zorunluluk haline gelmiştir.

Devlet zengin, varıl İstanbul'u bırakıp fakir Anadolu çiftçinin kışlık yiyeceğinden vergi almak zorunda kalmıştır.

İstanbul'da yaşayan ve çalışan Yunan vatandaşlarına da, Türklere, gayrimüslimlere, diğer bütün yabancılara tarh edilen vergiye oranla ortalama en düşük vergi tarh edilmiştir.

Bu Yunanlıların büyük kısmı kaçak kalmış, hiçbir şey ödememiştir.

Ve bazı yazarlarımız İstanbul'da yaşayan bu 10 bin kişilik Yunanlı cemaatin fakirleşmesinin (!) öfkesi ve telaşı içindedirler.

1940'lı yıllarda bütün dünyanın aklı durdu. Bilginler insanlara refah, mutluluk getirecek buluşlar yerine, görülmemiş konvansiyonel silahlar, fosforlu bombalar, atom bombaları, açlık, hastalık, gaz odaları icat ettiler. Hükümetler ekmek fabrikaları yerine bombardıman uçakları, tanklar, denizaltıla-

rı, torpiller ürettiler. Ve... Kentler yandı, yıkıldı, devletler ortadan kalktı. Güneş söndü. Ve karanlıklar içinde 70 milyon insan, asker ya da sivil, kadın erkek, çoluk çocuk, süpürülen böcek sürüleri gibi yok edildi.

Türkiye bu cehennemin dışında kaldı. O cehennemden kaçabilen birçok yabancı Türkiye'ye sığındı.

Biz hepimiz bunun ne demek olduğunu anlamak durumda değil miyiz?¹⁴

Bedeni Mükellefiyet Konusu

Sürgün yaptırımı Osmanlı yaşamında çok başvuru-
rulan bir cezalandırma şeklidir ve o zamanların çok
daha haşın olan cezalandırma yöntemlerinden da-
ha hafiftir. Örneğin o tarihlerde hapis cezası yaygın
değildir. Yürürlükte olan hukuka göre dayak, el
kol kesmek ve katl o yüzyıllarda her tarafta oldu-
ğu gibi Osmanlı'da da kullanılan cezalandırılma şe-
killeri idi. Sürgün cezası bunlara oranla daha ılımlı
bir nitelik taşıyordu. Bilindiği gibi, pek çok ülkede,
vergi hukukunda hapis cezası uygulaması vardır.
Ama Varlık Vergisi'ni düşünenler hapis alternatifi
üstünde durmamışlardır. **Yasa koyanların asıl
amacı cezalandırmak değil, muhtaç olunan fi-
nansmanı sağlamaktır. Maksat mükelleflere**

¹⁴ Bu konuda Bensiyon Pinto'nun ve Avner Levi'nin kitaplarına bkz.

eziyet etmek değil, sürgün tehdidi altında mükellefi ödemeye zorlamaktır. Sürgüne gönderilen, hapse konulana oranla daha çok olanaklara sahiptir diye düşünülmüştür. Bu düşünce ayrıca tartışılabilir.

Bedeni mükellefiyet hükmünün amacı budur. Nitekim aşağıda değineceğimiz gibi, bu nedenle kanun koyucusu bu cezayı hafifletici hükümlere de, kanun metninde yer vermiştir.

Bu bakımdan bedeni mükellefiyet konusunda bütün tabloya haklı olmadığı kadar karanlık bir renk verilmesi çabasının asıl sorumlusunun, kanundaki bu önemli olanağı kullanmayan, vergi yönetiminin sorumluları olduğunu düşünüyorum.

Verginin uygulanmasında yöneticilerin kanunun maddelerinde yer alan hükümlerin dışına –haklı ve gerekli olarak– çıktıklarını biliyoruz. Bunun nedeni kanunun bazı durumları açık bırakmış olmasıdır. Bunun sonucu olarak yöneticiler aslında kendilerine verilmeyen yetkiler kullanmışlardır. Kanunda mükelleflerle pazarlık Varlık Vergisi'nde düşünülmemiştir ama uygulamada pazarlık yapılmıştır. İtirazlar kabul edilmiştir. Faik Bey cephe kumandanı gibidir. Kanal harekâtında Cemal Paşa, Sarıkamış'ta Enver Paşa ne ise Varlık Vergisi'nde de operasyonu (İstanbul'da) yöneten Faik Ökte Bey'dir.

Defterdar Faik Ökte, kendilerine büyük vergi tarh edilmiş olan bazı mükelleflerle ayrıntılı pa-

zarlıklar yapmış, kiminde daha önce tarh edilen, kayda geçen vergileri azaltmış, kimi mükelleflerle anlaşılamamış, kimi için bedeni mükellefiyeti, yani Aşkale sürgününü seçmiştir. Faik Bey'in kitabı, bu suretle yapılan görüşmelerin, kabul edilen ya da edilmeyen itirazların, terkinlerin, afların öykülerini içermektedir.

Bu olayın içinde yer alan önemli bir ayrıntı Avukat Gad Franko'ya ilişkin olanıdır.

Gad Franko Osmanlı dönemini yaşamış, Yahudi cemaatinin liderliğini yapmış, yetenekli ve kişilikli bir Musevi avukattır. Kendisine 375.000 lira-lık vergi tarh edilmiştir. Bunun 100.000 lirasını ödemiştir. Sahibi olduğu Bahtiyar Han'ı satarak geri kalanını da ödeyecektir. Bunu yapamadan, bedeni mükellefiyetle cezalandırılmak üzere Aşkale'ye gönderilmiştir.

Faik Ökte Bey'in kitabında Gad Franko ile görüşme konusunda, diğer mükellefler hakkında olduğu gibi, ayrıntılı bilgi yoktur.

Varlık Vergisi Kanunu'nun 12. maddesinin 4. fıkrası şu önemli hükmü içermektedir:

"...Ancak üçüncü son fıkrasında yazılı olanlardan ikinci maddedeki mükellefiyete tabi bulunanlarla KADINLAR VE 55 YAŞINI MÜTECAVİZ ERKEKLER'in borçları hakkında Tahsil-i Emvâl kanunu tatbik edilmekle beraber bunlar ÇALIŞMA MÜKELLEFİYETİNE TABİ TUTULMAYABİLİRLER."

Avukat Gad Franko 1942 yılında 62 yaşındadır. Kendisi hakkında bu istisnai hüküm uygulanmamıştır.¹⁵

Musevi avukat Gad Franko konusundaki bu görüşleri açıklarken bir başkasına, Türk avukat İbrahim Âli Bey'e yer ayırmak gereğini duyuyorum. İbrahim Âli Bey'e de 300.000 liralık bir vergi tarh edilmiş ve bütün serveti (Caddebostan'daki büyük saray-köşk dahil) elinden alınmıştır. Ben İbrahim Âli Bey'e salınan vergi hakkında şikâyet bağlamında yayınlar yapıldığını bilmiyorum.

Ancak Gad Franko'nun ve Türk yurttası Yahudilerin öyküsünü burada bitirmemeliyim. Okurlarım Aşkale Yolcuları türünden kitaplar yanında Bilâl Şimşir'in *Türk Yahudileri* kitabını okurlarsa, Sayın Şimşir'in bu kitabının 378. sayfasında ilginç bir bilgi ile karşılaşacaklardır. Türkiye'de Gad Franko'dan devlet masraflarına katkıda bulunması için vergi alınmaktadır. Ama savaşın alevleri içinde Vichy'deki Türkiye Büyükelçiliği'nden Gad Franko'nun kamplarda bulunan akrabası Madame Stella Ayache ile Dolly Uyanık'ın kurtarılması, korunması ve Türkiye'ye gönderilmesi istenilmektedir. Stella Ayache ve Dolly Uyanık 11 Nisan 1944'te Türkiye'ye gönderilmiştir.

15 Avukat Gad Franko konusunda Rifat Bali'nin *Devletin Yahudileri ve "Öteki" Yahudiler* kitabına bakınız, s.109. (Gad Franko'nun Aşkale yaşamı nesnel olarak eziyetli değildir. Yaşlı avukat manen zarar görmüştür.)

Bundan alınacak dersler vardır.

Konuyu sürdürmeden bir noktayı bu vesile ile aydınlatmak istiyorum:

Zaman zaman Varlık Vergisi hakkında "Yasa haklıydı, uygulama yanlış" şeklinde beyanlarda bulundum. Bu olay hakkındaki düşüncelerim o görüşümü açıklıyor düşüncesindeyim.

Varlık Vergisi uygulamasının en dikenli yanı olan Bedeni Mükellefiyet ile (Aşkale'ye sürgün edilenler) ilgili işlemlerin rakamsal sonuçları şöyledir:¹⁶

Vergi Mükellefleri	Sayıları	Vergileri
Sevk için kampa alınanlar	2.057	65.464.236
Vergilerini ödeyenler*	657	27.631.313
Vergisi terkin edilenler	1.400	37.833.223

Bunlar bütün Türkiye'deki mükelleflerin durumu nu gösteren rakamlardır. İstanbul'daki mükelleflerin durumu şöyledir:

Sevk için kampa alınanlar	1869	59.005.350
Vergilerini ödeyenler*	640	25.908.695
Vergisi terkin edilenler	1229	33.096.655

* Güçleri olduğu halde ancak kampa gönderilme yaptırımı karşısında vergisini ödeyenler.

¹⁶ Faik Ökte, *Varlık Vergisi Faciası*, s.158.

Faik Bey sevk edilenlerden 21'inin vefat ettiğini söylemekte ancak Aşkale'deki yaşam hakkında şu bilgileri vermektedir:

"Yine belirtmek gerekir ki, çalışma kampında hayat, zannedildiği gibi, meşakkatli ve güç olmamıştır. Aşkale'ye gidenler iklim dolayısıyla senenin mühim bir kısmını evlerinde, kahvehanelerde tavlama, iskambil oynamakla geçirmişlerdir. Alakadarlar hususi havale yolu ile oraya para getirmek ve rahat yaşamak yolunu bulmuşlardır. O kadar ki, bu seyahatle şehir hayatı, mücadeleler dolayısıyla bozulan sıhhatleri düzelmiş, gidenler ailelerini şaşırtacak kadar kanlı, canlı, neş'eli olarak geri gelmişlerdir."¹⁷

Faik Bey avcı idi. Avcılık Faik Bey'in büyük hobbisi, büyük ihtirası idi. Aşkale'den dönenler Pendik tren istasyonunda, avdan avdet eden Faik Bey'i avcı giysileri içinde, tüfek, çanta, bıçak, köpek, bir arada gördüklerinde "Yaşasın Cumhuriyet" diye bağırarak alaya almışlardı. Bu arada bir gazeteci bir yazısında yolculuk koşullarının ne kadar güzel geçtiğini ve Aşkale'de yaşamın ne kadar rahat, konforlu olduğunu söyledikten sonra, daha sonraki yazılarında bunun tersini anlatmaya girişmiş görünüyor.

¹⁷ Faik Ökte, *Varlık Vergisi Faciası*, s.159.

Ben eşimin yakın arkadaşı olan bir Ermeni genç kızın babası ile 1952'de görüştüm. Aşkale'ye gönderilenler arasında yer alan bir saatçi idi. Bana:

– *Cahit Bey, orada rahatımız fena değildi. Öyle taş maş kırmadım. Dönüşte işim eskisi gibi olmadı*, dedi.

Konu spekülasyona, kasıtlı haberlere, abartmaya, magazinleştirmeye, dedikoduya çok müsaitti. Ama İstanbul'dan yaşına, sivil standardına bakılmaksızın Aşkale'ye gönderilen Gad Franko'yu orada vali ziyaret ediyor, yaşlı avukat zamanın Başbakanı'na mektup yazabiliyordu. Gönderilenler istasyonlarda aileleri tarafından törenle uğurlanıyor, dönüşlerinde de törenlerle karşılanıyorlardı. Bu arada bu geri dönenler istasyonda, kendilerini Aşkale'ye gönderen Faik Ökte Bey'e rastladıkları zaman onunla şakalaşıyorlardı. Vergi uygulamasında görev alan müfettişler ise aralarında konuyu konuşmaktan kaçınıyor, yalnızca karşılaştıkları durumlar üzerine olan üzüntülerini anlatıyorlardı.

Bu "*sui generis*", kendisine özgü, benzeri olmayan bir sürgündü. Bence bir aşk ve dram öyküsü yerine bir komedi, tabii içinde garip sahneler bulunan, acıklı bir komedi konusu olabilirdi.

Ve Faik Bey'in dediği doğrudu. Mükellefleri bedeni mükellefiyet yolu ile vergilerini ödemeye

zorlama uygulaması istenilen sonucu tam olarak vermemiştir. Bu yaptırım zorlaması olmaksızın vergilerini ödeyenlerden yapılan tahsilat % 70'ler yoresinde olduğu halde, Aşkale'ye gönderilme baskısı ile yapılan tahsilat tahakkuk ettirilen verginin % 40'ı kadardı. Geri kalan % 60 terkin edilmiştir.

Burada yukarıda değindiğimiz olaya döneceğiz.

Yasaya hapis yerine bedeni mükellefiyet hükmünün konulmasında büyük bir yanlışlık yoktur. Böyle bir vergi sisteminin işleyebilmesi için mükelleflerin zorlanması gerekli görülmüştür. Yasada yer alan bu madde vergi tahsilatının yapılmasında hiç kuşkusuz bir ölçüde etkin olmuştur. Bu yaptırım hükmü olmasa idi, Hazine, İstanbul zenginlerinden 130 milyon liralık gelir sağlayamazdı. Yanlışlık orada değildi.

Yanlışlık bu hükmün uygulanmasında idi.

Türkiye'de bugün bürokrasinin ne durumda olduğunu bilmiyorum. Siyasi kadro karşısında çok güçsüz olduğunu tahmin ediyorum. Ama bizim kuşağımızın bürokrasisi, özellikle 1950'den önce o zamanın siyasi kadrosunun davranışlarını dengeleyebilecek güçte idi. Bu bürokrasi o tarihte, savaşın neden olduğu çok değişik, sıradışı koşullar içinde Varlık Vergisi fikrine karşı çıkamamıştır. Ama uygulamada, kendisine tanınan yetkiler içinde mantık ve insaf ölçüleri aşıldığında mükellefle-

rin üstüne gidecek yerde daha başka türlü hareket edebilirdi. Yaşlı avukat Gad Franko'yu, Aşka-le'ye göndermek zorunlu mu idi?

Benim bildiğim romantik ruhlu, avcı acımasızlığı yanında içten merhamet ve insanlık duyguları da olan, eski üstadım Faik Ökte neden böyle yaptı?

Batı Ülkelerinde Sürgün Uygulamaları

Bu paragrafı kapatırken, daha sonraki bölümlerde de anlatılacak olan ve burada da, Türkiye'deki bedeni mükellefiyetle ilgili olduğunu düşündüğüm bir konuya yer vermek gereğini duyuyorum.

Savaş zamanlarında olduğu kadar barış zamanlarında da yapılan sürgünler vardır. Sovyetlerde Kırım Türklerinin Urallara sürülmesi, Almanların uyguladığı Yahudi sürgünleri dışında belli başlı Batılı ülkeler tarafından yakın zamanlarda yapılan sürgünler vardır. Bunların Türkiye'deki olayla karşılaştırılması elbette aydınlatıcı olur. Bu konuda birkaç örneği aşağıda okurlarıma sunuyorum:

İngiltere: 1940 yılı Mayıs ayında içlerinde 50.000 Yahudi sığınmacı da bulunan bütün İtalyan ve Alman yabancılara sürgün uygulanmıştır. Bunlardan 8.000'i Kanada'ya, Avustralya'ya gön-

derilmiştir. Bu sürgünleri Avustralya'ya götüren Arandon Star gemisi torpillenerek batırılmış, içindekiler yaşamlarını yitirmiştir.¹⁸

Fransa: 1939 yılı sonbaharında, Alsace-Lorraine'de bulunan yaklaşık 43.000 Alman asıllı Fransız yerlerinden alınarak Güney Fransa'ya götürülmüşlerdir. Bunların göç edilmeleri sırasında maruz kaldıkları sıkıntılar, eziyetler (hayvan sürüleri gibi ahırlara sokulmaları) tarihe geçmiştir. Bunlar yola çıkarıldıktan sonra Fransız askerleri evlerini yağmalamışlardır.¹⁹

İsviçre'deki uygulama ise daha değişiktir. İsviçre, sığınmaya gelen Yahudilerden parası olanları almış, olmayanları kabul etmemiştir. Dahası, İsviçre'de bulunan ve parası olmayan Yahudiler için çalışma kampları kurulmuş ve bu Yahudiler oralarda çalıştırılarak İsviçre maliyesine borçlarını ödemişlerdir. İsviçre'de bunlardan başka sığınmacıların masraflarını karşılamak üzere varlıklı Yahudiler üzerine yüklenen bir "Yahudi Vergisi" uygulanmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri: İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine Batı sahillerinde yaşayan 100.000 kadar Japon asıllı Amerikan vatan-daşı, hükümet tarafından yerlerinden çıkarılarak içerdeki yerleşme kamplarına sürülmüşlerdir.²⁰ Ayrıca Amerikan yöneticileri, savaş başında Ame-

18 Operation Sea Lion.

19 History of Alsace, Internet.

20 Time Tables of History.

rika'ya göç etmek isteyen 250.000 Yahudi'nin isteğini de reddetmişlerdir.

Fransa, Belçika, İtalya, Çekoslovakya, Polonya, Macaristan, Romanya vb. gibi Batı ülkelerinde, o ülkelerin vatandaşları, sürgüne gönderileceklerin saptanması konusunda işgalci güçlere yardımcı olmuşlar ve onları ihbar etmişlerdir. Bir örnek vermekle yetineceğiz:

Savaş sonunda Alman ordusu Belçika'dan çekilirken bıraktıkları arşivlerden, işgal sırasında bir kısım Belçikalının Almanlarla işbirliği yaparak Belçikalı Yahudileri ihbar ettikleri anlaşılmıştır. Resistance (direniş) örgütünün Gestapo içindeki casusu Helene Moszkiewicz kitabında bunu aydınlatıcılarla anlatmaktadır.²¹

Son bilgi olarak tanınmış Yahudi yazarı Barry Rubin'in *İstanbul Intrigues* adlı eserinde İstanbul'da yaşananlara yaptığı tanımlamayıda burada belirtelim:

HİÇ.²²

Son yargı, bedeni mükellefiyet konusunun bir ölçüde yanlış bir uygulama olduğu ve bu nedenle yöneticilerin ortaya yarısı gülünç yarısı acıklı bir senaryo koymuş olduklarıdır.

21 W.I. Hitchcock, *The Better Road to Freedom*, s.61 ve devamı. Helene Moszkiewicz, *Inside The Gestapo*, s.117-165.

22 Bk. Barry Rubin, *İstanbul Entrikaları*, Türkçe çevirisi Doğan Yayınları s.215.

İş Mükellefiyeti ve Ereğli Kömürleri

İş mükellefiyeti uygulamasından, insanların kısa sayılabilecek bir süre ile sürgüne gönderilip geriye dönmelerini sağlayan uygulamadan, bu arada 21 kişinin yaşamını yitirmesinden yakınanlara ihtiyaç halinde başvurulmuş bir başka mükellefiyet olayını hatırlatacağız.

Milli Korunma Kanunu, daha önce açıkladığımız gibi hükümete ihtiyaç halinde vatandaşları istemediği işlerde çalıştırmaya zorlama yetkisini vermiştir. Bu yetki savaş yılları içinde Zonguldak'ta, Ereğli Kömür Havzası'ndaki kömür madenlerinde çalıştırılan köylülere uygulanmıştır. Siz bu konuda Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde (Mülkiye) yapılan kapsamlı bir araştırmadan²³ alınan bilgileri aktaracağım:

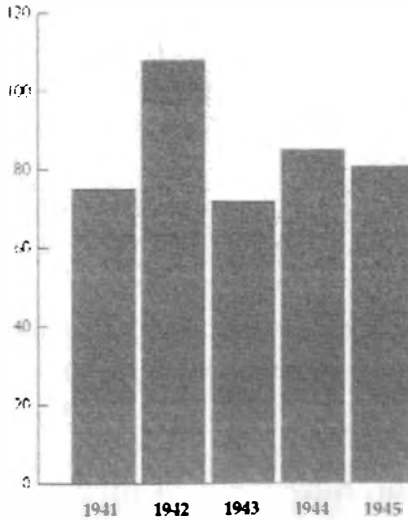
Ereğli Kömür Havzası'nda çalıştırılan işçiler ve üretim:

Yıllar	Çalıştırılan İşçi Sayısı	Üretilen Kömür
1942	21.166	2.509.610
1943	25.915	3.162.600
1944	27.598	3.550.279

23 Prof. Ahmet Makal, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, *Tartışma Metinleri*, 65. Yılında Koruma Kanunu, Çalışma İlişkileri ve İş Mükellefiyeti.

Eldeki bilgilere göre bu tarihlerdeki işçilerin yarısı, Milli Korunma Kanunu'na göre uygulanan yetki ile çalıştırılan köylülerdir. Bunu özellikle vurgulamak istiyorum. Tarlalarda, kırlarda açık havada gıdasını büyük ölçüde güneşten alan ve karanlık kömür galerilerine indirilen köylüler! Bu işçilerin sağlık durumları, o tarihteki koşullar nedeni ile oldukça kötüdür. Elimizdeki bilgilere göre yeteri oranda gıda alınamaması ve çalışma koşullarının ağırlığı (günde 8 + 3 saat) yüzünden işçilerin sağlık durumu bulaşıcı hastalıklara açık olmaktadır. Tifo, tifüs, sıtma gibi hastalıklar yaygın haldedir. İş kazaları ve ölümler ciddi bir konudur.

Ereğli Kömür İşletmeleri İş Mükellefiyetinde Ölenler

Yıllar	Ölümler	Yaralılar
1941	75	
1942	108	
1943	72	
1944	85	
1945	81	
Toplam	419	14.333

Bu sonuçların anlattığı nedir? Savaş vardır. Türkiye'yi savaş dışında tutmaya adanmış olan yöneticiler yaptıklarının sorumluluğunu yüklenmekten çekinmemektedirler. Ve Türkiye'de şeker, dokuma, silah fabrikalarının, ne varsa bütün sanayi tesislerinin çalışması, kentlerin ve bu arada (elbette) İstanbul'daki zengin işadamlarının ofislerinin ısıtılması için kömür üretiminin sağlanması zorunluluğu vardır. Hükümet, Ereğli Havzası'nda kömür madenlerindeki üretimin sağlanması ve artırılması için daha çok işçi kullanılması zorunluluğu karşısında Milli Korunma Kanunu'nun verdiği yetkiyi kullanarak on binlerce insanı kömür madenlerinde, yeryüzünden yüzlerce metre aşağıdaki galerilere inip çalışmaya zorlamaktadır. Sonuçta kömür üretimi bir milyon ton artmıştır ve bu arada beş yıl içinde 419 kişi ölmüştür. Bu olay kimseyi ayağa kaldırmamıştır. Kimse, kömür üretim teknolojisini-

de maksimasyon (azamileştirme) hesaplarının neden yapılmadığını sormamıştır. Kimse belirgin bir program halinde bu olayları medyaya taşımamış, ölüp giden insanların ardından aşk ve hüznün romanları yazıp para kazanmamıştır. Kimse bunlar hakkında, sahtekârlık kokan filmler yapmamıştır. Çünkü savaş vardır. Sınırlarda askerler ölmektedir. Kentlerde yeterli yiyecek, yeterli ilaç bulamadıkları için ölen yüz binlerce insan vardır. Ve devletin ayakta kalması için bu özveriler gereklidir.

Kentin Çok Renkli Kültür Dokusu Sorunu

Bu iddiada da gereksiz bir abartma vardır. İstanbul'un çok renkli dokusu Varlık Vergisi uygulaması nedeniyle değişmiş değildir.

Gerçek şudur ki, "Tarih Ana" zaman içinde hükümünü yerine getirmektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı, Anadolu insanına değişik bir hava, değişik bir bilinçlenme getirmiştir. Yüzyıllar boyu, Anadolu'nun (Falih Rıfkı'nın üslubu ile) esrarlı (ve uyuşturulmuş) kaynakları bütün nesnel ve tinsel varlığını İstanbul'a akıtıp durmuştur. İstanbul durmadan beslenen fakat erişilmeyen bir başka dünyadır. Savaş sonrası bu değişmiştir. Cumhuriyet her şey gibi bu aymazlığı da değiştirmiştir. Ulaşım olanaklarının artması ile Anadolu halkı İstanbul'u sahiplenmeye başlamıştır. Anadolu, kullanılmamış top-

raklar gibi birikmiş dinamiklerle doludur. Zamanı gelmiştir, enerji İstanbul'a taşmaya başlamıştır.

Anadolu'yu tanımayan eski İstanbul efendileri artık geride kalmış olan eski İstanbul yaşamının hasreti içinde o dokunun kaybolmasından şikâyet edebilirler; ama zaman geçmekte ve o solan renklerin yerine yenileri gelmektedir. Bunun estetik açıdan değerlendirilmesi elbette mümkündür ama gerçek olan yaşamın, tarihin kurallarına uygun olarak değişmekte olmasıdır. O hasret duyulan doku Varlık Vergisi olmasa da değişecekti. Bunun iyi anlaşılması gerekir.

Bu arada şu nokta da önemlidir. "Kentin çok renkli kültürü"nden ne kastedildiğinin açıklanması gerekir. Bunlar eski meyhanelerin ortadan kalktığını, Adalar vapurunda güzel giyimli ve güzel yüzlü gayrimüslimlerin artık görünmediğini, zamanla İstiklal Caddesi'ndeki eski yabancı asıllı mağazaların kalmadığını, Terzi Fegara'nın ve benzerlerinin dükkânının da kapandığını söylüyorlarsa doğrudur, ama onların yerlerini daha modern, daha zengin ve daha yararlılarının aldığı da gerçektir. Bunların dışında, kültürel yaşamın kadrosu içinde de bu kaybedildiği iddia edilen değerlerin, kendi zamanlarında kentin bilimsel, sanatsal yaşamına önemli katkıları olduğunu ben bilmiyorum.

Bugünkü İstanbul, dokusu, o hasret duyulan zamanlara oranla civil civil yaşam biçimi, sanatsal

envanteri ve eskiden olmayan bilim adamları (Varlık Vergisi'ni haksız yere eleştirenler dahil elbette) ile çok daha renkli, heyecanlı, hayat dolu bir metropoldür. Kimsenin üzülmeye gerekmez.

Üslup, Anlatı Sorunu

Varlık Vergisi konusunda yapılan incelemelerde, yayınlanan kitaplarda, yazılan yazılarda uygunsuz deyimlerin kullanılmış olması kuşkusuz beni rahatsız etmiştir. Bu rahatsızlığımı bu sayfalarda yer vermeyi gerekli görüyorum.

Uygunsuz sözcük kullanmak, parlamenterlere özgü espri yapmak Faik Ahmet Barutçu'nun işi. Varlık Vergisi konusunun TBMM'de kabulü sırasında hem imza atıyor hem de bunun hukuka uygun olmayan "eğri" bir yasa olduğunu söylemekten kendini alamıyor.

Bu uygunsuz sözcükler, Faik Ökte Bey'in anlatılarında bolca yer alıyor.

Faik Bey, Varlık Vergisi Kanunu'na "Piç" diyor.

Bu "yüz karası"nın sorumlusu o zamanki yöneticilerdir, diyor.

"Foyamız meydana çıktı" diyor.

"Müstevliler" diyor.

"Bedbahtlar" diyor.

Anlaşılmaz bir şey daha söylüyor:

"Biz bu yarayı gömeceğiz," diyor.

Kendisini yakından tanıdığım Faik Bey'i bu sözcükleri kullanmaya zorlayan neden, cidden önemlidir.

Faik Bey bu gösterişli, aforizmatik sözcükleri neden kullanıyor?

Konu üzerinde çeşitli görüşler açıklayan yazarlarda da benzeri yakışıksız sözcükler kullanma merakı olduğunu görüyorum.

İncelemelerinde, gerçeklere ve ayrıntılara dikkat eden ve özen gösteren Perviz Pur bir yanda hükümetin davranışına hak verirken bir yandan da Varlık Vergisi'ne "bir mürekkep lekesi" adını veriyor.

Rıdvan Akar, (milliyetçi-ırkçı) hükümetin "gayrimüslimlere gözdağı verdiği" düşüncesinde görünmektedir. Yani Türkiye, bir yandan ülkedeki herkese, gayrimüslimlere, yabancılara, sığınanlara kol kanat gelecek, bir yandan da bunlara gözdağı verecektir! Bu herhalde, herkesin fark edemeyeceği ince bir siyaset olmalıdır. Orada da kalmıyor. Yahudiler için Hasköy'de fırınlar hazırlandığını, kadın mükelleflerin Aşkale'ye gönderilmeyip İstanbul'da bedeni mükellefiyetle çalıştırılacaklarını (herhalde sokak süpürmek gibi) önemli bir haber olarak kitabına aktarıyor.

Bu konuda çok daha ileri gitmekten kaçınmıyor. *Aşkale Yolcuları* adındaki kitabının başında Hitler ile Şükrü Saraçoğlu'nun beyanatlarını eşan-

lamlı olarak gösteriyor. Bu bana hüznün veriyor. Yetmiş milyon insanın ve altı milyon Musevi'nin ölümünden sorumlu Hitler ile, Türk vatandaşı gayrimüslimlerin, yabancılardan ve yabancı uyruklu Musevilerin tümünün korunduğu Türkiye'nin Başbakanına yakıştırılan bu benzetiyi kuşkusuz bir vicdan muhasebesi ister.

Yine bu bağlamda Arslan B. Kafaoğlu'nun *Varlık Vergisi Gerçeği* adını verdiği kitabında kullandığı bir deyimde ister istemez takılıyorum. Arslan B. Kafaoğlu Varlık Vergisi'ni "*bir ucube*" olarak adlandırıyor. Kafaoğlu, sen o dönemi bir ölçüde yaşadın; o dönemin koşullarını bilmez misin?

Bir yazar, savaş sırasında yalnızca Türkiye'den yardım gören Yunanistan'daki bir Yunanlı yazarın kullandığı bir sözcüğü kendi yazılarına aktarmayı marifet sayıyor:

"Barbarlar, Barbar Türkler."

"Hayvan yine iplerini çözüyor."

Biz Türkler, ne Osmanlı tarihinde ne de Cumhuriyet döneminde, fethedilen yerlerde toplu kıyımlar yapmak, karşı çıkanları topun ağzına bağlayıp ateşlemek, insanları kısırlaştırmak, özgürlük savaşını verenleri ormanlar içinde yakmak, 21. yüzyılda müze yağmalamak, göçmen gemilerini torpillemek, gaz odalarında toplu kitaller yapmak, vahşi ve zavallı köylülerin üstüne zehirli gaz serpmek ve kendine benzemeyen sarı ırktan adamların

kentlerine üst üste iki kez atom bombası atmak gibi insanlık dışı canavarlıklar yapmadık. Gerek Bernard Lewis, gerekse onun söylediklerini kitaplarına alanlar, böylesine haksız ve insafsız bir suçlamada bulunmanın vicdani sorumluluğunu da taşıdıklarını bilmelidirler.

Ayhan Aktar ise bugün bir anlamda Türkiye'nin o karanlık yıllarda ayakta kalmasını sağlayan Varlık Vergisi'ni, önce maskara, romana çevrilince palyaço, film olunca orospu olarak betimlemekte. Bu buluşun edebi değerinden kuşku olmamakla birlikte söylenecek bir şey var elbette.

İyi ki bir Varlık Vergisi olmuştur. O olmasaydı bu buluşları yapacak insan olabilir miydi günümüz Türkiye'sinde?

Ayhan Aktar'ın kullandığı daha vurucu deyimler de var: "*Yağma Hasan'ın Böreği*" diyor. Bu deyim kullanılabileceği yerler var elbette ama bu kitabın konusu değil.

Benim alışkanlıklarım başka. Belki bu yüzden bu konuda biraz fazla duyarlılık gösteriyorum. Ama yine de eski deyimle "üslupta salâbet lazımdır" diye düşünmekten vazgeçemeyeceğim.

TEKNİK KONULAR

Vergide Eşitsizlik İddiaları

Bu iddianın anlamı, uygulamada gayrimüslim mükelleflere, Türklere oranla yüksek vergiler salınmıştır demektir. 1990 sonrası yazarlar bunu üç, bir kısım yazarlar on kat olarak hesaplamaktadır.

E. Benbassat ve A. Rodrigue'nin bir başka kaynaktan aldığı rakamlara dayanarak çizdiği tablo ise bunu da aşmaktadır:¹

"Ortalama olarak Müslümanların yıllık gelirlerinin % 5'i oranında, Rumların % 156'sı, Yahudilerin % 179'u ve Ermenilerin % 232'si oranında vergiye tabi tutuldukları tahmin edilmektedir."

Aslında bu oranlar müslim ve gayrimüslimlerin varlıkları açısından doğru olabilir. Türkler varlık açısından bu oranlarda gayrimüslimlerin gerisindedir.

¹ Esther Benbassat, Aron Rodrigue, *Türkiye ve Balkan Yahudileri Tarihi*, s.376.

Bu tür gizemli tahminlerin ciddi şekilde değerlendirilebilmesi için iki ölçüye gerek vardır:

Burada kullanılan yıllık gelir rakamları nereden alınmıştır? Eğer Kazanç Vergisi beyannamelerinden alınmışsa Kazanç Vergisi rakamları gerçekten çok uzaktır. Başka hangi kaynaklar bu rakamların bulunmasına yardımcı olmuştur?

Bu tahminler tahakkuk/tarh edilen vergilere göre mi, yoksa yapılan tahsilata göre mi yapılmıştır?

Biz aşağıda daha somut, elle tutulur ve açık bilgilere dayanarak bunun tartışmasını yapmaya çalışacağız.

Önce iki şeyi birbirinden ayırmak gereklidir:

a. Belli mükellefler için, o mükelleflerin özel durumları, varlıkları düşünülerek konulan vergiler.

b. Genel olarak bütün bir grup mükellefe yani gayrimüslimlere (ve yabancılara) salınan vergiler.

a) Bunlardan (a) fıkrasına girenlerin durumu özellik arz eder. Büyük servet ve sermaye sahipleri olduğuna inanılanlar için büyük vergiler tarh edilmiştir. Bu konuda kişisel yanlışlıklar da yapılmış olabilir. Bunların içinde gayrimüslimler olduğu kadar Türkler de vardır. Başta Avukat İbrahim Âli ve Fuat Baban olduğu halde, bazı büyük çiftlik sahiplerine, benim bildiğim B.H.G. ve T.A. gibi mükelleflere, benzeri gayrimüslimlere tarh edi-

lenler büyüklüğünde vergiler salınmıştır. Bir örnek vermek gerekirse, Seyhan'daki (Adana) bazı Türk mükelleflere tarh edilen vergilerin akılda tutulmasında yarar olabilecektir:

Mustafa Öztürk	320.000 TL
Ömer Sabancı	275.000 TL
Nuh Naci	270.000 TL
Nuri Has	250.000 TL
Mustafa Gazi	250.000 TL

Bu şekilde yapılan çalışmalar konusunda Faik Ökte Bey'in *Varlık Vergisi Faciası* kitabında (s.95-99) ayrıntılı bilgiler vardır.

b) Önemli olan ikinci grupta yer alan gayrimüslimlerin durumudur. Bu grup mükellefler Türk mükelleflerden daha ağır oranda vergilendirilmiş midir? Gayrimüslimlere Türklere oranla on kat vergi salınmış mıdır? İki dükkândan birine 5.000 diğerine 500 lira tarhedildiği öyküsü doğru mudur ?

Varlık Vergisi'nin, büyük ölçüde İstanbul'da yaşayan gayrimüslimlere tarh edildiği açıktır. Faik Ökte Bey'in verdiği bilgilere göre İstanbul'da vergi tahakkuk durumu şudur:

	Mükellef	Tahakkuk
M (Türk grubu) F.M*	460	17.209.549
B.M	924	3.128.310
G (Gayrimüslim) F.G*	2.563	189.969.980
B.G1.	259	10.364.466

- Büyük mükellef.
- Küçük mükellef.

Yukarıdaki tabloya göre (Vergi/mükellef denklemi) M gruplarında mükellef başına düşen vergi 15 bin lira, G grupların da ise 48 bin lira yöresindedir. Yani kabaca gayrimüslimlere tarhedilen vergi müslimlere tarh edilen verginin üç katıdır.

Ancak tablodaki rakamlar tahakkuk ettirilen, mükelleflere salınan vergileri göstermektedir. Bunlardan gerçekte ne kadar tahsil edildiği bilinmemektedir. Ayrıntılı tahsilat rakamları yoktur.

Bu, gerçeği yansıtmaz. Çünkü müslim mükellefler, bilindiği gibi hemen vergi borçlarını tamamıyla ödemişlerdir. Oysa gayrimüslim + yabancı grubuna tahakkuk ettirilen verginin 109 milyon lirası ödenmemiştir. Bir bölüm gayrimüslim (ve yabancılar) vergi vermemişlerdir. (Faik Bey bu gerçeği bildiği halde kitabında [sayfa 129] yine de müslimlere tarh edilen vergilerin daha az olduğunu söylemektedir. Bir bölüm mükelleften vergisi alınmamış iken, diğer bölüm mükellefe tarh edilen vergi-

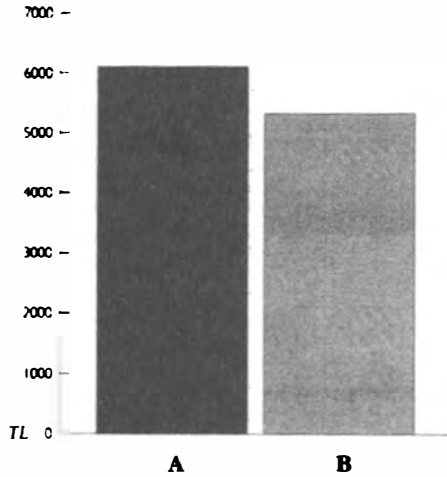
nin hafif olduğunu söylemek elbette doğruyu söylemek değildir.)

Ancak bunun kadar önemli olan nokta, aşağıda gösterildiği gibi bu haliyle dahi yerli (bütün Türkiye'de) yabancı bütün gayrimüslimlere tahakkuk ettirilen adam başına verginin, müslimlere tahakkuk ettirilen adam başına vergiden daha az olduğudur.

Müslimler $25.600.000 / 4.195 = 6.102$

Gayrimüslimler + Yabancılar $289.656.000 / 54.377 = 5.326$

Varlık Vergisi Kişi Başına Vergi

A: Türk mükellefler - Kişi başına Varlık Vergisi 6.102 TL

B: Gayrimüslimler (Azınlıklar ve yabancı uyruklular)
Kişi başına Varlık Vergisi 5.326 TL

Bu karşılaştırmalar, kişisel ve özel olaylar dışında yabancılara ve gayrimüslimlere Türklere oranla beş kat, on kat daha ağır vergi salındığı hakkında ki iddiaların gerçeği yansıtmadığını göstermektedir.

Öte yandan konuya gayrimüslimler ve yabancılarla Türkler arasındaki servet ve sermaye farklılığı açısından da bakılması gerekeceği doğaldır. Burada söylenecek son sözü en başta söyleyelim:

Gayrimüslimler ve yabancılar Türklerden oranısız olarak daha varlıklıdır.

Bunun kısa açıklamasını yapalım:

Önce biraz geriye, Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki yıllara gidelim ve İstanbul'daki iş hayatına bakalım.

Birinci Dünya Savaşı öncesi Osmanlı İmparatorluğu'nda etkinlikte bulunan maden, liman, su, gaz ve elektrik, tramvay ve diğer çeşitli (tütün, inşaat, büyük mağaza, şehir hatları, tuğla kiremit, ekmek fabrikası vb.) anonim, limitet ve diğer şirketlerin sahiplerinin (Şirket-i Hayriye dışında) tümü yabancılar ve gayrimüslimlerdir. Bir göstermelik dışında bütün bankalar ve sigorta şirketleri, bütün ticari kurumlar yabancıların ve gayrimüslimlerin malıdır. Bunların yönetim kurullarında, Osmanlı maliye tarihinin esrarengiz kişileri yer almaktadır:

Edvard Huguenin, A. M. Huber, Adam Block, Avramidis Paşa, A. Von Kaulla, Gulbenkian, Leo-

nid Zarifi, Etienne Franghiadis, A. Caramanian, R. C. Baker (Borax Consolidated), Aleco Panghiridis, S. Kaissierlian vb.

Bu bilgileri içeren Manuel'in² (katalogun) sayfalarını epeyce karıştırdıktan sonra bunların aralarına sıkışmış nadir Türk adlarına (Hacı Bekir) rastlayabilirsiniz.

Kısaca Birinci Dünya Savaşı'ndan önce İstanbul'un (aslında bütün Osmanlı coğrafyasının) iş hayatı yabancıların ve gayrimüslimlerin elindedir. 1929 ekonomik krizinden sonra da İstanbul'da bu kadro hâlâ önemli ölçüde işbaşındadır. Yunanistan'ın iki bankası vardır. Maden şirketlerinin hepsi yabancıların elindedir. İstanbul'un su, gaz, elektrik, tramvay şirketlerini, ekmek fabrikalarına kadar, yabancılar ve gayrimüslimler işletmektedir. Serbest meslek alanı da buna koşturarak yine yabancıların ve gayrimüslimlerin elindedir. Türkler Aksaray'da, Hasanpaşa'da, Üsküdar'da oturmaktadırlar ve iş hayatları o semtlerdeki küçük bakkal, çerçi dükkânları, nalbant atölyeleri ve mahalle fırınları içinde kalmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti İstanbul'da böyle bir iş kadrosunu ve konumunu devralmıştır. 1929 Dünya Ekonomik Krizi'ne ve bunu izleyen savaş konjonktürüne girildiğinde İstanbul'da bu yapı işbaşındadır. Türk işadamları ancak Cumhuriyet ku-

2 A. Pech, *Manuel des Societes Anonymes en Turquie*, Banque Otto-

ruduktan sonra İstanbul piyasasına sokulmaya başlamışlardır. Ama bu tarihte İstanbul'da (şirketler-ortaklıklar dışında):

3.872 Yabancı

3.822 F.G + B.G

7.694 toplam iş sahibi çalışmaktadır. Bunlara eklenmesi gereken kaçak yabancıların sayısı bilinmemektedir.

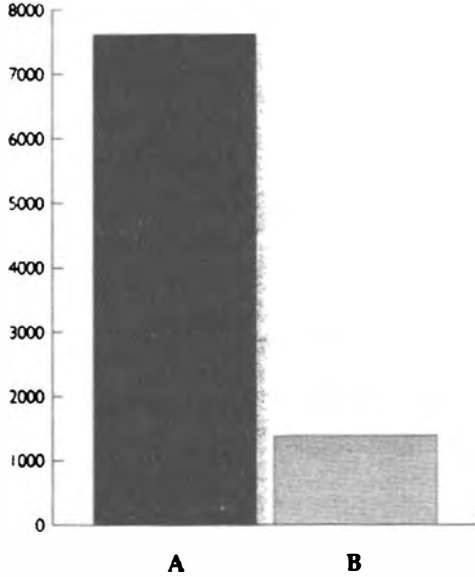
Türlere gelince, vergilendirilen iş sahibi: 1.384 kişidir.

Daha önemlisi yabancılar ve gayrimüslimler iş hayatının bütün alanlarına ortaklaşa bir şekilde ve dayanışma içinde öylesine hâkimdirler ki, İstanbul'da iş yapmaya girişen Türklerin bunların ellerindeki çalışma alanlarından pay almaları çok zordur, hatta imkânsızdır. İthalat ve ihracat, bankacılık ve mali işlemler, sigortacılık, yabancıların ve gayrimüslimlerin elindedir.

O tarihte İstanbul nüfusunun bir bölümü gayrimüslimler ve yabancılardır.

Bir basit aritmetik denkleme göre iş hayatının % 83'ü kentin yarı nüfusundan azını oluşturan yabancıların ve gayrimüslimlerin ve % 13'ü o nüfusun yarısından fazlasına sahip olan Türklerin elindedir.

İstanbul Ticaret Odası'na Kayıtlı İşadamları Sayısı (Ortaklıklar Dışında)

	Sayısı	Oranı
A: Tüm gayrimüslimler	6.102 TL	% 83
B: Türkler	1.384	% 13

İş alanını tümüyle ellerinde tutan yabancılar ve gayrimüslimler, Katolikler, Protestanlar, Ortodokslar, Gregorienler, Museviler zengindirler. Türklerden iki kat değil on kat, belki daha fazla zengindirler ve bu zenginlikleri yüzlerce yıl süren Osmanlı egemenliği sırasında sağlanan olanaklardan kaynaklanan bir mirastır. Osmanlı yönetiminin iki hâkim kesiti İlmiye (Din adamları) ve Sey-

fiyedir (Askerler). Askerler, her yıl Müslüman Türkleri alıp sefere çıkarırlar. Anadolu insanı Kırım ovalarında, Necef çöllerinde, Mohaç meydanlarında, Kıbrıs'ta, Rodos'ta, Malta'da savaşa gider. Osmanlı ordusu galip gelirse ve giden ölmemiş olursa, gazi olarak evine ganimetle döner. Çalışmasına gerek yoktur. Yenilirse ölür ve geriye dönmez, geride kalanlar perişan olur.

Ama Osmanlı, 18. yüzyılın başından beri yaptığı savaşlarda yenilmekte ve hızla ve devamlı olarak fakirleşmektedir. Din adamları ise savaştan dönenlere ve geride kalanlara dünya yaşamının gınâ olmadığını, mülkiyet kavramının nerdeyse günah olduğunu, yaşamın öteki dünyada kendilerini beklediğini, bu dünyada yaşamaya değer bir şey bulunmadığını, çalışan ve zengin olanların öteki dünyada cezalandırılacaklarını telkin eder. Geride kıraç tarlalar ve Mezopotamya geleneği ve tekniği içinde ilkel bir tarım, okulsuz, eğitimsiz, her türlü iletişimden yoksun, dünyadan haberi olmayan bir halk kalır ve bu halk sistematik şekilde fakirleşmeyi sürdürür. Cumhuriyet'in devraldığı, bu beşeri varlıktır.

Yabancılar ve gayrimüslimler ise kendilerine sağlanan (ve kapitülasyonlarla güçlendirilen) olanaklar içinde çalışır, eğitilir ve zenginleşirler. O kadar zenginleşirler ki, Müslüman Türk halk Aksaray'da her 20-30 yılda bir kez yanan çürük evlerde yaşarken, yaşamaya çalışırken, onlar Beyoğ-

lu'nda oturur, kendilerine özel metro yaptırırlar (1872'de yaptırılan Tünel). Bu metro ile kendileri Galata'daki işyerlerine gider gelirler. Bu onların hakkıdır ve bu metro onlara özeldir. Onlar kadar zengin olmayan gayrimüslimler ise yaygın bir kadro halinde, kentin çeşitli yerlerindeki esnaf ve zanaat erbabı olarak yaşarlar. Eminönü'ndeki manifaturacıdan Moda'daki pastacıya, Hasköy'deki fırıncıdan Perşembe Pazarı'ndaki nalbura, İstiklal Caddesi'ndeki ayakkabıcıdan Mısır Çarşısı'ndaki lokantaya kadar İstanbul piyasası gayrimüslimlerin ve yabancıların elindedir. Türklerin zengin mahallelerde ve piyasalarda yeri yoktur. Türk bakkal Kadıköy'de Yeldeğirmeni'nde ya da Hasanpaşa'da, Aksaray'da, Etyemez'de bir çerçi ya da bakkal dükkânı işletebilir. Daha çok ayak işlerinde, arabacılıkta, hamallıkta, biraz aracılıkta iş bulabilir.

Necati Doğru bu durumu ayrıntılarıyla 10 Aralık 2001 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde yayınlar-ken, yazısının sonunda, hem o günkü muhatabına hem de onun ilham kaynağı olan Faik Bey'e şöyle sesleniyor:

Gerçeğin tamamını niçin görmüyorsun? Aydın olmak "azınlık kültürünü fetiş haline getirip" kolayından şöhret olmak mıdır?

Bütün bunlar Cumhuriyet kurulduktan sonra değişmeye başlayacaktır. Fakat 1929 ekonomik krizi bu değişmeyi de etkilemiştir. Faik Ökte Bey'in verdiği vergi ile ilgili bilgilere, İstanbul Ti-

caret Odası'ndaki kayıtlara bakarak Türk işadamlarının varlık bakımından başka, sayı bakımından da gayrimüslimlerden ve yabancılardan hemen on kat daha az olduğunu anlayabiliriz.

Varlık Vergisi varlıklı insanlardan alınacaktır.

Gayrimüslimler ve yabancı işadamları hem sayı itibariyle hem de varlık olarak Türklerden belki on belki daha fazla zengindirler. Normali, böyle bir operasyonda verginin ağırlığını sayı bakımından on kat daha fazla ve servet ve sermaye bakımından o oranda daha güçlü olan insanların yükümlenmesidir. Oysa bir bakıma Türk mükellefler ortalama adam başına vergi olarak daha ağır ölçüde vergilendirilmiş görünmektedir.

Konuyu, Prof. Stanford Shaw'un (ve Ezel Kural) bu konudaki gözlemleri ile kapatacağım. Prof. Shaw:

"Müslüman Türklerin çoğunun bu vergiyi bir vatan borcu olarak benimseyerek ödediklerini, Müslüman olmayan vatandaşların çoğunun (ve yabancılardan) ülkeyi kendi vatanları gibi kabul etmediklerinden servetlerini ve sermayelerini vergiden kaçırmak için her çareye başvurduklarını..." söylemektedir.

Burada ilginç bir gözleme, Varlık Vergisi aleyhtarı yazarların iddialarını kabul ettirmek için başvurdukları abartmalardan birine yer vermek istiyorum.

Faik Ökte Bey, salınacak vergiler konusunda kullandıkları hesaplama metotlarını anlatırken kendilerinin İstanbul için 200 milyon liralık bir tarhiyat yapmayı hesapladıklarını söylemektedir:

*"Bu ölçü ile ayarlamak şartıyla diğer gruplarla birlikte İstanbul'dan 200 milyon vergi alınacağını tahmin ediyorduk."*³

Faik Ökte Bey bundan sonra bu hesaplarını Ankara'ya gönderdiklerini ve Ankara'dan G grubu vergisinin 5-10 kat artırılarak geri geldiğini anlatmaktadır:

"G Grubunun vergisi yerine göre en az 5-10 misli ağırlaştırılmıştı. Varlık Vergisi'ni ağırlaştıran, yıkan, nispetlerde yapılan bu yükseltmedir."

*Bu yükseliş ayarlama ve muvazene bakımından ister istemez yukarıki gruplara sirayet ettirilmiş, İstanbul tarhiyatı ölçüyü kaybetmişti."*⁴

Ayhan Aktar da bu hesaplamayı kendi kitabına biraz daha değiştirerek (güçlendirerek) almıştır:

*"Başbakan Saraçoğlu G Grubunun vergisinin M Grubuna göre 5 ila 10 misli ağırlaştırılmasını emreder."*⁵

3 Varlık Vergisi Faciası, s.77.

4 Varlık Vergisi Faciası, s.79.

5 Varlık Vergisi ve İstanbul, s.119.

Bu hesapları ciddiyetle tartışmak gerekir.

Faik Bey, İstanbul için 200 milyon liralık tahsilat yapılacağını tahmin ettiklerini, Ankara'nın bunu yerine göre 5-10 kat artırdığını, kendilerinin bunu bütün sisteme sirayet ettirdiklerini söylemektedir. Bu demektir ki, İstanbul için ortalama 200 milyon hesaplamışlar, Ankara da bunu 5-10 kata çıkarmıştır. Yani:

5 kat ise $200 \times 5 = 1.000.000.000$ TL.

10 kat ise $200 \times 10 = 2.000.000.000$ TL.

Ankara böyle istemiştir. Faik Bey böyle söylüyor, Ayhan Aktar da bunu benimsiyor.

İstanbul'da bütün gayrimüslimlere (büyük, küçük) tahakkuk ettirilen verginin tamamı 199 milyon liradır. Tahsil edilen vergi ise 130 milyon TL.

İstanbul 200 milyon düşünmüş, Ankara bir ya da iki milyar istemiş, 130 milyon tahsil edilmiş.

Rakamları kullanmak konusundaki hesapsızlığın başka örnekleri de vardır. Bu örneklerden birini Deniz Som 11 Aralık 2001 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde açıklamaktadır. Deniz Som burada "Varlık Vergisi'nin bilimsel temeli" başlıklı yazılarda Türkiye'yi karalamak isteyenlerin rakamlar konusunu nasıl karıştırdıklarını ayrıntılı biçimde açıklamakta. Bunların bazıları bilimsellik iddiasına aykırı düşmekle birlikte sıradan dikkatsizlik nedenleriyle de izah edilebilir. Ancak geride bıraktıkları hasar önemli olmaktadır.

Varlık Vergisi'nin ağırlığı, hele yıkıcılığı konusunda yapılan abartmalı yayınların arkasındaki gerçek durum bundan ibarettir. Ben entelektüel kapasitesini takdir ettiğim eski üstadım Faik Bey'in neden böyle hareket ettiğini elbette anlıyorum. Anlamadığım yeni yazarların davranışlarıdır.

Türk Dönmeleri

Varlık Vergisi uygulamasında eşitsizlik açısından bir kategoriye izahı güç bir haksızlık yapılmıştır. Bu bölümde bu konuya yer vermek istiyorum. Varlık Vergisi uygulamasında dönme-Türk vatandaşlara ağır vergiler salınmıştır. Dönme-Türklerin Türkiye Cumhuriyeti'nin kaderine sosyal bağlamda büyük ölçüde entegre olmuş insanlar olduğuna inanıyorum. Sayılarının 30-40 bin olduğu tahmin edilmektedir. Benim düşünceme göre dönmeler Türk toplumunun kültürüne, yaşam biçimine, eğitim alanına ve ekonomik yapısına ciddi katkılar sağlamış insanlardır. Varlık Vergisi uygulamasında kendilerine salınan tarhiyata ses çıkarmamışlar, itiraz etmeden ödemelerini yapmışlardır. Tabii bunları yazarken hocamız Fazıl Pelin'in bu verginin delilik olduğu tanımlamasını unutuyor değiliz. O bir tepkidir ama Türk toplumuna bu kadar yakınlamış, bu kadar çeşitli alanlarda bu kadar katkıda bulunmuş olan ve Türkiye'den başka vatanları olmayan dönme-Türk vatandaşlara yapılan işlemi ben eşitsizlik olarak görüyorum.

Mükelleflerden Beyanname Alınmaması Konusu

Mükelleflerden beyanname alınarak ve bu beyanlar olduğu gibi kabul edilerek ya da incelenerek aşırı kazançları saptamak ve buna göre vergi alınarak günün acil ihtiyacını karşılamak gibi bir önlem nasıl önerilmiştir?

Hükümet acele, sınırdaki askere yiyecek yetiştirmek, kentlerdeki insanların geçim derplerine çare bulmak zorundadır ve maliyeciler mükelleften beyanname alacak, inceleyecek ve ona göre vergi salacaktır. Binlerce beyanname alınacak, incelenecek, itiraz hakkı kullanılacak, Fazıl Pelin Hoca'nın, bana 1935 yılında Mülkiye'nin birinci sınıfında öğrettiği yöntemlerden geçilecektir. Bu, o günün koşulları içinde mantıkdışıdır.

Bu önerinin tutarsızlığını anlatmaya bir mantık çözümlemesi ve bir somut olayla yanıt vereceğim.

Birincisi beyanname istediğimiz, karaborsacı, stokçu (ki savaş koşulları içinde ticaretin bu mecraya dökülmesi doğal idi) mükelleften yaptığı kaçakçılıklarının itirafını mı isteyecektik? Mükellef:

"Evet ben malları piyasaya çıkarmadım, fiyatları yükselttim. Aşırı kazançlar yaptım. Siz de bu aşırı kazançlar üzerinden bana büyük bir vergi tarh edin" mi diyecekti?

Böyle bir beyanda bulunan mükellef:

"Maliye daha sonraki yıllarda bu beyanımı kanıt ve esas olarak kullanıp o yılların kazançlarına da el koymaz mı?" diye düşünmeyecek midir?

Her şeyin üstünde, o zamanki kazanç vergisi rakamlarına bakmak yetecektir. Güya beyan edilen kazançların, yapılan işlerle ne kadar ilgisiz olduğunu anlamak için inceleme yapmaya da gerek olmadığı açıktır.

Somut örnek olarak bir olay anlatacağım.

Savaşın üçüncü yılında, birinci askerlik hizmetinden terhis olduğum yıl İstanbul'da vergi beyan-nameleri incelemesi ile görevlendirildim. Bu bağlamda bir Türk ihracatçısının hesaplarını inceledim. H.B.G. adlı mükellef İstanbul'un tanınmış büyük ve zengin bir ailesine mensuptu. (Sanırım dönme-Türklerdendi) Boğaziçi'nde Bebek'te oturuyordu. Ofisi Galata'da idi. Çok medeni ve saygınlık telkin eden bir insandı. Ailesinde tanınmış sanatkârlar vardı.

Bana defterlerini çıkardı. Muntazam, tertemiz ve içlerinde ciddi sayılabilecek hesaplar olmayan defterlerdi. Aramızda şu açık, dürüst, samimi konuşma geçti:

– Cahit Bey, sen de ben de bu defterlerin gerçek durumu göstermediğini biliyoruz. Benim asıl hesaplarım başka defterlerde ve başka yerde. Ama diyelim ki o defterleri buldun,

hatta onları ben sana kendim verdim. O hesaplar üstüne işlem yapabileceğini düşünüyor musun?

—?

— İstesen de yapamazsın. Kimse yapamaz. Maliye Bakanı da yapamaz. Biliyorsun, İngilizlerle anlaşmamız var. Bazı stratejik maddeleri Almanya'ya satamayız. Krom bunlardan biridir. Ben Almanya'ya krom ve arpa ihraç ediyorum. Bunu hükümet biliyor, İngilizler de biliyor. Bir sessiz anlaşma içinde yapıyoruz bu işi. Ama bu kromların, arpaların bedelleri kliring hesaplarına girmiyor. Bankaların defterlerinde yok bu hesaplar. Almanlar bunun karşılığını altınla ödüyorlar. Türk piyasasında altın fiyatlarının yükselmemesinin nedenlerinden biri de bu. Çünkü bu kromla kalmıyor. Başka şeyler de gönderiyoruz Almanya'ya. Karşılığı yine elden altın takası.

Bunları tespit edip açıklayabilir misin? Hükümet buna izin verir mi? Vermemesi doğru değil mi? Savaş içindeyiz. Müesses kaideler (kurulu kurallar) savaş zamanında geçerli olmuyor.

B.H.G. Almanya'dan aldığı altınların hesabını vermedi. Varlık Vergisi sırasında kendisine çok yüksek denilebilecek bir vergi tarh edilmişti, o da sesini çıkarmadan, itiraza kalkışmadan ve hepsinin üstünde şikâyet etmeden ödedi.

Bu olayı, başka yollar bulunmadığı takdirde dış karinelere gidilmesinin çok yanlış olmadığını gösteren bir kanıt olarak anlatmak istedim.

İtiraz Hakkı Konusu

Varlık Vergisi normal zamanların işlemi değildir. Hükümete o tarihte o finansmanı bulmak gerekiyordu. Burhan Ulutan'ın Fazıl Pelin Hoca'dan naklettiği:

"İtiraz hakkı tanımıyorsunuz. Siz delisiniz" sözcükleri ise (sanki çok önemli ve olaya ışık tutacakmış gibi) önce Faik Ökte'nin kitabında ve oradan alınarak daha sonraki yazarlarda bol bol kullanılmıştır.

İbrahim Fazıl Pelin Hoca, 1935 yılında Mülkiye'nin birinci sınıfında bize maliye dersine gelirdi. İstanbul Üniversitesi'nde henüz iktisat fakültesi kurulmamıştı. Almanya'dan ayrılan hocalar yeni gelmişlerdi. Henüz profesör, ordinaryüs profesör unvanları yoktu.

Mülkiye, 1936'da Ankara'ya götürüldü. Fazıl Hoca Ankara'ya gitmeyi kabul etmedi. İstanbul'daki yaşamına, âdetlerine, alışkanlıklarına bağlı, oradan ayrılmak istemeyen bir insandı. Ben onun Ankara'yı anladığını sanmıyorum. Düşüncelerinde, yargılarında da muhafazakâr bir hoca olması normaldi.

Fazıl Pelin Hoca'ya (ve birçok başkalarına) göre verginin kalıpları vardı. Bu kalıplardan biri tarh edilen vergiye itiraz hakkı idi. İnsan hakları, anayasal haklar, genel hukuk anlayışı, vergi hukuku nazariyatı ve normal mantık bunu gerektiriyordu. İtiraz hakkı olmayan bir vergi delilikti.

Fazıl Hoca Türkiye'de vergi uygulamasında değil, bütün dünyada akıl almaz bir çılgınlığın yaşandığını bilmiyor gibiydi. Ankara'dakilerin Türkiye'yi ayakta tutabilmek için nasıl kıvrandıklarını, ne tür riskleri göze aldıklarını da bilmiyordu. Varlık Vergisi'nin normal bir vergi olmadığını hesaba katmıyordu.

Tabii yalnız o değil. Faik Ahmet Barutçu gibi bir parlamenter ve daha başka devlet adamları, Maliye Bakanı, Varidat Genel Müdürü ve İstanbul Defterdarı da bilmiyordu. Parlamenter Faik Ahmet Barutçu Bey kanun taslağına olumlu oy verirken:

"Bu kanunun hangi maddeleri hukuk ilkeleriyle uyuyor ki" esprisini yapıyordu.

Savaş, hukuk ilkeleriyle uyuyor muydu?

Fazıl Hoca'ya gelince, Toprak Mahsulleri Vergisi konusunda aynı duyarlılığı göstermiş miydi? Toprak Mahsulleri Vergisi'nde köylünün itiraz hakkını bir yana bırakalım, imkânı olmadığını bilip o konuda da kanun koyucusunu delilikle suçlaması gerekmez miydi? Fazıl Hoca, İstanbul'daki zengin ithalatçının haklarını savunurken bozkır-

daki aç ve perişan köylünün hakları için de eş ölçüde duyarlık göstermeli değil miydi?

O günler savaş günleriydi. Şimdi, o tarihten 70 yıl sonra barış içindeyiz. Emlak Vergisi yasasının uygulamasında itiraz imkânı var mıdır? Emlak Vergisi de çıplak karinelere dayanan keyfi ve haksızlıklarla dolu bir vergi değil midir?

Bunların yanında bir başka konu var. İtiraz hakkı yok mu idi?

İtiraz hakkı, Fazıl Hoca'nın ve klasik itiraz hakkı taraftarlarının düşündükleri gibi değil, bir başka şekilde kendiliğinden doğmuştur ve uygulanmıştır. Maddi hatalar düzeltilmiştir, yabancıların vergileri indirilmiştir. Nispetsiz oldukları yönetim tarafından da kabul edilen bazı tarhiyat indirilmiştir. Okullara, hastanelere salınan vergiler kaldırılmıştır. Böylesine kurulmuş bir verginin içerdiği sıradışı uygulamalar olmuştur. Bütün bunlar yasa organının, hükümetin bilgisi altında yapılmıştır. Ortak akıl çaresizlikler karşısında başvuru bu önlemin neden olduğu sakıncaları mümkün olduğu ölçüde gidermeye çalışmıştır.

Vergiye Ödeme Süresi Konusu

Bazı yazarlar ve düşünürler verginin (İsviçre'de olduğu gibi) taksitle alınmamasının yanlış olduğu-

nu iddia etmişlerdir. (Bu iddianın sahipleri arasında H. Velidedeoğlu da vardır.)

Bir defalığına alınan bir vergi olan Varlık Vergisi o çok kritik dönemin ihtiyaçlarını karşılamak için düşünülmüştür. Böyle bir tarhiyatın eleştiricilerin önerdikleri gibi taksite bağlanması:

a. Beklenen finansmanın o tarihte sağlanmasına imkân vermeyeceği,

b. Taksite bağlama sonucu tahsilatın alacağı uzun zaman süresi içinde vergiden beklenen çeşitli sonuçların alınamayacağı nedeniyle geçerli görülmemiştir.

Bu şu demektir: Hükümet, vergiden beklediği finansmanı normal işlemlerle sağlamak yoluna giderse beklediği sonucu alamayacağını düşünmüştür. Bu konuda teknik bakımdan haklıdır. Ancak büyük tarhiyatın bu kadar kısa zaman içinde ödenmesinin zorluğu açıktır. Bazı mükelleflerin bu yüzden, ödemeyi yerine getirme imkânsızlıkları ile karşılaştığı, hacizlere ve bedeni mükellefiyete maruz kaldığı bir gerçektir. Ancak uygulamada bu konuda da değişik olaylar yaşanmıştır.

Mükelleflerden bazıları, borçlarını ödeme konusunda bankalardan önemli ölçüde yardım görmüşlerdir.

Bazı mükellefler ödeme imkânları olduğu halde, Alman ordularının sınırlarımıza dayandığı bir ortamda, ödememekte ısrar etmişlerdir. Bir örnek

olarak A.K.'nın davranışını gösterebiliriz. Kendisine 40 bin liralık vergi tarh edilen bu mükellef açıkça " Ben bu devlete kırk para vergi vermem" demiş, büyük nakit servetini T.A.'a emanet ederek Aşkale'ye gitmiş, vergisi terkin edilmiş, dönüşte parasını emanet bıraktığı kişiden geri alarak işine devam etmiştir.

Keyfi Vergilendirmeler, Değiş-tirmeler

Varlık Vergisi anaparadan, servetten alınan bir baş vergisidir. Ayrıca klasik, alışılmış vergicilik yöntemleri ile değil, savaşın neden olduğu kural-sızlıklar içinde uygulanan bir vergidir. Savaş kapıdadır. Devlet varlıklı insanlara başvurmakta ve "nen varsa ver" demektedir. Bu uygulamanın normal zamanlarda uygulanan yöntemlerin dışına çıkması kaçınılmazdır. Böyle bir vergilendirmenin nerede uygulanmak zorunda kalırsa aynı sakıncaları da beraberinde getireceği beklenir. Ancak bu yanlışlıkların sorumlusu vergi ve yasa değildir. Vergiyi uygulayanlardır. Faik Ökte'nin kitabından da anlaşıldığı kadar bu sorumlular arasında İstanbul valisi, İstanbul ili parti başkanı gibi kişiler vardır. Faik Ökte Bey'in kendisi, ister istemez aynı keyfi tasarruflarda bulunduğunu itiraf etmektedir. Unutmamak gerekir ki, bu keyfi tasarrufların bazıları kusurlu tarhiyatın düzeltilmesine yardımcı

olmuştur. Buna karşı gerçekten garip fakat istisnai olan bazı olayları genelleştirerek bütün vergiye mal etmek de yanlıştır. Faik Ökte, verdiği nadir örneklerin 60 yıl sonra akademisyenler tarafından kullanılacağını belki düşünmemiş olabilir.

Tedavül Hacmi, Fiyatlar, İhtikâr

Varlık Vergisi'nin uygulandığı tarihten itibaren dolaşımdaki paranın durumu şöyledir:

Yıllar	Dolaşımdaki Para (Milyon)	Değişim %*
1940	433	-
1941	543	100
1942	765	141
1943	833	111
1944	994	119

* Rakamlar bir önceki yıla oranlanmıştır.

Görüldüğü gibi Hükümet 1942 yılında karşılaştığı büyük finansman açığını para hacmini artırarak karşılamaya çalışmıştır. Buna karşılık Varlık Vergisi'nin yürürlüğe girdiği tarihte bu artış azalmaktadır. Bu dönemde fiyatlar şu süreci yaşamıştır:

Yıllar	TEFE Genel Endeks	Değişim %*
1940	127	-
1941	175	137
1942	339	193
1943	590	174
1944	458	0.71

* Bir önceki yıla oranla değişimdir.

Genel endeks toptan eşya fiyatlarının artış hızının, özellikle 1942'de, hükümetin finansman sıkıntısı çektiği ve dolaşımdaki paranın en çok arttığı yılda yükseldiğini göstermektedir. 1943'te fiyatların artış hızı bir ölçüde azalmıştır.

Fiyat bir sunum/istem denklemine göre oluşur. Savaş yılları içinde Türkiye'nin her alanda üretim gücü düşüktür. İthalat ise kısıtlıdır. Vergi reformu, para politikası, bütçe denkliği ve benzeri yöntemlerle ne kadar gayret edilse sınırlardaki bir milyon insan üretimden koparılmış, tüketici durumuna geçmiştir.

Öte yandan ticaret hayatının kaçınılmaz kuralları vardır. Savaş ortamı işadamlarını mal alışverişinde ihtiyatlı hareket etmeye zorlar. Mal arzı azdır; işadamları yükseleceğini bildiği fiyatlar dolayısıyla elindeki malı belli ölçülerde ihtiyatla piyasaya çıkarır. Bu ihtiyat kimi işadamında makul, hesaplı boyutlarda olur. Vurguncu, karaborsacı ka-

zancını azamileştirmek için fiyatların yükselmesini bekler ve fiyatı kendisi belirler.

O tarihte İstanbul'un kozmopolit bir tüccar/işadamları kadrosu vardır. Bu kadro içinde Türk işadamları sayıca olduğu kadar iş alanları ve kapasite bakımından da marjinal durumdadır. Buna karşılık iş hayatına yüzde doksana varan oranda yerleşik gayrimüslimler ve yabancılar egemendir. Bu kadronun davranışı Osmanlı İmparatorluğu'nda ne ise, genç Türkiye Cumhuriyeti'nde de öyledir.

Sonuçta Varlık Vergisi hayat pahalılığı, fiyatlar sorunlarının uzun vadede çözülmesini sağlamıştır. Çağatay Okutan bu konudaki iddialarını "Hiçbir olumlu sonuç alınmadı" demeye kadar götürmektedir. Şerafettin Turan da eleştirenler ile birlikte ihtikârın önlenemediğini söylemektedir.

Bu iddialar kısmen doğrudur ama bu sonuç da başka türlü olamazdı. Yahya Tezel'in dediği gibi önlemler alınıyor, yetmiyor, çünkü ihtiyaçlar, orantısız ölçüde ve yönetimin elinde olmayan nedenlerle artmakta devam ediyordu.

Türkiye'de savaş yılları içinde eşya (ve bir bölüm hizmet) fiyatları, kaçınılmaz şekilde bir yükseliş göstermiştir. Bu yükselişi denetleme konusunda Varlık Vergisi'nin çok ciddi bir etkisi olmasını beklemek doğru olmazdı. Nitekim yaptığı etki de geçici ve marjinal kalmıştır. Hükümetin bu verginin, fiyatları indireceği şeklinde verdiği ağır-

lık (ki büyük ölçüde siyasi idi) başından itibaren geçerli değildi. Bu sıralarda çeşitli şekilde yapılan konuşmaların, beyanatların siyasi ve halkı yürek-lendirici şekilde olması da doğaldır ve günün icaplarına göre elbette haklıdır.

Varlık Vergisi'nin devlet bütçesine gelirler ka-nalıyla yaptığı katkı 1942 yılında 270 ve 1943 yı-lında 44 milyon olmak üzere 314 milyon liradır. Bu katkı, o günlerin koşulları içinde mali yöneti-mi önemli ölçüde rahatlatmıştır. Sınırlardaki as-kerlerin yiyecekleri başta olmak üzere bütçenin tamamı açısından gerekli ödemeler böylece sağ-lanmış, bütçe açığı bu ölçüde kısılmıştır. Bu bağ-lamda yapılan eleştirilerin ciddiyetsizliğinin, gü-nümüzde, 2010 yılının Ekim ayında bir televizyon kanalında İkinci Dünya Savaşı'nı ve Türkiye'nin durumunu anlatan konuşmaya yansıdığını gör-mekteyiz. Bu yayında konuşmacı Varlık Vergisi hakkında uluorta açıklamalar yaparken bir de so-ru soruyordu:

– *Bu paralarla ne yapıldı?*

Bu sorunun insanların zihinlerinde karanlık bir kuşku yaratmak gibi bir etkisi olabilir ve amaç da bu olmalıydı herhalde. Ama konuşmacının bu so-ruyu sormasından ne savaştan, ne savaşın getirdi-ği mali yükten, ne sınırları bekleyen bir milyon genç insandan, ne üretim/tüketim, arz talep meka-nizmasından ve bütün bunların üstünde Bütçe ve

Kat'i Hesap, Divan-i Muhasebât (Sayıştay) denilen sistemden haberdar olmadığı anlaşılmaktadır.

Ben bu konuya, bu tür eleştirilerin amacının gerçekleri araştırmak değil, belli bir maksadı haksız yere insanlara telkin etmek olduğunu düşündüğüm için değindim. •

- V -
**KIRSAL KESİMİN
VERGİLENDİRİLMESİ**

Toprak Mahsulleri Vergisi

Varlık Vergisi konusunu irdelerken Toprak Mahsulleri Vergisi olayının da onunla birlikte ele alınmasının gerekli olduğunu düşünüyorum.

1944 yılında İkinci Dünya Savaşı, Almanların gerilemesine rağmen bütün şiddetiyle devam etmektedir. Türkiye savaşın dışında kalmayı başarmıştır ama ekonomik ve mali sorunlar azalmış değil artmıştır. Hükümet yeni gelir kaynakları aramak zorundadır. Bu kez zengin İstanbul'u bırakıp fakir Anadolu'ya dönmüştür. Bunun sonucu olarak 1943 yılı Haziranında yürürlüğe konulan 4429 sayılı ve bunu değiştiren 26.4.1944 sayılı Toprak Mahsulleri Yasası ile kırsal kesim (yani tam anlamı ile çiftçiler ve köylüler) kapsamlı bir şekilde vergilendirilmiştir.¹

¹ Bkz. Ek:3. Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu.

Kanunun içeriği başlıklar itibariyle şöyledir:

- Birinci Fası : Verginin mevzuu ve istisnaları
İkinci Fası : Mükellef ve teklif yeri
Üçüncü Fası : Matrahın tayini ve verginin
tarhı
Dördüncü Fası : Verginin nispeti
Beşinci Fası : Verginin tahsili
Altıncı Fası : Müeyyideler/yaptırımlar
Yedinci Fası : Cezalar
Sekizinci Fası : Son hükümler

Toprak Mahsulleri Vergisi (Önce Mahsulât-ı Arziye Vergisi) İkinci Dünya Savaşı yıllarında devletin olağanüstü harcamalarını karşılamak ve ekonominin dengesini korumak için başvurulmuş ikinci vergidir. Olağanüstü ve geçici niteliktedir. Hazine'ye toplam 223 milyon lira gelir sağlamıştır.

Cumhuriyet kurulduktan sonra kaldırılan eski Âşar Vergisi'nin yeni bir şekli olan Toprak Mahsulleri Vergisi hububattan, bakliyattan ve diğer çeşitli ürünlerde aynen, yani mal olarak ya da nakden, para olarak tahsil ediliyordu. Alım, önce ürün elde edilen yerde, köylerde, daha sonra toplama merkezlerinde yapılmıyordu. Vergi oranı başlangıçta % 8-12 arasında değişirken, daha sonra % 10 olarak saptanmıştı.

1946 yılı Ocak ayında yürürlükten kaldırıldığında tahsil edilmeden kalan tahakkuk artığı 22 mil-

yon liradan ibaretti. Bir başka deyimle tahakkuk ettirilen vergi hemen tamamına yakın olarak tahsil edilmişti. Vergide taksit imkânı düşünülmediği gibi, fiilen itiraz imkânı da yoktu. Kırsal kesimdeki mükellefler vergiyi böyle hemen hemen tamamen eksiksiz ödemişlerdi.

Bu vergi kanununun kapsadığı mallar:

Hububat: Akdarı, arpa, buğday, çavdar, çeltik, kaplıca, kumdarı, keten tohumu, kuşyemi, mahlut, mısır, yulaf.

Bakliyat: (Kuru olarak) bakla, bezelye, börülce, fasulye, mercimek, nohut.

Diğer mabsuller: Afyon (sakız), antepfıstığı, ayçiçeği, fındık, kendir (tohum), keten (tohum), kuru incir, kuru üzüm, narenciye, pamuk, pancar, patates, susam, tütün, zeytindir.

Yasaya bağlı ikinci bir cetvel de verginin aynen (mal olarak) alınacağı malları göstermektedir. Mal olarak alınacak olan vergi hububatta, bakliyat ve diğerlerinde şunlardır:

Hububat: Akdarı, arpa, buğday, çavdar, çeltik, mahlut, mısır, yulaf.

Bakliyat: Bakla, bezelye, börülce, fasulye, mercimek, nohut.

Diğer mabsuller: Pamuk, zeytin.

Bu ayrıntıyı bu kitaba almamızın nedeni hükümetin zorunlu kaldığı hallerde neleri göze aldığı-
nın anlaşılması isteğidir. Hükümet, savaş bitene

kadar devleti ayakta tutabilmek için en ağır özverilerden de kaçınmamaktadır. Çiftçiden kuşyemine, börülceye, keten tohumuna kadar ne üretirse % 10'unu istemenin doğuracağı sakıncaları zamanın devlet adamları elbette biliyorlardı.

Bu cetvellere ikincisi daha dikkat çekicidir. Hükümet belli ürünlerin % 10'unu aynen (mal olarak), olduğu gibi istemektedir. Bunun nedeni o suretle sağlanacak malların olduğu gibi kullanıma aktarılması ve bir kısmının sınırlardaki askerlere gönderilmesidir.

Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu'nun içerdiği önemli hükümler arasında müeyyideler (yaptırımlar) ve cezalar dikkat çekicidir. Özellikle 45-47. maddeler, yanlış beyanda bulunan mükelleflere, yanlışlık yapan görevlilere hapis cezaları hükmetmektedir. Bu cezalar üç yıla kadar uygulanabilmektedir.

Burada Varlık ve Toprak Mahsulleri vergileri arasında, yaptırımlar bakımından bir karşılaştırma yapmalıyız:

Toprak Mahsulleri Vergisi'nde haciz müeyyidesi yoktur. Olmasına, bir anlamda olanak da yoktur. Çiftçinin nesi, nasıl haczedilecektir? Kara sabanı mı, kara keçisi mi? Ama eğer çiftçi beyanında akdanyı ve kuşyemini saklamışsa cezası haptir ve büyüktür.

Toprak Mahsulleri Vergisi firesiz tahsil edilmiştir. Kimse bu vergiyi ödemediği için hapse girme-

miştir. Bu verginin mükellefleri, bazı çiftlik sahipleri dışında, o günlerin fakir çiftçileridir. Çocukları askere alınmıştır. Bir garip askerlik vergisi ödemektedirler. Varlık Vergisi'nin mükellefleri kendilerine tarh edilen 435 milyon liranın 109 milyonunu ödememişlerdir.

Bu konuyu Bilsay Kuruç'un düşünceleriyle bitireceğim:

"Daha sonra, İkinci Dünya Savaşı yıllarında, 1943'te Toprak Mahsulleri Vergisi zorunlu olarak getirildiği zaman, rejimin siyasi kadroları içinde muhalefet yapan, daha sonra da muhalefete geçecek olanlar, buna Âşar'ın geri dönmesi dediler. Ancak Toprak Mahsulleri Vergisi sayesinde Cumhuriyet açığını kapatabildi 1943 ve 44 yıllarında. Ama yine de bunun savaş sonrası koşullarında büyük etkisi oldu."

Bu yıllarda Türkiye'de tarım kesiminden alınan vergiler şunlardır:

- Arazi Vergisi
- Hayvanlar Vergisi²
- Toprak Mahsulleri Vergisi
- Yol Vergisi (para olarak)³

2 Bu yıllardaki Hayvanlar Vergisi yıllık tahsilatı 30 milyon yöresinde değişmektedir.

3 Yol Vergisi adam başına 10-18 lira idi. Bu çalışmalar sonucu ortaya konulan görüşler, yorumlar Toprak Mahsulleri Vergisi konusunun anlaşılması bakımından son derece değerli bilgilerdir.

Bu vergilerin toplam gelirler içindeki oranı: % 11.0.

Toprak Mahsulleri Vergisi'nin oranı: % 5.49.

Bu vergilerden sağlanan yıllık gelirin (Varlık Vergisi ile karşılaştırmalı olarak) durumu şöyledir:

Yıllar	Toprak Mah. V.	Hayvanlar V.	Varlık V. ve Gelir-Kurumlar V.
1939	-	15.5	-
1940	-	15.7	-
1941	-	22.4	-
1942	-	28.0	270.0
1943	59.9	26.4	47.2
1944	44.6	26.0	-
1945	62.2	27.7	-
1946	60.0	27.4	-
1947	-	29.6	-
1948	-	31.3	-
1949	-	30.4	-
1950	-	29.7	19.1

*Rakamlar milyon olarak alınmıştır.
Rakamlar yıllık kesin hesaplardan alınmıştır.*

Toprak Mahsulleri Vergisi konusunun Korkut Boratav, Kenan Bulutoğlu, Yahya Tezel, H. Perviz Pur, A. Başer Kafaoğlu tarafından irdelendiğini görüyoruz. Faik Ökte de kitabında konuya bir öl-

çüde yer ayırmıştır. Yeni yazarların kitaplarında bu konu yer almıyor.

Faik Ökte'nin Toprak Mahsulleri Vergisi konusundaki yargılarını buraya aynen alıyoruz:

1. Toprak Mahsulleri Vergisi daha geniş bir kitleye hitap eder. Mükellef adedi daha fazladır.

2. Sermayeden alınan kısmı varsa da, vergi daha ziyade mahsul üzerine müesseytir (kuruludur). İptidai manada olsa da, yine irada hitap eder.

3. Bu vergiyi veren kitle zaten sefalet içinde idi. Vergiyi ödemekle yaşama seviyesinde büyük bir değişiklik olmamıştır.

4. Varlık mükellefleri hakkını istemesini bilen, sesini yükseltecek kimselerden oluşmaktadır. Senelerin cefakeşi Anadolu ise her derdi sineye çekmesini bilen bir rinddir (derviş).⁴

Bu yargının anlamı bu vergiyi getiren iktidarın, yani CHP yönetiminin Türk köylüsünü sefalet içinde yaşattığıdır. Faik Bey Toprak Mahsulleri Vergisi gibi bir konuda da, eski iktidarın kusurlarını, yanlışlıklarını (kendine göre) açığa çıkarmakla yeni iktidara yakınlık göstermektedir. Cumhuriyet hükümetlerinin savaş öncesi dönemde kırsal kesimdeki insanlara uyguladığı kalkınma politikasının eleştirisi ve değerlendirilmesi, elbette başka bir konudur.

⁴ *Varlık Vergisi Faciası*, s.202.

Aslında böyle bir suçlamada bulunmak, âşarı kaldırarak, şeker pancarı üretimini başlatarak tarım alanında peşpeşe birçok yeni gelişme sağlayan iktidarı suçlamak, o günleri yaşamış bir kuşağın yapmaması gereken bir davranıştır.

Korkut Boratav⁵ *"Toprak Mahsulleri Vergisi Âşar'ın kaldırılmasından beri ilk kez tarıma yönelik, büyük çapta ilk dolaysız vergi olarak önem taşır ve piyasa için üretmeyen küçük ve yoksul köylünün üzerinde ağır bir yük oluşturduğu tahmin edilmektedir,"* demektedir. Korkut Boratav'a göre bu vergi Varlık Vergisi'nin tamamlayıcısı bir vergidir. Aslında büyük çiftçiden çok küçük çiftçi üstüne yüklenmiştir.

Diğer yazarların düşünceleri de böyledir. A. Başer Kafaoglu benzeri düşüncelerine fiyat faktörünü de ekleyerek köylünün o bakımdan da mağdur edildiğini söylemektedir. Perviz Pur ise; "Bu kırsal kesim bu vergiyi bir tür ceza olarak algılamış ve zamanı gelince CHP'ye karşıt bir ceza vermiştir," diye düşünmektedir.

Ben bu verginin uygulanmasında çalıştım.

Yokluk Vergisi

Varlık Vergisi uygulaması, bende, zaman içinde giderek çirkinleşen anılar bıraktı. Toprak Mahsul-

5 Korkut Boratav, *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2002*, s.86.

leri Vergisi ise bir yara, bir büyük hüznün gibidir. Toprak Mahsulleri Vergisi'nin uygulaması içinde yer aldığım günlerde gördüğüm şeyler çok acı vericiydi. Vergi, teorik olarak, sermayeden alınan bir vergi değildi. Faik Bey'in düşündüğü gibi üründen, dolayısıyla irattan alınan bir vergi de değildi.

Hele Faik Bey'in düşündüğü gibi *"Köylü nasıl olsa sefalet içinde yaşıyordu. Bu vergi onun yaşamında fark yaratmadı"* yargısı ise büsbütün insafsızlıktı. Köylünün yiyeceğinin bir bölümünü alıyorsunuz, sonra *"o nasıl olsa sefalet içindedir. Sefaleti biraz daha artarsa onu etkilemez"* diyorsunuz, bu mantık oldukça tuhaftır.

Bu nereden alınırsa alınsın, kırsal kesimdeki, büyük çoğunluğu oluşturan küçük çiftçileri aç bırakan bir vergiydi. **Varlık Vergisi, olduğu kadar VARLIK'tan alınmayı hedeflemişti. Toprak Mahsulleri Vergisi YOKLUK'tan koparılıp alınmıştı.**

Toprak Mahsulleri Vergisi uygulaması ile görevli olarak gönderildiğim Eskişehir-Bilecik bölgesinde karşılaştığım dramı, daha önce, anılarımda anlatmaya çalışmışım. Çeşitli zamanlarda yaptığım konuşmalarımda da anlattım. Perviz Pur, Varlık Vergisi hakkındaki kitabında o anılara olduğu gibi yer vermiştir. Bunları burada tekrarlamayacağım. Ama, oğlu askerde olan ve tarlasını sürmek

için gelinini eşeğinin yanına bağlayan yaşlı köylünün acıklı görüntüsünü unutamayacağım.

Şunu da söylemeden yapamam. Anadolu'nun o sessiz fakat çok ağır dramına tanık olduktan sonra, daha önce İstanbul'da Varlık Vergisi bağlamında gördüklerim ve düşündüklerim anlamlarını büyük ölçüde yitirmiştir. İşte bu kadar.

Gözden kaçırılmaması gereken şudur:

Yöneticiler, Toprak Mahsulleri Vergisi'nin salkıncalarını, kırsal kesim halkına yükleyeceği yükü, bunun neden olacağı çeşitli sorunları elbette biliyorlardı. Bunun açacağı yaraları savaşa girmedikleri takdirde, savaş bittikten sonra en uygun şekilde saracaklarına inanıyorlardı. Ama asıl amaç bu dünyayı saran ve yıkan savaşa girmemek, savaş sonuna kadar Türkiye'yi ayakta tutmaktı. Bu amacı gerçekleştirmek için bütün bu özveriyi benimsemekten başka çare görememişlerdi ve gereğini buna göre yaptılar.

Zaten Türkiye bedeli ödemekle kalmamış, daha fazlasını, daha acılı olanlarını da ödemiştir. Türkiye'nin daha neler ödediğini, sonuncu bölümde anlatmaya çalışacağız.

Hayvanlar Vergisi

Yalnız Toprak Mahsulleri Vergisi mi? Kırsal kesim üstündeki yüklerden biri de Mezopotamya tarihinin derinliklerinden kalma, ilkel Hayvanlar Vergisi'ydi. Köylünün keçisinden, ineğinden, varsa devesinden de vergi alıyorduk bu yöntemle. Bu emektar ve vefalı vergi (!) savaşın başladığı tarihten kaldırıldığı tarihe kadar geçen yıllar içinde Hazine'ye devamlı ve istikrarlı bir düzenle 150 milyon liraya yakın gelir sağlamıştı. O da varlıksız çiftçiler üstündeki yüklerden biri, acıklı bir sermaye-servet vergisi idi.

Vergilerden sağlanan yıllık gelirlerin verildiği tablodan da anlaşılacağı gibi savaş yılları (1939-1946) içinde Toprak Mahsulleri ve Hayvanlar Vergisi'nden **415.9 milyon** ve Varlık Vergisi'nden **317.2 milyon** lira gelir sağlanmıştır. Bu son rakamı olduğu gibi alamayız. Bu rakamın içinde İstanbul'daki Türk mükelleflere ve Anadolu'daki mükelleflere ve devlet müesseselerine ait olan parça çıkarılırsa şikâyet konusu olan miktarın (Üçüncü Bölüm'deki Vergide Eşitsizlik alt başlıklı paragrafa bakınız) çok düşük olduğunu görürüz. Biz adı geçen paragrafta gayrimüslimlerce ödenen verginin **130 milyon** lira yöresinde kaldığını hesaplamış bulunuyoruz. Buna yabancılardan tahsil edilen 33 milyon lira eklenerek sonuçta gayrimüslimlerden

ve yabancılardan **163 milyon** lira tahsil edildiği anlaşılır (şirketler hariç). Zengin İstanbul'daki toptan ticaretin, ithalat ve ihracatın % 90'ını ellerinde tutan gayrimüslimler ve yabancılar bu kadar öde-mişlerdir ve bütün dünya, **bizim içimizdeki yazarlar, entelektüeller, akademisyenler bu paranın hesabını sormaktadırlar! •**

- VI -
**SAVAŞ, SEFALET VE
TÜRKİYE'NİN YARDIM ELİ**

Genel Bakış

Varlık Vergisi temalı bu kitaba özel bir bölüm eklemeyi gerekli gördüm. 1990'lı yıllardan bu yana belli yazarlar Varlık Vergisi'ni ısrarlı bir şekilde canlı tutmakta ve Türkiye'de gayrimüslimlere karşı yürütüldüğünü iddia ettikleri politikaya kanıt olarak bu vergi uygulamasını göstermektedirler. Bu iddialar üstünde daha önceki bölümlerde ayrıntılı şekilde durdum ve kanıtlamaya çalıştım ki, bu verginin getirdiği yük Türkler ve gayrimüslim vatandaşlar arasında iddia edildiği gibi haksız bir ayrışma yaratmamıştır. **Zenginden daha fazla vergi alınmak istenmiştir.** O dönemin özellikleri içinde yanlışlıklar da yapılmış olabilirdi. Devlet adamlarının temel amacı olan "devleti ayakta tutabilmek" için bu riski almaktan çekinmediklerini anlattım.

Bu tablonun bir başka yüzü, Varlık Vergisi eleştirmenlerinin değinmekten kaçındıkları, sözünü etmedikleri iki önemli olay vardır:

Birincisi: Kırsal kesimden alınan vergiler.

İkincisi: Türkiye'nin savaşın yaralarının sarılmasına olan aktif ve etkin yardımı.

Bunlardan birincisini, kırsal kesimin vergi yükünü Dördüncü Bölüm'de anlattık ve dedik ki, **Türk köylüsünün vergi yükü fakirlik, yaşam koşulları ve diğer ilgili parametreler açısından bakıldığı zaman İstanbul'un zenginlerinin yükünden çok daha ağır olmuştur.**

İkinci konunun daha değişik bir önemi vardır. **Türkiye, savaş yılları içinde, gayrimüslimlere ve yabancılara karşı iddia edildiği gibi yıkıcı değil aksine önemli bir yardım kaynağı olmuştur.**

Özellikle Musevi ve Rum-Yunan vatandaş ve sığınmacılar Türkiye sayesinde savaşın milyonlara uyguladığı kıyımdan kurtulmuşlardır. Bunun anlatısını aşağıda bulacaksınız.

TÜRKİYE'NİN YARDIM ELİ (YUNANİSTAN)

Savaş başında Yunanistan İngiltere'nin müttefikidir. Türkiye de İngiltere'nin müttefikidir. Bu ittifak konusunda Türkiye ile Yunanistan arasında çok önemli ve yaşamsal bir ayrışma vardır. Yuna-

nistan savaşı girmiştir. Kendilerine minnettar olmamız gereken devlet adamlarımız, İngiltere'nin ısrarına rağmen Türkiye'yi savaşa sokmamıştır.

Türkiye'nin bu akıllı politikasına minnettar olması gereken başka insanlar vardır:

Türkiye vatandaşları gayrimüslimler ve Türkiye'de yaşayan yabancılar.

Türkiye'yi yönetenler, yani İsmet İnönü ve arkadaşları, Yunanlı sorumlular gibi hareket etselerdi ve savaşa girselerdi Alman tankları Ergene vadisinden İstanbul'a yirmi dört saat içinde varacaklardı ve İstanbul'da yaşayan gayrimüslimler ve yabancılar bunun ağır sonuçlarına katlanmak zorunda kalacaklardı.

İkinci Dünya Savaşı'nda Talihsiz Yunanistan (Büyük Açlık Yılları ve Türkiye)

Bu konudaki bilgiler için Doç. Dr. Ulvi Keser'e teşekkür ederek anlatıya başlayacağım.¹

Şimdi savaş yıllarında Yunanistan'ın ve Türkiye'nin karşılıklı durumlarını görelim.

Henüz savaş dışında, fakat büyük ihtiyaç içinde olan Yunanistan'ın işadamları 1940 Ocak ayında İstanbul'a gelerek, Yunanistan'ın ihtiyacı olan boya, pamuk ipliği, cam ve benzeri malları alarak

1 Doç. Dr. Ulvi Keser, *Yunanistan'da Büyük Açlık Dönemi*.

Yunanistan'a götürmüşlerdir. Bunların dışında, Türkiye'nin İtalya ile savaşmakta olan Yunanistan'a ciddi şekilde askeri yardım yaptığı da bilinmektedir. O sırada Türkiye bütün gayretiyle sınırlardaki askerlere yiyecek, silah ve çeşitli malzeme (Kırklareli'ndeki Çakmak hattı için çimento) sağlama çabası içindedir. Kızılây büyük kentlerde yoksullara parasız yemek dağıtmaktadır. Buna rağmen aslında bu mallara kendisi de muhtaç olduğu halde o günlerin yakın dostluk havası içinde bu yardımı yapmaktan çekinmemiştir Türkiye.

1941 yılında Almanlar, Yunanistan'a girdiler. İngilizler Yunanistan'daki kuvvetlerini Adalar'a, daha sonra Mısır'a kaçırdılar. Yunan askerleri bozuk düzen halinde, bir kısmı ağırlıklarıyla, Türk topraklarına sığınmaya başladılar. Zaman içinde pek çok sivil Yunanlı da sığınmacılara katıldı. Aç, bitik durumda olan bu askerler Türkiye'de belli yerlere toplanarak yiyecekleri, yatacakları sağlandı.

Bu tarihte ben, Zırhlı Tümenin Süvari Topçu Alayı'nın emir subayı olarak görev yapmaktaydım. Alayımızın taburları süvarilerle birlikte sınırlara gitmişti. Alay karargâhı Babaeski'de Merkez Kumandanlığı ile görevlendirilmişti. Karargâhta yaşlı (emeklilikten çekilmiş) bir albaydan başka bir muvazzaf levazım, bir yedek silah subayı ve bir de ben vardık. O günler kendi yiyeceğimizden olabildiğince kısararak sığınmacıları doyurmaya çalıştığı-

mız günlerdi. Bu görevin o sıralardaki en önemli işi trenle, yürüyerek, at, eşek sırtında bir yolunu bulup Türk topraklarına sığınan Yunanlıları, Yunan Musevilerini yedirmek, aldığımız emirlere göre bildirilen yerlere göndermekti. Varlık Vergisi'nin, bunları yaşamamış olan genç eleştiricileri, yöneticilerin o tarihlerde nasıl bir darlık içinde sorunlara çare aradıklarını anlamaya çalışmalıdırlar.

Savaş Sırasında Yunanistan'ın Sorunları ve Türkiye'nin Yardımları

Yunanistan'da büyük kıtlık ve darlık dönemi bundan sonra başlamıştır. Binlerce insan, özellikle çocuklar açlıktan öldüler. Bu tarihlerde Yunanistan'da açlıktan ölenlerin sayısının 15 bin yöresinde olduğu hesaplanmaktadır. Türkiye bu tarihten sonra, Yunanistan'a gemilerle yiyecek, giyecek ve ilaç yardımları göndermeye başlamıştır. Yiyecek, yardım paketleri, sabun, bakliyat, zeytinyağı, yumurta, kuru meyve, çamaşır, yün çorap, ayakkabı, battaniye dolu gemilerle gönderilen bu yardım 50 bin tonu geçmiştir. Bu yardımda kullanılan takalardan başka, gemiler şunlardır:

Kurtuluş	2000 ton	Yiyecek, tetanos aşısı
Atilla	1300 ton	Yiyecek, sağlık malzemesi
Adana	1158 ton	Yiyecek, sağlık malzemesi

Tavil	1335 ton	Yiyecek, sağlık malzemesi
Tunç	2000 ton	Yiyecek, sağlık malzemesi
Dumlupınar		Fasulye, zeytinyağı, yumurta, kuru meyve yardım paketleri
Konya		Sabun, yiyecek ve giyecek

Bu gemiler birçok sefer yaptılar. *Dumlupınar*'ın beş sefer yaptığını biliyoruz.

Bunlardan başka *Solvet*, *Yeni Kurtuluş*, *Aslan*, *Tusa* gemileri ve birçok taka (*Enginar*, *Şimşek*, *Hızır Reis*, *Üç Yıldız* vb.) bütün savaş boyu Yunanistan'a yardım malzemesi taşıdılar. Bu arada Kızılay da çamaşır, battaniye, tetanos aşısı, kangren serumu, pamuk, gazlı bez yardımı yaptı.

Koster tipi bu gemilerden *Kurtuluş*, ikinci seferinde hangi bandıralı olduğu bilinmeyen bir savaş gemisi tarafından torpillenerek batırılmış, kaptan ve mürettebat ölmüştür.

Bu ciddi, kapsamlı bir yardım kampanyasıdır. Bu kampanyaya Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin mensupları, parlamenterler, İstanbul, Ankara, Adana belediyeleri, barolar, Hekimler Birliği gibi sivil kurumlar da katılmışlardır.

Bunlara ek olarak başka ülkelerden Yunanistan'a yapılmak istenilen yardımlara da Türkiye aracılık etmiştir.

Örneğin bir İsveç gemisinin 10 Temmuz 1941 tarihinde gönderdiği yardım malzemesini Türkiye Yunanistan'a aktarmıştır.²

Burada belirtmek istediğim bir şey var. Varlık Vergisi'ni eleştirenler, yabancı basındaki aleyhte yazılara dayanarak Türkiye'yi kötülemektedirler. Ben ise savaş yılları içinde, Yunanistan'a (ve Musevilere) yapılan yardımlar konusunda yazılan yazılarla övünürüm. Bir örnek olan Atina Belediye Başkanı'nın teşekkür mektubu şöyledir:

*"Geçirdiğimiz müşkül günlerde bizden yardımını esirgemeyen Türk Milletine hudutsuz minnetimi nasıl ifade edebileceğimi bilmiyorum. Çocuk aşhaneleri için fasılasız surette yiyecek ve ilaç gönderilmesi muazzam bir insanlık hareketidir. Türklerin ne kadar asil bir ruha ve ne kadar derin medeni hislere sahip olduklarını ispat eder."*³

Bu teşekkür davranışları içinde Yunan Kızılhaç'ının Başkanı Alex ve Genel Sekreter Stef Pemaszoğlu tarafından gönderilen teşekkür de dikkat çekicidir:

2 Yardım kampanyası Yunanistan'la kalmamış, Polonya'ya, Fransa'ya, Belçika'ya da yardım malzemesi, yiyecek ve giyecek gönderilmiştir.

3 Doç. Dr. Ulvi Keser, *Yunanistan'ın Büyük Açlık Dönemi ve Türkiye*, s.238.

"Bu hususta şahsen size teşekkürlerimi sunmakla beraber mana ve şümulünü tamamen takdir ettiğimiz bu kardeşçe ve nazik hareket dolayısıyla de duymakta olduğumuz en samimi minnet hislerine..."

Atina Şehremini (Belediye Başkanı) tarafından Büyükelçimiz Feridun Ergin'e verilen teşekkür mektubu da aynı niteliktedir:

"Aynı zamanda kıyılarına komşu sahillerden gelen yardımları alan bütün Yunanistan'ın ve Yunan hükümetinin de şükranlarını kabul etmenizi rica ederim... Aslan vapurunun Türk bayrağını taşıyarak limanımıza girdiğini gördükçe..."⁴

Türkiye'nin yardımı Yunanistan anayurduna yapılmakla kalmamıştır. Alman işgali karşısında, adalarda da ciddi şekilde açlık başlamıştır. Türkiye Çeşme'den, Karaburun'dan Sisam, Sakız, Midilli adalarına yiyecek ve sağlık malzemesi göndermiş, bu arada Çeşme'ye akın halinde sığınmalar olmuştur.

O günlerde Bergama'da, Niğde'de, Yozgat'ta Yunanlılar için içlerinde askerler de olan pek çok kamp kurulmuştur. Türkiye'ye bu tarihlerde sığı-

⁴ Bu konuda daha kapsamlı ve ayrıntılı şekilde bilgilenmek isteyenlerin Doç. Dr. Ulvi Keser'in *Yunanistan'da Büyük Açlık Dönemi ve Türkiye* adlı eserine bakmalannı tavsiye ederim.

nan yabancı ordu mensuplarının sayısı 22.909'dur. Adalardan kaçıp sığınanların sayısının 4.000'e çıktığı tahmin edilmektedir.

Türkiye bu kamplardaki insanların iâşesini sağlamaktadır. Oysa kendi kentlileri için ekmeği vesika ile dağıtmaya başlamıştır. Milli Korunma Kanunu'nun, Varlık Vergisi'nin uygulamasından şikâyet edenler bunları da görmezliğe, bilmezliğe gelmektedir.

O günlerde yaşadığım olaylardan bir tanesini anlatmamın gerekli olduğunu düşünüyorum.

Savaşın en sıcak evresinde, Yunanistan'dan asker sivil insanların akın akın Türkiye'ye sığındıkları günlerde idik. Babaeski'de sıkı bir karartma vardı. Kent karanlıklar içindeydi.

Bir gece askerlerim oturduğum evin kapısını çaldılar. Emir erim kısaca sığınmacılar olduğunu söyledi. Bu kez gelenler iki kadın, bir rahip ve bir de yüksek rütbeli bir subaydı. O nedenle misafirhaneye değil doğrudan benim evime getirmişlerdi. Kadınların üstlerinde mantoları vardı. Başları açıktı. Subayın paltosu vardı, kasketi yoktu. Rahibin de başlığı yoktu. Kadınlardan biri ve rahip Türkçe biliyorlardı. Ötekiler Fransızca konuşuyorlardı. İçeriye ilk giren kadın:

– Açız, dedi.

İki gündür yollarda idiler, yiyecekleri de yoktu. Olmamıştı.

Bir kese kâğıdı içindeki birkaç bisküviyi verdim ve emir erime yiyecek getirmesini söyledim. (Sığınmacılar için sürekli yemek –bulgur pilavı– yapıyordu.) Erim akşam vakti yapılmış ve soğumuş bir tencere pilav getirdi. Kaşık getirmeyi unutmuştu. Getirmeye gitti. Ben evdeki çatalı kadınlardan birine verdim. Kaşığı bulamadım. Erkekler hiç beklemeden, masanın üstündeki tencerereye elleriyle daldılar. Çatalı olan kadın da yemeye girişti. Öteki kadın belki üç beş saniye bekler gibi oldu, sonra ojeli tırnaklarıyla o da tenceredeki bulgur pilavına daldı.

Yunanistan'a ve Yunanlılara karşı içimde oluşan acıma ve sevgi karışımı duygular yanında başka şeyler de düşündüğümü anımsıyorum. Almanlar, Alman tankları, Alman askerleri gelecekti. Bizim yapacağımız tek şey, aldığımız emirlere uyarak çekilip çete, gerilla savaşlarına girmekti. İstanbul'dakiler için açlık, hastalık ve sefalet. Biz ise çete ve gerilla savaşları içinde eriyip gidecektik.

Ve bu savaştı. Şimdiki kuşakların rahat koltuklarında zevkle seyrettikleri savaş filmlerinin gerçək yüzü.

Türkiye bunların dışında Polonya'daki sığınmacılara, Almanya'daki İngiliz savaş esirlerine yardım göndermiş, daha başka çeşitli yardımlar yapmıştır.

Bugün Yunanistan konsolosluklarından aldıkları yarım yamalak bilgilerle Türklerle Yunanlılar arasında çatışma vesileleri bulmaya çalışan günümüzdeki Varlık Vergisi eleştiricileri ya bu ilişkilerden haberdar değildirler ya da daha vahimi, haberdar değilmiş gibi görünmektedirler.

İkinci Dünya Savaşı içinde, fakir Türkiye'nin karşılaştığı kendisine ait olmayan sorunlar ve bu sorunlara karşı gösterdiği özveri elbette, Türkiye'yi haksız yere kötüleyen kasıtlı sorumsuzluklar yerine, daha gerçekçi, daha ciddi anlatılara konu olmalıydı.

TÜRKİYE'NİN YARDIM ELİ (MUSEVİLER)

Avrupa ve Museviler

Bu bölüme karanlık, acıklı ve yüzkarası bir tablo ile başlayacağız. Bundan üzüntü duyuyorum. Ama Türkiye'yi kötülemek için Varlık Vergisi'ni kullanmayı kazanç sayanların memleketimize ve halkımıza ne büyük haksızlık ve fenalık yaptıklarını anlamak bakımından bu tablonun iyice akıllarda kalması gerektiğine inanıyorum...

Medyada yer alan bilgilere göre İkinci Dünya Savaşı sırasında Avrupa'da 5.752.400 Yahudi öldürülmüştür.

Bütün Avrupa ülkelerinde, hemen istisnasız olarak Yahudiler yok edilmişlerdir.

Türkiye ise bu katliamdan kaçan Yahudilere sığınak olmuştur.

Şimdi aşağıdaki tabloya dikkatle bakınız:

Memleket	Toplam Nüfus	Öldürülen Yahudi
Polonya	35.000.000	3.000.000
Sovyetler	180.000.000	1.000.000
Romanya	20.000.000	489.000
Çekoslovakya	15.500.000	277.000
Almanya	69.000.000	180.000
Litvanya	2.500.000	141.000
Hollanda	9.000.000	104.000
Fransa	42.000.000	83.000
Letonya	2.000.000	80.000
Yunanistan	7.000.000	71.300
Avusturya	5.500.000	58.000
İtalya	44.000.000	8.000
Norveç	3.000.000	700
Diğer ülkeler	700.000	

Bu listede Türkiye yoktur. İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'de bir tek Yahudi'nin burnu kanatılmamıştır. Türkiye yalnızca bununla kalmamış, Yahudi topluluğuna (ve diğer yabancılara da) elinden gelen yardımlarda bulunmuştur.

Önce Avrupa'da, Yahudilerin neler çektiğine kısaca değineceğiz.

Sovyetlerde öldürülen bir milyon Yahudi'ye uygulanan programlar çok acı dramlar içermektedir. Polonya'daki Yahudi soykırımını Polonyalılar Almanlarla birlikte yapmışlar, Yahudileri Almanlara kendileri teslim etmiştir. Ve bu soykırım savaştan sonra da sürmüştür. Polonya'daki durumu anlatmak için bir örnek vereceğiz:

Savaş bittikten sonra, 1946'da bir şekilde soykırımdan kurtulmuş 50 Yahudi, evlerine dönmek üzere geldikleri Kielce kentinde Polonyalılar tarafından hemen katledilmişlerdir. Bu facia Polonya'nın birçok yerlerinde yaşanmıştır.

Alman işgali sırasında Fransa'da, yerli halk gizlenmeye çalışan Yahudileri Almanlara ihbar etmiştir.

İtalya'da anti-semitizm yasaları çıkarılmış, Alman işgali sırasında halk kentlerdeki Yahudileri Alman Gestapo'suna ihbar etmiştir. Venedik'te 256 Yahudi'den 8'i hayatta kalmıştır.

Daha önce Üçüncü Bölüm'de anlattığımız gibi, savaş bitiminde Almanlar Belçika'dan ayrılırken, geride kalan arşivlerinde bir dosya bulunmuştur. Bu dosya savaş sırasında Yahudileri ihbar edenlerin dosyalarıdır. (Bu konuda bk. Helene Maszkoiewicz, *Inside Gestapo.*)

Selanik Dramı

Yakınıımızdaki Selanik'te yaşanan dram bizi bir anlamda daha çok düşündüreceği için, bu konuda ayrıntılı bilgiler vermeyi uygun buluyorum.

15. yüzyıldan sonra İspanya'dan kaçan ve Osmanlılar tarafından Selanik'e yerleştirilen Museviler bu kenti dört yüzyıl Yahudiliğin bir merkezi olarak yaşattılar. Şimdi Selanik'te birkaç Yahudi var. Aslında Museviler Selanik'i, Balkan Savaşı sonunda, Osmanlılar kenti Yunanlılara terk ettikleri zaman kaybetmişlerdi. Yunanlılar, kenti aldıktan sonra giderek milliyetçilik politikalarının uygulaması içinde, Müslümanlarla Yahudileri tasfiye etmeye başlamışlardı. 1923'ten sonraki Mübadele sırasında Müslüman Türkler tümüyle ayrılp gittiler. İkinci Dünya Savaşı sırasında ise bu kentte büyük bir facia yaşandı. Almanlar ve Yunanlılar, kentteki 40 bin yöresindeki Yahudi'yi çeşitli şekillerde yok ettiler. Kaçabilen kaçtı, kaçamayanlar yok edilmek üzere tanınmış cehennem kamplarına götürüldü.

Bu olayı Türkiye'de yaşayan Yahudi dostlarımızı üzmemek için anlatıyor değiliz. O ateşli günlerde sorumlu devlet adamlarının Türkiye'yi ayakta tutarak, düşmanların Türk topraklarını işgal etmelerini önleyerek, neleri kurtardıklarını belirtmekte hakkımız olduğunu düşünerek bu anlatıyı yapıyoruz.

Romanya'daki, Bulgaristan'daki faciaları bırakalım; komşumuz Yunanistan'da özellikle Selanik'te yaşanan soykırım içler acısıdır. Bunu İngiliz tarihçi Mark Mazower'in kitabından¹ alarak özet şeklinde anlatmayı gerekli buluyorum:

1 Mark Mazower, *Selanik, Hayaletler Şehri*, YKY.

1910'dan itibaren Selanik Yahudileri kentten Avrupa memleketlerine göç etmeye başladılar.

1911'de kentte Yahudi karşıtı karışıklıklar oldu.

Birinci Balkan Savaşı sonunda Selanik'teki Yahudi nüfusu 60.000'dir.

1915'te Yahudi ve Müslüman cemaat okullarında Yunanca öğretim zorunlu kılındı.

1920'lerde Yunanistan'da Yahudi Assimilation derneği kuruldu.

Venizelos'un *Jewish News* gazetesine 1934'teki beyanatı: Selanikli Yahudiler bizden çok Türklere yakınlar...

Hükümetin beyanatı: Ya çıkarlarını ve beklen-tilerini bizimkilerle özdeşleştirerek bir Yunan bilinci edinecekler veya başka bir yerde yurt edinecekler.

Venizelosçular, Bolşevik suçlarının yanı sıra Anadolu felaketinin sorumlusu olarak Yahudileri gösteren broşürler dağıttı.

Gazetelerde vahşi boykot çağrısı yapıldı.

Makedonya'daki olaylar dolayısıyla şiddet artışları oldu. Yahudi Macabi bürosu yağmalandı.

Haziran: Milliyetçiler Campell denilen yoksul Yahudi yerleşim merkezine saldırdı, dükkânları yaktı. Bir ölü.

Yahudiler ürküdü... Ekonomik kriz içinde işleri durmaya başladı.

Sürekli tahrikler yapılmaya başlandı.

Yahudileri Osmanlıların eski müttefiki olarak gören muhacirler (Anadolu muhacirleri) üniformalar ve miğferler giyerek Yahudi mahallelerine saldırdı. Bunlar daha sonra Alman işgali sırasında Almanlarla işbirlikçi Güvenlik Taburlarını oluşturdu. EEE adı verilen bu örgüt aşırı milliyetçiydi. Daha sonraları milliyetçi gençlik boş kalmış pazar yerinde yurtseverce marşlar söyleyip Hitler gibi selamlayarak geçit resmi yaptı. Onlar geçit resmi yaparken diğerleri Monastriatön Sinagogu'nun duvarlarına "EEE" harfleri ve gamalı haçlar çizdiler.

Planlı şekilde soykırım başladı.

Sokakta açlıktan ölen insanlar oldu.

Almanlar namılı Rosenberg özel birliğini getirdi.

Gestapo Siyonist kulüpleri bastı, Yahudi evlerini işgal etti.

14-45 yaş arasındaki erkekler fişlendi.

Bunlar yol ve uçak pisti işlerinde kullanıldı.

Yahudilere sokaklarda aşağılayıcı saldırılar olmaya başladı.

Yerli *Nea Evropi* gazetesinde Yahudiler aleyhine yayınlar yapılmaya başlandı.

Yunan gazetelerinde şöyle yazılar çıktı: Uluslararası Yahudilik Avrupa'dan silinecektir.

Hitler'i öven yazılar yazıldı.

15. yüzyıldan kalma Yahudi mezarlığı yıkıldı. Dört yüzyıllık Yahudi tarihi yok edildi. **Bu arsa-**

nın üzerine Selanik Üniversitesi kampusu inşa edildi.

Biyolojik İmha Planı başlatıldı.

Beş yaşından yukarı Yahudilere sarı rozet taşıma zorunluluğu konuldu.

Apoyevmatini gazetesinin bir yazısı:

Selanik'i gördünüz mü? Sokaklar mülevves Yahudilerin taktığı parlak yıldızlarla doluydu...

Bütün Yahudiler sendikalardan, derneklerden, devlet memurluğu işlerinden çıkarıldı.

Yahudilerin emekli aylıkları kesildi.

Yoksul ailelerin barındığı Baron Hirsh mahallesi tecrit edildi, gettolaştırıldı.

Yunan ve Alman polisler birlikte bölge kontrolü yapmaya başladılar.

Yahudilerin, çoluk çocuk, hasta, ihtiyar, kadın erkek hayvanlar gibi doldurulduğu ilk 30 vagonlu tren hareket etti. Bu ilk sevkıyat 2.800 kişiydi; her vagonda 80 kişi vardı.

Bunlar Polonya'daki Auschwitz kampına gönderildi. Aynı gün yeniden 15.000 kişilik bir sevk daha yapıldı. Sevk için istasyona gönderilen Yahudilerin evleri Yunan çeteleri tarafından yağma edildi.

Bu arada Romanya'daki Yahudilerin göllere atılarak öldürüldükleri haberi geldi.

Hirsh Kampı: Yahudi polisler kendi halkından (vatandaşı) Yahudilerin paralarını nerede sakla-

dıklarını anlamak için işkence yöntemlerine başvurdular.

Bazı Yahudiler getto dışına çıkmak için polislerle rüşvet verdiler. Ancak daha sonra polisler bunları ihbar etti ve hepsi kurşuna dizildi.

TÜRKİYE'ye kaçan Yahudiler canlarını kurtardılar.

Cemaat liderleri, imtiyazlı Bergen Kampı'na gönderildi.

Polonya'ya kamplara gönderilen Yahudilerin mülkleri Yunanlılara verildi. Zaten Yahudiler gider gitmez Yunanlılar birbirleriyle yarışarak onların evlerini işgal etmişti.

Bu evlerin bir kısmı Anadolu muhacirlerine verildi.

Yunanlılar Alman yanlısı silahlı çeteler kurdular ve hayatta kalan Yahudileri bunlarla avladılar.

İngiliz tarihçi Mark Mazower'in kitabı bu konuda daha pek çok ayrıntılı bilgilerle doludur. Yunanistan'da, bizdeki *romanlara ve filmlere* benzer romanlar ve filmler yapıp yapılmadığını bilmiyorum. Yük vagonlarına hayvanlar gibi tıkılan genç çocukları, kızları, yavrularından koparılan anneleri, siyahlar içindeki gözleri yaşlı kadınları, o anın karanlığı içinde, eşine, anasına, babasına, çocuklarına, hastalarına yardım edemeyen, Allah'a sığınmaktan başka bir şey yapamayan erkeklerin dramını gözlerimin önüne getirdiğim zaman ürküyorum.

Türkiye ve Yahudiler

Avrupa'nın bütün uygar ülkelerinde Yahudiler öldürülürken (6 milyon kadar olduğunu hatırlatırım) Türkiye'de bir tek Yahudi'nin burnu kanatılmamıştır. Aksine Türkiye, kaçabilenlere kol kanat germiştir. Türkiye Filistin'e göç eden 35.000 Yahudi'ye ev sahipliği etmiştir.

Aynı tarihlerde Türk diplomatları Fransa'da, Rodos'ta yüzlerce Yahudi'yi Almanların elinden alarak Türkiye'ye getirmişlerdir. Varlık Vergisi'ni eleştirenler, Faik Ökte Bey'in kitabında yer alan bazı vergi anlaşmalarına ilişkin öyküleri iddialarına kanıt olarak kullanmışlardır. Biz bu hikâyeler yerine yurtdışındaki Yahudi vatandaşları kurtarma için gösterilen çabaları anlatacağız.

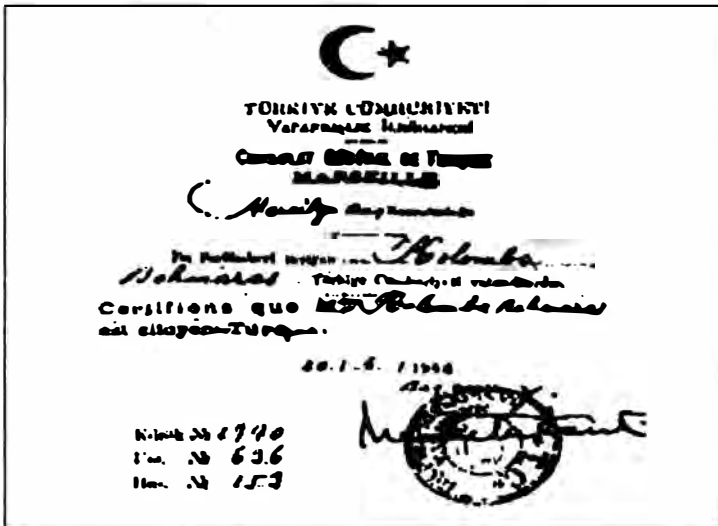
Savaş sırasında Fransa'da yaklaşık 20.000 kadar Türk Yahudisi vardır. Bunların bir bölümünün pasaport ve kimlik belgeleri olduğu gibi, bir bölümü de Fransa'da bulundukları uzun yıllar içinde Türkiye ile olan ilişkilerini bozmamışlar, devamlı olarak Türk konsolosluklarındaki kayıtlarını yenilemişlerdir. Buna karşılık ellerinde belge olmayan, kayıtlarda adı görünmeyen iki tür Türk vatandaşı Yahudi vardır:

a) Türkiye'den geldikten sonra kayıtlarını devam ettirmekte ihmalî olanlar.

b) Babaları, dedeleri Osmanlı olup çok eskilerde Fransa'ya gelip yerleşmiş olan Osmanlı Yahudilerinin çocukları, torunları.

Yukarıda (a) ve (b) fıkralarında yazılı olanların yalnızca Paris'te bulunanları 3.046 kişidir.

Savaş başlayınca bu Yahudiler Türk konsolosluklarına başvurarak, Türk vatandaşlıklarını kanıtlayıcı belgeler istemişler ve konsolosluklarımız bunlara ve daha da ötesi hiçbir belgesi olmayan, ama büyük büyükbabalarının Osmanlı zamanında Fransa'ya geldiklerini anlatan Yahudilere de böyle belgeler vermişlerdir.

Savaş sırasında Türk konsolosluklar tarafından,
Fransa'daki Türk-Yahudilere verilen belge.
(Büyükelçi, Emir Kıvırcık, s.213.)

Bu arada Fransa'da Yahudilerin hukuksal durumu hakkında kanunlar çıkarılmış, Yahudilerin (şartlı olarak serbest bırakılan hükümlüler gibi) adreslerini kaydettirmeleri zorunluluğu konulmuş, Yahudi olmadığını kanıtlayamayanların kalarına el konulmuştur. Yahudiler üzerlerine (Yahudi olduklarını gösterir) sarı kartlar takmak zorunda bırakılmışlardır.

1942 Ağustos ayından itibaren Almanlar, Fransız polisinin yardımıyla topladıkları Yahudileri vagonlarla Auschwitz ya da başka kamplara göndermeye başladılar. Türkiye Büyükelçiliği ise Fransa'daki Türk Yahudilerini Türkiye'ye göndermeye girişti. 1942 yılının Kasım ayında Türk Yahudilerini taşıyan ilk vagon hareket etti. Bu arada büyükelçi birçok kurtarma hareketlerine girişti. Bunların arasında Fransa'nın eski Başbakanı Leon Blum'un (ki Yahudi idi) oğlu da vardı.²

Bu felaketli dönemde filmlere konu olacak heyecanlı olaylar da yaşandı.

Büyükelçi Behiç Erkin (Kurtuluş Savaşı'nın kahramanlarından) Türk Yahudilerinin Türkiye'ye gönderilmesini kabul etmeyen Gestapo şefinin masasına, Birinci Cihan Savaşı sırasında Alman İmparatoru'nun kendisine verdiği Demir Haç

2 Emir Kıvrıcık, Büyükelçi. (Türkiye Büyükelçisi Behiç Erkin'in savaş sırasında Paris ve Vichy'deki görevi döneminde yaşanan olaylar.) Fransa'da yaşanan bu olaylar üzerine yazılan bir roman. Ayşe Kulin'in *Nefes Nefese* romanı.

nişanını koyarak isteğinin kabul edilmesinde ısrar etmiş ve gereken müsaadeyi zorla almıştı.

Savaş sırasında Fransa'daki Türk yurttası Yahudileri kurtarmak için Türkiye devleti görevlilerinin canla başla yaptıkları çalışmalar, Bilâl Şimşir'in *Türk Yahudileri* adlı kitabında ayrıntılı bir şekilde ve belgeleri ile anlatılmıştır. O tarihlerde Fransa'da bulunan Türk Dışişleri görevlileri, Behiç Erkin, Bedri Arbel, Ali Berker, Fuat Carım, Necdet Kent, Şefik Özdoğan, Bülent Uşaklıgil, Kenan Gökart, Namık Yolga Yahudi vatandaşlarını kamplardan kurtarmak ve Türkiye'ye yollamak için gece gündüz çalışmışlardır. Bilâl Şimşir Bey'in kitabında Fransa'daki Türk Yahudilerinin acıklı durumu, Türkiye'nin yardım eli, kurtarılan Yahudilerin adları ve yapılan müdahaleler, yıllar itibariyle ve resmi belgeleriyle ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Burada kurtarılan kişiler ve aileler olarak:

Gattegano Çifti'ni, Eli Farhi'yi, Mayer Kohen'i, Jaques Levy'i, Bekerman Kardeşleri, Kamhi ailesini, Farhi ailesini ve daha kimleri ve Fransa'daki Türk Yahudilerinin Türkiye'ye gönderilişlerine ilişkin, resmi belgelere dayanan işlemleri okuyup öğrenebilirsiniz.

Bu kitapta daha pek çok isim var:

Drancy Kampı'ndan kurtarılarak geri getirilen ve Türkiye'ye gönderilen, Sara Cokran ve çocukları ve daha başkaları, Michele Vida Medini, Da-

vid Kolhe, Michele Fresko, Youde (Leon) Farhi, Selim Assael, Michon Fresco, Sara ve oğlu Yeşua (Ve bu arada kendisinden vergi alınması ve zorlanması şikâyet konusu olan avukat Gad Franko'nun akrabaları Estera ve Dolly) ve daha kimler, kimler... Ben, Varlık Vergisi üzerine düşünce yürütenlere, Bilâl Şimşir'in kitabında yer alan belgeleri gözden geçirmelerini salık veririm.

(Burada hemen bir parantez açmalıyız. Akıllı ve insaflı Museviler Türkiye'de olanları temkinle ve basiretle karşılamaktan geri kalmamışlardır. Bensiyon Pinto bunların başında gelmektedir.³ İsrail'de yaşayan Dr. Avner Levi Türkiye'nin çeşitli Yahudi örgütlerini kurtarma çabasını, Türkiye'nin yaptığı maddi yardımları ve politik alanlarda Avrupa Yahudilerine nasıl yardım ettiğini anlatmaktadır.)

Birçok Türk Yahudisi tutuklandıkları zaman Türk diplomatlarının müdahalesi ile kurtarılmış oldular.

Bu arada, Marsilya'da yaşanan bir diğer insanlık, irade ve kahramanlık olayına da yer vermek gerekir. Almanlar Marsilya'daki 80 Türk Yahudisini vagonlara doldurarak Auschwitz Kampı'na gönderirken istasyonda bunu protesto ederek önlemeye çalışan genç Konsolos Yardımcısı Necdet Kent de vagona binmiş, kurban edilmeye giden

3 Bension Pinto, *Anlatmasam Olmazdı (Geniş Toplumda Yahudi Olmak)*, Türk Musevi Cemaati Onursal Başkanı.

Yahudilere katılmıştı. Tabii büyükelçi derhal müdahale etmiş ve iki vagon yolda durdurularak Türk Yahudileri serbest bırakılmıştı.

Bir başka faciayı önleyen diplomatımız Rodos Konsolosumuz Selahattin Ülkümen'dir. Konsolos Selahattin Ülkümen Rodos'ta yaşayan, Osmanlı döneminden kalma Yahudileri (bir bölümünü takalarla kaçırarak) 42 aileyi, yaklaşık 200 kişiyi Yunan-Alman otoritesinden kurtarıp Türkiye'ye ulaştırmıştır. Bu arada önemli bir ayrıntı da, Alman kumandanlığının:

"Siz Türksünüz, bunlar Musevi," demesine karşı:

"Bizde din farklılığı hukuk ve yaşam farklılığı yapmaz. Hıristiyan, Musevi, Türk fark etmez. Biz laikiz," demiş olmasıdır.

Selahattin Ülkümen'e İsrail'de "Righteous Gentile" nişanı verilmiştir.

Yukarıdaki tabloyu gördükten ve anladıktan sonra ne düşünmemiz gerekiyor?

Türkiye'de devlet adamları memleketi savaşa sokmamak suretiyle 18 milyon insanı bu badireden kurtarmışlardır. Bu 18 milyon içinde, büyük çoğunluğu İstanbul'da yaşayan ve hayatlarını kazanmaya devam eden yüz binlerce azınlık (Rum, Ermeni, Yahudi), Türkiye'ye daha önceden yerleşmiş on binlerce yabancı, savaş sırasında Türkiye'ye kaçan ve sığınan Türk Musevileri, savaş sırasında Yunanistan'dan kaçıp Türkiye'ye sığınan

binlerce Yunan askeri ve Yunanlı ve on binlerce yabancı uyrukluya Türkiye kanat germiştir. Savaş bittikten sonra, isteyenler hakları ve imkânları doğrultusunda Türkiye'de kalmak ya da istedikleri yere gitmek özgürlüğünü muhafaza etmişlerdir.

Özellikle Türkiye, yabancı memleketlerde bulunan yüzlerce, binlerce Musevi vatandaşını bulundukları yerdeki vahim sonuçlardan kurtararak Türkiye'ye getirmiş ya da bulundukları yerlerde yaşamlarını korumalarını sağlamıştır.

Bu konuda Musevi vatandaşlarımıza sitem hakkımız olabilir. Museviler yüzyıllar boyunca kendilerine kucak açan dedelerimizle birlikte barış, özgürlük ve kardeşlik içinde yaşadılar. Buna karşın bütün yabancıların memleketimize düşman gözüyle baktığı bir ortamda, Kurtuluş Savaşımıza yer yer yardım etmekten geri kalmadılar. İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin, ayakta kalmak için, büyük özverilere katlanırken, zengin insanlardan, belki bize özgü haşin yöntemle vergi almasının hoşgörü ve anlayışla karşılanması doğru olmaz mı?

Musevi Cemaati Onursal Başkanı Bensiyon Pinto, uygun gördüğü kadar şikâyet ettikten sonra, bakınız ne diyor:

"Bu topraklarda Osmanlı'da da, Türkiye Cumhuriyeti'nde de Yahudiler çok mutlu bir hayat yaşadı. En güzel komşuluklar, en güzel

gelenek ve görenekler, en güzel bayramlar, en güzel dostluklar burada yaşanmakta. Türk Yahudisi, dünya Yahudileri içinde, vatanımızda rahat yaşamış ender halklardan. Tüm diğer azınlıklara kucak açmış olması terazinin ağır basan kefesi. (Ben) bardağın dolu tarafını görmeyi tercih ederim."

Türkiye ve Ermeniler

Gayrimüslim vatandaşlar içinde yer alan Ermeni kökenli mükelleflerin durumu, Faik Ökte Bey'in kitabında oldukça karışık bir görüntüde anlatılmıştır.

Faik Bey kitabında vergi borçlarını ödemeyen mükelleflerin çokluğundan şikâyet ettikten sonra bir de çizelge vermektedir (s.152). Bu çizelgedeki bilgilere göre on Ermeni mükellefe tarh edilen 3.390.000 liralık vergiden yalnızca 65.000 lira tahsil edilmiştir. Bunlardan bedeni mükellefiyet yaptırımına gönderilenlerin vergilerinin yarısı ödenmemiş ve borçlu mükellefler gönderildikleri yerden geriye işlerinin başına dönmüşlerdir. Bu alanda bayrak gibi kullanılan Parseh Gevrekyan konusunu gerek Faik Ökte Bey'in kitabından⁴ ve gerekse Arslan Başer Kafaoğlu'nun değişik açıklamalarından izleyebilirsiniz.

⁴ *Varlık Vergisi Faciası*, s.165-166.

Faik Ökte Bey mükellefin annesinin apartmanını satarak borcunu kapattıklarını söylerken, hesap uzmanı Kafaoğlu *Varlık Vergisi Gerçeği* kitabında (s.64-65) Gevrekyan'ın gerçek varlığı konusunu daha anlamlı şekilde açıklamaktadır.

Türk vatandaşı Ermeni mükelleflerin durumu Yunanlıların ve Musevilerin durumuna benzemektedir.

Varlık Vergisi'nin genel görüntüsü ve anlamı içinde Ermeni vatandaşların durumunu anlamak için Faik Ökte Bey'in kitabında, "Bazı Hatıralar" başlıklı sayfalarda yer alan yarı acıklı yarı gülünç hikâyeleri gözden geçirmenin yararlı olacağı düşüncesindeyim.

İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye

İkinci Dünya Savaşı yedi yıl sürdü.

Bu süre içinde sivil ve asker pek çok insan yaşamını yitirdi. Bir tahmine göre, toplam kayıplar 67.000.000 kişidir. Bunun 25.000.000'u asker, 42.000.000'u sivil halktır.

Türkiye savaşa girmemekle birlikte bütün savaş boyunca sınırlarda tuttuğu bir milyon yöresindeki askerlerinden ciddi bir kayıp vermiştir. Yurdun çeşitli yerlerinden, özellikle ılımlı ve sıcak iklimli bölgelerinden alınıp sınırların soğuk yerlerine sevk edilen genç insanların bir bölümü hastalıklar

yüzünden hayatını kaybetmiştir. Soğuk, ağır yaşam koşulları nedeniyle özellikle zayıf yapılı olan, tüberküloz ve zafiyet sorunları olan askerlerin bir kısmı geriye, evlerine dönememişlerdir.

Faik Ökte Bey ve onun izinden giden yazarların vergilendirme konusunda kitaplarında bol bol kullandıkları öyküler vardır. Hangi mükellefle nasıl pazarlık yapıldı? Bedeni mükellefiyetle gönderilenler Aşkale'de nasıl yaşadı? Bunlar acıklı fakat çok önemli kanıtlar olarak sergilenmiş ve inceleme kitaplarında kalmamış, romanlara, filmlere taşınmıştır.

Faik Ökte Bey'in anlattığı öykülerin heyecanını yaşamaktan zevk duyan günümüz yazarları, aynı tarihlerde Türkiye'nin başka yerlerinde yaşanan dramların farkında değildirler. Ya da farkında olmak istememektedirler. Benim kuşağım (bizler) İstanbul'da varlığından özveri istenilen insan ile Keşan'da, (Alman tanklarının geçmemesi için) tahrip edilen köprünün bir tarafında çadırlarda kar, yağmur ve dondurucu soğuklar altında sınırı bekleyen, zaman zaman aç kalan, hastalığına çare bulamayan ve sonuçta **yaşamından özveri istenen Mehmetçik** arasındaki çelişkiyi görmüş insanlarız. Birinci askerlik hizmetinde Süvari Topçu Alayı'nın emir subayı iken bölüğümdeki çocuklardan köylerine dönemeyenleri hiç unutmadım.

Benim gibi askerlik hizmetini yapan, Kaman'da Memduh Aytür, Posofta Reşit Ertüzün, Isparta'da Süleyman Barda ve daha niceleri bugün hayatta olsalardı aynı acıklı öyküleri onlardan da dinleyebilirdiniz. Hayrettin Erkmen Tarih Vakfı'nda yaptığı konuşmada kendi bölüğünde 112 asker olduğunu, alaydan yalnızca 17 tane somun gönderildiğini anlatmaktadır. Biz Pehlivanköy sırtlarında açtığımız siperlerde düşmanı beklediğimiz sırada aynı zorlukları yaşadık. Ama şikâyet etmek aklımızdan geçmedi. Faik Ökte Bey'in ve onun esinleriyle kitaplar yazanların vurgulaya vurgulaya anlattıkları öykülerle bu bizim yaşadıklarımızın arasındaki dramatik çelişkiyi karşılaştırmayı okurlara bırakıyorum. •

ÖZET VE SONSÖZ

Tarih bilgisi ve tarih bilinci, bir sosyal olayın incelenmesinin gerektirdiği koşulların başında gelir.

Tarih yaşanarak ve kitaplardan öğrenilir. Yaşanarak öğrenilen tarih bilgisinin zaafı vardır. Günün heyecanı, olayları, ilgiliyi kendi duygusallığı içinde yorumlamaya yöneltir. Kitaplardan ve özellikle ağızdan alınan bilgilerle öğrenilen tarih metodu ise ilgiliyi, başkaları ne anlatıyorsa onları, bazen ciddi bir tartışmadan geçirmeden benimsemek gibi bir yanlış düşürebilir.

Geçmiş bir olayı yaşamışlar tarafsız olmayabilirler. Bu tür bir taraf tutma yanlış da olmayabilir. Olayları yaşamamış olanlar ise daha az yanlış yapabilirler ve daha önemlisi yanlış yapmamalıdır. Bu kategoride yapılan yanlışlıklar ciddi yorumlara neden olabilir. Yabancı kaynaklar anlatılarında ve yorumlarında gerçekleri, kendi maksatları yönünde çarpıtabilirler.

Önemli olan araştırmaya kaynak bilgilerde eksiklik olmamasıdır. **Eksik bilgi yanlış bilgidir ayrışmaz ve yerine göre daha önemli yanlışlıklara neden olur.**

Bütün bunları söylemem, elbette tarihçilerin değil, benim gibi olanların ve benzerlerinin incelemelerinde bu kuralları göz ardı etmemeleri gerektiğini hatırlatmak içindir.

Ben bir tarih dönemini bilinçli olarak ve o dönemin olayları ve değişik yaşam biçimleri içinde yer alarak yaşadım. Devlet hizmetlisi olarak kentlerde ve kırlarda, askerlik hizmeti olarak sınırlarda çalıştım. Şimdi o tarihteki olaylar üzerine yapılmış çalışmaları da irdeleyebiliyorum. Şimdi, eskisine oranla çok daha geniş bir görüş alanım var. Bu kitabı bir bakıma bu anlayış içinde yazmayı gerekli buldum.

Batı dünyası 1939 yılında çılgınca bir savaşa girdi. 70 milyon insan öldü. Bu savaş sırasında insan aklının açıklayamadığı felaketler yaşandı. Batı insanları neden savaştıklarını, neden öldüklerini ve öldürdüklerini bilmeden yedi uzun yıl birbirleriyle boğuştu.

Savaş sırasında cephe gerisinde on milyonlarca insan, açlıktan, hastalıktan yaşamını kaybetti.

Bu arada Batı ülkeleri Almanya, Sovyetler, İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri, savaş kazanmak için gerekli gördükleri şekilde, milyonlarca insanı yerlerinden yurtlarından ederek başka yerlere sürdüler.

Savaş bittikten sonra onun ölü dalgaları arasında yer yer vahşet olayları sürdü gitti. Kentlerde sa-

vaşla ilgisi olmayan insanlar yok edildi. Biz, savaşa katılmayan Türkler de bu trajediden pay aldık. Hatta yakın zamanda Serebrenitza'da sekiz bin masum insan katledildi.

Türkiye savaş boyunca Müttefiklerle olan anlaşmasına sadık kaldı. Bu arada Almanya ile olan ilişkilerini de akıllıca idare etti. Hitler Türkiye'ye saldırmayacağını açıkladı, İsmet İnönü Türkiye'ye bir saldırı olursa bütün gücümüzle karşılayacağımızı bildirdi. İngilizlerin ve Sovyetlerin Almanya'ya saldırma isteklerini geri çevirdi. Savaş sonuna yaklaşıırken Müttefikler tarafından yapılan öneri üzerine Almanya'ya kâğıt üzerinde savaş ilan etti. Savaş sonunda Birleşmiş Milletler Örgütü'ne katıldı.

Yedi yıl süren savaş sırasında zayıf, küçük Türkiye savaştan zarar gören insanlara yardım elini uzattı. Türkiye'de yaşayan 18 milyon insan içinde yer alan azınlıklara, yerleşik ve sığınmacı yabancılara kanat gerdi. Komşusu Yunanistan'a büyük yardımlarda bulundu. Yabancı memleketlerde bulunan ve Almanya'nın konsantrasyon kamplarına ve ölüme götürme kampanyasına katmak istediği Türk Yahudilerini kurtarıp Türkiye'ye getirmeyi başardı. Çeşitli ülkelerden kaçabilen on binlerce yabancı Türkiye'ye sığındı, burada güvenlik içinde savaşın bitmesini beklediler.

Türkiye bu büyük savaşa katılmadı. Türkiye Cumhuriyeti devriminin ikinci büyük adamı İsmet

İnönü bu çok kritik dönemde ülkeyi yönetti ve savaşa sokmadı. Ama Türkiye Cumhuriyeti, girmekten kurtulduğu bu savaşın getirdiği sıkıntılara, darlıklara belli ölçülerde ortak oldu.

Türkiye 18 milyon nüfusundan bir milyon en genç, el emeğini oluşturan çocuklarını sınırlarda ülkeyi korumaya gönderdi. Bu çocukların bazıları bir daha evlerine dönemediler.

Savaş, büyük tüketim harcamaları ve bunları karşılamak için gerekli finansman güçlükleri getirdi. Hükümetler bu darlık karşısında yıllardan beri üzerine titredikleri kalkınma programlarını ikinci plana ittiler. Yatırımlar büyük ölçüde sekteye uğradı. Sağlık politikası, sıtma, verem, frengi, trahom mücadelesi aksadı. Savaş yıllarında sınırlarda sönüp giden gençlerden başka, ülkede hastalık, açlık yüzünden çoluk çocuk, kadın erkek çok insan kaybettik.

Dokuz yıl boyunca büyük maddi zorluklar ve finansman ihtiyaçları ile boğuşan Türkiye, çareyi vergileme yoluyla halka başvurmakta buldu.

Bütün yerleşmiş vergilerde artırımlar yapıldı.

Türkiye'nin İstanbul'da yaşayan ve maddi varlıkları, Türkiye'nin genel durumuna göre mukayese kabul etmeyecek derecede yüksek olan azınlık ya da Türk en zengin nüfusundan ve İstanbul'da iş yapan yabancılardan Varlık Vergisi adı altında

bir servet-sermaye vergisi aldı. Bu vergiyi Anadolu'daki varlıklı insanlara da yükledi.

Bu arada bu verginin toplanması maksadıyla mükellefleri zorlamak için göstermelik bir bedeni mükellefiyet uygulandı.

Bu kaynaklar yetmediği için tekrar fakir kırsal kesime dönüldü ve Toprak Mahsulleri adı altında eski Âşar Vergisi geri getirildi.

Kırsal kesimdeki ilkel Hayvanlar Vergisi, oranları değiştirilerek alınmaya devam edildi.

Vasıtalı vergilerde büyük artırımlar yapıldı. Öyle ki, şeker gibi en önemli ihtiyaç maddesinin İstihlak Vergisi bütün ölçülerin üstünde artırıldı.

Ve savaş devam etti. Üretim ve sunum ihtiyaçlara yetmemekte devam etti. Varlık Vergisi uygulamasına gidildi. Fakir kesim için en ağır ve en haksız yük olan Enflasyon Vergisi de sürdü gitti.

Zamanında içerde ve dışarda fazla tartışma konusu olmayan Varlık Vergisi, uygulandığı tarihten yedi yıl sonra tartışmaya açıldı. Tartışmayı açan kişi İstanbul eski Defterdarı ve Maliye Bakanlığı Tefiş Kurulu Başkanı Faik Ökte Bey'di. Faik Ökte Bey, Varlık Vergisi uygulamasının baş yöneticisi idi.

Faik Bey bu tarihte *Varlık Vergisi Faciası* adını taşıyan bir kitap yayınladı.

Bu kitap, içerdiği teknik bilgiler dışında şunu açıklıyordu:

Varlık Vergisi'nin sorumluluğu eski iktidardır. Eski iktidarın başındakiler totaliter ve acımasız karakterli insanlardır. Mükelleflere işkence yapıldı vb.

Yeni iktidar bu temayı kullandı. Daha sonra Faik Bey Maliye Teftiş Kurulu Başkanlığı'ndan ayrıldı. Kendisine Milli Reasürans Şirketi'nde görev verildi.

Konu kapandı.

İkinci Dünya Savaşı 1946'da bitmiş, fakat o yıllarda Amerika Birleşik Devletleri ve ortaklarının kurduğu NATO ile Sovyetler Birliği ve onun yöresindeki sosyalist devletler topluluğunun Varşova Paktı arasında Soğuk Savaş başlamıştı.

Türkiye'de yıllar boyu, darbeler oldu, ekonomik krizler yaşandı, ama hiç kimse Varlık Vergisi konusu ile, akademik alanda yayınlanan kitaplarındaki çözümlemeler dışında ilgilenmedi.

Ve aradan 40 yıl geçti.

1989'da Sovyetler Birliği ve sosyalist grup, Varşova Paktı dağıldı.

Soğuk Savaş bitti.

Ve birden Varlık Vergisi konusu açıldı.

Bir yazar Bedeni Mükellefiyet yaptırımı kullanılarak Aşkalâ'ye gönderilenler arasında yaşanan sıradan bir aşk romanı yazdı.

Bir grup filmci-yazar bu öyküyü değiştirerek çirkin bir trajedi yaptı.

Başka yazarlar, düşünürler Yasa'dan çok bu roman ve kitap lehinde, aleyhinde görüşler, yorumlar yayınladılar.

Bazı yazarlar, düşünürler, ekonomistler ve sosyologlar da bu kampanya içinde yer aldılar. Yerli, yabancı birçok kitap yayınlandı.

Bu kitapların bazılarında Türkiye Cumhuriyeti, bu vergi merceği arkasında ağır şekilde suçlanır oldu.

Bu yazarlar ayrıca televizyonlarda, suçlama iddialarını uzun uzun anlattılar.

Türkiye Cumhuriyeti'ni ve onu zamanında yönetenleri kötüleme, aşağılama kampanyası bugün de aralık vermeden sürmektedir.

Ben bu dönemi, bütün tehlikeleri, korkuları, nesnel ve tinsel darlıkları ve yoksulluğu, hastalıkları, açlıkları içinde kentli, köylü insanlarla birlikte yaşadım. Kitaplardan okumadım. Ama olayın üstünden 70 yıl geçtikten sonra yazılanları gözden geçirdim. Zamanında düşünmediğim gerçekler gördüm. Ve son bir kanıya vardım:

Türkiye, savaşa girmemek için radikal önlemler alırken varlıksız kesim yanında zengin kesime de başvurmuş, onlardan bir servet-sermaye vergisi alma yoluna gitmiştir.

Bu yolda Türkler, gayrimüslimler ve yabancılar arasında ayırım ve eşitsizlik yapılmamıştır.

Alınan vergi ağır olmamıştır.

Yapılan bedeni zorlama ağır değildir.

Türkiye'de uygulanan vergilendirme önlemi, Batı'da, Batı'nın en uygar görüntülü ülkelerinde uygulanan katl, yağma, sürgün olaylarına kıyasla hiç mesabesindedir.

Ama bu memlekette, savaşa girmemek ve dolayısıyla zenginliklerini, zengin kesimin yaşamını korumak için sınırları bekleyen genç insanlardan evlerine dönemeyenler olmuştur.

Türkiye, yöneticilerinin akıllılığı sonucu savaşa bulaşmamıştır ve hem sınırları içindeki Türk, azınlık vatandaş, yabancı, sığınmacı bütün insanları korumuş hem de yabancı ülkelerdeki insanlara kol kanat germiştir.

Türkiye savaşa bulaşsa idi bu memleketteki bütün o insanlar bugün hayatta olmayacaklardı.

Ben, milyonlarca insanın yaşama hakkının ellerinden alındığı bir felaketler dünyasında, benim kuşağımın ve o tarihte Türkiye'de yaşayan yerli, yabancı bütün insanların yaşama hakkını koruyan Türkiye Cumhuriyeti'ne ve o Cumhuriyet'i o tarihlerde yöneten, başta İnönü olmak üzere bütün o insanlara minnet duyulması ve saygı gösterilmesi gerektiğine inanıyorum.

TEPKİLER VE YANITLAR

Savaş Türkiye Varlık Vergisi kitabı yayınlandıktan sonra medyada ve özellikle internette lehte ya da aleyhte birçok tepki aldı. Bunların bir bölümü, kitapta ileri sürülen düşüncelerin anlaşılması ve bu düşüncelerin desteklenmesi yönünde oldu. Bazıları ise bunun aksine ve daha önce bu konuda yapılmış olan aleyhte kampanyanın yansıması olarak belirdi. Kitaba eklediğimiz bu bölümde, okurlarımıza, söz konusu tepkilerle bunlara karşı verilen yanıtları sunuyoruz.

Genellikle Lehte Olan Tepkiler

- **Hasan Pulur:** "Türkiye 1940'ların başında İkinci Dünya Savaşı ortasında parasızdır. Sınırlarda yüz binlerce asker bulundurmaktadır. Bunu sağlamak için vergiye başvurmuştur. Vergi kimden alınacaktır? Varlığı olandan... İşte Varlık Vergisi budur. Ama değer miydi?"

• **İlber Ortaylı:** "Şahsen Cahit Bey'den Varlık Vergisi üzerine yazı yazmasını ısrarla talep edenlerdenim. Varlık Vergisi olağanüstü savaş vergisiydi. Mali adalet beklenemez, bir zaruret sonucuydu. Cahit Kayra'nın, genç bir müfettiş olarak çözümlemesini ve bu görevi dolayısıyla tuttuğu notları bugün için de çok yararlı bir biçimde yorumlayarak önümüze koymasını hayranlıkla izledim."

• **Murat Bardakçı:** "Cahit Kayra'yı dinleyin ve öğrenin. Türklerin ortalama adam başına yüklendiği vergi gayrimüslimlerin yükünden daha ağır olmuştur. Türkler ayrıca Toprak Mahsulleri Vergisi'ni ödediler. Bu verginin konulması şarttı. Böyle yapmasaydık Türkiye bugün çok daha başka bir halde, perişan bir vaziyette olurdu."

• **Güngör Uras:** "Bu savaşta sadece Varlık Vergisi mükelleflerinden zorla para alınmadı. Köylüden de alındı. Milyon asker hudutlarda yıllarca bekledi. Binlerce genç kömür ocağında zorla çalıştırıldı. Askerler öldü. Gençler öldü ama Türkiye ayakta kaldı. Cahit Kayra, Varlık Vergisi'ni ve yapılan yanlışları savunmuyor. Sadece hatırlatıyor."

• **Murat Katoğlu:** "Cumhuriyet Türkiye'sinin topluma kazandırdıklarını kötüleme, küçümseme, karalama modasının pek gözde sayıldığı 'entel'

çevrelerin magazin gürültüsüne pabuç bırakacaklardan olmayan Cahit Kayra, konunun nasıl çarpıtıldığını örnekleriyle ve mukayeseli olarak anlatmaktadır. Olayı at gözlükleriyle değil, insanların yeryüzündeki macerası içindeki yeriyle kıyaslayarak değerlendirmek gerekir."

• **Ali Çelebi:** "İkinci Cihan Savaşı... Sınırlarda hepsi üretici çağda yüz binler nöbet tutmaktadır. Devlet çarkının dönmesi için hükümetin paraya ihtiyacı vardır.

Bu para nereden bulunacaktır ?

Vergi alınacaktır.

Kimden alınacaktır?

Varlıklılardan...

İşte Varlık Vergisi budur.

* * *

Varlık Vergisi uygulamasının lehinde olanların temel görüşleri, Varlık Vergisi'nin bir zorunluluk olduğu yönündedir. Murat Katoğlu, bu görüşlere filozofik bir katkıda bulunmakta ve olayın "İnsanın yeryüzündeki serüveni içindeki yeri ile karşılaştırılarak değerlendirilmesi gerektiğini" söylemektedir. İlber Ortaylı, verginin kötü yanlarını belirttikten sonra bunun "bir savaş vergisi" olduğunu söyleyerek Batı'daki benzerlerini hatırlatmakta, Hasan Pu-

lur, özellikle kırsal kesime yüklenen vergileri vurgulamaktadır. Murat Bardakçı, o günleri ve günümüzü yan yana getirerek nelerin kazanılmış olduğunu hatırlatmakta, Güngör Uras da Türkiye'de aynı konunun bir başka ve daha önemli parçası olarak (verginin yanında) insanların yaşamlarını yitirmiş olması olayını özellikle belirtmektedir.

Bunların tümü *Savaş Türkiye Varlık Vergisi* kitabının anlatmak istediği gerçeklerdir.

Aleyhte Olan Tepkiler

Aleyhte olan görüşler, doğal olarak böyle değildir. Bu görüşlerin genel karakteri, İstanbul'da yaşayan azınlık mensupları ile yabancıların (aslında bir bölümünün ve birçoğunun kişi olarak) ağır şekilde vergilendirilmiş olması düşüncesidir. Bu görüşler, bir büyük olayın seçili bir parçasını ve belli kişilerin yararlarını yitirmiş olmasını tetikleyerek vurgulama ve sergileme yönünde hazırlanmış görülmektedir. Aşağıda bunlar hakkında ayrıntılı bilgiler ve karşıt yayınlar açıklanacaktır.

• **Rıdvan Akar** (*Şalom* gazetesinde çıkan bir yazısında): "Cahit Kayra'nın kitabı akademik açıdan zafiyetlerle dolu... Varlık Vergisi ile ırkçılık yapılmıştır."

• **Rıfat Bali:** "Cahit Bey, bu konuda yapılmış olan muazzam literatürü bilmiyor..."

• **Ayhan Aktar:** "Bu ötekileştirme politikasıdır ve devamlılık yaratmıştır."

• **Denis Ojalvo:** "Bütün Varlık Vergisi mükelleflerinin her birine tahakkuk ettirilen ve her birinden tahsil edilen verginin listesi çıkarılmalı, 'yabancı' diye gösterilen levantenlerin kaç nesil Türkiye'de yaşadıkları saptanmalı, bunlar anlaşılmalıdır. Varlık Vergisi'nin AKLANAMAYACAĞI..."

• **Şalom Gazetesi'nin 16 Mart 2011 tarihli sayısı:** "Alberto Barokas -Cina Alkaş- batmışlardı (Varlık Vergisi yüzünden).

Yermiya Varon, Aşkale kurbanlarındandı.

• **İshak Alaton:** Babam Aşkale'den döndüğünde inançlarını kaybetmişti. Kardeşim telefonun üzerine çarşaf attı da haciz memurları telefonu göremedi. (Ayhan Aktar, *Aşkale Yolcuları*)

• **Moshe S. Sharon:** Gelişigüzel ve ödenmeyecek kadar yüksek şekilde gayrimüslim vatandaşlardan alınmıştı...

Y. Eskenazi'ye 225.000 TL, ortağı M. Beram'a 5.000 TL vergi kesilmişti. (İngiltere Konsoloslugu Raporu, Rıfat Bali)"

- **Denis Ojalvo:** "Bu vergi ırkçı bir 'tasarruftur'. Askere alınma ve angarya olayları yapılmıştır. Gayrimillî burjuvazinin tasfiyesi 'taammüden'..." Cahit Kayra'nın 'Müslümanların daha çok vergi verdikleri hesabı' tüy dikmiştir."

* * *

Bu tepkiler ve iddiaların psikolojik açıdan haklı olan bir yanı olduğunu kabul etmek gerekir. Zor durumda olan, bir olaydan dolayı kişisel olarak zarar gören bir kimsenin davası, elbette kendinin haklı sorunudur. Vergiyi veren kişi, kendi derdini bir yana bırakıp konunun tümünü düşünmek durumunda olmayabilir. Böyle olmasını eleştirmek belki haklı da değildir. Biz onu yapmıyoruz. Kişisel sorunları olayın tamamına yönelik olarak genelleştirmeye çalışanlarla aramızdaki fark budur.

- **Rıdvan Akar** 'ın "Akademik olmama" konusundaki düşünceleri doğru olabilir... Bununla birlikte bu konuda söylenenlere verilecek iki yanıt var:

Birincisi: Bence akademik bir formasyon zafiyeti önemli değil. Kitabın akademik yanı zayıf olabilir. Bu görüş neyi değiştirir ki? Söylediklerim yanlış mı?

İkincisi: Bana göre konuya akademik bakış, "filan veya falanın vergisi azdı, çoktu şeklinde olayları anlatmak" değildir. Bilimsel olarak yapılması gereken, verginin tüm toplum üzerindeki ağırlığının, tabii toplumun değişik bölümleri açısından olduğu kadar benzeri olaylarla mukayeseli, karşılaştırmalı olarak incelenmesidir. Aşkale olayını yalnız başına ele almak yetmez. Erzurum'da kahvede vakit geçiren vergi mükelleflerinin durumunu, Alsace dağlarından alınıp Pirenelere sürülen ve orada hayvanlar gibi ahırlara tıkılan insanlarla karşılaştırmazsanız... Türkiye'deki Varlık Vergisi'ni, İsviçre'de Yahudilere konulan Yahudi Vergisi ile karşılaştırmazsanız... İstanbul'da yaşayan bir işadamlının mükellefiyeti ile yiyeceğine el konulan köylünün durumunu karşılaştırmazsanız... Çalışma, o zaman akademik olur ya da olmaz ama çıkan sonuçlar yanıltıcı olur. Varlık Vergisi ile ırkçılık yapıldığına ilişkin eleştiriler konusunda da iki rezervim var. Ben akademisyen olmadığım için fazla tartışmıyorum. Yalnız, bütün Varlık Vergisi sisteminin "Onlar ve Bizler" değil "Varsıllar ve Yoksullar" üzerine kurulduğunu ve Toprak Mahsulleri Vergisi ile kırsal alandan alınan öteki vergilerin ve Milli Korunma Kanunu uygulamasının da bunu kanıtlayacak nitelikte olduğunu söylüyorum. Konunun akademik yönüne gelince, Rıdvan Akar'ın bu konuyu

Ayhan Aktar ile tartışmasının uygun ve yararlı olacağı düşüncesindeyim.

Rıdvan Akar yazısında, "Kayra, resmi yeni kuru temizleyicisi olarak karşımıza çıkıyor" şeklinde bir nükte yapıyor.

Ben bu edebi buluşlar konusundaki düşüncemi yineleyeceğim. Ciddi bir konu academique ya da empirique ne şekilde olursa olsun tartışılırken uygunsuz deyimlerin, (özellikle ciddi araştırmacılar tarafından) kullanılmasından tedirgin oluyorum... Yine de herkes bildiği gibi yazar elbette.

• **Rıfat Bali**'nin dediği gibi kitabın hazırlanmasında, mevcut geniş literatürün tamamından yararlanılmamış olması kısmen doğrudur. Ben yeteri kadar yararlanıldığı düşüncesindeyim. Ama bunun da ötesinde başka bir şey var. O literatür, eski deyimle "Nakli", yani başkalarından duyma niteliğinde anlatılara ve kişisel şikâyetlere dayanır. Ben, kişisel sorunları değil konunun tamamını görmeye ve anlatmaya çalıştım. Birkaç örnek dışında kimseden nakli olarak aktarılmış anılar almadım... Vergi borcunu ödememiş mükellefler Erzurum'da dam altında akşam çorbasını içerken, yüz binlerce insan çadırlarda ve bazıları yerine göre yiyecekleri olmadan sınırı beklemekteydi. Ben bunları yaşadım. Literatür yazarları ile aramdaki fark budur.

• **Ayhan Aktar**, "Bu ötekileştirme politikasıdır ve devamlılık yaratmıştır" demektedir. Ben 1940'lı yıllardaki uygulamanın "Bizler ve Ötekiler" değil, "Varsıllar ve Yoksullar" üzerine kurulmuş olduğunu tekrar vurguladım. Arada yanlışlıklar, haksız işlemler olmuşsa bu talihsizliklerden elbette üzülürüz. Ama bu, her zaman her yerde olabilecek bir kaçınılmazlıktır. Irkçılığın İngiltere'de, Fransa'da, İtalya'da, Yunanistan'da nasıl yapıldığını anlatmaya ve bunun savaşa girmemek için çırpınan Türkiye'deki vergicilik ile karşılaştırılması gereğini vurgulamaya çalıştım.

Devamlılık yaratma meselesine gelince, bu konumuzun dışında ve çok başka yönleri olan politik bir olay. Batı'nın Türkiye'ye davranışının, Soğuk Savaş sonrası yaşanan olaylar içinde ve Avrupa Birliği ile ilişkiler gibi konular açısından ele alınması gerekir. Bu sorun, Varlık Vergisi'ni aşan bir şeydir.

• **Denis Ojalvo**, "Bütün Varlık Vergisi mükelleflerinin her birine tahakkuk ettirilen ve her birinden tahsil edilen verginin listesi çıkarılmalı, 'yabancı' diye gösterilen levantenlerin kaç nesil Türkiye'de yaşadıkları saptanmalı, bunlar anlaşılmalıdır. Varlık Vergisi'nin AKLANAMAYACAĞI..."nı ileri sürmektedir.

Denis Ojalvo'nun sağlıklı sonuçlar alabilmek için araştırma sınırlarının genişletilmesi ve derin-

leştirilmesi düşüncesi çok yerindedir. Ama tam değildir. Kitabımda da önemle vurgulamaya çalıştığım gibi "Eksik Bilgi" yanlış bilgi kadar yanıltıcı olabilir. Bu bakımdan Denis Ojalvo'nun istediği gibi olduğu yerde derinleşirken konuyu (akademik mi ampirik mi ne şekilde olursa olsun) genişletilmiş sınırları içinde ve mukayeseli olarak görmek gerekir. Böyle olunca aşağıdaki çalışmaların yapılması, konunun tümünü kapsayan bir envanter çıkarılması ve sonunçu (nihai) değerlendirmenin buna göre yapılması gerekecektir:

a) Savaş sırasında Türk Dışişleri görevlileri tarafından Fransa'dan, İtalya'dan, Almanya'dan, Adalar'dan (Rodos'tan), bazılarının sürüldükleri Temerküz kamplarından kurtarılarak Türkiye'ye getirilmiş olan Yahudilerin adları ile bunların Türkiye'de savaş sırasında ne yaptıkları konusunda ayrıntılı cetveller çıkarılması,

b) Alman işgali sırasında Türkiye'ye sığınan Yahudilerin ve Yunanlıların adları ile nitelikleri ve bunlar hakkında Türkiye'de yapılan işleri gösterir ayrıntılı cetveller hazırlanması,

c) Varlık Vergisi kapsamında Bedeni Mükellefiyet'e tabi tutulanların listesinin ve bu listedeki mükelleflerin tahakkuk eden ve tahsil edilen vergilerinin, hangilerinin hiç vergi vermediklerinin, bu mü-

kelleflerden ölenlerin, neden, nerede, nasıl öldüklerinin ayrıntılı şekilde bir cetvelde gösterilmesi,

d) Kendilerine tarh edilen vergiyi ödeyenlerden ve Bedeni Mükellefiyet'ten dönenlerden hangilerinin işlerine devam ettiklerinin ve bugün ne durumda olduklarının saptanması,

e) Kırsal kesimde uygulanan vergilendirmede bütün Toprak Mahsulleri vergi mükelleflerinden, Hayvanlar Vergisi mükellefleri ve yol mükellefiyetine tabi tutulan vatandaşlardan Varlık Vergisi'nde olduğu gibi teker teker (Türk, Yahudi, Rum, Ermeni vb. olarak) yapılan tahsilatın listesinin çıkarılması,

f) Toprak Mahsulleri, Hayvanlar Vergisi ve Yol Mükellefiyeti'ne tabi tutulan vatandaşlardan (Türk, Yahudi, Rum, Ermeni vb. olarak) vergilendirme sırasında kaç kişinin öldüğünün ve ölüm nedenlerinin (Açlık, Sıtma, Verem vb.) saptanması,

g) Toprak Mahsulleri Vergisi'ni ödemeyen köylü mükelleflerden kaç kişinin hapis yoluyla ödemeye zorlandıklarının listesinin çıkarılması,

h) O günün koşulları içinde, milyonluk ordunun ve tümü ile bütün vatandaşların (Türk, Yahudi, Rum, Ermeni vb. olarak) ihtiyaçlarını karşılamak üzere başvuru olan önlemler sırasında yalnız

Ereğli Kömür Madenleri'nde ölen 419 kişinin ve yaralı ve hasta oldukları saptanan ve bu yüzden ölen vatandaşların adları ile kimliklerinin saptanması (ve alınacak sonuca göre bu konu hakkında ne yapılabileceğinin düşünülmesi),

1) 1940'lı yıllarda, savaş sırasında:

1. Türkiye'de ne kadar azınlık olduğunun (Yahudi, Rum, Ermeni vb. olarak) ve bu vatandaşlar hakkında ne gibi ayrıcalıklı işlemler yapıldığının saptanması,

2. Savaş sırasında Türkiye'ye sığınan yabancıların (İngiliz, Fransız, Alman, İtalyan, Yahudi, Yunanlı vb.) adları ile yaptıkları işler ve kendilerine tarh edilen vergilerle, yapılan tahsilatı gösterir ayrıntılı bilgiler içeren cetveller çıkarılması.

i) Savaş sırasında taşımacılık büyük sorun olmuştu; çünkü araç yoktu. Bu nedenle kırsal kesimden Milli Korunma Kanunu'nun verdiği yetkilere dayanılarak yaylı, talika ve benzeri arabalar atları ile alınıp Ordu'ya verilmişti. Halkın elinden alınan arabaların ve atların sayısının, nereden alındığının, bunların o zamanki değerlerinin ne olduğunun ayrıntılı bir cetvel halinde verilmesi (Trakya'daki Zırhlı Tümenin Süvari ve Topçu alaylarına verilen bu arabalar ve hayvanları hakkında istenilirse bilgi verebilirim),

j) Varlık Vergisi mükelleflerinin ticari defterlerinin ve hesaplarının (zaman aşımı içinde) yeniden incelenerek, daha önce ne kadar vergi verdiklerinin saptanması ve verilen vergilerin yasalara uygun olup olmadığı, vergi kaçağı olayı varsa bunun rakam olarak hesaplanması ve beyannamelerinde gösterdikleri gelir ve kazancın mevcut varlıkları ile ilişkisinin aranması,

Bu soru maddelerinin daha da uzatılması elbette mümkün, hatta gerekli olabilir. Şimdilik bunların sağlanması Varlık Vergisi konusundaki tartışmalarda doğrulara yaklaşma açısından yararlı olabilecektir.

Denis Ojalvo'nun bu düşüncelerime katılacağını umuyorum.

Denis Ojalvo'nun istekleri arasında biri dikkat çekicidir. Yazar, "Ecnebi olarak adlandırılan levantenlerin kaç nesil Türkiye'de yaşadıklarının da saptanmasını" istemektedir. Şalom Gazetesi Yayın Sorumlusu Denis Ojalvo'nun bu soru ile Yahudi cemaati dışındaki yabancılarla da ilgilendiği anlaşıyor. Yani Bizans Tarihi ile ilgilenenlere de bir açıdan selam gönderilmiş oluyor.

Savaş... alev alev... Türkiye'de yaşayan ve Türkiye'ye sığınan Yahudiler canlarını kurtarıyor... Her şey durulduktan sonra bir saygın Yahudi vatandaşımız Bizans'tan kalan Cenovalıların

ve Venediklilerin sicilini araştırmayı düşünüyor. Aferin!.. (*Ben bu konuda bin yıl önce Prens Don-dolo'nun Haçlı Ordusu'nun Constantinople'ü nasıl yağmaladığına ilişkin bilgilerin de gözden geçirilmesini salık veririm.*)

Bu tür bir çalışma, herhalde, tarihçiler kadar Denis Ojalvo'yu da tatmin edecek sonuçlar verecektir diye düşünüyorum.

• **Engin Tiyan** 12 Mart 2011 tarihli yazısında, sürgüne gönderilen mükelleflerin taş ocaklarında ve yol yapımında çalıştırıldıklarını, azınlıklardan olan mükelleflerin Müslüman tüccarların vergilerine oranla 5-10 kat daha fazla olduğunu, azınlık haklarının hiçe sayıldığını iddia etmektedir. Bu tür iddiaların yanlışlığı hakkında, *Savaş Türkiye Varlık Vergisi* kitabında yeterince bilgi verildiği için bunların üzerinde durulmaya gerek görülmemiştir.

• *Şalom* Gazetesi'nin 16 Mart 2011 tarihli sayısında:

Alberto Barokas - Cina Alkaş batmışlardı (Varlık Vergisi yüzünden).

Yermiya Varon, Aşkale kurbanlarındandı.

İsbak Alaton: Babam Aşkale'den döndüğünde inançlarını kaybetmişti. Kardeşim telefonun üzerine çarşaf attı da haciz memurları telefonu göremedi. (Ayhan Aktar, *Aşkale Yolcuları*)

Y. Eskenazi'ye 225.000 TL, ortağı M. Beram'a 5.000 TL vergi kesilmişti. (İngiltere Konsoloslugu Raporu, Rifat Bali) denilmekte ve böylece, bu şikâyetlerle bazı yazarlarımızın academique olduğunu düşündükleri sorunlar açıklanmaktadır:

Alberto Barokas batmış, Alaton'un evine haciz memurları gelmiş, S. Eskenazi'ye ortağına tarh edilene oranla çok ağır vergi konulmuştur.

Aslında ben de doğruluyorum. Bu olaylar olmuştur ve ben de bundan üzüntü duyuyorum. Bu yanlışlıklar, hatta yerine göre daha ağırları ve bazıları kasıtlı tasarruflar, o günlerin koşulları içinde kaçınılmayacak müessif sonuçlardır. Ama yine de tekrarlayalım: **İnsanlar yaşamlarından olmadılar.**

- Alex Kapudag Güngör Uras'a gönderdiği bir mailde, **"Varlık Vergisi'nin İttihatçı ve Faşist bir zihniyete dayandığından, T.C. vatandaşlarının mallarının gasp edildiğinden, gayrimüslimlere yıllarca askerlik yaptırıldığından"** suçlayıcı bir dille şikâyet etmektedir.

Alex Kapudag, ne demek istiyor anlaşılmıyor. O tarihlerde Türkler de yıllarca askerlik ettiler; Türklerden de Varlık Vergisi alındı; Türklerden ayrıca kırsal alanda daha ağır vergiler alımına gidi; Türk vatandaşlar, Türkiye'nin o tarihte ayakta kalması için sınırlarda, maden ocaklarında canlarını yitirdiler. Bugün Türkiye'de yaşayan ve ça-

lısan 25.000 Yahudi vatandaşımız var. Yani A. Kapudag, Yahudiler vergi vermemeliydi, askere alınmamalıydı mı demek istiyor? Hem de İkinci Dünya Savaşı Holokostun'dan (herhalde Türkiye'nin yardımı ile) hayatta kalan bir kişi olarak.

• **Denis Ojalvo** *Şalom* Gazetesi'nde, "Bu vergi ırkçı bir (tasarruftur)... Askere alınma ve angarya olayları yapılmıştır. Gayrimilli burjuvazinin tasfiyesine 'taammüden' gidilmiştir. Cahit Kayra'nın Müslümanların daha çok vergi verdikleri hesabı tüy dikmiştir" demektedir.

Bu iddiaların yanıtlarına gelince...

Birkaç kez tekrarladığım gibi, **bütün mükellefiyet şekilleri ve bedensel, ruhsal olarak maruz kalanlar bakımından Türklerin durumu gayrimüslimlerden daha ağırdır.**

Bedensel Mükellefiyetler konusunun ağır olmadığını birkaç kez açıkladım. Bedensel Mükellefiyet'in ne olduğunu İngiltere'de, Fransa'da, Yunanistan'da yapılanlarla karşılaştırarak değerlendirmek gerekir, yineliyorum.

Gayrimilli burjuvanın tasfiye edildiğini sanmıyorum. Öyle bir şey var mı? Türkiye'de bugün 25.000 Yahudi vatandaşımız yok mu? Yoksulluk sınırının altında Yahudi vatandaşımız var mı?

"Müslümanların daha çok vergi ödemiş olması hakkındaki düşüncemin tüy diktiği" meselesine

gelince, bir şey hatırlatmalıyım. Önce, hesapların anlaşılması için gerekirse Faik Ökte Bey'in kitabının 102. sayfasındaki cetvele, 124 ve 125. sayfalarındaki bilgilere, 196, 197 ve 236. sayfalarındaki cetvellere, 238, 244 ve 245. sayfalarında verilen rakamlara bakılması gerekir. Bundan başka, kitabın 182-183. sayfalarında verilen bilgilerin TA-HAKKUK rakamlarına dayandığına dikkat etmek yerinde olur. Bu karşılaştırmada TAHSİLAT rakamlarına gidilecek olursa Türklerin ortalama yükleri oldukları düzeyde kalırken, gayrimüslimlerin ve yabancıların ortalama vergilerinin oranının daha da ineceği görülecektir. Bu gerçeği yine-liyorum. Bu ağırlığın içinde Toprak Mahsulleri Vergisi, Hayvanlar Vergisi yoktur. Hatıra olarak bunu da belirtmek isterim.

"Taammüd" sözcüğü ağır bir suçlama. Ben "kasıtlı" sözcüğünü yazdıktan sonra metinden çıkarıyorum. Böyle uluorta vurgulamalar bana göre çirkin oluyor. Tabii yine de herkes bildiğini yapar. O başka...

* * *

Söylenecek bir şey daha var. Ben tarihçi değilim. Tarih bilim midir, değil midir tartışması yapacak değiliz. Bu anlattıklarımız içinde academique, theorique, empirique, ideologique ne gibi

özellikler aramak gerekir? Onun da üstünde durmuyorum.

Ama inanıyorum ki, anlattıklarım bir dönemin tanımlanması bakımından gerekli olan bilgilerdir. Yaşanarak elde edilen bilgilerdir.

Bütün çalışmalarda metot önemlidir. Yani Bütünlük... Yani Objektivite... Yani Kıyaslama... vb. vb... Herhalde *Şalom* yazarlarının (yeni sosyologlara gitme gereği yok) Durkheim'ın bu konudaki anlatılarını gözden geçirmeleri yararlı olur.

Denis Ojalvo *Şalom* Gazetesi'nin 9 Mart 2011 tarihli sayısında, *Savaş Türkiye Varlık Vergisi* kitabındaki Türklerle gayrimüslimler arasında vergi yükü ağırlığı karşılaştırmasını yapmakta ve Hakan Baş'ın yüksek lisans tezinde açıklanan mutlak rakamları ve oranları açıklamaktadır. Bu rakamlara göre Türkiye'nin o tarihteki 18.5 milyonluk nüfusunun içinde azınlıklar ve yabancılar 300.000 kişidir. Yani bu nüfusun % 1.7'sini oluşturmaktadır. Buna karşı Varlık Vergisi'nin % 63.5'ini ödemişlerdir. Yani 3700 katını.

Daima yinelediğim gibi, ben yazılarımda ve konuşmalarımda ağır sözcükler ve deyimler kullanıma karşıyım. Buna karşın ciddi bir konuda ağır olsa da anlamlı bir sözcüğü burada kullanma gereğini duyuyorum.

Bu hesap bir safsatadır.

Önce bir gözlem... Gayrimüslimler, nüfusun küçük bir bölümünü oluşturmaktadır, ama (özellikle savaş yıllarında) Türkiye'nin iç ve dış ticaret cirosunun (özellikle dış ticaret) % 85-90'ına tasarruf etmektedirler ve sonuç olarak da varlıkları bu orana göre oluşmaktadır.

Varlık Vergisi'nin felsefesi, varlıklı olandan almaktır... İstanbul'da tahsil edilen verginin toplamı (Faik Bey'in verdiği bilgiye göre) 221 milyon liradır. İstanbul Ticaret Odası'na kayıtlı, Türk olmayan işadamlarının oranı % 83'tür. Bu ciddi bir karinedir. Buna göre İstanbul'da alınan verginin % 83'ünün, yani büyük kısmının, Ticaret Odası'na kayıtlı, Türklerin dışındaki işadamlarından alınması doğaldır. Aynı hesaplama, İzmir ve Adana'daki tarhiyat ve tahsilat için de geçerlidir.

Akla gelen bir konu daha var. Yıllardan beri ticari etkinliklerini sürdüren bu mükellefler, barış zamanlarında bu toplumdan sağladıkları olanaklar oranında mı vergi vermişlerdir? Kazanç Vergisi istatistikleri incelenirse, olağanüstü oranda bir vergi kaçakçılığı olduğu gerçeği ortaya çıkmayacak mıdır?

Ama bu hesaplama yetmez. Bilmediğimiz ve bilemeyeceğimiz bir başka paradigma da var. İstanbul'da yaşayan gayrimüslim işadamları, gayrimenkul sahipleri, azınlık ya da yabancılar varlıkla-

nı bakımından Türklerden (Müslimlerden) ne oranda daha varlıklıdır? Bu, rakam olarak yanıtlanamayacak olan bir sorudur ama hepimiz biliyoruz ki, bu iki kategori arasında varlık bakımından gayrimüslimler lehine çok büyük bir fark vardır.

* * *

Bütün bu hesaplar aslında gerçeği saptırmaktadır ve Denis Ojalvo'nun *Şalom* Gazetesi'ndeki yayını bir şeyin anlaşılamadığını göstermektedir. Ben, ana caddede yürüyorum. Deniz Ojalvo ve benzerleri bir yan sokakta. Kitabımın adı *Savaş Türkiye Varlık Vergisi*'dir. Varlık Vergisi'ni bütün bir olayın içinde anlamaya çalışıyorum. O nedenle böyle bir ad seçtim. Denis Ojalvo ve benzerleri, olayın içinde belli insanların Alberto Boraks'ın, Yermiya Varon'un ve benzerlerinin kişisel davalarının peşindeler. Bunun için ben de Fransa'da, Bergen Kampı'ndan kurtarılarak Türkiye'ye kaçırılan Yahudi vatandaşlarımızın (mesela Gad Franko'nun akrabalarının) durumunu ileri sürebilirim elbette.

Ama ben konuya böyle yaklaşmıyorum.

Denis Ojalvo ve arkadaşlarına tekrar açıklıyorum: Durkheim'ı okuyunuz. Bir konunun yalnız bir yanını alıp ona dayanarak bütününü tanımlamayı düşünmeyiniz... Bu olayda savaş var. Milyonlarca

insanın ve özellikle Yahudilerin soykırıma uğratılarak ölmeleri, öldürölmeleri var. Sefaletler, sonsuz acılar, geri gelmeyecek yaşamlar var... Türkiye'nin savaşa girmemek için çırpınışı var... Yöneticiler, Yermiya'yı ya da Alberto'yu ve de daha bir başka gerçek, Alanya'daki T.A.'a 180.000 lira vergi yüklenip yüklenmediğini, hatta sınırlarda bekleyen gençlerden kaçının geri dönemediğini düşünüp tartışacak zamana sahip değildiler... Varlık Vergisi yetmiyorsa kırsal kesime dönüp orada bir Yokluk Vergisi uygulamanın zorunluluğu vardı... Keçiden üç beş kuruş alarak sınırları bekleyen insanlara yiyecek göndermenin zamanıdır... Fabrikalara ve kentlere enerji sağlamak için tarladaki köylüyü kömür madenlerinin tabanlarına sokmanın sorumluluğunu göze almanın zamanıdır... Türkiye'yi ayakta tutabilmenin ve ne pahasına olursa olsun savaşa bulaşmamak için o kadar önemsenen sanayileşmeyi durdurmaya, büyük sağlık kampanyasını aksatmaya, okullastırmayı azaltmaya razı olmanın zamanıdır... Türkiye ayakta kalır ve savaşa bulaşmazsa, bütün çekilenler unutulur... Unutulmalıdır... Ve Türk ya da gayrimüslimlerden hayatta kalanlar yaşamlarını sürdürürler... Ve öyle de olmuştur... Bunun değerini bilmek gerek...

* * *

Baskın Oran *Radikal* Gazetesi'nin 27 Mart tarihli sayısının ekinde Varlık Vergisi konusunda yapılan yayınlara, aslında, *Savaş Türkiye Varlık Vergisi* kitabındaki anlatıya karşı uzun bir eleştiri yayınladı. Bu yazı konusunda düşüncelerimi kısaca açıklamaya çalışacağım.

Baskın Oran yazısının sonunda, çok eski (gerçekte sonuncu eski) bir Mülkiyeli olduğum için benim ellerimden öptüğünü söylüyor. Doğrudur, ben tükenmiş bir kuşaktan kalan bir Mülkiyeliyim. Ama eli öpülecek kadar önemli bir kişi de değilim. Bununla birlikte, onun benim gururumu böylece okşamasından duyduğum mutluluğu belirtmekten zevk alıyorum. Neyse, sağ olsun, ben de kendisinin gözlerinden öpüyor ve başarılarının devamını diliyorum.

Her şeyden önce bazı kuralları, yani o zamanki yöneticilerin davranışlarının nedenini saptamak gerekir. Ben bu maksatla savaş yılları içinde bu tür tasarruflara hâkim olan felsefeyi anlatmaya çalıştım:

Türkiye'yi ayakta tutmak,

Savaşa girmemek.

Bunun sağlanması için ne gerekiyorsa yapılacaktır. Kurtuluş Savaşı'nda olduğu gibi...

Varlık Vergisi olayına, tümüyle bakarsanız, savaş yıllarında yapılan bu tasarrufların kaynaklandığı felsefenin "Türkiye'yi ayakta tutmak ve sava-

şa karışmamak" olduğu anlaşılır. Yöneticiler, bu nedenle, sadece mevcut varlıklara değil, adeta olmayan varlıklara ve varlığın ötesinde insanların yaşama haklarına da müdahale etmek sorumluluğunu almaktan çekinmemişlerdir. Bu felsefe doğrudur. Haklıdır. Türkiye, bugün Türk'ü ve Türk olmayanı ile tümüyle ayakta duruyor ise, bu gerçeği bu felsefeye borçludur.

Varlık Vergisi olayı, Türkiye'nin sevimsiz işlerinden biri olabilir. Kimse Varlık Vergisi olayının övgüsünü yapamaz. Ama Türkiye, olaydan, savaş faciası olayından yüzü ak çıkmıştır. Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan yüzü ak çıkmasında Varlık Vergisi'nin (neden olduğu acılarla birlikte) ciddi payı varsa, onu da göz ardı etmemek, onun da hakkını vermek gerekir. Varlık Vergisi, çok tehlikeli bir dönemin aşılmasını sağlamıştır. Bu, gerçektir.

Varlık Vergisi'nin, insanlık açısından değerlendirilmesi ve eleştirisi yapılırken bakın aramızdaki fark nedir:

Bazı yazarlarımız bir büyük davanın içinden bir paragrafı alarak Bedeni Mükellefiyet'e sürülenlerden sağlıklarını yitirenlere ağlıyorlar. Ben aynı günlerde Türkiye'nin sağlığı için sınırları bekleyenlerden geri dönmeyenlerin, maden ocaklarında yaşamlarını yitirenlerin, Varlık Vergisi'nden da-

ha adaletsiz YOKLUK VERGİSİ'yle kışlık yiyecekleri, arabaları, hayvanları ellerinden alınan, İstanbul'daki göreceli refaha karşı Anadolu'da açlıktan, ilaçsızlıktan yok olup gidenlerin maceralarını anlatmaya çalışıyorum.

Konuyu filozofik açıdan incelerken belli sayıda insanın sorunlarını değil acıların tümünü görmek gerekir. Baskın Bey kardeşim, sen ve Ayhan Bey o bulunduğunuz dar sokağı unutmayın isterseniz, ama ana caddeye çıkın. Ana caddedeki faciayı görün. Lütfen!..

* * *

Varlık Vergisi bir "baş vergisi"dir. Bütün baş vergileri gibi kötü ve dertli bir vergidir. Dünyada pek çok ülkede benzeri uygulamalar olmuştur. Türkiye'de ise bu konuda fikir yürüten sağduyulu kişilerin dedikleri gibi "Kötü ama zorunlu" olmuştur.

Varlık Vergisi'nin günahının başta gelen nedeni, kötü yönetilmiş olmasıdır. Verginin baş yöneticisi Faik Ökte Bey'dir. Bu bağlamda, 1942'deki bir olayı dokuz yıl sonra, iktidar değişince, neden bir itirafname şeklinde ve bütün ağırlığı ile eski iktidarın suçlanmasına yönelik olarak yapmıştır? Bu soru, onun yapıtının sağlığı bakımından düşünülmeğe değmez mi? Baskın Oran yazısında benim eski üstadımın "olayı bütün içyüzü ile anlattığını" söylü-

yor. Hayır! Olayın bir bölümünün içyüzünü... Olayın tamamının bir bölümünün içyüzü...

Baskın Oran, "İrkçi Kanunun Savunulması" başlığı altında, zamanın Başbakanı Saraçoğlu'nun yaptığı hamasi konuşmaları kanıt olarak gösteriyor.

(Fakat ırkçılık konusunu bir kez de Ayhan Aktar'dan soralım. O buna İrkçilik değil Milliyetçilik adını takmıştı). Saraçoğlu'nun bu konuşmaları yaparken ne düşündüğünü bilmiyorum. Ben kendi hesabıma, bunların o günlerin çok nazik politik havası içinde, bize özgü bir efeliğin ötesinde kamuoyunu yüreklendirmek ve yapılan işlemi o günkü ortamda savunmak için sergilenmiş politik çıkışlar olarak yorumluyorum. Baskın Oran'ın tanık gösterdiği Faik A. Barutçu, onun söylediklerini kanıtlamış olabilir. Keşke kendisine düşen görevi yapsaydı. O da bir bakıma Faik Ökte Bey gibi bu tür açıklamalarla kendisinin de karıştığı bir yanlışlığı vurgulayarak vicdani sorumluluktan kurtulmak mı istiyor, diye düşünmek yanlış mı olur?!

Baskın Oran- Ayhan Aktar bu yazıda, *Türklerden, gayrimüslimlerin...* (Baskın Oran bu deyimini kullanmanın bir ırkçılık işareti olduğunu söylüyor. Hemen düzeltelim. Faik Bey bunu teknik nedenlerle kullanmış olabilir. Ben bu deyimini azınlıklarla yabancıları bir arada göstermek için kullandım...) *daha ağır vergilendirildiklerini* söylemek-

tedirler. Ayhan Aktar bu hesapları yapmışsa elbette doğrudur. Ama şurası var ki, konuya bakışımız açısından aynı şeyi konuşmuyoruz. G Grubu'nun büyükleri ile küçüklerini birbirinden ayırırken belli sayıdaki büyük işadamına salınan verginin ağırlığı konusunu ben de biliyorum. Ama varlıklı Türk işadamlarına da ağır vergiler konulmuştur. Bunları kitapta açıkladık. O konuda ne gibi yanlışlar yapıldığının söylenmesi bir şeyi açıklamaz. Bunlar sadece uygulamadaki yanlışlıklardır ve günahı yöneticilerindir. Türkler kendilerine tarh edilen vergiyi hemen kusursuz denilecek şekilde ödemişlerdir. İbrahim Âli ve Fuat Bayram ya da Adana'daki Sabancı, Has gibi pamuklu dokuma sanayicileri ve tüccarları, Alanya'daki, Denizli'deki Manisa'daki Ayvalık'taki ya da başka yerlerdeki varlıklı Türk mükelleflere tarh edilen çok ağır vergilerin hesabını da çıkartmak gerekiyorsa, elbette o da mümkündür.

Kitapta yer alan vergi ağırlığını karşılaştırmanın ayrıca bir özelliğini yinelemek isterim. Bu karşılaştırma tahakkuk rakamları üstünden yapılmıştır. Biliyoruz ki, azınlıklar ve yabancılar tahakkuk ettirilen verginin 109 milyonluk kısmını ödemişlerdir. Bu bakımdan karşılaştırmayı tahsilat rakamları üstünden yaparsak aradaki farkın daha da büyüdüğünü görürüz elbette.

Baskın Oran-Ayhan Aktar yazısının bir yerinde, Ulusalçılık ile vergi ağırlığı karşılaştırması hesapları birbirine eklenerek, milliyetçiliğe bir tür küçümseyici atıf yapılıyor. Kimsenin görüşüne karışma hakkım yok elbette. Ama ortak çıkarlarımızı savunmak neden ayıp olsun? Ortak çıkarlarımızı savunmak yanlış mı? Bizim kuşağımızdaki insanlarla Baskın Oran-Ayhan Aktar kuşağının entelektüelleri arasında bu konuda bir farklılık mı var?

Savaş Türkiye Varlık Vergisi kitabı, son yıllarda tekrarlı tekrarlı gelenekselleşen Varlık Vergisi saplantısına ve Türkiye Cumhuriyeti'ni eleştirme ezberine karşı, yaşadığım ve inandığım gerçekleri açıklamak istemem düşüncesiyle yazıldı. Bu bağlamda, anlatıyı yanıtını merak ettiğim bir soru ile bitireceğim. Baskın Oran-Ayhan Aktar'a sormak istiyorum:

Varlık Vergisi'nin başlangıç ve bitişini izleyen yıllarda neden hiç kimse bu vergi ile ilgilenmedi de elli yıl sonra yoğun bir şekilde, anakronik bir kampanya halinde eleştiri konusu oldu?

Son bir söz... Bir teşekkür... *Savaş Türkiye Varlık Vergisi* kitabını, bu kitaptaki anlatıyı önemli görüp, ona ciddiyle yanıt vermeyi düşündükleri için Baskın Oran-Ayhan Aktar'a içtenlikle teşekkür ediyorum. Sağ olsunlar...

EKLER

EK 1: MİLLİ KORUNMA KANUNU

Milli Korunma Kanunu'nun 1940-1941 arasında, ilk iki yıl içindeki uygulanmasının istenilen dengenin oluşmasını sağlayamadığı görüldü. Bununla birlikte biz, bu yasanın ne kadar özenle ve ayrıntılı olarak hazırlandığının anlaşılması için kanun metnini bu kitaba 1 numaralı ek olarak katmayı uygun bulduk.

Kanun Numarası: 3780

Kabul Tarihi: 18/01/1940

Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 26/01/1940

Yayımlandığı Resmi Gazete Sayısı: 4417

BİRİNCİ FASIL: UMUMİ HÜKÜMLER

Madde 1 - Fevkalade hallerde Devletin bünyesini İktisat ve Milli müdafaa bakımından takviye maksadıyla İcra Vekilleri Heyetince, bu kanunda gösterilen şekil ve şartlar dairesinde vazife ve salahiyetler verilmiştir.

Fevkalade haller şunlardır:

A - Umumi veya kısmi seferberlik,

B - Devletin bir harbe girmesi ihtimali,

C - Türkiye Cumhuriyetini de alakalandıran yabancı devletler arasındaki harp hali.

Madde 2 - İcra Vekilleri Heyeti, fevkalade hallerin zuhuruna binaen, bu kanunla kendisine tevdi edilen vazife ve salahiyetlerin ifa ve istimaline lüzum hasıl olduğunu görünce derhal kanunun tatbikine başlayarak keyfiyeti ilan ve Türkiye Büyük Millet Meclisine arz eder.

Madde 3 - Fevkalade hallerin hitam bulduğu ve bu kanun hükümlerinin tatbikine lüzum kalmadığı, Hükümetçe kararlaştırılarak ilan ve Türkiye Büyük Millet Meclisine arz edilir.

İKİNCİ FASIL: TEŞKİLAT

Madde 4 - Bu kanun hükümlerine tevfikân İcra Vekilleri Heyetince itiraz edilecek kararları hazırlamak ve bu işle alakalı vekâletler arasında işbirliği temin etmek üzere bir Koordinasyon Heyeti teşkil olunur.

Bu heyet, Başvekilin teklifi üzerine alakalı vekillerden terekkün etmek üzere İcra Vekilleri arasından ayrılır.

Heyete, Başvekil veya tevkil edeceği vekil reislik eder.

Madde 5 - (Değişik madde: 25/12/1940 - 3954/1 md.)

Koordinasyon Heyetinin mesaisini izhar etmek ve bu kanun hükümlerinin ve İcra Vekilleri Heyetince bu kanuna müsteniden ittihaz olunan karar-

ların tatbikatını takibe müteallik işleri görmek üzere Başvekâlete bağlı Koordinasyon Bürosu tesis olunur.

Madde 6 - (Değişik madde: 03/08/1944 - 4648/1 md.)

I - Bu kanun hükümlerine uyarak İcra Vekilleri Heyetince ittihaz edilen kararlar alakalı vekâletler tarafından kendi teşkilatı ve bu kanuna müsteniden kurulan veya tavzif edilen teşkilat ve müesseseler vasıtasıyla infaz ve tatbik olunur.

II -Bu kanunda Hükümete verilen hizmetlerden bir veya birkaçıyla meşgul olmak ve bu kanundaki salahiyetlerle teçhiz edilmek üzere lüzum görülen Devlet teşkilatında yeni memuriyetler ihdasına Hükümet salahiyetlidir.

(Ek alt bent: 25/06/1956 - 6751/1 md.) Ayrıca görülecek lüzum üzerine bu gibi hizmetler için 3656 ve 3659 sayılı kanunlarla mukayyet olmaksızın kadro ihdası caizdir. İktisat ve Ticaret Vekâletince bu kadrolarda mukavele ile istihdam edileceklerin mukaveleleri İcra Vekilleri Heyetince tasdik olunur.

III- Vekâletlerin merkez teşkilatında ihdas olunacak kadrolar tatbik ve derhal Türkiye Büyük Millet Meclisinin tetkik ve tasdikine arz olunur. Bu kadroların maaş ve ücretleri ile idare masrafları 43'üncü maddedeki sermayeden sarf olunur.

IV - Vekâletlerin merkez teşkilatı haricinde ihdas olunacak vazifeleri ve koordinasyon bürosunun kadroları İcra Vekilleri Heyeti kararıyla tatbik edilir.

V - Halk ve Milli Müdafaa ihtiyaçlarını temine matuf bilumum ticari ve sınai muameleleri ifa etmek ve Hükümet tarafından bu kanundaki salahiyetler dairesinde verilecek diğer işleri görmek üzere İcra Vekilleri Heyeti kararıyla hükmi şahsiyeti haiz müesseseler ihdas olunabilir. Bu müesseselerin kadroları İcra Vekilleri Heyetince tasdik olunur ve bunlara bu kanunun 43'üncü maddesindeki paradan lüzumlu miktar sermaye tefrik ve tahsis olunabilir.

VI -Bu müesseselerin ve memurlarının halk ile muamele ve münasebetlerinde hususi hukuk hükümleri caridir. Bu müesseselerin sermayeleri ve bütün malları Devlet mallarındandır. Murakabeleleri bu kanunun 51'inci maddesi hükümleri dairesinde yapılır.

VII - Yukarıdaki fıkralarda zikredilen vazife ve işleri İcra Vekilleri Heyeti mevcut müesseselere de verebilir.

VIII - İcra Vekilleri Heyeti lüzum göreceği herhangi bir daire veya müesseseyi, bütçe ve teşkilatına mütedair mer'i hükümler mahfuz kalmak üzere, tamamen veya kısmen herhangi bir vekâlet veya daire emrine vermeğe salahiyetlidir.

IX -Bütün daire ve müesseseler bu kanunun tatbikatına mütedair olan karar ve tebliğleri derhal tatbik ve icra etmekle mükelleftirler. Herhangi bir daire ve müesseseye mensup olursa olsun bu kanunun tatbikinde kusuru görülen memur ve müstahdemleri ve belediye reislerini Başvekil inzibati cezalardan herhangi biriyle, tertip gözetmeksizin, cezalandırabilir ve bu cezaları hafifletebilir veya kaldırabilir. Memurların memuriyetten ihraç cezası müstesna olmak üzere diğer inzibati cezalara karşı itiraz olunamaz ve dava açılmaz.

X - (Değişik bent: 25/06/1956 - 6751/2 md.)

a) Bu kanuna müsteniden ihdas olunan teşkilat ve müessese kadrolarında istihdam edilenlere birinci derece maaş veya ücreti geçmemek üzere 3656 ve 3659 sayılı kanunlarla mukayyet olmaksızın tayin edildikleri kadronun maaş veya ücret tutarı verilebilir.

Bu suretle istihdam edilenlerin aldıkları maaş ve ücretler kendileri için müktesep bir hak teşkil etmez.

b) 3656 ve 3659 sayılı kanunlara tabi bir vazife bulunanlardan görülen lüzum üzerine esas vazifesine ilaveten bu kanuna ait işlerde devamlı olarak çalıştırılanlara almakta oldukları maaş veya ücretin bir mislini geçmemek üzere Milli Korunma tahsisatından tazminat verilir.

Bu tazminatın miktarı İktisat ve Ticaret Vekili tarafından tespit edilir.

XI - Herhangi bir dairede tekaüde tabi maaşlı bir hizmette müstahdem olanlarla bu gibi memuriyetlerden istifa ile ayrılmış bulunanlardan yukarıda yazılı daire ve müesseselerin ücret kadrolarına nakil ve tayin olunanların 3656 numaralı kanunun maaşlı memurlar hakkındaki umumi hükümlerine göre almaları icap eden maaş tutarı istihdam edildikleri daire ve müesseselerdeki kadro tahsisatından tesviye olunur. Bunların tekaütlük hakları mahfuz olup buralarda geçen hizmetleri fiili hizmet sayılır. Aylıklarından aidat tevkifi suretiyle tekaüt haklarına malik olan memurlardan bu suretle nakledilecekler hakkında da aynı hüküm tatbik edilir. Şu kadar ki, aylıklarından kesilecek aidatla kendilerini istihdam eden teşkilat ve müesseseler tarafından verilecek muadilleri mensup oldukları tekaüt sandığına yatırılır.

XII -3656 numaralı kanuna tabi maaşlı memurlardan veya bu gibi memuriyetlerden istifa ile ayrılmış bulunanlardan yukarıda yazılı daire, teşkilat ve müesseselere nakil ve tayin edilmiş ve edilecek olan memurlar hakkında Memurin Kanunun maaşlı memurlara ait hükümleri tatbik olunacağı gibi bu yerlerde geçen hizmet müddetleri de maaşlı vazifelerde geçmiş sayılır ve terfilerinde bu hizmetleri maaşlı vazifelerde geçen hizmetlerine

katılmak suretiyle hesap edilir. Bu memurlara 3656 numaralı kanunun 14'üncü maddesine tevfi-kan ücret kadrosundaki fark dahi ayrıca ücret olarak verilir.

XIII - 3656 numaralı kanunun 6'ncı ve 13'üncü maddelerine ve 3659 numaralı kanunun 9 ve 10'uncu maddelerine ve 3968 numaralı kanunun hükümlerine göre istisna, ihtisas ve ihtiyaç mevkilerinde maaş veya ücretle müstahdem iken yukarıda yazılı daire, teşkilat ve müesseselere naklen tayin edilmiş ve edilecek olanlar bu tayinden evvel müstahdem oldukları mevkilerdeki maaş veya ücretleriyle ve bu mevkilerin müteallik terfi hakları mahfuz olarak tayin edilir ve bu vazifelerinden ayrıldıklarında dahi evvelki mevkilerine veya aynı dereceye tekabül eden mevkilere aynı derece ve haklarla tayinleri yapılır.

XIV - Yukarıda yazılı hükümler bu kanuna göre tanzif edilen daire, teşkilat ve müesseselere alınmış ve alınacak memurlara da şamildir.

ÜÇÜNCÜ FASIL: İKTİSADİ HÜKÜMLER

Madde 7 - (Değişik madde: 03/08/1944 - 4648/1 md.)

Hükümet, halk ve Milli Müdafaa ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekil ve hacimde istihsalde bulunmaları için sanayi ve maadin müesseselerini

kontrol ederek bunları lazım gelen faaliyete sevk edebileceği ve imal ve işletme bakımından tadilata tabi tutulabileceği gibi bu müesseselere tesisatta iktiza eden tevsiyatı da yaptırabilir ve bu maksatla sanayi ve maadin müesseselerine kredi, malzeme, işçi ve ihtisas elemanları temin edebilir.

Sanayi ve maadin müesseselerinin sahipleri Hükümetçe lüzum görülen tadilat ve tevsiyatın yapılmasına muvafakat etmedikleri takdirde 18'inci maddede mucibince bu müesseselere el koyarak lüzumlu tadil ve tevsiileri Hükümet kendi hesabına yapabilir.

Hükümetçe tadil ve tevsi suretiyle yapılan ilaveler müessesenin sahibinin iadesi tarihinde değer kıymetiyle müessese sahibi tarafından satın alınmak istenmediği takdirde Hükümet müessesenin tamamını işletmeğe yarayan menkulleriyle birlikte usulüne tevfiikan istimlak veya eski haline irca ederek sahibine iade edebilir.

Madde 8 - (Değişik madde: 03/08/1944 4648/1 md.)

Hükümet, sanayi ve maadin müesseselerinden ve küçük sanat kooperatiflerinden istihsal programları ve diğer lüzumlu malumatı istemek yahut bu müessese ve kooperatlflere doğrudan doğruya bu yolda program vermek salahiyetini haizdir.

Bu maksatla sanayi ve maadin müesseselerinin ve küçük sanat kooperatiflerinin istihsallerini ve

bunların hacmini, miktarını, çeşitlerini, cinslerini ve nevilerini fevkalade hallerin icaplarına ve müessesese ve kooperatiflerin tahammülü derecesine göre tayin edebilir.

Madde 9 - (Değişik madde: 03/08/1944 4648/1 md.)

Hükümet, sanayi ve maadin müesseselerinin istihallerini ve diğer işyerlerindeki mesaiyi, bu kanunun derpiş ettiği ihtiyacı karşılayabilecek hadde çıkarmak için lüzumlu olan işçi kadrosunu ve ihtisas elemanlarını temin eder.

Bu maksatla vatandaşlara ücretli iş mükellefiyeti tahmil edilebilir.

Ücretli iş mükellefiyetine tabi tutulanların işyerine sevk ve nakillerine ve bu esnada iâşe ve ibatelerine muktazi masraflar ile celbolundukları veya kendiliklerinden müracaat ettikleri tarihten işe başladıkları tarihe kadar çalıştırılacakları işyerlerinde alacakları ücretin yarısı bunları çalıştıracak müesseselerce ödenir.

Kendilerine ücretli iş mükellefiyeti tahmil edilenlerle bunlardan işyerlerinden kaçanlar icabında vali ve kaymakamların yazılı emirleri üzerine zabıta kuvvetiyle işyerlerine sevk olunabilirler.

Sevk ve nakilleri esnasında veya işyerlerinden kaçan ücretli iş mükelleflerinin işyerlerine sevkleri ve sevk esnasındaki iâşe ve ibateleri için muk-

tazi masraflar bunları çalıştıran müesseseler tarafından ödenmekle beraber bu masraflar ücretlerinden münasip taksitlerle kesilir.

Madde 10 - (Değişik madde: 14/06/1946 -4945/1 md.)

Hükümetçe lüzum görülen sanayi ve maadin müesseseleriyle bu müesseselere bağlı işyerlerinde ve bu kanunun derpiş ettiği ihtiyacı karşılamak amacıyla Hükümetçe tayin edilecek diğer işyerlerinde çalışan işçiler, teknisyenler, mühendisler, ihtisas sahipleri ve sair hizmetliler çalıştıkları müesseseyi veya işyerlerini, kabule şayan bir mazeret olmaksızın, terk edemezler.

Bu madde hükümleri uyarınca çalışmağa mecbur tutulanlara gördükleri işe karşılık olarak dışardaki emsaline göre normal bir ücret verilir.

Bu maddenin birinci fıkrası hükmüne aykırı hareket edenler hakkında 9'uncu maddenin 4 ve 5'inci fıkraları hükümleri uygulanır.

Madde 11 - (Değişik madde: 03/08/1944 -4648/1 md.)

Hükümet, sanayi ve maadin müesseselerinin mamullerini ve istihallerini normal maliyetlerine yüzde muayyen bir kâr ilavesi ile satın alabilir.

Hükümet bunların satış, tevzi, toplama ve sevk işleriyle iştigal edebilir.

Mubayaasına karar verilen maddelerin satın alma kararından evvel satılmış olsalar da bulunduk-

ları yerlerden başka yerlere müsaade alınmaksızın nakledilmeleri yasaktır.

Bunların bulundukları yerlerde sahipleri veya zilyetleri tarafından Hükümet emrine teslim olunmaları mecburidir.

Tevzi olunan malların hangi ihtiyaç için kullanılması Hükümetçe veya salâhiyetli kılınan makam ve müesseselerce tespit edilmişse ancak o ihtiyaca hasredilmesi mecburidir.

Alakalı vekâletin yazılı muvafakati alınmaksızın bu maddelerin satılması, rehin edilmesi, herhangi bir surette başkasına verilmesi yasaktır.

Şu kadar ki, şahsi ihtiyaç ve istihlak için tevzi edilen maddelerin kâr temini maksadına matuf olmaksızın yardım hissiyle veya zaruret sebebiyle örf ve adetin cevaz verdiği miktarı tecavüz etmek üzere her ne suretle olursa olsun başkalarına devri yukarıki fıkra hükmünden müstesnadır.

Madde 12 - (Değişik madde: 03/08/1944 -4648/1 md.)

Hükümet, bu kanunun derpiş ettiği hizmetleri ifa maksadıyla salâhiyetlerini kullanırken icap eden müesseselere ve küçük sanat erbabına ve iş sahiplerine lüzumu olan krediyi temin eder.

Bu kredi, nakit, ham madde, veya yardımcı malzeme vermek ve yahut bir banka tavsit edilmek suretiyle yapılabilir.

Bu kredinin tahsis edildiği işte kullanılması mecburidir.

Madde 13 - (Değişik madde: 03/08/1944 -4648/1 md.)

I -Hükümet Milli Korunma Kanununun mer'i bulunduğu müddet zarfında primleri veya sürprimleri herhangi bir sebeple olursa olsun ödenmeyen her nevi hayat sigortalarını inkıtaa tabi tutabilir.

II - Sigortalının inkıta devresi esnasında vefatı halinde, inkıta tarihine kadar tahakkuk etmiş riya-zi ihtiyatlar, bu tarihten tediye tarihine kadar hesap edilmiş teknik faizleriyle birlikte hak sahiplerine ödenir. İnkıta devresi esnasında sigortalının tenzil ve iştirâ haklarına hâlel gelmez.

III -İnkıta devresi içinde askeri vazifede iken ölen sigortalıların hak sahiplerine 3.000 liraya kadar olan müemmen meblağların tamamı ve bu miktardan yukarı olanlarının 3.000 liradan aşağı olmamak üzere Hükümetçe tayin edilecek miktarı ve fazlasının riyazi ihtiyatı ve harpte ölen sigortalıların hak sahiplerine müemmen meblağların tamamı ödenir. Sigorta bedelinin Hükümetçe tayin edilecek kısma ait ödenmemiş primlerle sürprimler teknik faizleriyle birlikte bu tediye tenzil edilir.

IV - Sigortası inkıtaa tabi tutulmuş olan sigortalı inkıta devresi sonunda hayatta ise sigorta muka-

velesi tıbbi muayeneye lüzum kalmadan yeniden mer'iyet iktisap eder ve sigortalılar inkıta devresine ait primlerle sürprimlerin teknik faizleriyle birlikte tediyesiyle Hükümetçe tespit edilecek şartlar dairesinde mükellef tutulur veyahut sigorta müddeti o nispette uzatılmak suretiyle inkıta müddetine ait prim ve sürprim borçlarından ibra olunur.

V -Ticaret Kanununun 1000'inci maddesinin ve mevcut sigorta mukavelenamelerinin bu maddenin II, III ve IV öncü fıkralarına ve bu fıkralara müsteniden alınacak kararlara muhalif hüküm ve şartları tatbik olunmaz.

VI -Bu maddenin II, III ve IV'üncü fıkralarında yazılı hükümlere aykırı hareket edenler, sigorta şirketlerinin teftiş ve murakabesine dair 3392 sayılı kanunun 10'uncu maddesine göre cezalandırılır.

VII - Milli Müdafaanın ve halkın ihtiyacı için ithal edilen maddelerin ve bunlara mukabil yapılan ihracatın ve Milli Koruma Kanunu hükümlerine tevfikan yapılan ve yaptırılan stokların ve bunlara ait tesisatın harp tehlikesine karşı sigortasının bizzat veya yangın ve nakliyat sigortalılarıyla iştigal eden şirketler müşterek yapmağa ve bu işlerle meşgul olmak üzere alakalı Devlet teşekkül, müessese ve ofisleri nezdinde bürolar kurmağa ve sigorta edilen maddelerin satış fiyatına zam yapmak suretiyle prim tahsiline Hükümet mezundur.

VIII - Sigorta masraflarının ve primle tamamen karşılanmayan hasar tazminatının karşılığı olmak üzere sarfına lüzum görülecek mebalîğ Milli Korunma Kanununun 43'üncü maddesine tevfikân temin edilecek sermayeden ayrılır. Primler, tefrik olunan paralar miktarına balîğ olduğı ve sigorta tazminatının tediyesine rağmen sigorta işlerinin tasfiyesinden para arttığı takdirde artan para Hazineye intikal eder.

Madde 14 - (Değişik madde: 03/08/1944 -4648/1 md.)

I -Hükümet, halkın ve Milli Müdafaanın ihtiyacı olan her nevi madde ve yardımcı malzemeyi değer fiyatının tediyesi mukabilinde el koyarak almağa ve maksada göre tevzie ve satmağa ve ihtiyacı olanlara karsız vermeğe salahiyetlidir.

II - Birinci bentte yazılı maddelerin ve yardımcı malzemenin el koyma kararından evvel satılmış bulunmaları dolayısıyla veya herhangi bir sebeple bulundukları yerlerden başka mahallere müsaade alınmaksızın nakledilmeleri memnu olup bulundukları yerlerde sahipleri veya zilyetleri tarafından Hükümet emrine teslim olunmaları mecburidir.

III - Hükümet, hakiki ve hükmi şahıslardan ellerinde bulunan her nevi madde ve yardımcı malzemenin nev'i, miktar ve vasıflarının bildirilmesini

ve bunlar hakkında lüzumlu görülecek diğer bütün malumatın verilmesini isteyebilir. Bu malumatın alakalılar tarafından doğru ve tam olarak Hükümetçe tayin olunan müddet içinde verilmesi mecburidir. Bu beyannameler damga resminden muaftır.

IV - Hükümetçe veya salahiyyetli kılınan makam ve müesseselerce hakiki ve hükmi şahıslara tevzi olunan, satılan ve ihtiyacı olanlara karsız verilen maddelerin veya yardımcı malzemenin bunlar tarafından kullanılması ve hangi ihtiyaç için kullanılması tespit edilmişse ancak o ihtiyaca hasredilmesi mecburidir. Alakalı vekâletin yazılı muvafakati alınmaksızın bu maddelerin ve yardımcı malzemenin satılması ve rehin edilmesi ve herhangi bir suretle başkasına devredilmesi ve muvakkat veya daimi olarak bir başkasına verilmesi yasaktır.

On birinci maddenin son fıkrasında yazılı istisnai hüküm bu fıkranın tatbikinde da caridir.

V - Hükümet tarafından tevzi edilen veya ettirilen veya satılan veyahut karsız olarak verilen maddelerin ve yardımcı malzemenin nerede ve ne suretle kullanılacağını veya sarf edildiğini gösteren kayıtların tutulması ve tevsik edilmesi mecburi kılınabilir.

VI - Yukardaki bentlere tevfikân Hükümet tarafından tevzi edilen, satılan ve ihtiyacı olanlara karsız verilen her türlü madde ve yardımcı malze-

menin tahsis edildiği işlerde kullanılmaması halinde alakalıların keyfiyeti mahallin en büyük mülkiye memuruna bildirmeleri mecburidir. Bu maddelerin ve yardımcı malzemenin tahsis edildiği işlerde kullanılmadığı gerek alakalıların bildirilmesi ve gerekse sair surette öğrenilmesi halinde mezkur maddelerin ve yardımcı malzemenin mahallin en büyük mülkiye memurunun yazılı emriyle ve kendisinin evvelce verdiği bedeli geçmemek üzere değer pahası verilmek şartıyla Hükümet emrine geri alınması yoluna gidilebilir.

Madde 15 - Herhangi bir sebep dolayısıyla metruk veya muattal veya natamam bir halde kalmış olan sanayi ve maadin müesseselerini ve diğer işyerlerini Hükümet, bulundukları hal ve vaziyete göre tayin edilecek bir taviz mukabilinde işler halle getirebilir.

Madde 16 - (Değişik madde: 25/12/1940 -3954/1 md.)

Hükmi ve hakiki şahıslar elinde bulunan madenlerden azami cevher alabilmek ve istihsalleri bir elde toplamak maksadıyla Hükümet, bunları birleştirerek işletebilir. Bu maddenin tatbiki dolayısıyla işletmeden mahrum kalan maden sahiplerinin devam eden mahrumiyet müddetlerine ait zararları ödenir.

Linyit taharri ruhsatnamesini haiz olanların, imtiyaz karnamesinin istihsaline ait muameleyi takiple beraber, Maadin Nizamnamesinin 26'ncı maddesinde tayin olunan miktardan fazla dahi linyit ihraç etmelerine müsaade olunabilir.

Madde 17 - Hükümet, sahiplerine kati lüzumu olmayan makine, alat, edevat ve tesisatı vesair her nevi istihsal vasıtalarını sahiplerinin işlerini sekteye uğratmamak şartıyla ihtiyacı olan müesseselere vermek üzere değer pahası mukabilinde satın alabilir.

Madde 18 - (Değişik madde: 30/01/1942 -4180/1 md.)

Hükümet un fabrikalarına ve değirmenlerine ve diğer sanayi ve maadin müesseselerine el koyarak işletebilir. Bu işletmenin devamı müddetince müessese sahiplerine münasip tazminat verilir.

Madde 19 - (Değişik madde: 30/01/1942 -4180/1 md.)

I - Sanayi ve maadin müesseseleriyle diğer işyerlerinde fazla çalışmağa Hükümetçe lüzum görülen hallerde, işlerin mahiyetine ve ihtiyacın derecesine göre, günlük iş saatleri, gündüz ve gece çalışmalarında tatbik edilmek üzere, üçer saate kadar artırılabilir. İşbu fazla saatlerde çalışmalara ait ücretler İş Kanununun 37'nci maddesi mucibince ödenir.

II - Kadınların ve 12 yaşından yukarı kız ve erkek çocukların sanayi işlerinde ve 16 yaşından yukarı erkek çocukların maden işlerinde çalışmaları hakkındaki 151. 1593 ve 3008 numaralı kanunlarda mevcut tahdidi hükümler Hükümet kararıyla tatbik edilmeyebilir.

III - Bu kanunun istihdaf ettiği hususlarda Hafta Tatili Kanunu ile Ulusal Bayram ve Genel Tatiller hakkındaki Kanun hükümleri Hükümet kararıyla kısmen veya tamamen tatbik olunmayabilir.

IV - İşçilerin en az birer aylık fasıllarla çalıştırıldıkları işlerin gayrisinde işçinin haftada bir gün tatil hakkı ihlal edilemez.

V - Hükümet, bilumum ticarethane ve müesseselerin açık bulundurulacağı günleri ve asgari iş saatlerini tespit etmeğe salâhiyetlidir. Tespit edilmiş olan günlerde ve asgari iş saati müddetince bu ticarethane ve müesseselerin açık bulundurulması mecburidir.

Madde 20 - (Değişik madde: 03/08/1944 -4648/1 md.)

Hükümet, memleket ihtiyacı için hariçten ithali zaruri olan maddelerin miktar, cins ve nevilerini tayin ve tespit ve memleket ihtiyacı için zaruri olmayan maddelerin ithalini tahdit veya men edebilir.

Hükümet, dahilde imal ve istihsal edilen maddelerin memleket ihtiyacından fazla olan miktarı-

nı harice çıkartmak maksadıyla yapılacak satışların şekil ve şartlarını, amil ve müstahsillerin hak ve menfaatlerine zarar vermeyecek surette tanzim edebilir.

Memleket mahsullerinden birinin ihracı Hükümetçe tahdit ve men edilmesinden dolayı dahili satış fiyatına düşüklük arız olursa müstahsili bu yüzden maruz kalacağı zarardan vikaye için Hükümet bu mahsulleri ya değer pahasıyla satın alır, yahut bunların terhini mukabilinde müstahsillere para ikraz edilmesini temin eder.

Madde 21 - (Değişik madde: 03/08/1944 -4648/1 md.)

I - Hükümet, her türlü malların ithal veya imal yahut istihsalinden müstehlike kadar intikalini düzenlemek ve ihtikarı önlemek maksadiyle ticaretin usul ve şekillerini tayin ve tespit edebileceği gibi tacirleri ticaretlerinin mahiyetlerini gösterir bir vesika almağa ve yapacakları muamelelerde bu vesikaları ibraz etmeğe mecbur tutabilir.

II - Hükümet lüzum gördüğü maddelerin alım ve satımını, her ne suretle olursa olsun başkasına devrini, imalini, istihlakini, istimalini ve naklini men edebilir. Bu maddelerin ne şekil ve suretle, nerelerde, hangi şartlar altında ve ne miktarda alınıp satılacağını, devir, imal, istihlak, istimal ve nakledileceğini tanzim ve tahdit edebilir veya vesikaya bağliyabilir.

III - Birinci ve ikinci fıkralarda yazılı vesikalaların alınıp satılması veya her ne sebeple olursa olsun başkasına devredilmesi veya devir alınması yasaktır.

IV - Bu maddede yazılı vesikalar damga resminden muaftır.

Madde 22 - (Değişik madde: 03/08/1944 -4648/1 md.)

Hükümet, halk ve Milli Müdafaa ihtiyacını karşılamak maksadıyla her türlü madde ve yardımcı malzeme stokları vücuda getirebilir ve tensip ettiği ticaret müesseselerini ve ticaret birliklerini de memlekette stok yapmağa mecbur tutabilir ve bunları döviz, kredi, akreditif ile teçhiz edebilir.

Bu müessese ve birlikler Hükümetin murakabesine tabi tutulur.

Hükümet tarafından yaptırılan stokların alakalı makamlarca verilen talimat hilafına stok yapanlar tarafından istihlaki, kullanılması, her ne suretle olursa olsun elden çıkarılması veya herhangi bir sebeple bulundukları yerden başka bir yere müsaade alınmaksızın nakledilmesi yasaktır.

Birinci fıkrada yazılı döviz, kredi ve akreditifin tahsis edildiği yerde kullanılması mecburidir.

Madde 23 - 22'nci maddeye müsteniden stok yapmağa mecbur tutulanların bu mecburiyetle yaptıkları stoklarda sun'i taksirlerinden mütevellit

zararlar müstesna olmak üzere fiyat sukutundan doğacak hakiki zararlar, satış müsaadesi tarihine kadar geçecek zamana ait kanuni faiziyle birlikte Devletçe tazmin olunur.

Madde 24 - (Değişik madde: 03/08/1944 -4648/1 md.)

I - Hükümet, mali müesseselerin açtıkları ticari kredileri murakabe, tahdit, takyit veya men edebilir.

II - Hükümet, ticaretle iştigal etmek üzere kurulacak her türlü şirketlerin ve kooperatiflerin teşekkül ve tescil muamelelerini ve kurulmuş olanların da her nevi faaliyetlerini teftiş, murakabe, takyit, tahdit veya men edebilir.

Madde 25 - (Değişik madde: 30/01/1942 -4180/1 md.)

I - Hükümet, memleket ihtiyacı bakımından lüzumlu gördüğü maddeleri, tespit edilecek miktarlar fevkinde ve şartlar haricinde sanat ve ticaret erbabının stok yapmalarını men edebilir.

II - Hükümet, sanat ve ticaret erbabının faaliyet sahaları haricindeki maddeleri stok yapmalarını men'e salahiyetlidir.

III - Tüccar olmayanların herhangi bir maddeyi ticaret kastiyle stok yapmaları Hükümetçe men olunabilir.

IV - Herhangi bir maddenin Hükümet tarafından tespit edilecek şahsı ihtiyaçlar fevkinde biriktirilmesi men edilebilir.

Madde 26 - (Değişik madde: 03/08/1944 -4648/1 md.)

Hükümet, halk ve Milli Müdafaa ihtiyaçlarını temin, ihracatı tanzim ve müstahsili himaye maksadıyla memleket mahsul ve mamullerini satın almak ve memleket ihtiyacını temin ve ithalatı tanzim maksadıyla hariçten mal mubayaa etmek ve bunların satış, tevzi, toplama ve sevk işleriyle iştiغال etmek salahiyetlerini haizdir.

Madde 27 - (Değişik madde: 03/08/1944 -4648/1 md.)

Hükümetçe akdolunan mukaveleler veya itti-haz edilen tedbirler dolayısıyla bir malın dahili satış fiyatıyla harici satış fiyatı arasında fazla kâr hasıl olduğu takdirde, memlekete olan ithalatı daha müsait şartlarla yapmağı temin ve dahili fiyatları veya ihracatı tanzim maksadıyla Hükümet bu fazla kardan Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasında bir fon tesis edebilir.

Şu kadar ki, Hükümetin aldığı tedbirlerle alakalı olmayarak ve kendi gayret ve teşebbüsleriyle Hükümetçe tayin edilmiş olan ihraç fiyatlarının fevkinde satış yapmış olan tacirlerin elde ettikleri fazla kâr münhasıran kendilerine aittir.

Bu madde mucibince Hükümetin almağa salahiyetli olduğu paralar Tahsili Emval Kanunu hükümlerine göre istifa olunur.

Madde 28 - (Değişik madde: 03/08/1944 -4648/1 md.)

Gümrüklere gelmiş olan mallar alakalılarca, gümrüklerden çekilmesi lüzumunun Resmi Gazete ile ve varsa ayrıca mahalli gazetelerden biriyle ilanı tarihinden itibaren bir haftadan aşağı olmamak üzere Hükümetçe tayin olunacak müddet içinde çekilmediği takdirde alakalılar nam ve hesabına memlekete sokulabilir.

Hükümetçe birinci fıkraya göre ithal edilecek malların ahdi tarifelere göre resimlendirilmesinde menşe şahadetnamesi aranmaz.

Bu suretle memlekete sokulan mallar Hükümetçe tayin edilecek esaslara göre satılır.

Yukarıki fıkraya göre satılan mal bedelinden bunlara terettüp eden, vergi, resim, harç, ceza ve masraflar ve faiz çıktıktan sonra geri kalan miktar alakalılar hesabına Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına yatırılır ve bu paradan malı gönderenin alacağı varsa usulü dairesinde havale ettirilir.

Hükümetçe memlekete sokulmuş malların alakalıları henüz mallar satılmadan önce müracaatla tesellüme hazır olduklarını bildirdikleri takdirde gümrükten çekmemelerindeki makbul mazeretlerini ispat etmek, dördüncü fıkra da gösterilen paraları peşin olarak vermek ve Hükümetçe gösterilen yerlere veya ihtiyaç sahiplerine hemen satmak şartıyla mallar kendilerine teslim olunabilir.

Memlekete transit olarak geçirilmek kaydıyla gelen mallar bu hükümden müstesnadır.

Madde 29 - (Değişik madde: 03/08/1944 -4648/1 md.)

I - Hükümet, ithal ve ihraç maddeleri için fiyat ve kâr hadleri tayin ve muayyen fiyattan fazlaya ithal veya muayyen fiyattan noksana ihraç yapılmasını men edebilir.

II - Hükümet, her türlü ithal ve ihraç maddelerine veya dahilde istihsal ve istihlak olunan maddelere prim verebilir ve bunlardan prim alabilir.

III -İkinci bende göre alınan primler 27'nci maddedeki fona ilave olunur. Verilen primler de bu fondan ödenebilir.

IV - Bu maddenin ikinci bendi mucibince Hükümetin almağa salâhiyetli olduğu paralar Tahsili Emval Kanunu hükümlerine göre istifa olunur.

Madde 30 - (Mülga madde: 18/05/1955 -6570/17 md.)

Madde 31 - (Değişik madde: 06/06/1956 -6731/1 md.)

I - Hükümet, dahilde lüzum gördüğü maddelerin maliyet unsurlarını, bu maliyete zammedilecek azami kâr hadlerini veya azami satış fiyatlarını ve bu maddelerin cinslerini, nevilerini ve vasıflarını tespit ve tayin edebileceği gibi komisyon, nakliye ve nakliye komisyonu, tellaliye, simsariye gibi üç-

retler ile bir hizmet veya sanat veya emek karşılığında alınacak sair ücretleri ve bilumum fiyat ve ücret tarifelerini tayin edebilir ve muayyen kanunlara göre tutulması icap eden defterlerden başka lüzumlu göreceği defterleri tutmaya tüccar, esnaf ve sair alakalıları mecbur kılabilir.

Hükümet yukardaki fıkroda yazılı fiyat, kâr haddi, maliyet unsuru, bir hizmet veya sanat veya emek karşılığı, alınacak ücretler veya fiyat ve ücret tarifelerinin tespitini belediyeye, ticaret ve sanayi odalarına veya valilere yaptırabilir.

II - A) Bu suretle tespit olunan kâr hadleri veya fiyatlar veya ücretler yahut tarifeler fevkinde veya cins, nevi veya vasıflara muhalif olarak bir malın satılması veya satışa arz olunması veya ücret istenmesi veya alınması veya satışa arz edilen bütün maddelerin maliyet unsurlarının 1'inci bent mucibince tespit edilen esaslar dışında hesaplanması yasaktır.

B) Fiyatları, kâr hadleri, cinsleri, nevileri ve vasıfları Hükümetçe tayin olunan veya belediyeye veya ticaret veya sanayi odalarına yahut valilere tespit ettirilen malların haklı sebep olmaksızın satışa arz edilmemesi veya satışından imtina olunması veya kaçırılması veya satılmadığı halde satılmış gibi beyan edilmesi yahut tarifeye dahil hususların haklı sebep olmaksızın ifasından imtina olunması yasaktır.

III - Belediye mevzuatı dışında kalan ve mahsus kanunları gereğince fiyatları Hükümetçe tespit olunan bir malın bu fiyatlar üstünde satılması veya satışa arz edilmesi yasaktır.

Belediyece fiyatları tespit olunan maddeler hakkında da Hükümet bu fıkra hükmünü uygulamaya yetkilidir. Hükümetçe böyle bir karar verilmedikçe belediyelerce fiyatları tespit olunan maddeler hakkında belediye mevzuatı hükümleri tatbik olunur.

IV - İmalatçı, ithalatçı, ihracatçı, komisyoncu, toptancı ve perakendeci hakiki veya hükmi şahıslar arasında yapılan ticari alım ve satım muamelelerinde fatura verilmesi ve alıcı tarafından fatura alınması ve bu faturaların saklanması mecburidir.

Alakalı mercilerce tayin edilen mutemetler de bu fıkra hükmüne tabidir.

250 kuruşu geçen alış verişlerde müşterinin isteği üzerine satıcı fatura vermeğe mecburdur.

Faturaların şekil ve muhteviyatı ve ne kadar müddetle saklanacağı Hükümetçe tespit edilir.

V - Müstahsil ile IV'üncü bendin birinci fıkrasında sayılan hakiki ve hükmi şahıslar arasında yapılan alım ve satım muamelelerinde zira-i istihsal maddelerinden hangileri ve ne miktar ve kıymette olanları için fatura verilip alınacağını Hükümet tespit edebilir.

VI - İmalatçı, ithalatçı, toptancı ve perakendeci hakiki ve hükmi şahıslar arasında yapılan ticari alım ve satım muamelelerinde bir malın mevcudu bulunmadığı veya istenilen miktarda verilemeyeceği satıcı tarafından beyan edildiği ve alıcı keyfiyeti gösteren bir vesika istediği takdirde bu vesikanın verilmesi mecburidir.

Bu vesikanın şekli, muhteviyatı ve suretinin ne kadar müddetle saklanacağı ve ne vüsatte ve hangi mevzularda zirai istihsal yapan müstahsillerin bu bent hükümlerine tabi tutulacağı Hükümetçe tespit edilir.

VII - Her dükkân, mağaza, ticarethane veya satılmak üzere mal teşhir edilen mahallerde ve pazar yerlerinde perakende veya toptan satışa arz edilen mallara veya aynı cinsten mal gruplarına cins, maliyet, satış fiyatı ve lüzumlu görülecek sair malumatı gösteren etiketin konulması ve etiket konulması elverişli olmayan hallerde etiket muhteviyatını havi listelerin herkesin görebileceği yerlere asılması mecburidir.

Etiket ve listelerin şekil ve muhteviyatı mahalli belediyelerce ve belediye teşkilatı olmayan yerler için valilerce tespit ve ilan edilir.

VIII - İthalatçılık ile toptancılık veya perakendecilik ve alelumum toptancılıkla perakendecilik hiçbir suretle aynı şahıs uhdesinde birleşemez.

Ancak maddenin veya satış hususiyetinin zaruri kıldığı hallere münhasır olmak üzere Hükümet bazı müessese veya malları yukarıdaki fıkra hükmünden istisna edebilir.

IX - Hükümet hilafına karar vermedikçe ithalatçı karı % 20'yi ve alelumum toptancı karları yekunu % 10 u, perakendeci karı % 25'i geçemeyeceği gibi ithalatçı, toptancı veya perakendeciler yekdiğerinin karlarını alamazlar. Perakendeciler muayyen kâr hadlerini paylaşmak şartıyla birbirlerine satış yapabilirler.

X - Yurda muvakkat müddetle vazifeli veya yolcu olarak girenlerin beraberinde getirdikleri eşya yurt içinde iki sene kullanılmadıkça şatılamaz.

İki sene kullanılmış olsa dahi bu kabil eşya ticareti ile iştigal memnudur.

Kullanılmış eşya yenisinden fazla fiyatla satılmaz. Müzayede ve sair suretle alınıp satışa arz edilen malların aynı cins ve evsaftaki benzerlerinden fazla fiyatla satılması memnudur.

Tarihi kıymeti haiz eşya ile ticaret kastiyle olmayan satışlar bundan evvelki fıkra hükmüne tabi değildir.

XI - 6086 sayılı kanun mucibince turizm müessesesi belgesi almış olanlar hakkında da bu maddenin birinci bendi hükmü tatbik olunur.

Madde 32 - (Değişik madde: 14/06/1946 -4945/1 md.)

Aşağıda yazılı hareketlerde bulunmak yasaktır:

A) Piyasada darlık veya fiyatlarda yükseklik yaratmak ve fiyatların inmesine mani olmak kastıyla ticari teamüller dışında malları mahdut ellerde toplamak veya imha etmek veya propaganda yapmak veya sair fiil ve hareketlerde bulunmak.

B) Ticari zaruret ve teamüle aykırı olarak diğer bir malın da satın alınmasını mecburi kılmak suretiyle satışta bulunmak veya satışa bu şartla mal arz etmek.

C) Müstahsilden mal alanlar veya müstehlike mal satanlar arasında fiyat birliği yapılarak veya yaptırılarak anlaşma yoluyla halkı istismar etmek.

D) Herhangi bir maddenin Hükümetçe tespit edilen esaslar dışında muhtelif ellerden geçirilmesi suretiyle fiyatın yükselmesini istihdaf veya intaç eden zincirleme muameleleri yapmak.

Madde 33 - (Değişik madde: 03/08/1944 -4648/1 md.)

I - Hükümet halk ve Milli Müdafaa ihtiyacından madut olan her türlü eşyanın konulması için muk-tazi mahfuz mahalleri ve depoları bu kanunun tat-bik mevkiine konduğu seneye takaddüm eden se-nedeki icar bedelleri ve icar bedelleri taayyün et-memiş bir yer ise gayri safi irat miktarınca tayin

edilecek bir kira mukabilinde işgal ve istimal edilebilir.

Bu gayrimenkuller icar veya işgal için tahliye ettirildikleri takdirde şağillerinin bundan mütevellit masrafları Hükümetçe tediye olunur.

II - Bu kanunla Hükümetin istimal, işgal veya intifaa salahiyetli olduğu gayrimenkullerin tahliyesi İcra ve İflas Kanununun, mukavelename ile kiralanmış gayrimenkullerin tahliyesine mütedair hükümlerine göre icra olunur.

Madde 34 - (Değişik madde: 03/08/1944 -4648/1 md.)

Hükümet, lüzum gördüğü mıntikalarda muayyen malların ihracı, ithali, imali, toptancılığı ve perakendeciliği, komisyonculuğu, mümessilliği veya nakliyeciliği veya nakliye komisyonculuğu ile meşgul olan tacirlerin ve büyük ve küçük sanayi erbabının birlikler kurmalarını emredebilir.

Ortaklarına diğer ticari şirketlerde olduğu gibi sermaye koymak ve şerik sıfatıyla kâr ve zarara ve hukuki mesuliyete iştirak etmek vecibesi tahmil etmemek üzere bu birlikler hükmi şahsiyeti haizdir. Bunların teşkilat ve idare tarzlarıyla teftiş ve murakabe usullerini gösteren statüler alakalıların mütalaası alındıktan sonra Ticaret veya İktisat Vekâletince tanzim ve İcra Vekilleri Heyetince tasdik olunur. Statülerde azanın birlikten çıkarılmasını icap ettiren sebepler de gösterilir.

Birinci fıkrada yazılı tacirler ve büyük ve küçük sanayi erbabı mıntıklarındaki birliklere aza olmadıkça o birliklerin iştigal mevzuu olan işlerle iştigal edemezler.

Madde 35 - (Değişik madde: 03/08/1944 -4648/1 md.)

Hükümet, halk ve Milli Müdafaa ihtiyacı için lüzumlu olan her türlü nakil vasıtalarının ve depo, ambar ve sair mahfuz mahallerin işletilmesine, tamiirine ve kendine ait olanların da adetlerinin artırılmasına veya yeniden inşasına muktazi paralaları 43'üncü maddede yazılı sermayeden alakalı vekâlete veya müesseseler emrine verebilir.

Madde 36 - (Değişik madde: 03/08/1944 -4648/1 md.)

I - Hükümet, her türlü hususi nakil vasıtalarının seyrüseferini tanzim tahdit veya men edebileceği gibi azami nakil ücretlerini de tayin edebilir, ücretlerini vererek bunları lüzum gördüğü yerlerde çalıştırabilir ve bu maksatla, her türlü hususi nakil vasıtalarında çalışanların kabule şayan mazeretleri olmaksızın işlerini terk etmelerini men edebilir. Bu suretle çalışmağa mecbur tutulanlara sayilerine mukabil emsaline göre normal bir ücret verilir.

II - Bu madde mucibince çalıştırılması kararlaştırılan kara ve deniz nakil vasıtaları ve bunların sahip, müstahdem, kaptan, gemi adamları icabın-

da vali ve kaymakamların yazılı emirleri üzerine zabıta kuvvetiyle işe sevk olunabilirler.

III - (Değişik bent: 06/06/1956 -6731/1 md.)
Hükümet, lüzum gördüğü takdirde kara ve deniz nakil vasıtalarını bedeli mukabilinde satın alabilir.

IV - Hükümet, halkın ve Milli Müdafaanın ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla lüzumunda yabancılar ait deniz nakil vasıtalarını ve bunların Türk tabiiyetinde olsun olmasın kaptan ve gemi adamlarını da ücretlerini vererek rızaları ile çalıştırabilir.

V - Sair kanunlar hükümlerine müsteniden mercilerince tespit olunan nakil vasıtaları ücretleri fevkinde ücret alınması veya istenmesi yasaktır.

VI - Türk bayrağını taşıyan gemilerin Hükümetin müsaadesi olmadıkça yabancılar satılması, kiraya verilmesi ve her ne suretle olursa olsun devredilmesi yasaktır.

Madde 37 - (Değişik madde: 03/08/1944 -4648/1 md.)

Hükümet, ziraatta çalışabilir her vatandaşı, kendi ziraat işi yüzüstü kalmamak şartıyla, mntaka münasebetlerini, iklim ve sıhhat şartlarını nazara alarak gerek Devlete ve gerek şahıslara ait ziraat işletmelerinde ihtiyaca göre, bir buçuk ayı geçmemek ve mahalli örf ve rayice göre ücret verilmek üzere zirai iş mükellefiyetine tabi tutabilir,

kadınlar ancak kendi köy ve kasaba ve şehir sınırları içinde çalıştırılabilir.

Şahıslara ait ziraat işlerinde mükellefiyet ancak vilayet veya hem hudut vilayetler halkı hakkında tatbik olunabilir.

Zirai iş mükellefiyetine tabi tutulanların işyerlerine sevk ve nakillerine ve bu esnada iâşe ve ibâtelere muktazi masraflar, celbolundukları veya kendiliklerinden müracaat ettikleri tarihten iş başladıkları tarihe kadar çalıştırılacakları işyerlerinde alacakları ücretin yarısı bunları çalıştıracak müesseselerce ve şahıslarca ödenir.

Kendilerine zirai iş mükellefiyeti tahmil edilenlerle bunlardan işyerlerinden kaçanlar icabında vali ve kaymakamların yazılı emirleri üzerine zabıta kuvvetiyle işyerlerine sevk olunabilirler.

İşyerlerinden kaçan zirai iş mükelleflerinin işyerlerine sevkleri ve sevk esnasındaki iâşe ve ibâtelere için muktazi masraflar bunları çalıştıran müesseseler veya şahıslar tarafından ödenmekle beraber bu masraflar ücretlerinden münasip taksitlerle kesilir.

Hükümet, zirai iş mükellefiyeti tatbik edilen bölgelerde eşhasa ait olup da sahibine kati lüzumu olmayan her nevi ziraat vasıtalarından münasip bir kira mukabilinde istifade edebilir.

Madde 38 - (Değişik madde: 03/08/1944 -4648/1 md.)

I - Hükümet, lüzum gördüğü mıntakalarda yapılacak zeriyyatın nev'ini, çeşidini ve bunların nispetini tayin, herhangi bir mahsulün ekimini men, ziraatın ve hayvan yetiştirmenin usul ve istikametlerini tespit edebilir.

II - Hükümet, büyük ve küçük baş hayvanların şahsi ihtiyaç haricinde alım ve satımını, herhangi bir suretle başkasına devrini, naklini ve kesimini tanzim, tahdit ve menetmeğe ve bunlara 14'üncü madde hükümleri dairesinde el koymağa salahi-yetlidir.

Madde 39 - (Değişik madde: 03/08/1944 -4648/1 md.)

Hükümet, sahipleri tarafından işletilmeyen araziyi tayin edeceği münasip bir bedel mukabilinde işletebilir.

Madde 40 - Hükümet, ziraata elverişli 8 hektar ve daha ziyade arazi sahibi olan her şahsı bu arazinin yarısına kadar hububat ekmeğe veya ektirmeğe mecbur tutabilir.

Bu mecburiyet, arazi sahibinin malik olduğu çift hayvanı miktarına ve her çift hayvan için dört hektar esasına göre hesap edilir.

Her traktör hal ve vaziyetine göre 15-30 çift mukabili addedilir.

Madde 41 - Ekilen her dört hektar arazi için bir çift öküz Milli Müdafaa mükellefiyetinden istisna edilir.

Madde 42 - (Değişik madde: 03/08/1944 -4648/1 md.)

I - Hükümet, her türlü ziraat aletlerini, makine-lerini, vasıtalarını ve malzemelerini, zira-i ilaçları ve tohumları ve damızlık hayvanları lüzumuna göre satabilir, parasız, ariyet veya ödünç veya bir kira mukabilinde olarak ihtiyacı olanlara tevzi edebilir ve çiftçiye ödünç para verebilir.

II - Hükümetçe, satılan veya tevzi edilen maddelerin ve damızlık hayvanların ve ödünç verilen paranın tespit edilen ihtiyaca hasredilmesi mecburidir.

DÖRDÜNCÜ FASIL: MALİ HÜKÜMLER

Madde 43 - (Değişik madde: 06/06/1956 -6731/1 md.)

I - Bu kanunun derpiş ettiği işlerin icap ettireceği tediyeler için Hükümet emrine Hazinece iki yüz elli milyon liraya kadar bir sermaye temin olunur. Mütedavil sermaye ile sabit sermaye ve teşkilat masrafı karşılıkları İcra Vekilleri Heyeti Kararıyla bu sermayeden tefrik edilir.

II - Hükümet tevzie tabi tutulacak mallardan satış bedelinin azami yüzde ikisini tevziat ve teş-

kilat masrafı olarak alabileceği gibi bu suretle toplanmış ve toplanacak paralardan tevzi işlerinde çalışanlara İcra Vekilleri Heyetince tespit edilecek miktar ve esaslar dairesinde ikramiye ve fazla mesai ücreti ödemeye de salahiyetlidir.

Madde 44 - (Değişik madde: 30/01/1942 -4180/1 md.)

Vekâletlerce bu kanuna müsteniden yapılacak işlerin ve kurulacak müesseselerin istilzam ettirdiği paralar İcra Vekilleri Heyeti kararıyla 43'üncü maddedeki sermayeden alakalı vekâlet emrine verilir.

Madde 45 - Bu sermaye:

- A - Bütçeye konulacak tahsisat ile,
- B - Hazinece verilecek avanslarla,
- C - Bankadan temin edilecek kredilerle,
- Ç -İcra Vekilleri Heyeti kararı üzerine Ziraat Bankasınca ihraç ve Hazinece kefalet edilecek bono veya tahvillerle temin edilir.

Madde 46 - Bu sermaye ile yapılan bütün muamelelerde hususi hukuk hükümleri caridir.

Bu sermaye üzerinde suç işleyenler hakkında Devlet malları aleyhinde suç işleyenler hakkındaki cezai hükümler tatbik edilir.

Madde 47 - (Değişik madde: 30/01/1942 -4180/1 md.)

I - Bu sermaye hesapları Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasında temerküz ettirilir, veznedarlık işleri de bu banka tarafından yapılır. İcra Vekilleri Heyetince verilecek karara göre alakadar daire, teşekkül veya müesseseler, hesaplarının müsbit evrakını veya tasdikli suretlerini veyahut yalnız aylık mizanlarla sene sonlarındaki bilançolarını Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasına gönderirler.

II - Bu kanun hükümleri dairesinde ittihaz olunan kararlara müsteniden yapılan her nevi tediyat ve tahsilat TC Ziraat Bankasında taalluk ettiği vekâlet için açılan hususi hesaplarda gösterilir. Kadro ve idare masrafları ayrıca bir cetvelde irae olunur.

Madde 48 - Her takvim senesine ait muamelelerin sene gayesi itibariyle bir bilançosu tanzim edilir. Bu bilançoğa kârü zarar hesabının ve teşkilat ve tesisat masraflarına ait hesabın fasıl ve madde itibariyle müfredatını natık cetvellerle bilançonun aktif ve pasifine ait envanterler rabtolunur.

Madde 49 - Sermaye ve kârü zarar hesaplarıyla üçüncü şahıslara ve işin mahiyeti icabında her nevi kıymet hareketlerine müteallik hesaplar, Ziraat Bankasınca tanzim ve Maliye Vekâletince tasdik olunacak bir muhasebe usulüne bağlanır.

Defterler, Ticaret Kanunu hükümleri dairesinde Ziraat Bankasınca tutulur.

Bu hususta bankaca ihtiyar edilecek maaş ve masraflar yukarıki maddede teşkilat için tefrik edilmiş olan paradan tesviye olunur.

Madde 50 - (Değişik madde: 30/01/1942 -4180/1 md.)

I - Bu sermayeden sarf edilecek paralar, Muhasabei Umumiye ve Artırma, Eksiltme ve İhale Kanunları hükümlerine ve Divanı Muhasebatın muraakabesine tabi değildir.

II - Bu kanunun tatbik mevkiinde bulunduğu müddet zarfında resmi daire ve müesseselerin (Belediye ve sermayesinin nısfından fazlasına Devletin veya Devlet teşekkül ve müesseselerinin iştirak ettiği ticari teşekküller dahil) yekdiğeriyle olan alım ve satım muamelelerinde Artırma, Eksiltme ve İhale Kanununun hükümleri İcra Vekilleri Heyetinin kararıyla tamamen veya kısmen tatbik edilmeyebilir.

III - 31'inci maddenin VI'ncı fıkrası mucibince verilecek vesikalarla bu kanunun tatbikine memur makamlara gönderilecek şikâyet ve ihbarlar ve 47'nci maddede zikredilen müsbit evrakın suretleri ve umumi hesap vaziyetleri damga resminden ve sair rüsum ve vergilerden muaftır.

IV - Bu kanuna göre kurulmuş teşkilat ve müesseselere karşı taahhüdatta bulunan müteahhitlerle

bu müteahhitlere karşı derece derece taahhüdatta bulunmuş ve bulunacak olanlar hakkında 2395 sayılı Kazanç Vergisi Kanununun sekizinci maddesinin muaddel birinci fıkrasıyla 33'üncü maddesi ve 74'üncü maddesinin B fıkrası hükümleri tatbik olunmaz. Bu taahhüt işleri hakkında Kazanç Vergisi Kanununun umumi hükümleri caridir.

Madde 51 - (Değişik madde: 14/06/1946 -4945/1 md.)

Bu kanun gereğince yapılacak işlere ait hesaplar 3460 sayılı kanunla kurulan Umumi Murakabe Heyeti tarafından incelenir.

Şu kadar ki her yılın bilançosu ve Umumi Murakabe Heyeti raporu işlerle ilgili Bakanlığın mütalaasıyla birlikte hesabın taaluk ettiği yılın sonundan itibaren en geç bir yıl içinde Başbakanlıkça Büyük Millet Meclisine gönderilir. Bu bilançonun Büyük Millet Meclisince onanması ilgililerin ibrasını tazammun eder.

Madde 52 - Bu kanunun tatbikine ihtiyaç kalmadığına üçüncü madde mucibince karar verilip ilan edilmesini müteakip Ziraat Bankasınca bu sermaye ile yapılan muamelelerin tasfiyesine başlanır. Tasfiye neticeleri Hazineye devredilir. Vukuu tespit edilecek zararlar Maliye Vekâleti bütçesine konacak tahsisattan mahsup edilir. Tasfiye bilançoları 51'inci madde hükmüne tevfikan Büyük Millet Meclisine takdim olunur.

BEŞİNCİ FASIL: CEZA HÜKÜMLERİ

Madde 53 - (Değişik madde: 06/06/1956 -6731/1 md.)

I -a) Yedinci madde mucibince yapılacak kontrole ve lazım gelen faaliyete sevk kararına muhalefet edenler;

b) 8'inci maddeye müsteniden sanayi ve maadin müesseseleri hakkında Hükümetçe veya tavzif edilen müessesè veya teşekküllerce istenilen malumatı vaktinde tam ve doğru olarak veremeyenler ve müttehaz karara riayet etmeyenler hakkında (2.500) liradan (25.000) liraya kadar adli para cezası ve 6 aydan 4 seneye kadar hapis cezası hükmolunur.

II - 9'uncu maddede yazılı ücretli iş mükellefiyetine riayet etmeyenler, alacakları günlük ücretin üç mislinden on misline kadar adli para cezasına mahkûm edilir. Tekerrürü halinde evvelce verilen cezanın beş misli hükmolunur.

III - 10'uncu maddede yazılı sanayi ve maadin müesseselerindeki ve bu müesseselere bağlı olan veya Hükümetçe tayin edilen diğer işyerlerindeki hizmeti mazeretsiz terk edenler hakkında (250) liradan (2.500) liraya kadar adli para cezası ve tekerrürü halinde (1.000) liradan (5.000) liraya kadar adli para cezasıyla birlikte bir aydan altı aya kadar hapis cezası hükmolunur.

IV -a) 11'inci madde hükümlerine riayet etmeyenler hakkında (2.500) liradan (25.000) liraya kadar adli para ve fiilin ağırlığı halinde ayrıca 6 aydan 3 seneye kadar hapis cezası ve her iki halde de suç mevzuunu teşkil eden malların aynı cinsten olup bu müesseselerde veya bu müesseselerin dükkân, mağaza, depo, ardiye ve sair yerlerdeki bakiyelerinin tamamının müsaderesine hükmolunur.

b) Hükümetçe şahsi ihtiyaç ve istihlak için tevzi edilen yiyecek ve giyecek maddeleri yukarki fıkra hükmünden müstesnadır.

c) Hükümetçe mubayaasına karar verilen maddeleri kaçırmak maksadına matuf olmaksızın müsaade alınmadan bulundukları yerlerden başka yerlere nakledenler hakkında (1.000) liradan (5.000) liraya kadar adli para cezası verilir.

V -Bu kanuna göre Hükümetçe temin edilen krediyi tahsis edildiği işten başka bir yerde kullananlar hakkında (1.000) liradan aşağı olmamak üzere, adli para cezasıyla birlikte üç seneden beş seneye kadar hapis cezası hükmolunur.

Temin olunan krediyi, tahsis edildiği işten başka bir yerde kullanan kimsenin temin ettiği menfaat az ise (500) liradan aşağı olmamak üzere adli para cezasıyla birlikte bir seneden üç seneye kadar hapis, pek az ise (100) liradan aşağı olmamak üzere adli para cezasıyla birlikte üç aydan bir seneye kadar hapis cezası hükmolunur.

Şu kadar ki, bu bende göre hükmolunan para cezaları, maksat haricinde sarf edilen kredinin miktarından aşağı olamaz.

Madde 54 - (Değişik madde: 06/06/1956 -6731/1 md.)

I -14'üncü maddenin I numaralı bendi hükmüne göre el konulan maddeyi veya yardımcı malzemeyi teslimden imtina edenler, saklayanlar, kaçırınlar, saklamaya yahut kaçırmağa teşebbüs edenler, satanlar, her ne suretle olursa olsun başkalarına devredenler, rehin edenler, bu fiillere yardım edenler veya bu fiilleri yaptıranlar hakkında (5.000) liradan (50.000) liraya kadar adli para cezasıyla birlikte 3 seneden 5 seneye kadar hapis cezası hükmolunur.

Suçta mevzu olan maddenin veya yardımcı malzemenin kıymeti az ise yukarda yazılı suçları işleyenler hakkında (1.000) liradan (20.000) liraya kadar adli para cezasıyla birlikte bir seneden üç seneye kadar hapis cezası, pek az ise (500) liradan (10.000) liraya kadar adli para cezasıyla birlikte 3 aydan bir seneye kadar hapis cezası hükmolunur. Bu bentte yazılı suçlara mevzu teşkil eden madde veya yardımcı malzemenin ve aynı cinsten olup dükkân, mağaza, depo, ardiye vesair yerlerdeki bakiyelerinin tamamının müsaderesine hükmolunur. Eğer bu madde ve yardımcı malzeme arama

neticesinde alınarak Hükümetçe tespit edilen mahallere sevk ve teslim edilmişse müsadere hükmü bunların emaneten yatırılan bedelleri hakkında tatbik olunur.

II - Birinci bentte yazılı suçlara mevzu madde toprak mahsulü olduğu takdirde, bu suçları işleyen müstahsiller hakkında tayin edilecek cezalar yarıya indirilerek hükmolunur ve bunlar hakkında müsadere hükmü tatbik edilmez. Arama neticesinde veya sair suretle elde edilen toprak mahsulü Hükümetçe tespit edilen bedel ödenerek alınır. El konulan toprak mahsulünü hüküm katilesinceye kadar tamamen teslim eden müstahsiller hakkında bu fıkra göre yarıya indirilerek tayin edilecek adli para cezasının da yarısı hükmolunur ve hapis cezası verilmez.

III -14'üncü maddenin IV numaralı bendine muhalefet edenler hakkında bu maddenin 1'inci bendinde yazılı ceza hükümleri tatbik olunur.

53'üncü maddenin IV'üncü bendinin (b) fıkrası hükmü burada da caridir.

IV - 14'üncü maddenin II, III, V ve VI'ncı bentleri hükümlerine riayet etmeyenler hakkında

(500) liradan (10.000) liraya kadar adli para ve 3 aydan bir seneye kadar hapis cezası hükmolunur.

Madde 55 - (Değişik madde: 06/06/1956 -6731/1 md.)

I -15'inci maddeye göre Hükümetçe ittihaz olunan karara riayet etmeyenler hakkında (2.500) liradan aşağı olmamak üzere adli para cezası hükmolunur.

II -17'nci maddeye göre Hükümetçe ittihaz olunan karara riayet etmeyenler hakkında (1.000) liradan (10.000) liraya kadar adli para cezası hükmedilir ve suç mevzuunu teşkil eden mallar müsadere olunur.

III -18'inci maddeye göre Hükümetçe ittihaz olunan karara riayet etmeyenler hakkında bu maddenin 1'inci bendindeki ceza hükmolunur.

IV -19'uncu maddenin V numaralı bendine göre Hükümetçe ittihaz olunan karara riayet etmeyenler hakkında (250) liradan (2.500) liraya kadar adli para cezası ve tekerrürü halinde (500) liradan (5.000) liraya kadar adli para cezasıyla birlikte bir haftadan 3 aya kadar hapis cezası hükmolunur.

V - 20'nci maddenin birinci fıkrasına göre Hükümetçe ittihaz olunan kararlara riayet etmeyenler hakkında (3.000) liradan (30.000) liraya kadar adli para cezasıyla birlikte 1 seneden 3 seneye kadar hapis cezası hükmolunur.

VI - a) 21'inci maddenin I'inci bendine muhalefet edenlerle II'nci bendinde yazılı maddeleri Hükümetçe ittihaz olunan kararlara muhalif ola-

rak satan ve satın alanlar, başkasına devir, imal veya nakledenler veya 21'inci maddenin III'üncü bendine aykırı hareket edenler hakkında (5.000) liradan (50.000) liraya kadar adli para ve 3 seneden 5 seneye kadar hapis cezası hükmolunur.

b) 21'inci maddenin II'nci bendi hükmüne tabi tutulan maddelerden şahsi ihtiyaç ve istihlak için olanlarının örf ve adetin cevaz verdiği miktarı tecavüz etmemek üzere alınması, kullanılması, imali, istihlaki, nakli ve kâr temini maksadına matuf olmaksızın yardım hissiyle veya zaruret sebebiyle başkalarına devri yukarki hükümden müstesnadır.

c) 53'üncü maddenin IV'üncü bendinin (b) fıkrası hükmü burada da tatbik olunur.

VII -22'nci maddenin I'inci fıkrası mucibince Hükümetçe ittihaz olunan kararlara riayet etmeyenlerle 3'üncü fıkrasına muhalif olarak Hükümetçe yaptırılan stokları herhangi bir sebeple bulundukları yerlerden başka yerlere müsaade olmaksızın nakledenler hakkında (2.500) liradan

(25.000) liraya kadar adli para ve 6 aydan 3 seneye kadar hapis cezası hükmolunur.

VIII - 22'nci madde gereğince veya her ne suretle olursa olsun döviz, kredi, akreditifle teşhiz edilenler, bunları tahsis edildiği madde veya yerler için kullanmadıkları takdirde (5.000) liradan (50.000) liraya kadar adli para cezası ve 3 seneden 5 seneye kadar hapis cezasına mahkûm olur-

lar. Bu suretle getirilen malların ayrıca müsadere-sine hükmolunur.

Şu kadar ki, verilecek para cezası tahsis edilen döviz, kredi veya akreditif miktarından aşağı olamaz.

IX - 22'nci maddenin 2'nci fıkrasına göre Hükümetçe veya tavgiz edeceği müessese ve teşekküllerce yapılacak murakabeye muhalefet edenler veya her ne suretle olursa olsun bu murakabeyi güçleştirenler ile 3'üncü fıkrasına tevfiikan Hükümet tarafından yaptırılan stokları alakadar makamların talimatı hilafına istihlak eden, kullanan veya her ne suretle olursa olsun elden çıkaranlar hakkında (5.000) liradan (50.000) liraya kadar adli para ve 3 seneden 5 seneye kadar hapis cezası hükmolunur.

Madde 56 - (Değişik madde: 06/06/1956 -6731/1 md.)

I - 24'üncü maddenin I'inci ve II'nci bentlerine göre Hükümetçe yapılan teftiş ve murakabeye muhalefet edenler, ticari kredilerin, şirket veya kooperatiflerin faaliyetlerinin tahdit, takyit veya men'ine müteallik olarak Hükümetçe itti haz olunan kararlara riayet etmeyenler Hükümetin kararına muhalif olarak şirket veya kooperatifleri teşkil veya tescil ettiren ortaklar ve bu suçlara iştirak edenler hakkında (5.000) liradan (50.000) liraya

kadar adli para cezası hükmolunur. Tekerrürü halinde adli para cezası üç misline çıkarılır.

Hükümetçe ittihaz olunan karara muhalif olarak teşekkül eden veya tescil ettirilen şirketler ve kooperatifler feshedilir ve tasfiyeye tabi tutulur.

II - 25'inci maddenin I'inci, II'nci ve III'üncü bentlerinde yazılı stok yapmak memnuiyetine riayet etmeyenler hakkında (10.000) liradan aşağı olmamak üzere para ve 3 seneden 5 seneye kadar hapis cezası hükmolunur.

III - 25'inci maddenin IV'üncü bendinde yazılı mal biriktirmek memnuiyetine riayet etmeyenler hakkında (100) liradan (1.000) liraya kadar para cezası hükmolunur.

Stok yapılan miktar Hükümetçe müsaade edilen miktarın bir mislinden fazla ise maznun hakkında ayrıca 3 aydan 2 seneye kadar hapis cezası hükmolunur.

IV - II'nci ve III'üncü bentlerde yazılı hallerde yapılmış olan stokların ve biriktirilmiş olan malların müsaderesine hükmolunur.

V - 28'inci maddede yazılı ilana rağmen muhik sebep olmaksızın malını gümrükten çekmeyenler hakkında (5.000) liradan (50.000) liraya kadar adli para cezasıyla birlikte 3 seneden 5 seneye kadar hapis cezası hükmolunur.

Hükümetçe gümrükten çekilerek müracaatları üzerine sahiplerine verilen malları Hükümetin

gösterdiği yerlere veya ihtiyaç sahiplerine satmayanlar veya tam olarak teslimden imtina edenler hakkında (10.000) liradan (50.000) liraya kadar adli para cezasıyla birlikte 3 seneden 5 seneye kadar hapis cezası hükmolunur.

VI - 29'uncu maddenin I'inci bendi mucibince ithal veya ihraç maddelerinin Hükümetçe tespit edilen fiyatlarına riayet etmeyenler hakkında bir seneden 3 seneye kadar hapis cezasıyla birlikte tespit edilen ithal ve ihraç fiyatlarıyla satış veya mubayaanın yapıldığı fiyatlar arasındaki fark tutarının on misli adli para cezası hükmedilir. Teker-rürü halinde cezalar iki kat olarak verilir.

VII -31'inci maddenin X numaralı bendinin 1'inci ve 2'nci fıkralarında yazılı yasağa riayet etmeyenlere (500) liradan (5.000) liraya kadar adli para cezası ve 6 aydan 3 seneye kadar hapis cezası verilir.

Madde 57 - (Değişik madde: 06/06/1956 - 6731/1 md.)

I - 31'inci maddenin II'nci, III'üncü, VIII'inci ve IX'uncu bentleriyle X'uncu bendinin üçüncü fıkrasında ve XI'inci bendinde yazılı suçlarla 32'nci maddede yazılı suçları işleyenler, işlemeye teşebbüs edenler, bu fiillere iştirak edenler veya bu fiilleri yaptıranlar hakkında 10 seneden 30 seneye kadar ağır hapis ve (10.000) liradan (30.000) liraya kadar adli para cezası hükmolunur.

II - Birinci bentte yazılı suçların işlenmesinden doğan veya doğabilecek olan zarar, malın yahut temin edilen veya temini kasdolunan gayrimuhik menfaatin miktar ve mahiyetine göre hafif ise faili hakkında 3 seneden 10 seneye

kadar ağır hapis cezası ile birlikte (5.000) liradan (20.000) liraya kadar adli para cezası ve pek hafif ise 1 seneden 3 seneye kadar ağır hapis cezası ile birlikte

(1.000) liradan (10.000) liraya kadar adli para cezası hükmolunur. Fiilin hata veya zühul eseri olduğu anlaşıldığı takdirde yalnız para cezası hükmolunur.

III - I'inci ve II'nci bentlerde yazılı hallerde failin dükkân, mağaza, ticarethane, fabrika, imalathane ve benzeri ticari ve sınai faaliyetleri ve hissesine münhasır olmak üzere iştiraklerinin İcra ve İflas Kanunu hükümlerine tevfikân tasfiyesine ve artacak kısmın müsaderesine ve 3 seneden 15 seneye kadar ticaretten men'ine de hükmolunur.

Mahkemece muvazaaya kanaat getirildiği takdirde failin 1 sene içinde devrettiği malların da müsaderesine hükmolunur.

Bu bendin tathbikini icap ettiren hallerde tahkikata başlanır başlanmaz maznunun yukarda tadadolan yerlerde bulunan malları üzerine derhal ihtiyati tedbir ve alacakları üzerine de ihtiyati haciz vazolunur.

II'nci bendin son fıkrasındaki ahvalde bu bent hükmü tatbik edilmez.

IV - 31'inci maddenin II'nci ve III'üncü bentleriyle 32'nci maddede yazılı suçlar, ticari faaliyetleri ve kazançları mahdut olan köy ve mahalle bakkalları, seyyar satıcılar ve bunlara mümasil küçük tacir ve esnaf ve tellallar veya bir hizmet veya sanat veya emek karşılığında ücret alanlar tarafından işlenirse bunlar hakkında 3 aydan 2 seneye kadar hapis ve (1.000) liradan (5.000) liraya kadar adli para cezası hükmolunur. Ayrıca 3 aydan 1 seneye kadar ticaretten men'ine ve bu kadar müddetle dükkânının kapatılmasına da hükmolunur. Teker-rüründe hükmolunacak hapis cezası 1 seneden ve adli para cezası (2.500) liradan aşağı olamaz.

31'inci maddenin IX'uncu bendine göre kâr hadlerine tabi malların haklı sebep olmaksızın satışa arz edilmemesi veya satışından imtina edilmesi, saklanması, kaçırılması veya satılmadığı halde satılmış gibi beyan edilmesi hallerinde fiilin vahametine göre 1 aydan 1 seneye kadar hapis ve (250) liradan (5.000) liraya kadar adli para cezası verilir.

V - Bu maddenin I ve II'nci bentlerinde yazılı suçlardan dolayı tevkif edilenlerin fabrika, imalathane, dükkân, mağaza, ticarethane ve mümasili yerlerde bulunan ve piyasada darlığı hissedilen veya çabuk bozulur mallardan olduğu anlaşılan maddelerin tasfiyeye memur edilecek kimseler ta-

rafından derhal satışı veya tevzie tabi mallardan ise tevzi işleriyle tavgif olunan alakalı makamlara teslimi yapılır ve bedelleri VI'ncı bent gereğince muamele yapılmak üzere Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasına veya malsandığına yatırılır.

Bu husustaki karar hazırlık tahkikatı sırasında sulh ceza hâkimi ve dava açılmış ise davayı rüyet eden mahkeme tarafından verilir.

VI - 31 ve 32'nci maddelerde yazılı suçları işleyenlere müşteri tarafından bir para ödenmişse talep edildiği takdirde bu para derhal müşteriye iade edilir ve mal zaptolunur. Numunesinin alınması mümkün olan malların numunesi alındıktan sonra bakiyesi müşteriye teslim olunur. Suç mevzuu olan malın satıcı tarafından talep edilen bedeli henüz ödenmemişse müşteriden, ödenmişse suçludan alınır. Her iki halde de mal bedeli Ziraat Bankası şubesine ve bulunmayan yerlerde malsandığına emaneten teslim olunur. Mahkeme sonunda, satılan malın bedeli yüksek olduğu tespit edilirse fark re'sen müşteriye verilir ve artanı müsadere olunur. Satıcı beraat ettiği takdirde bankaya veya mal sandığına yatırılan mal bedelinin tamamı kendisine verilir.

VII - 31'inci maddenin IV'üncü bendi hükmüne riayet etmeyenler hakkında 1 seneden 3 seneye kadar hapis ve (5.000) liradan (25.000) liraya kadar adli para cezası ile birlikte o kadar müddetle

dükkân, mağaza ve ticarethanesinin kapatılmasına ve ticaretten men'ine hükmolunur.

Bu bendin 1'inci fıkrasında yazılı suçta mevzu olan faturanın taalluk ettiği malın değeri hafif ise hapis ve para cezaları yarıya indirilir.

Faturanın taalluk ettiği malın değeri pek hafif ise veya bu suç ticari faaliyetleri ve kazançları mahdut olan köy ve mahalle bakkalları, seyyar satıcılar ve bunlara mümasil küçük tacir, esnaf ve tellallar tarafından işlenirse üç aydan iki seneye kadar hapis ve (1.000) liradan (5.000) liraya kadar adli para cezasıyla birlikte o kadar müddetle ticaretten men'ine ve varsa dükkânının kapatılmasına hükmolunur.

VIII - 31'inci maddenin V'inci bendinde yazılı mecburiyete riayet etmeyenler hakkında (250) liradan (1.000) liraya kadar adli para cezası hükmolunur.

IX - 31'inci maddenin VI'ncı bendi hükmüne riayet etmeyenler hakkında (500) liradan (5.000) liraya kadar adli para cezasına ve bir haftadan bir aya kadar dükkân, mağaza ve ticarethanesinin kapatılmasına ve aynı müddetle failin ticaretten men'ine hükmolunur.

X - 31'inci maddenin VII'nci bendinde yazılı mecburiyetlere riayet etmeyenler hakkında üç aydan iki seneye kadar hapis ve (1.000) liradan (5.000) liraya kadar adli para cezası ve 3 aydan 1

seneye kadar ticaretten men'ine ve bu kadar müddetle dükkân, mağaza ve benzeri satış yerlerinin kapatılmasına da hükmolunur.

Şu kadar ki, fiilin hata veya zühul eseri olduğu anlaşıldığı takdirde yalnız para cezası verilir.

XI - Yukardaki bentlerde yazılı ticaretten men'i ile dükkân, mağaza ve benzeri satış yerlerinin kapatılması cezası bu dükkân, mağaza ve benzeri satış yerlerinin bulunduğu mevki için hayati ehemmiyeti haiz olması halinde verilmez.

Madde 58 - (Değişik madde: 06/06/1956 -6731/1 md.)

I - 34'üncü madde mucibince kurulan birliklere girmeyen veya girdikten sonra kendiliğinden çıkan yahut birlik statüsüne göre çıkarılan tacirler ve sanayi erbabı bu birliklere girmedikçe veya tekrar alınmadıkça, birliklerin mevzuu olan işlerle iştigal-den memnurdurlar. Bu memnuiyete rağmen bu birliklerin mevzuu olan işlerle doğrudan doğruya veya bilvasıta iştigal edenler hakkında 3 aydan 2 seneye kadar hapis ve (2.500) liradan (25.000) liraya kadar adli para cezası hükmolunur.

II - 36'ncı maddenin I'inci bendine göre deniz nakil vasıtalarının çalıştırılması hakkında Hükümetçe ittihaz edilen karara muhalefet edenler veya ettirenler veya bu fiillere yardım edenler hakkında (1.000) liradan (10.000) liraya kadar adli pa-

ra ve bir seneden beş seneye kadar hapis cezası hükmolunur. Bu fiilin işlenmesinden tevellüdeden veya edebilecek olan zarar hafif ise yukardaki suçları işleyenler hakkında (250) liradan (2.500) liraya kadar adli para ve 3 aydan 1 seneye kadar hapis, pek hafif ise (100) liradan (1.000) liraya kadar adli para cezası hükmolunur.

III-36'ncı maddenin I'inci bendine göre kara nakil vasıtalarının çalıştırılması hakkında Hükümetçe ittihaz edilen kararlara muhalefet edenler hakkında bir aydan altı aya kadar hapis ve (250) liradan (2.500) liraya kadar adli para cezası hükmolunur.

IV - 36'ncı maddenin I'inci bendine göre seyrüseferin tanzim, tahdit veya men'i ve azami nakil ücretlerinin tayini hususunda Hükümetçe ittihaz olunan karara riayet etmeyenler hakkında (500) liradan (5.000) liraya kadar adli para ve bir aydan altı aya kadar hapis cezası hükmolunur.

V - 36'ncı maddenin I'inci bendine göre lüzum görülen yerlerde çalıştırılmasına karar verilen hususi nakil vasıtalarında çalışanların kabule şayan mazeretleri olmaksızın işlerini terk etmelerinin memnuiyeti hakkında Hükümetçe ittihaz olunan karara riayet etmeyenler alacakları günlük ücretin beş mislinden 25 misline kadar adli para cezasına mahkûm edilir.

VI - 36'ncı maddenin V'inci bendi hükmüne riayet etmeyenler hakkında bir aydan üç aya ka-

dar hapis ve (100) liradan (500) liraya kadar adli para cezası hükmolunur.

VII - 36'ncı maddenin VI'ncı bendi hükmüne muhalefet edenler hakkında (1.000) liradan aşağı olmamak üzere adli para ve üç seneden 10 sene-ye kadar hapis cezası hükmolunur. Şu kadar ki 100 rüsum tonilatodan yukarı buhar ve motor ile işleyen gemilerde hükmolunacak adli para cezası geminin rayiç kıymetinden aşağı olamaz.

VIII - 37'nci maddede yazılı zirai iş mükellefiyetine riayet etmeyenler hakkında alacakları günlük ücretin beş mislinden 25 misline kadar adli para cezası hükmolunur. Tekerrürü halinde para cezasının iki misli ve ayrıca 15 günden iki aya kadar hapis cezası hükmolunur.

IX - Zirai iş mükellefiyeti tatbik eden bölgelerden sahibine kati lüzumu olmayan her nevi ziraat vasıtalarından kira mukabilinde istifade edilmesi hakkında Hükümetçe ittihaz edilen kararlara riayet etmeyenler (100) liradan (500) liraya kadar adli para cezasıyla cezalandırılır.

Madde 59 - (Değişik madde: 06/06/1956 -6731/1 md.)

I - 38'inci maddenin I'inci bendinde yazılı zeri-yatın çeşit, nevi ve nispeti hakkında Hükümetçe ittihaz olunan karara muhalefet edenlere bir haftadan üç aya kadar hapis ve (500) liradan (5.000) liraya kadar adli para cezası hükmolunur.

II - 38'inci maddenin I'inci bendinde yazılı herhangi bir mahsulün ekiminin men'i hakkında Hükümetçe ittihaz olunan karara muhalefet edenlere (1.000) liradan (15.000) liraya kadar adli para, altı aydan üç seneye kadar hapis cezası hükmolunur. Şu kadar ki, ekim sahası küçük ve ekilen mahsulün kıymeti az ise bu cezaların yarısına hükmolunur.

III - 38'inci maddenin I'inci bendinde yazılı ziraatın ve hayvan yetiştirmenin usul ve istikametleri hakkında Hükümetçe ittihaz olunan kararlara riayet etmeyenlere (100) liradan (1.000) liraya kadar adli para cezası hükmolunur.

IV - 38'inci maddenin II'inci bendinde yazılı küçük ve büyükbaş hayvanları Hükümetçe ittihaz olunan kararlara muhalif olarak ticaret kastiyle satın alanlar, satanlar, herhangi bir surette başkasına devredenler, nakledenler ve kesenler veya kesimi zaruri kılacak şekilde küçük ve büyükbaş hayvanları sakatlayanlar hakkında bir seneden üç seneye kadar hapis ve (5.000) liradan aşağı olmamak üzere adli para cezası, kıymetleri az olduğu takdirde altı aydan bir seneye kadar hapis ve (1.000) liradan (5.000) liraya kadar adli para cezası, pek az ise (500) liradan (5.000) liraya kadar adli para cezası hükmolunur.

V - 40'ıncı maddede yazılı araziye hububat ekmek ve ektirmek hakkında Hükümetçe ittihaz

edilecek karara riayet etmeyenler hakkında bir aydan altı aya kadar hapis ve (250) liradan (2.500) liraya kadar adli para cezası hükmolunur.

VI - 42'nci maddenin II'nci bendi hükmüne riayet etmeyenler hakkında (100) liradan (1.000) liraya kadar adli para cezası hükmolunur. Şu kadar ki, tayin olunacak para cezası, tespit edilen ihtiyaç haricinde kullanılan veya sarf ve istihlak edilen madde ve hayvanların bedelinden ve ödünç verilen paraların tutarından aşağı olamaz.

VII - 65'inci maddenin I'inci bendi mucibince salahiyyetli memurlar tarafından istenilen malumatı vermeyen ve vesika ve defterleri göstermeyenler ve kendileri hazır bulunmasalar bile bu defter ve vesikaları kontrol etmek üzere gelen memurların derhal tetkik edebileceği şekilde fabrika, imalathane, müessese, ticarethane, dükkân, mağaza ve mümessili yerlerde hazır bulundurmayan müessese sahipleri veya vekilleri veya bu yerlerin mesul müdürleri hakkında üç aydan iki seneye kadar hapis ve (2.500) liradan (25.000) liraya kadar adli para cezası hükmolunur.

Kontrole gelen memur defter ve vesikaları bulamadığı takdirde mahkeme kararına hacet kalmaksızın bu yerleri kapatır. Tanzim edeceği evrakı derhal Cumhuriyet Müddeiumumiliğine tevdi eder.

Defter ve vesikalar bir ay içinde mahkemeye ibraz edilmediği takdirde kapatma devam etmek-

le beraber bu kanunun 57'nci maddesinin III ve V'inci bentlerine tevfikân fabrika, imalathane, ticarethane, dükkân, mağaza ve mümasili müesseselerin tasfiyesine hükmolunur.

Madde 60 - Bu kanuna göre hükmedilen cezalar tecil edilemez.

Madde 61 - Bu kanunda yazılı suçlar için Türk Ceza Kanuniyle diğer kanunlarda daha ağır ceza hükümleri bulunduğu takdirde o cezalar hükmolunur.

Madde 62 - (Değişik madde: 03/08/1944 -4648/1 md.)

55'inci maddenin 6 ve 7'nci fıkralarıyla 56'ncı maddenin 4, 5 ve 6'ncı fıkralarında ve 57'nci maddede ve 58'inci maddenin 1'inci fıkrasında yazılı suçların failleri hakkında hükmolunacak para cezalarından dolayı bunların çalıştıkları ticaret veya sanayi müessesesi veya sair hükmi şahıslar halen ve müteselsilen mesuldürler.

Madde 60 - (Değişik madde: 06/06/1956 -6731/1 md.)

Bu Kanuna göre verilip katileşen hükümlerin hulasaları, masrafı mahkûma ait olmak üzere gazetelerde ve 57'nci madde ile 59'uncu maddenin VII'nci bendine tevfikân mahkûmiyet ve yapılan muamelelerin ayrıca radyo ile de neşir ve ilanına

hükmolunur. Ancak, mevzuu itibariyle neşrinde fayda tasavvur olunmayan seyyar satıcıların ve sair küçük tacirlerin işledikleri basit suçlara veya iş mükellefiyetine riayet etmeyenlere taalluk eden hükümler mahkeme kararıyla neşirden istisna edilebilir. Fer'i ceza olan dükkân, mağaza ve ticarethanenin kapatılması hakkındaki hükümlerin hulasaları büyük harflerle yazılarak dükkân ve mağaza ve ticarethanenin göze çarpan yerine yapıştırılır.

Madde 64 - (Değişik madde: 03/08/1944 -4648/1 md.)

I - Bu kanuna taalluk eden işlerde vazife ve salahiyetlerini suiistimal edenler veya bu suretle diğer bir suç işleyenler ve vazifede ihmal ve terahide bulunanlar hakkında Türk Ceza Kanunu ile diğer kanunlarda muayyen olan cezalar iki kat olarak hükmolunur.

II - Memur ve müstahdemlerin bu kanunun tatbiki dolayısıyla işledikleri suçlardan veya bu kanunun tatbikiyle mükellef makam ve mahkemelelerin emir ve taleplerini ve bu kanunla kendilerine mevdu takip ve tahkik vazifelerini ihmal veya suiistimal etmelerinden dolayı haklarında yapılacak cezai takiplerde Memurin Muhakematına Dair Kanun hükümleri tatbik olunmaz.

Vali ve vali muavinleri, kaymakamlar ve belediye reisleri ve heyet halinde ittihaz ettikleri ka-

rarlardan dolayı belediye daimi encümen azaları ve merkezin emriyle tahkik ve teftiş için gönderilenler ikinci fıkra hükmünden müstesnadır.

III - Milli Korunma Kanununa taalluk eden işlerde, iktisadi Devlet teşekkül ve müesseselerinin idare ve murakabe uzuvları ile memur ve müstahdemleri ve bu kanuna göre vazifelendirilen hususi hukuk hükümlerine tabi müesseselerin memur ve müstahdemleriyle bu müesseselerden hükmi şahsiyeti haiz olanlarının idare ve murakabe uzuvları, hakiki şahıslara ait olanlarının sahipleri ve müdürleri Devlet memuru gibi cezalandırılır.

Madde 65 - (Değişik madde: 06/06/1956 -6731/1 md.)

I - Bu kanun hükümlerinin tatbikinde salahi yetli memurlara, lüzum görülen her türlü malumatın verilmesi ve her nevi vesikaların ve defterlerin gösterilmesi mecburidir.

II - Bu memurlar, vazifelerinin ifası sırasında bu Kanunun cezalandırdığı fiillere muttali olduklarında, meşhut suçların Muhakeme Usulü Kanununun dördüncü maddesi hükümlerini tatbik ederler. Talep vukuunda zabıta makam ve memurları bu memurlara yardım etmeye mecburdurlar.

III - a) Bu kanunun tatbikinde salahi yetli ve vazifeli memurlar tehirinde mazarrat umulan hallerde her türlü mal konulan yerlerle, mağaza, dük-

kân, ticarethane, depo, ambar, samanlık gibi yerlerde arama yapabilirler.

b) Arama sırasında mahalli zabıta âmir veya memurunun ayrıca huzuru şarttır. Arama sırasında aranılacak yerin ve malın sahibi veya zilyetleri ve bunlar bulunmazlarsa sırasıyla mümessilleri veya hısımlarından veya kendisiyle sakin olanlardan veyahut komşularından mümeyyiz biri hazır bulundurulur.

c) Köylerde yapılan aramalarda muhtar ile ihtiyar heyetinden biri ve muhtar bulunmadığı zaman ihtiyar heyetinden biri ile komşularından biri ve ihtiyar heyetinden kimse bulunmadığı zaman komşularından iki kişi hazır bulundurulur.

d) Gecikmesinde zarar görülen fevkalade haller müstesna olmak üzere meskenlerde gece arama yapılamaz.

e) Her arama neticesinde kanun hükümlerine muhalif olarak saklanmış veya saklanmak istenilmiş mallar zuhur ederse bu mallar alınarak Hükümetin evvelce tespit etmiş olduğu mahallerde sevk ve teslim edilir. Ve bunlara el konulduğu veya satıldığı hallerde bedelleri emaneten Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası şubelerine ve bulunmayan yerlerde malsandıklarına yatırılır. Bu suretle malları alınan hükmi ve hakiki şahıslar aleyhine Milli Korunma Kanununa tevfikân ayrıca cezai takibat yapılır.

f) Arama neticesinde kanun hükümlerine muhalif olarak saklanmış veya saklanmak istenilmiş mallar zuhur etsin etmesin, hazır bulunanların ayrı ayrı imzalarını ihtiva eden iki nüsha zabıt varakası derhal mahallinde tutulur. Eğer kanun hükümlerine muhalif olarak saklanmış veya saklanmaya teşebbüs edilen mallar zuhur etmişse bunların miktarı ve müfredatı ve o günkü hal ve vasıfları zabıt varakasında ayrı ayrı gösterilir. Arama neticesinde tutulan bu zabıt varakasının bir nüshası derhal mal sahiplerine veya zilyetlerine ve mal zuhur etmemişse aranılan yerin sahibine veya zilyetine verilir.

Madde 66 - (İptal: Anayasa Mahkemesi'nin 02/12/1963 tarihli ve E.: 1963/136, K.: 1963-285 sayılı Kararı ile.)

Madde 67 - (Değişik madde: 14/06/1946 -4945/1 md.)

I -Adalet Bakanlığı lüzum görülen yerlerde, yiyicilikten, rüşvet alıp vermekten, ihtilas ve zimmete para geçirmekten, gerek doğrudan doğruya ve gerek memuriyet vazifesini suiistimal suretiyle kaçakçılıktan ve resmen vuku bulan alım ve satımlara fesat karıştırmaktan ve Devlet Hariciyesine ait gizli evrakı veya şifreleri ifşa veya ifşaya sebebiyet vermekten ve bu cürümlere iştirak etmekten sanık olanlar haklarındaki davalarla 4237 sayılı kanun

hükümlerine giren suçlara ve bu kanunda yazılı suçlar ile bu kanun hükmünce resmi evrak ve vesikalardan sayılan evrak ve vesikalar üzerinde işlenen suçlara, bu kanunun 64'üncü maddesinde yazılı memurların işledikleri suçlara taalluk eden davaları ve bu davaların görüldüğü sırada işlenen yalan yere şahadet suçlarına müteallik davaları görmek üzere Hâkimler Kanununun her sınıf veya derecesindeki yargıçlardan müteşekkil olarak toplu veya tek yargıçlı Milli Korunma Mahkemeleri kurabilir.

II - Adalet Bakanlığı bu mahkemelere, 2'nci sınıfta bulunan ve Yargıtay'a aday gösterilmiş olan yargıçları terfian ve birinci sınıfta bulunan yargıçları naklen tayin edebileceği gibi kadrodaki her dereceden aylıklar karşılık tutulmak suretiyle daha aşağı derecelerdeki yargıçları da tayin edebilir. Bu mahkemenin lağvı halinde Yargıtay'a aday yargıçlardan bu mahkemelere terfian tayin olunanlardan açıkta kalanlar müktesep hakları mahfuz kalmak şartıyla ve kendi muvafakatleriyle 4'üncü derecedeki bir yargıçlığa da tayin olunabilirler.

III - Bu mahkemelerde görev alan yargıçların, savcılarının ve katiplerinin aylıkları bu kanunun 43'üncü maddesindeki sermayeden ödenir ve bu görevlerin devamı süresince de kendilerine yine bu sermayeden aylıklarından gayri Adalet Bakanlığınca tensip ve Başbakanca tasvip olunacak aylık maktu tazminat verilebilir.

IV - Bu mahkemelerin ilgası halinde 2556 sayılı Hâkimler Kanununun 79 ve 80'inci maddeleri gereğince ilgililere verilecek aylıklar bu kanunun 43'üncü maddesindeki sermayeden ödenir.

V - Adalet Bakanlığı bu mahkemelerin kaza mıntıkalarını, bu mahkemelerin kurulmadığı yerlerde bu kanuna göre vazifeli mahkemeyi tayin eder. Bu kanun hükmüne giren bütün suçların davasını bir mahkemede rüyet ettirebilir.

VI - Adalet Bakanlığı Milli Korunma mahkemelerinden ve bu mahkemelerin kurulmadığı yerlerde bu işlere bakmak üzere yetkili kılınan mahkemelerden verilen hükümleri tetkik etmek üzere bu maddenin 2'nci bendinde yazılı yargıçlardan Yargıtay'da özel bir daire teşkiline ve bu daireye lüzumu kadar raportör tayinine de yetkilidir. Bunların aylıkları 43'üncü maddedeki sermayeden ödenir. 4'üncü bent hükmü bunlar hakkında da uygulanır.

Madde 68 - (Değişik madde: 14/06/1946 -4945/1 md.)

I - Bu kanuna göre kurulan veya bu kanunu tatbik ile vazifelendirilen mahkemeler Meşhut Suçların Muhakeme Usulü hakkındaki Kanunun usul hükümlerini tatbik ederler. Şu kadar ki savcının, Meşhut Suçların Muhakeme Usulü Kanununun 6'ncı maddesi uyarınca verdiği tutma kararı,

sözü geçen kanunda yazılı muayyen mehiller içinde dava açılmadığı takdirde kendiliğinden hükümsüz kalır. Sanığın tutulmasına devam mecburiyeti bulunduğu hallerde genel hükümlere göre işlem yapılır.

II - Bu kanunla tekerrürden dolayı özel surette ceza tayin edilmiş olan hallerde tekerrür tabirinden maksat, hüküm katileştikten sonra aynı suçun tekrar işlenmesidir.

III - Bu kanunda yazılı suçlara teşebbüs halinde hilafına sarahat olmadığı takdirde genel hükümler uygulanır.

IV - Aynı cürüm kastı altında işlenmiş olan, muayyen bir cins malın müteaddit şahıslara fazla fiyatla satılması veya aynı gayrimenkulün müteaddit defalar kanunen muayyen miktardan fazlaya kiraya verilmesi gibi haller bir suç sayılır ve bu hallerde Türk Ceza Kanununun 80'inci maddesi hükmü uygulanır.

V - Bu kanuna göre toplu olarak kurulan Milli Korunma Mahkemelerince hükmolunan on beş güne kadar hapis ve 500 liraya kadar adli para cezalarına taalluk eden hükümler kati olup temyiz edilemez.

ALTINCI FASIL: MÜTEFERRİK HÜKÜMLER

Madde 69 - (Değişik madde: 06/06/1956 -6731/1 md.)

I - Bu kanun hükümleri dairesinde ittihaz edilecek karar ve muameleler hakkında kaza mercilerinden tehiri icra ve tedbiri ihtiyati kararları verilemez.

II - Bu kanunun tatbikatına müteallik olarak kullanılan fatura ve her türlü evrak veya Hükümetçe istihlaki tahdit olunan maddelere müteallik karne veya vesikalar, resmi evrak ve vesikalardan madudolup bunlar üzerinde işlenecek sahtekârlık cürümleri hakkında Türk Ceza Kanununun resmi evrak üzerinde işlenen sahtekarlık cürümlerine müteallik hükümleri tatbik olunur.

III - Bu kanunda yazılı suçlarla irtikap, rüşvet alıp vermek, ihtilas, zimmete para geçirmek, gerek doğrudan doğruya ve gerekse memuriyet vazifesini suiistimal suretiyle kaçakçılık, resmen vuku bulan alım ve satımlara fesat karıştırmak, Devlet hariciyesine ait gizli evrakı veya şifreleri ifşa veya ifşaya sebebiyet vermek suçlarıyla 4237 sayılı kanunda yazılı suçları salahiyyətli merciler tarafından haber alınmadan evvel müsbıt delilleriyle birlikte bu mercilere haber veren veya bu suçları fiilen meydana çıkaran kimselere aşağıda yazılı esaslar dairesinde ikramiye verilir.

Muhbire ikramiye verilebilmek için ihbarın, suç delillerinin elde edilmesine imkân verecek surette ve vaktinde yapılmış olması şarttır. Verilecek ikramiye, ihbarın mevzuuna dahil suçlardan dolayı hükmedilen para cezasıyla müsadere olunan malların satış kıymetinin % 25'ini tecavüz edemez. İkramiye para cezasının tahsilinden ve müsadere olunan malların satışından sonra verilir.

Suçun meydana çıkarılmasında büyük gayretleri sebkettiği tahkikatla sabit olan memurlar da yukarıdaki fıkrada yazılı ikramiyeden istifade ettirilir.

İhbarın mahiyeti hakkında suç teşkil etmedikçe muhbirin hüviyeti rızası olmadıkça açıklanmaz.

Muhbire ve memurlara verilecek ikramiyenin nispeti mahkemece re'sen takdir ve hükmolunur.

İkramiyeden istifade etmek yahut kendilerine veya başkalarına haksız sair menfaatler temin eylemek kastıyla suçsuz olduklarını bildikleri kimse hakkında suç tasni ve ihbar edenler veya bu maksatlarla şantaj yapanlar hakkında kanunen muayyen cezalar üç misli olarak hükmolunur ve bu kabil suçların muhakemeleri de 67'nci maddeye göre kurulan veya salahiyetli kılınan mahkemelerde görülür.

Madde 70 - Askerlik ve Milli Müdafaa mükellefiyeti kanunlarının, bu kanunun (41)'inci maddesinde yazılı muafiyet müstesna olmak üzere diğer hükümleri mahfuzdur.

Madde 71 - Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 72 - Bu kanun hükümlerini tatbika İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

EK MADDELER

Ek Madde 1 - (Ek madde: 30/01/1942 - 4180/2 md.; Mülga madde: 03/08/1944 - 4648/2 md.)

Ek Madde 2 - (Ek madde: 30/01/1942 - 4180/2 md.; Mülga madde: 03/08/1944 - 4648/2 md.)

Ek Madde 3 - (Ek madde: 30/01/1942 - 4180/2 md.; Mülga madde: 03/08/1944 - 4648/2 md.)

Ek Madde 4 - (Ek madde: 30/01/1942 - 4180/2 md.; Mülga madde: 03/08/1944 - 4648/2 md.)

Ek Madde 5 - (Ek madde: 30/01/1942 - 4180/2 md.; Mülga madde: 03/08/1944 - 4648/2 md.)

Ek Madde 6 - (Ek madde: 30/01/1942 - 4180/2 md.; Mülga madde: 03/08/1944 - 4648/2 md.)

Ek Madde 7 - (Ek madde: 30/01/1942 - 4180/2 md.; Mülga madde: 03/08/1944 - 4648/2 md.)

Ek Madde 8 - (Ek madde: 30/01/1942 - 4180/2 md.; Mülga madde: 03/08/1944 - 4648/2 md.)

Ek Madde 9 - (Ek madde: 30/01/1942 - 4180/2 md.; Mülga madde: 03/08/1944 - 4648/2 md.)

EKLER

Ek Madde 10 -3780 sayılı Milli Korunma Kanununun 3954 sayılı kanunla değiştirilen 16'ncı maddesinin 2'nci fıkrası hükümleri krom arama ruhsatnamesini haiz olanlara da uygulanır.

GEÇİCİ MADDELER

Geçici Madde 1 - (Ek madde: 06/06/1956 6731/1 md.)

Durumları 31'inci maddenin 8'inci bendine uymıyan hakiki ve hükmi şahıslar bu kanunun neşri tarihinden itibaren altı ay içinde bu mecburiyeti yerine getirmekle mükelleftirler.

Geçici Madde 2 - (Ek madde: 06/06/1956 6731/1 md.)

31'inci maddenin X'uncu bendinin ikinci fıkrasında yazılı malların ticaretiyle iştigal edenler kanunun neşri tarihinden itibaren üç ay içinde vaziyetlerini bu hükme intibak ettirmeye mecburdurlar.

EK 2: VARLIK VERGİSİ KANUNU

Varlık Vergisi Hakkında Kanun

Kanun No: 4305

Kabul Tarihi: 11.11.1942

Resmi Gazete: 12.11.1942-5255

1. Verginin Mevzuu

BİRİNCİ MADDE - Servet ve kazanç sahipleri-
nin servetleri ve fevkalade kazançları üzerinden
alınmak ve bir defaya mahsus olmak üzere (var-
lık vergisi) adiyle bir mükellefiyet tesis edilmiştir.

İKİNCİ MADDE - Varlık Vergisi aşağıda yazılı
zümrelere dahil olan hakiki ve hükmi şahıslardan
alınır:

A) 2395 ve 2728 sayılı kanunlarla ek ve tadille-
ri mucibince mükellef bulunanlar;

B) Büyük çiftçiler (Büyük çiftçiden maksat, işi-
nin idaresine ve vüsatine halel getirmeksizin bu
mükellefiyeti ifa edebilecekleri bu kanunda yazılı
komisyonlarca tespit edilenlerdir);

C) Uhdelerinde bulunan binaların ve hisseli ise
hissedarlarının hisselerine düşen bir yıllık gayri
safi iradı yekunu 2.500 liradan ve arsalarının ver-
gide mukayyet kıymetleri 5.000 liradan yukarı bu-
lunan ve bu miktarların tenzilinden sonra müte-
baki irat ve kıymetlerle bu vergiyi verebileceği
komisyonlarca kararlaştırılanlar;

D) 1939 senesinden beri 2395 veya 2728 sayılı kanunlar mucibince vergiye tabi bir iş ve teşebbüsle uğraştığı halde bu kanunun neşri tarihinde işini terk, devir veya tasfiye etmiş bulunanlar;

E) Meslekleri tacir, komisyoncu, tellal veya simsar olmadığı halde 1939 senesinden beri velev bir defaya mahsus olsa bile ticari muamelelere tavassut ederek komisyon veyahut tavassut mukabili olarak her ne nam ile olursa olsun para veya ayniyat almış olanlar.

ÜÇÜNCÜ MADDE - İkinci maddede yazılı mükellefiyet zümrelerinden iki veya daha ziyadesine dahil olanlar bu zümrelerin her birinde ayrı ayrı mükellef tutulurlar.

Umumi, mülhak ve hususi bütçelerle belediye bütçelerinden ve 3659 numaralı kanuna tabi müesseselerden tahsisat, maaş ve ücret alanlarla kadroya müsteniden yevmiye ile istihdam edilenler yalnız bu maaş, tahsisat, ücret ve yevmiyelerinden dolayı ikinci maddenin A fıkrasındaki mükellefiyete tabi değildirler.

DÖRDÜNCÜ MADDE - 1837 sayılı Bina vergisi kanununun 3'ncü ve 1833 sayılı Arazi vergisi kanununun 2'nci maddesinde sayılı bina ve arsa sahipleri, ikinci maddenin (C) fıkrasında yazılı mükellefiyetten muaf tutulur.

BEŞİNCİ MADDE - Vergi, hakiki ve hükmi şahıslar namlarına tarholunur ve eshamlı ve eshamsız şirketlerde hisseye bakılmaksızın şirketlerin menkul ve gayrimenkul varlığının tamamı üzerinden alınır.

2. Verginin Miktarı

ALTINCI MADDE - Yedinci maddede yazılı komisyonlar, ikinci maddede yazılı mükelleflerin mükellefiyet derecelerini her mükellef namına 1941 yılında ve ticaretini terk, devir veya tasfiye etmiş olanlar için terk, devir veya tasfiyeye takaddüm eden son yılda tarhedilmiş veya tahakkuk ettirilmiş vergi miktarlarını; çiftçilerde mükellefin ziraai vaziyetini ve gayrimenkul sahiplerinin de irat ve vergi kıymeti miktarlarını gözden geçirmekle beraber bunlarla mukayyet olmaksızın edinecekleri kanaate göre takdir ve tespit ederler. Ancak 2395 sayılı kanunun 11'nci maddesi hükmü dairesinde kazanç beyannamelerine bilanço raptetmek mecburiyetinde bulunan anonim, komandit, limitet ve sermayesi üzerinden kazanç dağıtan kooperatif şirketlerin vergileri, 1941 takvim yılına veya ticari yılına ve ticarethanelerini terk, devir ve tasfiye etmiş olanlar da terk, devir ve tasfiyeye takaddüm eden son seneye ait safi kazancının yüzde ellisinden aşağı ve anonim şirketlerde yüzde yetmişinden yukarı olamaz.

İkinci maddenin (B fıkrasında yazılı çiftçilerin mükellefiyetleri de varlıklarının yüzde beşini geçemez.

3. Verginin Tarhı

YEDİNCİ MADDE - İkinci maddede yazılı ser-
vet ve kazanç sahiplerinin mükellefiyet derecele-
rini tespit etmek üzere her vilayet ve kaza merke-
zinde mahallin en büyük mülkiye memurunun re-
isliği altında en büyük mal memurundan ve tica-
ret odalarıyla belediyelerce kendi azaları arasın-
dan seçilecek ikişer azadan müteşekkil bir ve ica-
bına göre müteaddit komisyon kurulur. Ticaret
odası bulunmayan yerlerde; bu odanın seçeceği
azalar yerine belediyece, hariçten ticaret ve zira-
attan anlayanlar arasından iki aza seçilir.

En büyük mülkiye ve maliye memurları bu ko-
misyonlarda bizzat bulunmakla mükelleftirler. An-
cak birden fazla komisyon kurulan yerlerde ten-
sip edecekleri memurları tevkil edebilirler ve ken-
dilerinde icabına göre istedikleri komisyonlarda
bulunabilirler.

Komisyonların büyük çiftçileri tespit için varaca-
ğı toplantılarda ticaret odası yerine ziraat odaların-
ca kendi azaları arasından ve bulunmayan yerlerde
belediyelerce hariçten ve ziraattan anlayanlar ara-
sından seçilecek iki aza komisyona, iştirak eder.

Komisyon kararları ekseriyetle verilir, reylerde müsavat halinde reisin bulunduğu taraf tercih edilir.

SEKİZİNCİ MADDE -Komisyonlar, şirketlerin mükellefiyetlerini tespit ettikleri sırada şeriklerini de servetleri derecesini ve fevkalade kazançlarını, araştırarak bunların da mükellefiyetlerini takdir ederler.

DOKUZUNCU MADDE - Komisyonlar, muhtelif zümrelerin mükellefiyet derecelerini tespit için on beş gün içinde intaç ile mükelleftirler. Bu müddet zarfında işini bitiremeyen komisyonların memur olmayan azası değiştirilerek yerlerine son mebus intihabında müntahibisani olanlar arasından belediye reislerince seçilecek dörder zat alınmak suretiyle komisyonların azası tamamlanır.

ONUNCU MADDE -Mükelleflerin tespiti sırasında komisyonlarca unutulmuş olanların isimleri komisyonların dağılmasından itibaren en geç iki ay içinde varidat dairelerince tespit olunarak 7'nci madde hükmü dairesinde yeniden teşkil edilecek komisyonlara bildirilir. Komisyonlar azami, on beş gün içinde bu mükelleflerin vergi miktarlarını kararlaştırmağa mecburdurlar.

4. Verginin Tebliğ ve Tahsili

ON BİRİNCİ MADDE - Komisyon kararları, şehir ve kasabalarda varidat dairelerinin kapılarına ve köylerde münasip mahallere, listeler yapıştırılmak suretiyle ilan ve tebliğ olunur.. Listelerin asıldığı, gündelik gazete çıkan yerlerde gazetelerle ve gündelik gazete çıkmayan mahallerde belediye tellalları marifetiyle halka ayrıca haber verilir.

Komisyon kararları nihai ve katı mahiyette olup bunlara karşı idari ve adli kaza mercilerinde dava açılmaz. Ancak bir mükellef namına aynı mükellefiyet mevzuundan dolayı mükerrer vergi tarh edilmiş olduğu takdirde bunlardan en yüksek olanı ipka edilerek diğerleri tarhiyatı yapan komisyonların vazife gördüğü mahallerin en büyük malmemuru tarafından mükelleflerin müracaatı üzerine silinir.

ON İKİNCİ MADDE -Mükellefler vergilerini, talik tarihinden itibaren on beş gün içinde malsandığına yatırmağa mecburdurlar.

On beş günlük müddetin geçmesini beklemeden mahallin büyük malmemuru, lüzum gördüğü mükelleflerin menkul ve gayrimenkul mallarıyla alacak, hak ve menfaatlerinin ihtiyaten haczine karar verebilir.

On beş günlük müddet içinde yatırılmayan vergilerin, Tahsili emval kanununa tevfikan tahsiline

te vessü edilmekle beraber vergi miktarına müddetin dolmasından itibaren birinci hafta için yüzde bir ve ikinci hafta için yüzde iki zammolunur.

Talik tarihinden itibaren bir ay zarfında borçlarını ödemeyen mükellefler borçlarını tamamen ödeyinceye kadar memleketin herhangi bir yerinde bedeni kabiliyetlerine göre askeri mahiyeti haiz olmayan umumi hizmetlerde veya belediye hizmetlerinde çalıştırılırlar. Ancak üçüncü maddenin son fıkrasında yazılı olanlardan ikinci maddedeki mükellefiyete tabi bulunanlarla kadınların ve elli beş yaşını mütecaviz erkeklerin borçları hakkında Tahsili emval kanunu tatbik edilmekle beraber bunlar çalışma mükellefiyetine tabi tutulmayabilirler. Bu fıkra hükmüne göre çalıştırılanlara verilecek ücretin yarısı borçlarına mahsup olunur.

Çalışma mecburiyetinin tatbik tarzı Hükümetçe hazırlanacak bir talimatname ile tayin olunur.

Birinci fıkrada yazılı on beş günlük müddet içinde vergilerini vermeyen mükellefler, aynı müddet zarfında vergileri miktarınca Hazine bono ve tahvilatı veya banka teminat mektubu tevdi ettikleri takdirde bu mükellefler hakkında Tahsili emval kanununun ve çalışma mecburiyetinin tatbiki bir ay müddetle geri bırakılabilir.

ON ÜÇÜNCÜ MADDE - Kolektif ve komandit şirketlere ait vergilerin icabı halinde ortakların ve

komanditlerin şahsi mallarından istifası hususunda da Tahsili emval kanunu hükümleri tatbik olunmakla beraber ortak ve komanditler çalışma mecburiyetine de tabi tutulabilirler ve on ikinci maddenin ikinci fıkrası hükmü bunlar hakkında da tatbik olunur.

Bu madde ile on ikinci maddede yazılı karar ve muameleler kati olup bunlara karşı idari ve adli kaza mercilerinde dava açılmaz.

ON DÖRDÜNCÜ MADDE - Varlık Vergisiyle mükellef tutulanların ikametgahlarında, gerek kendilerine ve gerek karı veya kocalarına veya kendileriyle birlikte oturan usul ve fûruu ile kardeşlerine ait dükkân, mağaza, depo, ambar, fabrika ve imalathanelerde veya bunlara benzer yerlerde bulunan bütün menkul mallarla tapuda veya vergide bunlardan herhangi biri namına kayıtlı olan gayrimenkul mallar bu kanun mucibince alınacak vergi ve zamların kanuni teminatı hükmünde olup bu malların satılmasında da Tahsili emval kanunu hükümleri tatbik olunur. Verginin teminatını teşkil eden bu mallardan mükellefin kendisine veya karı ve kocasına ait olanlar hariç olmak üzere diğer mallar üzerine komisyonlarca verginin takdir ve tespiti tarihinden itibaren bir sene zarfında ayrıca haciz konmadığı takdirde bu mallar üzerindeki teminat hükmü sona erer.

Mükelleflerin zilyetliği altında veya yukarıda yazılı mahallerde bulunan menkul mallara müteallik satış, temlik ve rehin iddiaları muteber sayılmaz ve bu nevi mallar hakkında dermeyan olunacak istihkak iddiaları dinlenemez.

Bu kanunun neşrinden mukaddem başlamış olan ve bir ilama veya bu hüküm ve kuvvette noterlikçe tanzim edilmiş mukaddem tarihli resmi bir senede müstenit olmayarak yapılmış bulunan takip neticesinde icra dairelerince konulmuş olan ihtiyati ve icrai hacizler bu teminat hükmüne hâlel vermez. Bu hacizler ancak vergi alacağının tahsilinden sonra bir bakiye kaldığı takdirde bu kısım hakkında infaz olunur.

Gayrimenkullerin satışında bunların varlık vergisi mükellefiyeti ile ilişkisi olmadığı alakalı varidat dairesince tasdik edilmedikçe tapu daireleri tescil yapamaz. Yapılan tesciller hükümsüz sayılır.

6. Müruruzaman

ON BEŞİNCİ MADDE - 9 ve 10'uncu maddelerde yazılı müddet ve şartlar içinde tarh edilmeyen vergiler, bu müddetler geçtikten sonra yeniden tarh ve tahsil edilemez.

Bu kanun mucibince tahakkuk ettirilmiş olan vergiler 1943 mali yılından itibaren beş yıl sonra tahsil olunamaz. Verginin tahsili için yapılacak her nevi takip muameleleri, müruruzamanı keser.

7. Mer'iyet Maddeleri

ON ALTINCI MADDE - Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

ON YEDİNCİ MADDE - Bu kanunun hükümlerini yürütmeğe İcra Vekilleri Heyeti memurdur.
11 teşrinisani 1942

VARLIK VERGİSİ KANUNUNA EK KANUN

Kanun No: 4501

Kabul Tarihi: 17.9.1943

Resmi Gazete: 21.9.1943 - 5513

BİRİNCİ MADDE - 11.XI.1942 tarih ve 4305 sayılı kanunun ikinci maddesinde yazılı mükelleflerden; vergilerini ödemeyecekleri tahakkuk eden hizmet erbabıyla gündelik gayri safi kazançları üzerinden kazanç vergisine tabi mükelleflerin tahsil edilmemiş bulunan borçlarını terkine Maliye vekili selahiyetlidir.

İKİNCİ MADDE -Bu kanun neşri tarihinden mer'idir.

ÜÇÜNCÜ MADDE -Bu kanunun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

EK 3: TOPRAK MAHSULLERİ VERGİSİ

T.C.

MALİYE VEKALETİ

Vasıtasız Vergiler U. Müdürlüğü

4553 Numaralı

Yeni Toprak Mahsulleri Vergisi Kanun ve Talimatnamesi

Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu

Kanun No: 4553

Kabul tarihi: 26.4.1944

Neşri tarihi: 28.4.1944

BİRİNCİ FASIL: VERGİNİN MEVZUU VE İSTİSNALARI

Madde 1 -Türkiye'de yetiştirilen ve bağlı (1) numaralı cetvelde yazılı bulunan toprak mahsulleri ile ipek kozası bu kanunda yazılı esaslara göre Toprak Mahsulleri Vergisine tabidir.

Madde 2 -Aşağıda yazılı mahsuller bu vergiden müstesnadır:

A) Şehir ve kasabalarla köylerde bulunan ve bina vergisi tatbikatında bina mütemmimatmından sayılan avlu ve bahçelerde yetiştirilen mahsuller;

B) Zati ihtiyaçlar için yetiştirilen bağ ve bahçe mahsulleri;

C) Umumi, mülhak, hususi btlerle idare edilen teşekkül ve müesseselerle belediyelere ait olup; ziraatin ıslahı ve gelişmesi için kurulan tohum istasyonlarında, numune fidanlıklarında, numune ve deneme tarlalarında, numune ve üretme çiftliklerinde, haralarda ve kombina işletmelerinde yetiştirilen mahsuller;

D) Umumi menfaatlere hadim cemiyetlerin, okulların ve hastanelerin münhasıran kendi ihtiyaçları için sarf edilmek üzere yetiştirdikleri mahsuller;

E) İş esası üzerine kurulmuş olan ceza ve ıslah evlerinde mahkmların yetiştirdikleri mahsuller.

İKİNCİ FASIL: MÜKELLEF VE TEKLİF YERİ

Madde 3 -Toprak Mahsulleri Vergisi, vergiye tabi mahsullerin idrak zamanındaki sahibinden alınır.

Bu kanunun tatbikatında, arazinin ve ipek kozasının zilyedi mahsulün sahibi sayılır.

İştiraklı icar veya işletmelerde, malsahibi ile kiracı veya ortak mahsulden aldıkları hisseler nisbetinde vergi ile mükelleftirler. Vergi, işletmeyi idare edenden almır. şu kadar ki bu mükelleflerden her biri, verginin ödenmesinden müteselsilen mesuldür.

Madde 4 - Toprak Mahsulleri Vergisi, mahsulün elde edildiği kaza varidat dairesince tarholunur.

ÜÇÜNCÜ FASIL: MATRAHIN TAYİNİ VE VERGİNİN TARHI

Madde 5 - Verginin matrahı aşağıdaki maddelere göre tâyin olunan mahsul miktarı veya kıymetidir.

Madde 6 - Mükellefler veya namlarına hareket edenler, şehir ve kasabalarda belediyeler, köylerde muhtar ve ihtiyar meclisleri nezdinde açılmış olan beyan cetvellerine:

- A) Ekim yerlerinin ve bahçelerinin mevki, vasıf ve mesahalarını;
- B) Ektikleri tohum miktarını ve nevilerini;
- C) Kullandıkları ziraat vasıtalarını;
- D) Bahçe ve zeytinliklerdeki ağaç sayısını;
- E) Böcekhanelerin yerini ve açtıkları tohum kutusu adedini;

Kaydettirmek suretiyle beyanda bulunmağa ve beyanlarını imzalamaga veya işaretleriyle tevsika mecburdurlar. Belediyeler ile muhtar ve ihtiyar meclisleri bu beyanların doğruluğunu araştırmak ve eksik veya yanlış bildirilen malûmatı cetvellerde

göstermekle mükelleftirler. Mesahası yapılmamış veya mesahası sahibi tarafından bilinmiyen yerlerde mesaha tahmini ve sayılması müşkül olan yerlerde ağaç miktarı, takribi olarak beyan edilebilir.

Madde 7 - Beyan cetvellerinin bir sureti, kayıtlar kapandıktan sonra şehir, kasaba ve köylerin münasip bir yerine asılarak bir hafta müddetle ilân olunur. Mükellefler beyanlarda gördükleri eksik ve yanlışları bu müddet zarfında şehir ve kasabalarda belediyelere, köylerde muhtar ve ihtiyar meclislerine bildirebilirler. Bu merciler tarafından yapılan tahkikat neticesinde icap ettiği takdirde cetvelde değişiklik yapılır.

Madde 8 - Altıncı maddede gösterilen beyan cetvellerine kayıt zamanları, istihsal mıntakalarına ve mahsul nevilerine göre, Maliye Vekâletince tâyin olunur.

Madde 9 - Şehir ve kasabalarda belediyeler, köylerde muhtar ve ihtiyar meclisleri beyan cetvellerinin bir suretini alıkoyarak asimi resmî mühür ve imzalarıyla tasdik ve 7'nci maddede yazılı ilan müddetini takip eden hafta içinde bağlı oldukları varidat dairesine makbuz mukabilinde teslim ederler.

Beyan cetvellerinde kayıtlı malûmat, Maliye Vekâletince tespit edilecek şekilde tahminin yapılmasından evvel kontrol edilebilir.

Madde 10 - Vergiye tabi mahsullerin miktarı (ipek kozası hariç) her şehir, kasaba ve köy veya çiftlik bir birlik addolunarak her birlik için aşağıdaki maddelerde yazılı hükümler dairesinde ayrı ayrı tahmin olunur. Şehir ve kasabalarda mahalle veya bölge itibariyle müteaddit birlikler kurmağa mahallin en büyük mülkiye memuru salahiyetlidir.

Bu kanunda çiftlik tâbiri ile, şehir, kasaba ve köy dışında müstakil binaları ve tesisatı bulunan ve ötedenberi kendilerine mahsus adlarla anılan işletmeler kastolunmuştur.

İpek kozasının miktarı her mükellefe ait beyanın 9'uncu maddenin son fıkrası mucibince kontrol edilmesi suretiyle tespit olunur. Şu kadar ki, bu vergiyi lüzum görülen yerlerde mahnaklarda almaya maliye vekili mezundur.

Madde 11 - Bu kanunun tatbikinde:

A) Şehir, kasaba ve mahalle birlikleri için birliğe dahil mükellefler arasından belediye encümeninin seçeceği bir zat;

B) Köylerde muhtar veya ihtiyar meclisi azasının aralarından seçecekleri bir zat;

C) Çiftliklerde çiftliği fiilen işleten veya çiftlik sahiplerinin adamlarından biri;

Birliklerin mümessilliği vazifesini ifa ederler.

Meşru mazeret sebebiyle mümessilin bulunamaması halinde yerine geçmek üzere ayrı; şekilde bir yedek mümessil seçilir.

Madde 12 - Her vilâyet ve kaza merkezinde bir tahmin komisyonu bulunur.

Tahmin komisyonu vilâyet merkezinde valinin veya tensip edeceği bir zatın, kazada kaymakamın reisliği altında aşağıda yazılı kimselerden teşekkül eder:

- 1- Mahallin en büyük malmemuru;
- 2- Ziraat müdürü veya memuru, yoksa ziraat muallimi, o da yoksa çiftçi mallarını koruma meclisince kendi âzası arasından seçilecek bir zat;
- 3- Memurlar arasından en büyük mülkiye âmiri tarafından seçilecek bir zat;
- 4- Vilâyet umumi meclisi daimi encümenince vilâyet umumi meclisi âzasından seçilecek bir zat;
- 5- Belediye encümenince belediye azaları arasından seçilecek bir zat;
- 6-Ziraat odası, ziraat odası bulunmayan yerlerde ticaret odası, o da yoksa belediye encümenince ziraat erbabı arasından seçilecek iki zat.

4'üncü ve 5'inci bendlerde yazılı azalar tercihan ziraat erbabı arasından seçilir.

Madde 13 - Tahmin komisyonlarının vazifeleri şunlardır:

- A) Mahsulün nev'i itibariyle mükellefiyetin miktarını tespit etmek;
- B) Vukuf heyetlerini teşkil ve vazifeye sevk etmek;
- C) Hakem heyetlerinin vazife göreceği mntakaları tâyin etmek;
- D) 21 ve 22'nci maddelerde yazılı itirazları tetkik ederek karara bağlamak.

Madde 14 - Tahmin komisyonları mahsul beyannamelerinin verileceği tarihleri tespit ve birlikleri mahsul beyanına davet eder.

Bu tarihler mahsulün nev'i itibariyle verimini isabetle tahmine imkân hasıl olacak zamana göre tâyin olunur.

Madde 15 - Mahsul beyannameleri:

- A) Şehir ve kasabalarda belediye reisi veya tevkil edeceği zat ve belediye encümenince belediye meclisi azaları arasından seçilecek üç zat ile birlik mümessili (ziraat erbabı tercih olunur);
- B) Köylerde muhtar ve ihtiyar meclisi;
- C) Çiftliklerde birliğin mümessili; tarafından hazırlanır.

Beyannamelere her mükellefin ekle edeceği miktar dercolumarak yekûn itibariyle birliğin mahsul miktarı tespit olunur.

Mükelleflerden her biri beyannamenin kendisine ait kısmının hizasına imza veya, işaretini koyar ve varsa itirazını kaydeder.

Mahsul beyannameleri birlik mümessilleri tarafından tahmin komisyonuna makbuz mukabilinde tevdi olunur.

Madde 16 - Her kazada üçer kişiden mürekkep lüzumu kadar vukuf heyeti kurulur. Vukuf heyetinin azalan biri memur ikisi ziraat erbabından olarak tahmin komisyonunun teklifi üzerine mahallin en büyük mülkiye âmiri tarafından tâyin olunur. Ziraat erbabının iş sahibi ve umumun güvenini kazanmış olanlar arasından seçilmesi şarttır.

Vukuf heyetlerine seçilenler vazife görürken doğruluktan ayrılmayacaklarına dair tahmin komisyonu huzurunda aşağıdaki şekilde yemin ederler:

"Bana verilen bu vazifeyi görürken doğruluktan ayrılmayacağıma, hatıra ve gönüle bakmayacağıma, devletin ve vatandaşın hakkını bir tutarak koruyacağıma Allahım, namusum ve vicdanım üzerine yemin ediyorum."

Madde 17 - Vukuf heyetleri 14'üncü maddede yazılı zamanlarda tahmin komisyonunca kendile-

rine tertip edilen birliklere gidip istihsal yerlerini dolaşarak her birliğin fiilen elde edebileceği mahsullerin miktarını tahmin ederler.

Tahmin esnasında istihsal yerlerinin mevki, vasıf ve mesahaları ve verim kabiliyetleri gözönünde bulundurulur.

Vukuf heyetleri mahsul miktarı hakkında yaptıkları tahminlerin neticelerini birer mucip sebep-
li raporla tahmin komisyonuna bildirmeğe mecburdurlar.

Madde 18 - Tahmin komisyonları tarafından mahsulün tahmin ve mükellefiyetin tespitinde:

A) 6'ncı madde mucibince mükellefler tarafından yapılan beyanlar;

B) İstihsal yerleri ve mahsul vaziyeti hakkında mahallerinde Maliyece yaptırılmış olan tetkik ve kontroller;

C) 15'nci madde mucibince verilen mahsul beyannameleri;

D) Vukuf heyetlerince yapılan tahminlere ait raporlar ve mahsulün hakiki miktarını tespite yaran diğer karineler; nazara alınır.

Tahmin komisyonu lüzumu halinde 22'nci maddeye tevfikan yeni bir tetkikin yapılmasına karar verebilir.

Madde 19 -Her birliğe ait mahsulün tahmini ve mükellefiyetin tespiti sırasında o birliğin mümessili tahmin komisyonunda hazır bulundurulur.

Birlik mümessilleri kendilerine yapılan yazılı tebliğe rağmen komisyonun davetine vaktinde icabet etmedikleri takdirde mahsulün tahmini ve mükellefiyetin tespiti bunların gıyabında yapılır.

Tahmin komisyonunun kararları en büyük malmemuruna ve birlik mümessiline yazı ile tebliğ olunur.

Madde 20 - Müstahsillerin imza veya işaretlerini itirazsız olarak ihtiva eden cetvele müsteniden birliğin verdiği mahsul beyannamesinde gösterilen miktar, tahmin komisyonlarınca olduğu gibi kabul edildiği ve malmemuru tarafından da itirazda bulunulmamış olduğu takdirde birliğe dâhil müstahsillerin mükellefiyetleri katîleşmiş olur.

Madde 21 - Tahmin komisyonlarınca yapılan tetkik neticesinde tespit edilen mükellefiyet miktarı birlik tarafından verilen mahsul beyannamesinden fazla olduğu takdirde birlik mümessili mensup olduğu birliğin müstahsillerine köylerde ihtiyar meclisi, şehir ve kasabalarda 15'inci maddede yazılı heyet huzurunda bu fazlalığı bildirir ve münasip vasıtalarla ilân eder. Müstahsiller komisyonca tespit edilen miktarı, uygun görürlerse imza ve işaretleriyle tasdik edecekleri cetvel beş

gün içinde mümessiller tarafından komisyona gönderilir. Bu suretle komisyonun tespit ettiği mükellefiyet katîleşir.

Yukardaki fıkrada yazılı müddet içinde muvafakati mutazammın bir cetvel gönderilmez veya komisyona birlik veya mükellef müstahsil tarafından itirazda bulunulmazsa komisyonca ittihaz edilen karar katîleşir.

Madde 22 - Tahmin komisyonlarınca tespit edilen mükellefiyet miktarına karşı kararın tebliğinden itibaren beş gün zarfında:

- A) Mahallin en büyük malmemuru;
- B) Birlik namına mümessiller;

Tahmin komisyonu nezdinde itiraz edebilirler.

Gerek bu iki halde ve gerekse 15'inci madde mucibince mahsul beyanına ait cetvelin tanzimi sırasında veya 21'inci madde hükümleri dâhilinde müstahsiller tarafından vaki itiraz üzerine tahmin komisyonları karar vermeksizin o birliğe bir hakem heyeti göndermeğe mecburdurlar. Hakem heyeti tetkik mevzuu olan sahaya evvelce gitmemiş olan vukuf heyetlerinden biri olur.

Hakem heyeti tetkikatını, köylerde muhtar ve ihtiyar meclisi, şehir ve kasabalarda 15'inci maddede yazılı heyet huzurunda itiraz edenlerin ve

diğer müstahsillerin de iştirakiyle alenen icra eder.

Bu tahkikat neticesinde müstahsillere ve birliğe ait mükellefiyet miktarını yeniden ve katî olarak karara bağlar.

Şu kadar ki bu suretle tespit edilen miktar evvelce mahsul beyannamesinde yekûn itibariyle gösterilen miktardan aşağı olamaz.

Madde 23 - Şehir ve kasabalarda belediyeler, köylerde muhtar ve ihtiyar meclisleri, çiftliklerde çiftliğin salahi yetli adamları vergiye tâbi mahsullerin yetiştiği yerleri, kontrol ile vazifeli memurlara, tahmin komisyonunun gönderdiği heyetlere göstermeğe ve bunların isteyeceği lüzumlu malûmatı vermeğe mecburdurlar.

Madde 24 - İtirazlar üzerine yapılacak tetkikler ziraat işlerini durdurmaz.

Madde 25 - Bu kanunun hükümleri dairesinde yapılacak tebligatla davet edilen mükellefler veya namalarına hareket edenler mahsul beyannamelerinin veya 21'inci maddede yazılı cetvellerin tanzimi sırasında hazır bulunmadıkları takdirde, bu mükelleflerin elde edecekleri mahsul miktarı şehir ve kasabalarda 15'inci maddede yazılı heyet, köylerde muhtar ve ihtiyar meclisi tarafından giyaplarında tespit edilerek mahsul beyânnamelerine veya 21'inci maddede yazılı cetvellere kaydolunur.

Mücbir sebeplere binaen gelmeyen veya yerine bir kimse gönderemeyenlerin itiraz hakkı m a h f u z d u r .

Madde 26 -Bu fasılda yazılı hükümler afyon, pamuk, pancar, tütün, antepfıstığı, fındık, kuru incir ve kuru üzüm mahsulleriyle verginin mahnaklarda alınması Maliye Vekâletince kararlaştırılan yerlerde ipek kozası hakkında tathik edilmez.

DÖRDÜNCÜ FASIL: VERGİNİN NİSBETİ

Madde 27 - Verginin nisbeti % 10'dur.

BEŞİNCİ FASIL: VERGİNİN TAHSİLİ

Madde 28 - Bağlı (2) numaralı cetvelde yazılı mahsullerin vergisi aynen, diğerlerinin vergisi nakden tahsil olunur.

Madde 29 - Mükellefler aynen ödemeğe mecbur oldukları vergilerini, mahsulün nev'i itibariyle tahmin komisyonlarınca tâyin edilecek tarihlerde teslim yerlerine kendi vasıtalarıyla getirerek teslim etmeğe mecburdurlar. İcabında teslim müddetini uzatmağa Maliye Vekili mezundur.

Madde 30 -Tahmin komisyonları, vergisi aynen alınacak mahsullerin vasıflarını tâyin ve bu mevzuda hasıl olacak ihtilâfları hal ve intaç ederler.

Madde 31 - Aynen alınan vergilerin teslim yerleri her mahalle, köy ve çiftlik için en yakın ve elverişli olmak üzere tespit edilir.

Teslim yeri mahsulün istihsal mahallinden 25 kilometreden fazla mesafede bulunduğu takdirde, fazlası için kilometre başına kiloda üç para; hesabıyla nakliye ücreti verilir. Teslim yerlerinde mükellefe her hangi bir masraf yükletilemez.

Madde 32 - Vergileri nakden alınacak mahsullerin vasatı rayiç fiyatları her sene vilâyet ve kaza merkezlerinde belediye meclisleri tarafından takdir olunur. Belediye meclisinin toplantı halinde bulunmadığı zamanlarda bu fiyatları belediye encümenleri takdir ederler.

Borsada kayıtlı mahsuller için takdir edilecek fiyatlar borsa fiyatlarının % 95'inden aşağı olamaz. Borsa bulunmayan istihsal yerleri için, en yakın mahal borsa fiyatlarının % 95'i esas tutulur ve oraya kadar olan nakliye masrafları mahalli belediyelerce takdir olunarak bunlardan düşülür.

Madde 33 - Varidat daireleri, vergisi nakden alınacak mahsullerin mükellef itibariyle istihsal miktarlarını gösteren cetvellerin kendilerine tevdiinden itibaren bir ay içinde 32'nci madde mucibince takdir edilen rayiç fiyatlar üzerinden mükelleflerin vergilerini hesap ve tekâlif cetvellerini köy ve mahallelerin münasip yerlerine astırmak suretiyle ilân ederler.

Madde 34 - Nakden alınacak vergi mahallî icap-
lara göre Maliye Vekâletince tâyin edilecek tarih-
lerde iki taksitte tahsil olunur.

Madde 35 - Afyon, pamuk, pancar, tütün, an-
tepfıstığı, fındık, kuru incir ve kuru üzüm mahsul-
lerinin vergisi aşağıda yazılı şekillerde tarh ve tah-
sil olunur:

A) Toprak Mahsulleri Ofisi ve Türkiye Şeker
Fabrikaları Türk Anonim Şirketi satın aldıkları af-
yon ve pancar mahsullerine ait vergileri müstah-
sillere ödeme yaptıkları sırada bunların alacakla-
rından kesmek suretiyle tahsil ederler.

B) Tütün mahsulüne ait vergi, tütün satıldıkça
satış bedeli üzerinden hesap edilerek 3437 sayılı
Tütün İnhisarı Kanununun 58'inci maddesinin 2
numaralı bendine tevfikân ve İnhisarlar İdaresinin
alacakları ile birlikte bu idare tarafından tahsil
olunur.

C) Pamuk mahsulünün vergisi çırçır fabrikaları-
na gelen koza ve kütlüler (Çiğitliler) çırçırlandı-
ktan sonra elde edilen pamuktan 27'nci maddede
yazılı nispet dâhilinde aynen alınır.

D) Antepfıstığı, fındık, kuru incir ve kuru üzüm
mahsullerinin vergisi, bu mahsuller memleket dı-
şına çıkarılırken gümrüklerde ihraç olunan miktar
üzerinden tahakkuk ettirilerek ihracatçılardan

nakden ve % 11 olarak alınır. Bu fıkırada ya-zılı vergilerin hesaplanmasında her on beş günde bir ihraç yerinin borsasından, borsa bulunmayan yerlerde en yakın mahal borsasından alınacak vasati fiyatların % 95'i esas tutulur.

"A" ve "B" fıkraları mucibince her ay tevkif ve tahsil olunan vergiler ertesi ayın, 20'nci günü akşamına kadar mal dairelerine yatırılır.

"C" fıkrası mucibince aynen alınan pamukların teslim edileceği yerler Maliye Vekâletince tâyin olunur.

Madde 36 - İpek kozasının vergisi mahnaklarda alındığı hallerde bunun cibayet şekli Maliye Vekâletince tespit olunur.

ALTINCI FASIL: MÜEYYİDELER

Madde 37 - 6'ncı maddede yazılı istihsal yerlerini kasten eksik veya yanlış beyan edenlerin beyan harici kalan istihsal yerlerine isabet eden vergi kısmına % 50 zammolunur.

Madde 38 - Aynen alınan vergilerden zamanında teslim edilmeyenler ile taksit müddetleri içinde ödenmeyen nakdî vergi borçları % 10 zam ile tahsil olunur. Şu kadar ki aynen alınan vergilerde mahsulün müddeti içerisinde teslim yerine getiril-

diği halde teslim alınmadığı tevsik olunursa, bu zam alınmaz.

Verginin aslı ile zamlarının tamamı veya bir kısmı aynen tahsil olunmadığı takdirde ödenmemiş olan kısım belediyelerce tâyin edilecek rayiçler üzerinden bir kat fazlasiyle nakden alınır.

Madde 39 - 35'inci maddenin (A) ve (B) fıkralarında yazılı vergileri tevkif ve tahsil etmeyen veya tahsil ettikleri vergileri vaktinde mal sandığına yatırmıyan müessese ve idarelerden bu vergiler % 10 zam ile tahsil olunur.

Madde 40 - Fabrikalara gelen pamukların vergisini tevkif etmeyen veya tevkif ettikleri vergileri kendilerine yapılacak tebliğ tarihinden itibaren bir hafta zarfında 35'inci maddede yazılı mahallere teslim etmeyen çıırır fabrikalarından bu vergi, belediye encümenlerince takdir olunacak âzami rayiç üzerinden ve bir kat zam ile tahsil olunur.

Tevkif ettikleri vergileri kayıtlarda göstermeyen çıırır fabrikalarından bu vergi, yukarıki hükümler dairesinde nakden ve iki kat fazlasiyle tahsil olunur.

Madde 41 - Vaktinde ödenmeyen vergi borçları hakkında Tahsili Emval Kanunu tatbik olunur. Bir sahada vergiye tabi mahsul bu kanunun 3'üncü maddesine göre hakiki mükellefinin adına yazılmış olsa dahi vergiye karşı teminat hükmündedir.

Madde 42 - İtirazlar ödeme zamanı gelmiş olan vergilerin tahsilini durdurmaz.

İtiraz halinde, aynen ödenmesi lâzımgelen vergiler, itiraz neticesine kadar saklanmak üzere, köylerde ihtiyar meclisine, şehir ve kasabalarda belediyenin tâyin edeceği yediemine tevdi edilebilir.

Madde 43 - 17 ve 20'nci maddelerde yazılı tahminler yapıldıktan sonra mahsul istihsal olununcaya kadar geçen müddet zarfında sel, dolu, kuraklık, samyeli, muzur haşarat, bulaşıcı hastalıklar gibi önlenmesi müstahsilin elinde olmıyan sebepler dolayısıyla, mahsulün en aşağı dörtte bir nispetinde ziyaa uğradığı mükellefin yazılı müracaatı üzerine mahallin en büyük mülkiye amirliğince yapılacak tetkikat ile sabit olduğu takdirde ziyaa uğrayan mahsullere ait vergiler Maliye Vekâletinin müsaadesiyle zarar derecesine göre kısmen, zarar derecesi % 75'ten fazla ise tamamen terkin olunur.

Madde 44 - Mütaakip mahsul yılına kadar tarhedilmıyen vergilerin asıl ve zamları aranmaz.

Katıleştiğı tarihi takip eden malî yıldan itibaren üç sene zarfında tahsil edilmıyen vergilerin asıl ve zamları müruru zamana uğrar.

35'inci maddede yazılı mahsullere ait vergilerin tahakkuk ve tahsil müruru zaman müddeti verginin ödenmesi icap eden tarihi takip eden malî yıldan itibaren üç senedir.

YEDİNCİ FASIL: CEZALAR

Madde 45 - Bu kanunun 6'ncı maddesinde yazılı malûmatı beyan cetvellerine kaydedilmek üzere eksik veya yanlış olarak bildirenlerin beyanlarını, hakikata uygun olmadığını bilerek tasdik eden vazifeliler hakkında üç aydan üç seneye kadar hapis cezası hükmolunur.

Birinci fıkrada yazılı fiil, vazifelilerin şahıslarına ait beyanlara taallûk ettiği takdirde verilecek hapis cezası altı aydan aşağı olamaz.

Madde 46 - Bu kanuna tevfikân teşkil edilen vukuf ve hakem heyetlerinde vazife alanlardan birliklere ve mükelleflere ait mahsul miktarını tahmin ve mükellefiyeti tespit hususlarında garaz veya siyanet gibi hususi maksatlarla vazifelerini su-iistimal edenler hakkında altı aydan üç seneye kadar hapis cezası hükmolunur.

Madde 47 - 45 ve 46'ncı maddelerde yazılı fiilleri işliyenlerden memur olanların vilâyetlerde valiler, kazalarda kaymakamlar tarafından derhal eli işten çektilir. Memur olmayanların da bu kanuna göre aldıkları vazifelere son verilir.

Beyan cetvellerini veya mahsul beyannamelerini tanzim ve teslim etmekte ihmali görülen veya 23'üncü maddede yazılı vazifeleri yapmayan muhtar ve ihtiyar meclisi âzasiyle şehir ve kasabalarda

belediyelerce mahalle işlerine tanzif edilmiş olanların aynı makamlar tarafından eli işten çektilir. Vilâyetlerde valiler, kazalarda kaymakamlar eli işten çektilen muhtarın yerine bir diğersini, yedeğiolmayan ihtiyar meclisi âzalıklarına münasip gördüklerini vekil olarak tâyin ederler.

SEKİZİNCİ FASIL: SON HÜKÜMLER

Madde 48 - Başta valiler olmak üzere bilûmum idare âmirleri bu kanunla tahmin komisyonlarına ve diğers heyet ve memurlara verilen vazifelerin iyi bir tarzda yapılmasından, mahsul miktarının tahmininden ve vergilerin tahsiline ait işlerden birinci derecede mesuldürler.

Madde 49 -Bu kanunun tathibında kullanılacak memur ve müstahdemlere ait kadrolar İcra Vekilleri Heyetince tespit olunur.

Bu kadrolara dâhil memurlar 3656 sayılı kanunun 19'uncu maddesi hükmüne tabidirler. Bu kadrolarda çalıştırılacak emeklilerin tekaüt maaşlarına halel gelmez.

Madde 50 -Valiler ve kaymakamlar vukuf heyetlerinde çalışmak üzere mıntakaları dahilindeki umumi, hususi, mülhak bütçeli daire, müessese ve teşekküllerin, belediyelerin ve 3659 sayılı kanuna tâbi müesseseler ile teşekküllerin memur ve müs-

tahdemlerini tavzif edebilirler. Şu kadar ki, adliye memurlarının çalıştırılabilmeleri mahallî Cumhuriyet Müddeiumumilerinin muvafakatına bağlıdır.

Madde 51 -Tahmin komisyonu âzalarıyle vukuf heyetlerine seçilen memurlara ve ziraat erbabına beş liradan aşağı olmamak üzere Maliye Vekâletince mıntakalara ve vazifelere göre tâyin edilecek miktarda yevmiye verilir.

Madde 52 - Bu kanuna göre vazife alanlardan kontrol ve tahmin işlerinde çalışanlara ücret ve yevmiyelerinden maada vazife sebebiyle ihtiyar ettikleri hakiki yol masrafları da verilir.

Madde 53 - Köylerde muhtar ve ihtiyar meclisi âzasından, şehir ve kasabalarda 15'inci maddede yazılı kimselerden bu kanunla kendilerine verilen vazifeleri liyakat ve başarı ile ifa edenlere 100 lirayı geçmemek üzere Maliye Vekâletince takdir edilecek bir ikramiye verilir.

Birinci fıkrada yazılı kimselerden bu Kanundaki mecburiyetlere riayet etmeyenlerle mükellef haklarının ziyama sebebiyet verenlere ikramiye verilemez.

Madde 54 - Vergi olarak aynen alınan mahsul-lerin tesellüm işleri Maliye Vekâletince tensip edilen teşekküllere yaptırılabilir.

Bu kanunun tatbikına ait her türlü ücret ve masraflara kifayet edecek tahsisat miktarını, işle-

yen yıl Maliye bütçesinde açılacak hususi bir fasla kaydederek ödemeğe Maliye Vekili mezundur.

Madde 55 -Bu kanunun tatbiki dolayisiyle kullanilacak her türlü evrak ve senetler Damga ve Tayyare resimlerinden muaftır.

Madde 56 - 4429 sayılı Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu ve 4503 sayılı Toprak Mahsulleri Vergisi kanununa ek kanun kaldırılmıştır.

Madde 57 - Bu kanunun tatbikında tahakkuk eden vergilerin kilo kesirleri hazfolunur.

Muvakkat Madde 1 - 1943 ve daha evvelki senelere ait olup da henüz gırgırlanmamış olan pamuklardan Çırçır fabrikalarında ve aynı senelere ait antepfıstığı, fındık, kuru incir, kuru üzüm mahsullerinden ihraç sırasında vergi alınmaz.

Birinci fıkrada yazılı pamukların sahipleriyle ellerinde yüz kilodan fazla antepfıstığı, fındık, kuru incir, kuru üzüm bulunduranlar bu mahsullerden ellerinde mevcut miktarları ve bunların nerelerde, bulunduğunu kanunun neşrinden itibaren bir ay içinde bağı oldukları varidat dairesine bir beyanname ile bildirmeğe mecburdurlar. Yapılan kontrolda beyannamelerinde fazla mal gösterdikleri veya hakikat hilafı beyanda bulundukları anlaşılanlar hakkında bu suretle temin edebilecekleri menfaat miktarının iki mislinden aşağı olmamak üzere para cezası hükmolunur.

Muvakkat Madde 2 -1942 ve daha evvelki mahsul senelerine ait afyon ve tütünler bu kanunun neşrinden sonra satılsa da Toprak Mahsulleri vergisine tabi tutulmaz.

Muvakkat Madde 3 - 4541 sayılı kanuna tevfi kan şehir ve kasabalarda muhtarlık teşkilatı yapıldıkça bu kanunun 6, 7, 9 ve 23'üncü maddelerinde belediyelerin mahalle işleriyle tavzif ettiği kimselere ait vazifeleri muhtar ve ihtiyar heyeti görür.

Muvakkat Madde 4 -1943-1944 istihsal yılı içinde yer sarsıntısı yüzünden meskenleri tamamen yıkılan veya oturulamıyacak derecede harap olan veyahutta çift hayvanları ölen mükelleflerin hububat mahsulleri üzerinden tahakkuk eden vergilerinden bin kilosu terkin olunur.

Madde 58 - Bu kanun neşri tarihinden mer'idir.

Madde 59 - Bu kanun 3780 sayılı Millî Koruma Kanununun tatbikına lüzum kalmadığının Hükümetçe ilân edildiği malî yılın sonunda meriyetten kalkar. Ancak henüz tahsil edilmemiş olan vergi asıl ve zamlarının tahsiline ve başlanmış olan takibata devam olunur.

Madde 60 - Bu kanunun tatbikına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

27/4/1944

[1] NUMARALI CETVEL
Vergiye Tabi Toprak Mahsulleri

1- Hububat	Kaplıca
Akdarı	Kumdarı
Arpa	Kuşyemi
Buğday	Mahlût
Çavdar	Mısır
Çeltik	Yulaf
2- Bakliyat	Fındık
Kuru Bakla	Kendir (Tohum)
Kuru Bezelye	Keten (Tohum)
Kuru Börölce	Kuru İncir
Kuru Fasulye	Kuru Üzüm
Kuru Mercimek	Narenciye
Kuru Nohut	Pamuk
Pancar	
3- Diğer Mahsuller	Patates
Afyon (Sakız)	Susam
Antepfıstığı	Tütün
Ayçiçeği	Zeytin

1 Maliye Vekâleti'nce lüzum görülen yerlerde zeytin mahsulünün vergisi nakden veya beş kilo zeytinden bir kilo yağ hesabıyla yağ olarak tahsil olunabilir.

[2] NUMARALI CEMEL
Vergisi Aynen Alınacak Mahsuller

Hububattan	Baklıyattan
Akdan	Bakla
Arpa	Bezelye
Buğday	Börülce
Çavdar	Fasulye
Mahlût	Mercimek
Mısır	Nohut
Yulaf	
Diğer Mahsullerden	
Pamuk	
Zeytin ¹	

No	Başlığı	Düştür	Cilt Tertip	Sahife	Resmi Gaz. S.
	Kanunlar: Tahsili Emval Kanunu 5/8/1328	2	1	624	-
3347	Tütün ve Tütün İnhisarı Kanunu 25/6/1938	3	19	1202	3945
3659	Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne Dair Kanun 8/7/1939	3	20	1937	4253
3659	Bankalar ve Devlet Müesseseleri Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülü Hakkında Kanun 11/7/1939	2	30	1539	4255
3780	Milli Koruma Kanunu 26/1/1940	3	21	433	4417
4429	Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu'na Ek Kanun 14/12/1943	-	-	-	5577
4541	Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun 15/4/1944	-	-	-	5682

EK 4: DAHA MESUT BİR İNSAN

Faik Ökte Bey *Varlık Vergisi Faciası* kitabını 1951'de yayınladıktan sonra başka kitaplar da yazmıştır. Bunların içinde bir roman ve daha çok düşün kitapları vardır. Bunlardan 1958 yılında yayınlanmış olan *Daha Mesut Bir İnsan* kitabı onun ruhsal olarak yaşadığı geniş dünyasını yansıtmaları bakımından ilginç bir kaynaktır.

Faik Bey'in *Daha Mesut Bir İnsan* kitabı 174 sayfayı doldurmaktadır. Aslında felsefe ya da sosyoloji formasyonu olmayan Faik Bey'in bu kitapta irdelediği çok yönlü konular dikkate değer niteliktedir. Bu kitapta Faik Bey'in kişiliği belirmektedir.

Faik Bey umutlarını, bekleyişlerini, düş kırıklığını ve bütün yaşamının anlamını bu kitabın sayfalarına yansıtmış gibidir. Biz bu anlatıdan çok küçük bir özet çıkarmaya çalıştık.

Kitabın içindekiler şöyledir:

I - Önsöz

II - İnsanın fizik yapısı

III - İnsanın iç dünyasına ait meseleler

IV - İnsanın içinde yaşadığı cemiyetin meseleleri

V - Dünyanın yarınki muhtemel nizâmı

VI - Kitabı kaparken

I – Faik Bey Önsöz'de Manevi Kalkınmanın önemi ve gerekliliğini vurgulamaktadır.

II - İnsanın fizik yapısı

"Tanrının estirdiği nefes yüzünden insan bedbaht olmuştur. (s.10)"

"Bu hal neslin istifasını (arındırılmasını) zaruri kılmaktadır. (s.11)"

"Neslin istifasına mukavemet noktaları vardır: Asalet, Milliyet-Din (s.14-15)"

"Yeryüzünün yarınki neslini vücutça, dimağca sıhhatli olan (bu) numune çiftler yetiştirebilir. (s.16)"

"Nesil yetiştirme işi bunu yapmaya layık ailelere bırakılmalıdır."

"Bu şartlar altında doğacak çocukların gıda, terbiye, tahsil, hayata atılma meseleleri muayyen nizamla bağlanacaktır. (s.17)"

"Çocuk yapmasına müsaade edilmediği halde çocuk yapanlar kısırlaştırılmalıdır. (s.17-18)"

"Yeni bir nesil yaratılırken hangi ırk daha kuvvetli, daha sıhhatli, daha güzel, daha yaratıcı ise insanlık o ırkın temelleri üzerine kurulabilir. (s.19)"

III - İnsanın iç dünyasına ait meseleler

"Dünün insanı bugünkünden daha mesuttu. (s.21)"

" Kanaat kalesi yıkılıyor. (s.21)"

"İnsanı saadete götüren yollar:

Din, ahlak,

Doğuş

Kültür

Terbiye ve dış nizamımızı düzenleyen müesseseler

İnsanın muhiti

Para İyi dostlar

İdeal

Kin, haset, nefret, intikam beslememek

Zamanımızın en meş'um kini Milli Kin'dir

Egoizmden kurtulmak

Yarının dini kendisini kitle uğruna feda edenlerin dinidir.

Hıristan kurtulmak

Gururdan kurtulmak

Vicdan temizliğine sahip olmak

Otokontrol yapabilmek

Kendimizi tanımak ve hatalarımızı düzeltmek

İyi niyet ve itimat sahibi olmak

Hayata bağlanmak

İfratlardan, iptilalardan (bağımlılıklardan) kurtulmak

İyimser olmak

Çalışmak

Doğruluk

Başarılı olma

Günlük olaylardan üzülmemek

Hayatı olduğu gibi kabul etmek

Özgür olmak

Geçimli olmak

Başkalarını sevmek
Sevilen bir adam olmak
Yöremizi küçümsememek
İyiliği başa kakmamak
Başkalarının hususiyetlerine girmemek
Başkalarını tenkit hastalığına tutulmamak
Başkalarının haklarına hürmet etmek
Kibar ve terbiyeli olmak
Bağışlayıcı olmak
Samimiyet
Dar görüşlü olmamak
Şüpheci olmamak
Aklımızı kullanmak
Neşeli olmak
Asabi olmamak
Gevezelik etmemek
Hayatı tesadüflere bırakmamak
Fazla hassas olmamak, objektif olmak
Belleğimizdeki fazlalıkları atmak
Spor yapmak
Hayal kurmak
Tabiatın şartlarına uymak (her erkek bir dişiye muhtaçtır)
Sanatı sevmek
İyi anlayışlı, düşünceli ve zeki olmak
İyi giyinmek
İntizamlı olmak
İhtiyatlı olmak

Şöhret hırsa olmamak
İrade sahibi olmak, şahsiyetli olmak
Müsamahalı olmak (hoşgörü)
Cimri olmamak, müsrif olmamak.
Safahattan kaçınmak
Aceleci olmamak
Öğünmemek, tafrafuruşluk yapmamak
Karşısındakini anlamak
Hadiseleri çetrefilleştirmemek
Konuşmasını bilmek
Metin olmak, yılmamak
Kendimize telkin yapmak"
Vb. (Hepsi 20-85 sayfalar arasındadır.)

Görüldüğü gibi Faik Bey bir "mükemmel = yetkin insan" betimlemesi yapmaktadır. Bu tablo bu haliyle eski ütopyacılar, Fourier'e, Güneş Kent hayallerine çağrışım yapıyor. Daha sonraki satırlarda bu eğilimin, bu ruh haletinin daha da belirginleştiğini göreceksiniz.

III – İnsanın dünyasına ait meseleler

Aile: Faik Bey kitabının yedi sayfasını ailenin kutsallığı üzerine ayırmaktadır. Bu arada kadına, kadın haklarına önemli bir yer verdiği görülüyor.

Din: Din konusunda ise net fikirleri var. Din müessesinin eskidiğini, Hazret-i Muhammet'in getirdiği (çöl Araplarının) hukuk düzeninin bugünkü dünyaya uymadığını, hatta bütün Müslüman

lkelerde terk edildiğini söylemektedir. Bu konuda kitaptan aldığımız bazı metinleri sıralıyoruz:

"Her yıl zenginlerin malının kırkta birini –gelirinin değil– fukaraya dağıtması dinin temel şartıdır."

"Zaman, dinlerin inanışa taalluk eden kısımlarından arta kalanı tasfiye etmektedir. İslamın hukuka taalluk eden nâslarını Müslüman devletler tatbik etmemektedir."

"Riyazet ve isadet kısmına artık pek az ehemmiyet verilmektedir."

"İnanış yalnız mânevi âleme, vicdana hitap edecektir. Hukukla, dünya işleriyle alakalanmayacaktır."

"Biz insanlığın kemali olan ahlak ve faziletin din temelleri üzerine kurulması lazım geldiğini iddia ediyoruz.

Milliyet: Faik Bey milliyet konusunda, din konusunda olduğu kadar net değildir.

"Bütün insanlığın dayandığı ana nizamlardan biri de milliyettir. Tesiri dinden daha kuvvetlidir."

"Ekalliyet davası, milliyetin, beraber yaşamak arzusu şeklinde ifade edilen son tarifini çürütmektedir."

"Milliyet ve din birbirini reddetmemektedir."

"Dinle komünizm bağdaşamamıştır."

Demokrasi: Faik Bey demokrasiyi bir temsil müessesesi olarak kabul etmemektedir.

"Demokrasilerde büyük devlet adamı güç yetiştir."

"Bütün bu kusurlarına rağmen yarının dünyasına yine demokrasi hükmedecektir."

Faik Bey'in demokrasinin ıslahı konusundaki fikirleri içinde dikkat çekenleri şunlardır:

"Seçen ve seçilenlerde yüksek eğitim aranmalıdır."

"Seçim korporatif bir düzenle yapılmalıdır."

Yüksek Mahkeme'nin seçimi denetleme hakkı olmalıdır."

Harp: "Milliyet harbi teşvik etmiştir."

Ananeler: "İnsanın saadetini bozan, onu bedbaht eden âmillerden biri de mazinin rüsubudur (tortusu)."

"Kanaatimce artık İSTİKBAL'e teveccüh etmemiz (dönmemiz) zamanı gelmiştir."

Lüks: "Cemiyetimizi sarsan iptilalarımızdan biri de lüktür."

"... izah ettiğimiz şekilde biz objektif metotlarla hareket ederek kitle için zamanla ve mekânla değişen bir gelir ve serveti vergisi olarak almayı düşünüyoruz."

"... eşyanın lüks olan ve olmayan diye tefrikine de (ayrılmasına) pek mahal kalmayacaktır. Zira standartların aşırı israfa meydan verilmeyecek şekilde tespiti mümkündür."

Değişen ahlak ve hukuk kuralları: Faik Bey bu konuda Marx, Paskal, Hegel gibi düşünürlerin ve pozitivistlerin, Kant'ın görüşlerine değiniyor ama klasik German felsefecilerine yer vermiyor. Sonunu şöyle bitiriyor: "Kant'ın düşündüğü gibi tek cemiyet, tek ve tabii devlet, tek hukuk nizamı bu tekâmül seyrinin hedefini teşkil etmelidir."

Yeni nesil yetiştirmek zarureti: Faik Bey kitabının bundan sonraki sayfalarında sosyo-psikolojik tahlillerine devam ederken şu konulara değinmekte: "Yeni bir nesil yetiştirmek ve bu konuda yeni neslin manevi değerlere bağlı olmasını istemektedir."

Büyük endüstri, işçi davası: Faik Bey komünizmi şiddetle reddetmekte, liberalizmin ise ıslah edilmesini önermektedir.

Gelirin dağılımı: Faik Bey gelirin dağılımına oldukça fazla yer ayırmıştır. Bu konuda önerdiği formül şudur:

- 1) Müsavat üzere
- 2) Emeğe göre
- 3) Randımana göre
- 4) İçtimai duruma göre
- 5) Aile nüfusuna göre
- 6) Asgari ihtiyaca göre
- 7) Bunlardan biri cemiyete yapılan hizmet
- 8) Faik Bey gelirin dağılımı işinin yarının en önemli işi olduğuna da işaret etmektedir.

Dünyanın yarınki muhtemel nizamı: Faik Bey kendi deyimi ile Kant'ın düşündüğü gibi bir dünya devleti düşünmektedir. Bu devlet federal niteliktedir. Tek federe bir devlet. Bu devlette kültüre önem verilecek. Medyaya önem verilecek. Tek dil, tek yazı olacak.

Ekonomik düzene gelince plan ve programa göre yönetilecek. Ama bu düzende grev, lokavt gibi şeyler olmayacaktır. Gayrimenkul mülkiyeti de kısıtlanacaktır. Herkes istediği kadar ev, apartman, sayfiye evi ve elbette milyonluk yatlar sahibi olamayacaktır.

Faik Bey devlet maliyesini de ortak belli bir düzen içinde düşünmektedir. Bu arada alınacak vergileri de adlandırmaktadır: a) İstihlak ve muamele vergisi b) Veraset ve intikal vergisi c) Lüks vergisi d) Gelir vergisi grubu e) Mülkiyet fazlası, gelir fazlası.

Faik Bey'in *Daha Mesut Bir İnsan* kitabının içeriği onun düşünce sistemindeki otoriter yapıyı göstermektedir. Faik Bey hepsi fizyolojik açıdan çok sağlıklı, ruhsal açıdan çok erdemli insanlardan oluşan bir toplum istemektedir. Çocuklar da buna göre yetiştirilecek, şekillendirilecektir. Geleceğin toplumsal ve siyasal düzeni de buna göre oluşacaktır. Tek devlet. Tek dil. Tek yazı! Ve Faik Bey böyle bir düzeni ayakta tutacak olan ekonomik yapıyı da buna göre ayarlamaktadır: Bu düzen ko-

münist düzeni olmayacaktır. Liberal (kapitalist) düzen ise sürüp gidecektir ama ıslah edilecektir. Çünkü başkası olmadığı için demokrasi de (düzeltilecek) devam ettirilecektir. Faik Bey bu sosyal ve politik düzeni finanse etmek için planlı programlı (elbette tek devlet içinde) bir ekonomik sistem önermektedir. Bu arada dikkat çekecek bir şekilde; a) Lüks vergisi b) Mülkiyet ve gelir fazlası vergiler alınması gerektiğini düşünmektedir.

Bütünü ile bu tablo Faik Ökte Bey'in zihnindeki otoriter "Dictature Sage" düzeni yansıtmaktadır. Bu düzen, sonuçta akıllı yasaklar devletidir.

**EK 5: İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA
AVRUPA'DA KAYIPLAR**

Ülke	Nüfus (1939)	Ölü (Asker)	Ölü (Sivil)	Ölü (Yahudi Soykırımı)	Toplam	1939 nüfusuna göre kayıp oranı
Arnavutluk[1]	1.073.000	28.000		200	28.200	2,63%
Avusturya[3]	6.653.000		40.500	65.000	105.500	1,59%
Belçika[4]	8.387.000	12.100	49.600	24.400	86.100	1,02%
Bulgaristan[6]	6.458.000	22.000	3.000		25.000	0,38%
Çekoslovakya[11]	15.300.000	25.000	43.000	277.000	345.000	2,25%
Danimarka[12]	3.795.000	2.100	1.000	100	3.200	0,08%
Estonya[13]	1.134.000		40.000	1.000	41.000	3,62%
Fransa[16]	41.700.000	217.600	267.000	83.000	567.600	1,36%
Almanya[18][19][20][21]	69.623.000	5.533.000	1.600.000	160.000	7.293.000	10,47%
Yunanistan[22]	7.222.000	20.000	220.000	71.300	311.300	4,31%

Macaristan[23]	9.129.000	300.000	80.000	200.000	580.000	6,35%
İtalya[30]	44.394.000	301.400	145.100	8.000	454.500	1,02%
Letonya[33]	1.995.000		147.000	80.000	227.000	11,38%
Litvanya[34]	2.575.000		212.000	141.000	353.000	13,71%
Lüksemburg[35]	295.000		1.300	700	2.000	0,68%
Hollanda[40]	8.729.000	15.800	124.500	106.000	246.300	2,82%
Norveç[43]	2.945.000	3.000	5.800	700	9.500	0,32%
Polonya[46]	34.849.000	160.000	2.440.000	3.000.000	5.600.000	16,07%
Romanya[48]	19.934.000	300.000	64.000	469.000	833.000	4,22%
Sovyetler Birliği[51]	168.500.000	10.700.000	11.400.000	1.000.000	23.100.000	13,71%

EK 6

Dikkat:

TEKÂLİF-İ MİLLİYE EMRİ 7-8 AĞUSTOS 1337 (1921)

1. Numaralı emrimle, illerde tekâlif-i milliye komisyonlarının kurulması.

2. Numaralı emrimle, her hane bir kat çamaşır, bir çift çorap ve çarık ihzar edip tekâlif-i milliye komisyonuna verecektir.

3. Numaralı emrimle tüccar ve ahali yedinde mevcut olan çamaşırlık bez, patiska, pamuk, yıkanmış ve yıkanmamış yün ve teftik, erkek elbisesi imaline salih her nevi kışlık ve yazlık kumaş, kalın bez, kösele, vaketa, taban astarlığı, sarı ve siyah meşin, sahtiyan, mamul ve gayrimamul çarık, fotin, demir kundura çivisi, tel çivi, kundura ve saraç ipliği, nallık demir ve mamul demir, mih, yem torbası, yular, belleme, kolan, kaşağı, gebre, semer ve urgan stoklarının yüzde kırkına, bedeli bilahare tesviye edilmek üzere vaz-ı yed ettim.

4. Numaralı emrimle mevcut buğday, saman, un, arpa, fasulye, bulgur, nohut, mercimek, kasaplık hayvanat, şeker, gaz, pirinç, yağ, tuz, zeytinyağı, çay, mum stoklarından keza yüzde kırkına, bedeli bilahare tesviye edilmek üzere vaz-ı yed ettim.

5. Numaralı emrimle, ordu ihtiyacı için alınan vesait-i nakliyeden mâda, ahalinin yedinde ka-

lan vesait-i nakliye ile, meccanen yüz kilometrelik bir mesafeye kadar ayda bir defaya mahsus olmak üzere askeri nakliyatın yapılmasını mecburî kıldım.

6. Numaralı emrimle, ordunun ilbas ve iaşesine yarayan bilcümle emval-i metrûkeye vaz-ı yed ettim.

7. Numaralı emrimle, ahali yeddinde muharebeye salih bilcümle esliha ve cephanenin üç gün zarfında teslimini talep ettim.

8. Numaralı emirle, benzin, vakum, gres, makine, dok, saatçi yağları, vazelin, otomobil, kamyon lastiği, solüsyon, buji, soğuk tutkal, Fransız tutkalı, telefon makinesi, kablo, pil, çıplak tel, mücerrid ve buna mümasil malzeme, asit sülfrik stoklarının yüzde kırkına vaz-ı yed ettim.

9. Numaralı emirle, demirci, marangoz, dö-kümcü, tesviyeci, saraç, araba esnafları ve imâlat-haneleri ile bu esnaf ve imâlathanelerin kabiliyet-i îmalîyeleri ve kasatura, kılınç, mızrak ve eğer yapabilecek sanatkârların isimleri zikredilmek üzere miktar ve vaziyetlerini tespit ettirdim.

10. Numaralı emirle, ahali yeddinde bulunan dört tekerlekli yaylı araba, dört tekerlekli at ve öküz arabaları ile kağnı arabalarının bilumum teçhizat ve hayvanlarıyla beraber ve binek ve top çeken hayvanat, ester ve mekkâri hayvanatı, deve ve merkep miktarının yüzde yirmisine vaz-ı yed ettim.

Efendiler, emirlerimin ve tebligatımı temin-i icrası için, teşkil ettiğim İstiklal Mahkemelerini, Kastamonu, Samsun, Konya, Eskişehir mıntıkalarına gönderdim. Ankara'da da bir mahkeme bulundurdum.

Mustafa Kemal ATATÜRK

KAYNAKLAR

1920-1930 Yılları Arasında Kurulan Türk Anonim Şirketlerinde Yabancı Sermaye, A. Gündüz Yalçın.

80 Yıla Tanıklık, Selahattin Özmen, 2005.

Anlatmasam Olmazdı, Bension Pinto, 2008.

Aşkale Yolcuları, Rıdvan Akar, 2000.

Aynadaki Tarih, Erol Mütercimler, 2010.

Bir Dönem Bir Çocuk, Altan Öymen, 2009.

Büyükelçi, Emir Kıvırcık, 2007.

Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi, Yahya S. Tezel, 1994.

Cumhuriyet Gazetesi Arşivi.

Daha Mesut Bir İnsan, Faik Ökte, 1958.

Demografik Oyun (1919-1923), Dr. Serdar Sarısır, 2006.

Devletin Yahudileri ve Öteki Yahudi, Rıfat N. Bali, 2004.

Histoire Du Peuple, Juif Cecil Roth.

Inside the Gestapo, Helene Moszkiewiez.

Istanbul Intrigues, İstanbul Entrikaları, Barry Rubin.

- İkinci Dünya Savaşında Türk Dış Siyaseti*, Zeki Kunalalp, 1982.
- İstanbul'dan Kudüs'e, Bir Kimlik Arayışı*, Erol Haker, 2004.
- Manuel des Societes Anonymes en Turquie*, Banque Ottomane, 1313, A. Pech.
- Milli Mücadeleye Başlarken Sayılarla Durum ve Genel Görünüm*, Tevfik Çavdar, 2001.
- Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, Erik Jean Zürcher, 2009.
- Neoliberal Tarihçilik Türk Devrimine Karşı*, Mehmet Ulusoy, 2009.
- Osmanlı'da Sürgünler*, Kemal Dişcioğlu.
- Sadece Diplomat*, Zeki Kunalalp, 1979.
- Siyasi Anılar*, Faik Ahmet Barutçu, 1958.
- Soğuk Savaş*, ABD ve Türkiye, Cüneyt Akalın, 2003.
- Tek Parti Döneminde Azınlık Politikaları*, Çağatay Okutan, 2004.
- The Bitter Road to Freedom*, William I. Hitchcock, 2008.
- The Tragedy of the Turkish Capital Tax. Middleastern Studies*, Edward C. Clark, 1972.
- Türk Devrim Tarihi*, Şerafettin Turan, 1999.
- Türk Milliyetçiliği, Gayrimüslimler ve Ekonomik Dönüşüm*, Ayhan Aktar, 2004.

- Türk Yahudiler*, Bilâl N. Şimşir, 2010.
- Türkiye Ekonomisi*, Prof. Dr. Tezer Öçal, 2005.
- Türkiye Ekonomisi*, Yakup Kepenek, 2009.
- Türkiye İktisat Tarihi*, Korkut Boratav.
- Türkiye Rumları*, Samim Akgönül, 2007.
- Türkiye ve Balkan Yahudileri Tarihi*, E. Benbas-sa-A. Rodrigue, 2003.
- Türkiye'de Devletçilik*, Korkut Boratav, 2006.
- Türkiye'de Milli Şef Dönemi*, Cemil Koçak, I. Cilt (1938-1945), 2010.
- Türkiye'nin Devlet Yaşamında Yahudiler*, Çetin Yetkin, 1992.
- Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi*, M. Ögüt Yazman.
- Varlık Vergisi Gerçeği*, Arslan B. Kafaoğlu, 2002.
- Varlık Vergisi ve Azınlıklar*, Hüseyin Perviz Pur, 2007.
- Varlık Vergisi ve Onomastique Disiplin*, Yalçın Küçük.
- Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları*, Ayhan Aktar, 2010.
- Yahudiler - Osmanlı İmparatorluğunda ve Türkiye Cumhuriyetinde*, Stanford Shaw, 2005.
- Yunanistan'ın Büyük Açlık Dönemi ve Türkiye*, Ulvi Keser, 2008.

DİZİN

- 1929 Dünya Buhranında
*Türkiye'nin İktisadi Politi-
ka Arayışları*, 64.
- 1929 Dünya Ekonomik Krizi,
31, 33, 63, 68, 135, 187,
191.
- 1929 ekonomik krizi bkz.
1929 Dünya Ekonomik
Krizi.
- 27 Mayıs Olayı, 21.
- Abalıoğlu, Yunus Nadi, 88-
89.
- Adalan, Şevket, (Maliye Tef-
tiş Kurulu Başkanı), 56-58,
82.
- Adalar, 224, 268.
- Adalar vapuru, 176.
- Adana, 130, 183, 225-226,
277, 284.
- Ağralı, Fuat, (Maliye Bakanı),
56-58, 78.
- Ağrı, 108.
- Akalın, Cüneyt, 143, 152.
- Akar, Rıdvan, 176, 262, 264-
266.
- Akbal, Oktay, 106, 108.
- Akdeniz, Gıyasettin, (Maliye
Müsteşarı), 56-58.
- Akgönül, Samim, 157.
- Akgüç, Öztin, 105.
- Aksal, İsmail Rüştü, (Maliye
Bakanı), 56-58.
- Aksaray, 187, 190-191.
- Aktar, Ayhan, 102-103, 118,
180, 193-194, 263, 266-267,
272, 282-285.
- Aktriyotis, (Ayakkabıcı), 154.
- Akyol, Taha, 106-107.
- Alanya, 279, 284.
- Alaton, İshak, 103, 263, 273.
- Aleko, (Kasap), 154.
- Aleko, (Koltukçu), 154.
- Alex, (Yunan Kızılhaçı Baş-
kanı), 227.
- Alkaş, Cina, 263, 272.
- Allah, 238.
- Alman, 28, 81, 270, - askeri,
142, 230, - hükümeti, 142, -
İmparatoru, 241, - işgali,
228, 233, 236, 268, - mille-
ti, 142, - orduları, 27- 30,
143, 146, 171, 202, - polis-
ler, 237, - tankları, 223,
230, 248, - uyruklular, 151,
-lar, 29, 144- 145, 169, 209,
224, 234, 239, 241, 243, -
Alman-Sovyet mücadelesi,
31.

- Almanya, 27-31, 37-38, 114, 141, 143-144, 151-152, 155-156, 198, 232, 253, 268.
- Alsace-Lorraine, 170, 265.
- Altaylı, Fatih, 104.
- Amerika Birleşik Devletleri, 22, 28, 37- 38, 83, 89, 151-152, 170- 171, 252, 256.
- Amerikan, - çıkarları, 74, - politikası, 151.
- Anadolu, 121, 125, 127, 176, 209, 215, 218, 255, 282, - eşrafı, 127, - felaketi, 233, - halkı, 119, 175, - insanı, 175, 190, - muhacirleri, 234, 236, - Türkü, 13, -lu çiftçi, 160.
- Anayasa, 21-22.
- Ankara, 35, 61, 117, 130-131, 139, 143, 193, 199-200, 226, - Antlaşması, 21, - Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 172.
- Anlatmasam Olmazdı*, 100.
- Antisemitist, 95, 233.
- Antranik, (Bisiklet tamircisi), 154.
- Apostol, (Manav), 154.
- Apostol, (Şarküteri), 154.
- Apoyevmatini*, 235.
- Arandon Star, 170.
- Ararat, 108.
- Arazi Vergisi, 213.
- Arbel, Bedri, 242.
- Argiro, (Sütçü), 154.
- Arıkan, Arif, 159.
- Arnavutluk, 28-29.
- Arnold, (İngiliz Askeri Ataşesi, General), 123.
- Artin, (Sebzeci), 154.
- ASALA çetesi, 22.
- Aslan Tusa, 226.
- Assael, Selim, 243.
- Asya, 31, 92.
- Âşar Vergisi, 127, 210, 213, 216, 255.
- Aşık, Melih, 104-106.
- Aşkale, 263, 265, 272.
- Aşkale Yolcuları*, 164, 178, 263, 272.
- Aşkale, 23, 102, 153, 163, 165-169, 178, 203, 248, 256.
- Atatürk, Mustafa Kemal, 13-15, 65, 119, 134.
- Atay, Falih Rıfkı, 88-89.
- Ateş, Toktamış, 102-103, 107.
- Atilla gemisi, 225.
- Atina Belediye Başkanı, 227-228.
- Atlantik savaşları, 31.
- Auschwitz Kampı, 237, 241, 243.
- Avcioğlu, Doğan, 92, 129.
- Avramidis Paşa, 186.
- Avrupa, 21, 37, 76, 122, 142, 145, 222, 231-232, 236, 239, - Birliği, 21, 267, - Konfederasyonu, 74, - Yahudileri, 243, -lı işadamları, 67.
- Avşar, Hülya, 103.
- Avustralya, 27, 169-170, 232.
- Ayache, Stella, 164.

- Ayan, Halil, (Maliye Bakanı), 56-59, 76.
- Aymen, Ekrem, (Maliye Başmüfettişi), 56-58.
- Aytür, Memduh, 249.
- Ayvalık, 284.
- Azakoğlu, Necip, 20.
- Azınlıklar, 74, 92, 95-96, 98-100, 102, 114, 151-153, 191, 253-254, 258, 262, 276-277, 283.
- Babaeski, 224, 229.
- Baban, Fuat, 182.
- Baç, İhsan, (Maliye Müfettişi), 56-58.
- Bagradiyon Planı, 29, 144.
- Bağımsız Devletler Topluluğu, 92.
- Bahtiyar Han, 163.
- Baker, R. C., 187.
- Bali, Rifat, 164, 263, 266.
- Balkan Savaşı, 234-235.
- Balkanlar, 28, 30.
- Balyan, Apis, (Tuhafiyeci), 154.
- Barbarossa Harekâtı, 28.
- Barda, Süleyman, 251.
- Bardakçı, Murat, 104, 260, 262.
- Barış, Ferhat, 102.
- Barokas, Alberto, 263, 272-273, 278-279.
- Baron Hirsh Mahallesi, 237.
- Barutçu, Faik Ahmet, 96, 116, 177, 200, 283.
- Baş, Hakan, 276.
- Başar, Ahmet Hamdi, 89.
- Başar, Suat, (Maliye Müfettişi), 56-58, 139.
- Batı, 23, 37, 111, 260, 267, - Bloku, 30, - çıkarları, 74, - ülkeleri, 114, 171, 252, -lı güçler, 13, -lı ülkeler, 169.
- Bayar, Celal, 60, 87.
- Bayer, Yalçın, 106-107.
- Bebek, 197.
- Bedeni mükellefiyet, 45, 71, 77, 161-162, 165, 248, 256, 268-269, 274, 281.
- Bekerman Kardeşler, 242.
- Belçika, 28, 152- 171, 227, 233.
- Belge, Murat, 105.
- Benbassat, Esther, 181.
- Beram, M., 263, 273.
- Bergama, 228.
- Bergen Kampı, 236, 278.
- Berker, Ali, 242.
- Beylikahır, 117.
- Beyoğlu, 190.
- Bildirici, Faruk, 108.
- Bilecik, 217.
- Bir Dönem Bir Çocuk*, 94.
- Birgili, Şükrü, (Maliye Müfettişi), 56-57, 84.
- Birgit, Orhan, 106-108.
- Birinci Dünya Savaşı, 13, 27, 40, 64, 81, 98, 186-187, 241.
- Birinci Sanayi Planı, 33, 47, 64, 80.
- Birleşik Krallık bkz. Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı.

- Birleşmiş Milletler Örgütü, 253.
 Birleşmiş Milletler Topluluğu, 28, 31.
 Biyolojik İmha Planı, 237.
 Bizans tarihi, 271.
 Block, Adam, 186.
 Blum, Leon, (Fransa Başbakanı), 241.
 Boğaziçi, 125, 197.
 Boğazlar, 31.
 Bolşevik, 235.
 Boratav, Korkut, 92, 129, 214, 216.
 Boratav, Pertev, 65.
 Borçka, 127.
 Bulgaristan, 30, 38-39, 98, 143, 233.
 Bulutoğlu, Kenan, 214.
 Bursa, 121.
 Bursalı, Orhan, 108.
 Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı, 27.
 Büyükkada, 122.
 Büyükyüksel, Şefik, 20.
 Caddebostan, 164.
 Campell, 235.
 Caramanian, A., 187.
 Carım, Fuat, 242.
 Cebri İstikraz, 79.
 Cem TV, 109.
 Cemaat liderleri, 238.
 Cemal Paşa, 162.
 Cenovalılar, 271.
 Cermen görüş sistemi, 66.
 CHP, 57, 60, 62, 78-79, 82, 91, 93, 108, 147, 215.
 Churchill, Winston, (İngiltere Başbakanı), 28, 76, 151.
 Cillov, Haluk, Prof., 92.
 Cokran, Sara, 242.
 Constantinople, 272.
 Corap, Elif, 103.
 Coşkun, Alev, 19.
 Cumhuriyet, 17, 124, 149, 166, 187, 190-191, 210, 213, 258, - dönemi, 179, - Halk Partisi, 20, - hükümetleri, 129, 146, - idaresi, 66, - kadrosu, 139, - malıyesi, 135, - Türkiyesi, 80, 128, 260.
Cumhuriyet, 79, 85, 101, 102-108, 118, 194.
Cumhuriyet Döneminde İktisat Tarihi, 93, 128.
 Çakar, Ahmet, 103, 106.
 Çakmak, Şefik, 100, 224.
 Çalışlar, Oral, 105.
 Çanakkale, 100.
 Çatalca, 107.
 Çekoslavya, 232, 171.
 Çelebi, Ali, 261.
 Çeşme, 228.
 Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, 96, 127.
 Çıkvaşvili, 153.
 Çölaşan, Emin, 104, 107.
 Çukurova, 121.

- Daha Mesut Bir İnsan*, 59, 84.
 Dahili İstihlak Vergisi, 136.
 Damga Resmi, 136.
 Darbe, 22.
 Demir Haç, 241.
 Demokrat Parti, 20-21, 57, 59, 60, 62, 66, 69, 82, 91, 93.
 Denizli, 284.
 Devlet Üretim Çiftlikleri, 128.
 Devletçilik, 63, 66, 68, 80, 91, 115, 125.
Devletin Yahudileri ve Öteki Yahudiler, 162.
 Devrim, 123.
 Dill, 30.
 Dimitro, (Sebzeci), 154.
 Diyarbakır, 80.
 Doğru, Necati, 79, 97, 106-108, 191.
 Doğu Avrupa, 92.
 Dolly, 243.
 Dondolo (Prens), 272.
 Dönme, 92, 195, 197.
 Drancy Kampı, 242.
 Dumlupınar gemisi, 226.
 Durkheim, 276, 278.
 Dünya Ekonomik Krizi bkz. 1929 Dünya Ekonomik Krizi.
 Düyun-u Umumiye İdaresi, 139.
 Ecnebi bkz. Yabancı.
 Eden, 30.
 EEE, 236.
 Ege, 120, - adaları, 28.
 Ekalliyet bkz. Azınlık.
 Eminönü, 191.
 Emlak Vergisi, 201.
 Enflasyon Vergisi, 257.
 Engin, Aydın, 105, 107.
 Enginar gemisi, 226.
 Enver Paşa, 162.
 Ereğli, 114, 172, - Kömür Havzası, 172, 174, - Kömür Madenleri, 270, - Kömür İşletmeleri, 173.
 Erez, Selçuk, 102, 104.
 Eugene Vadisi, 223.
 Ergin, Feridun, (Yunanistan Büyükelçisi), 228.
 Ergin, Sait Naci, (Maliye Müfettişi), 56-58.
 Erkilet, Emir, (General), 145.
 Erkin, Behiç, (Paris Büyükelçisi), 241-242.
 Erkin, Behiç, 242.
 Erkmen, Hayrettin, 249.
 Ermeni, 23, 84, 97, 105-110, 167, 181, 244, 246-247, 269-270, - milliyetçiliği, 23, - örgütleri, 22.
 Ertüzün, Reşit, 249.
 Erüreten, Bahir, 107.
 Erzurum, 265-266.
 Eskenazi, Y., 263, 273.
 Eskişehir, 117, 131, 217.
 Estera, 243.
 Etyemez, 191.

- Fahri, Eli, 242.
 Fahri, Youde, 243.
 Fatura, Yorgo, (Fırıncı), 154.
 Fegara, (Terzi), 122, 154, 176.
 Filistin, 146, 241.
 Foti, (Bakkal), 154.
 Franghiadis Etienne, 187.
 Frangulis, (Kuyumcu), 154.
 Franko, Gad, 121, 163-164, 167, 169, 243, 278.
 Fransa, 27, 30, 39, 64, 152, 170-171, 227, 233, 239-242, 252, 267-268, 274, 278.
 Fransız, 148, 270, - asıllı Alman, 170, - askerleri, 170, - polisi, 241, - toprakları, 28, -lar, 29.
 Fransızca, 229.
 Fresko, Michele, 243.
 Fresko, Michon, 243.
 Fuat Bayram Bey, 284.
 Gago, Dikran, (kolacı), 154.
 Galata, 191, 197.
 Gayrimüslim, 53, 78, 94-95, 121, 128, 153, 159-160, 176, 178, 181-192, 218, 220-222, 246, 257, 260, 263, 276-279, 283.
 Gazi, Mustafa, 183.
 Gece Yarısı Ekspresi, 23.
 Gelir Vergisi, 141.
 Gestapo, 171, 233, 236, 241.
 Gettegano Çifti, 242.
 Getto, 237-238.
 Gevrekyan, Parseh, 153, 246.
 Giritlioğlu, Tomris, 102.
 Gorbaçov, Mihail, (SSCB Devlet Başkanı), 91.
 Gökart, Kenan, 242.
 Gregorien, 189.
 GSMH, 140.
 Gulbenkian, 186.
 Gümrük Vergileri, 136.
 Günaltay, Şemsettin, (Başbakan), 57.
 Güney Fransa, 170.
 Gürsel, Ersen, (Mimar) 20.
 Gürün, Muhittin, (Maliye Müfettişi), 56-58.
 Güvenlik Taburları, 236.
 Habertürk, 109.
 Hacı Bekir, 187.
 Haçlı, - Ordusu, 272 - Seferleri, 67.
 Has, Nuri, 183, 284.
 Hasan Râmi Paşa, 76.
 Hasanpaşa, 187, 191.
 Hasköy, 178, 191.
 Haydarpaşa Lisesi, 44, 107.
 Hayvan Sağlık Zabıtası Resmi, 136.
 Hayvanlar Vergisi, 82, 136, 138, 140, 213, 218, 255, 269, 275.
 Hekimler Birliği, 226.
 Heper, 123.
 Hristiyan, 246, - işadamları, 67, - karşıtı, 152.
 Hırsto, (Ayakkabıcı), 154.
 Hızır Reis gemisi, 226.
 Hızlan, Doğan, 103.

- Hirsh Kampı, 237.
 Hitler, 102, 142, 150, 178-179, 236, 253, - Almanyası, 27.
 Hollanda, 28, 232.
 Huber, A.M., 186.
 Hugessen, 151.
 Hugo, Victor, 76.
 Huguenin, Edvard, 186.
Hürriyet, 101-107.
 Inside Gestapo, 233.
 Irak, 21.
 Irkçı, 94, 99, 105, 120, 178, 264, 274, 283, -lık, 68, 74, 103-104, 108, 118, 262, 265, 267, 283.
 Isparta, 249.
 İaşe Müsteşarlığı, 42.
 İbrahim Âli Bey, 164, 182, 284.
 İç savaş, 21.
 İhtilal, 21.
 İkinci Cumhuriyet yandaşı akademisyenler, 23.
 İkinci Cumhuriyetçilik, 22.
 İkinci Dünya Savaşı, 13, 14, 27-32, 34, 41, 64, 94, 120, 127-129, 135-136, 140, 170, 175, 207, 209-210, 223, 231-232, 234, 245, 247, 256, 259, 261, 274, 281.
 İkinci Sanayi Planı, 47, 97.
 İktisadi Buhran Vergisi, 136, 138.
 İlkın, Selim, 64.
 İnçe, Refik Şevket, 88.
 İngiliz, 28-29, 31, 144, 224, 253, - nüfusu, 142, - savaş esirleri, 230, - tarihçi, 234, 238, - uyruklular, 151, - Fransız ittifakı, 30.
 İngiltere, 27-28, 30, 34, 37-38, 63, 64, 89, 150-152, 169, 222, 223, 267, 274.
 İngiltere Konsolosluğu Raporu, 263. 273.
 İnhisarlar Safı Hasılası, 136.
 İnönü, İsmet, 14, 29-30, 60, 142-144, 150, 253.
 İslam ülkeleri, 95.
 İspanya, 234.
 İsrail, 146, 243-244.
 İstanbul, 35, 44, 59-61, 70-71, 81-82, 94, 97, 99, 111, 116-117, 120-122, 125, 128, 130, 146, 153, 159-160, 162, 165, 167-168, 174-175, 183, 186-188, 191, 193-194, 197, 200, 203, 206, 209, 218, 220, 222-223, 226, 230, 244, 254, 262, 265, 277, 282, - efendileri, 176, - nüfusu, 188, - Ticaret Odası, 189, 191, 277, - Üniversitesi, 199, - yaşamı, 176.
İstanbul Intrigues, 171.
 İstihlak Vergisi, 255.
 İstiklal Caddesi, 176, 191.
 İsveç, 227.
 İsviçre, 38-39, 170, 201, 265.
 İş Bankası, 153.
 İş mükellefiyeti, 172, 173.

- İtalya, 28-30, 126, 152, 169, 171, 224, 232-233, 267-268.
 İtalyan, 270, - bankası, 153.
İtirafılar, 76.
 İTO, 125.
 İttihatçılar, 81.
 İzmen, Mehmet, (İstanbul Defterdar Muavini), 56, 57, 58, 79, 80.
 İzmir İktisat Kongresi bkz. Türkiye İktisat Kongresi.
 İzmir, 35, 121, 277.
- Japon, 170, -ya, 28-29.
Jewish News, 237.
- Kadıköy, 154, 191.
 Kadro Hareketi, 65.
 Kafaoglu, Arslan Başer, 97, 153, 179, 214, 216, 246.
 Kahire Konferansı, 31.
 Kaisserlian, S., 187.
 Kalafat, Emin, (Maliye Başmüfettişi), 56-58.
 Kaman, 249.
 Kamhi ailesi, 242.
 Kanada, 169.
 Kanal Harekâtı, 162.
 Kanık, Orhan Veli, 77.
 Kapitalist, 92.
 Kapitülasyon, 81, 98, 124, 147, 190.
 Kaplan, Rasih, 88.
 Kapudag, Alex, 273-274.
 Karaborsa, 40, 44, 97, -cı, 67-68, 196, 205.
 Karaburun, 228.
 Karabük Demir Çelik Fabrikası, 34.
 Karakoyunlu, Yılmaz, 103, 105-106.
 Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, 76.
 Karpas, Kemal, 105.
Karşı Devrim, 94.
 Katoğlu, Murat, 19, 20, 260-261.
 Katolik, 189.
 Kaulla A. Von, 186.
 Kavukcuoğlu, Deniz, 104, 108.
 Kazanç Vergisi, 70, 79, 136, 138-139, 182, 277.
 Kemalist, - idealler, 25, 83, - politika, 113, 118, - rejim, 95, - seçkinler, 119, - Ütopya, 120
 Kent, Necdet, 242-243.
 Keser, Ulvi, 116, 223.
 Keşan, 248.
 Kıbrıs Barış Harekâtı, 22.
 Kıbrıs, 21, 190.
 Kırdar, Lütfü, (İstanbul Valisi), 82.
 Kınım, 190, - Türkleri, 169.
 Kırklareli, 224.
 Kızıl Ordu, 27.
 Kızılay, 224, 226.
 Kızılhaç, 227.
 Kielce, 233.
 Kifidis, (Ayakkabıcı), 154.
 Kiro, (Kasap), 154.
 Koçak, Cemil, 144-145.
 Kohen, Mayer, 242.

- Kolhe, David, 243.
 Komünizm, 74.
 Konya, 44, 81, 131, 226.
 Koraltan, Refik, 87.
 Kore, 21, 74.
 Korporatif, 125-126.
 Kozma, (Berber), 154.
 Köy Enstitüleri, 47, 70.
 Kunalp, Zeki, (Emekli Büro-
 yükelçi), 95, 142.
 Kural, Ezel, 150, 192.
 Kurtuluş Savaşı, 14, 35, 120,
 134, 225, 245, 280.
 Kurtuluş gemisi, 226.
 Kuruç, Bilsay, 213.
 Kuzey Afrika, 28-29.
 Küçük Burjuva Reformu, 93.
 Kürt, 23, 110.

 Latin harfleri, 130.
 Lefter, (Berber), 154.
 Leningrad, 28.
 Letonya, 232.
 Levi, Avner, (Dr.), 95, 161,
 232.
 Levy, Jaques, 244.
 Lewis, Bernard, 146, 180.
 Litvanya, 234.
 Londra, 89, - Antlaşması, 21.
 Lübnan, 21.

 Macaristan, 30, 39, 171.
 Mahcupyan, Etyen, 103-105.
 Makedonya, 237.
 Manisa, 284.
 Mali, - adalet, 260, - devrim,
 139.
 Malta, 190.
 Maocu solcular, 16.
 Mardin, Şerif, 123.
 Marsilya, 243.
 Mazower, Mark, 110, 234,
 238.
 Medini, Michele Vida, 242.
 Mehmetçik, 122, 248.
 Melen, Ferit, (Maliye Başmü-
 fettişi), 56-58.
 Men'i İhtikâr (Vurgunculuğu
 Önleme) Kanunu, 40, 114,
 115, 129.
 Menderes, Adnan, (Başba-
 kan), 57, 87.
 Menemencioğlu, Numan,
 (Dışişleri Bakanı), 31.
 Merkez Bankası 34, 48.
 Mezopotamya, 190.
 MHP, 104.
 Mısır Çarşısı, 191.
 Mısır, 224, - İsrail savaşı, 21.
 Midilli, 228.
 Mihver Devletleri, 31.
 Milli - Korunma Kanunu, 40-
 42, 44-45, 47, 65, 67, 80,
 93, 96-97, 114, 115, 129-
 130, 132-133, 172, 173-174,
 229, 265, 270, - Korunma
 Mahkemesi, 84, - Mücade-
 le, 142, - Reasürans Şirketi,
 256, - Şef iktidarı, 119.
 Milli Şef Dönemi, 146.
 Millileştirme hareketi, 95.
 Milliyet, 101-107.
 Milliyetçi, 108, 178, 235-236,
 -lik, 74, 118-119, 124, 283,
 285.

- Moda, 154, 191.
 Mohaç, 190.
 Molotov, (Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı), 81.
 Monastriaton Sinagogu, 238.
 Moskova, 81.
 Moszkiewiez, Helene, 171, 235.
 Muamele Vergisi, 124, 136.
 Musevi, 100, 121-122, 151, 163-164, 179, 189, 222, 225, 227, 231, 234-235, 243, 244-245, 247, - cemaati, 121, -ler, 233, 236, 245.
 Muvazene vergisi, 136, 138.
 Mübadele, 234.
 Müller, Karl, 64.
 Münih Antlaşması, 27.
 Müslüman, 121, 181, 190, 264, 274, 278, - cemaat okulları, 235, - tüccarlar, 272, - Türk halkı, 190, - Türk, 192, 234.
 Müttefikler, 29-31.
 Naci, Nuh, 183.
 Nakliyat vergisi, 136.
 NATO, 21, 258.
 Nazi Almanyası, 27, 104, 141, 143-145.
Nea Evropi, 236.
 Necef, 190.
 Neumark, Prof., 139.
New York Times, 89, 151.
 Niğde, 81, 228.
 Niko, (Berber), 154.
 Nobel Ödülü, 23, 111.
 Normandiya Çıkartması, 29.
 Norveç, 232.
 Ojalvo, Denis, 263-264, 267-268, 271-272, 274, 276, 278.
 Okutan, M. Çağatay, 99, 118, 206.
 Olağanüstü Savaş Kazançları Vergisi, 38.
 Oran, Baskın, 280, 282-283, 285.
 Ortadoğu, 21.
 Ortak Pazar, 21.
 Ortaylı, İlber, 260-261.
 Ortodoks, 119, 189.
 Osmanlı, - coğrafyası, 187, Devleti, 15, 98, 110, 119, 120, 123-124, 127-128, 131, 139, 146, 186, 206, 234, 236, 244-245, - İmparatorluğu, 34, 35, - maliye tarihi, 186, - ordusu, 190, - tarihi, 179, - Yahudileri, 240, - yaşamı, 161, - yönetimi, 189.
 Öçal, Tezer, Prof., 96.
 Ökmen, Nedim, (Maliye Başmüfettişi), 56-58.
 Ökte, Faik, (İstanbul Defterdarı, Maliye Teftiş Kurulu Başkanı), 20, 24, 56-58, 61-65, 68-84, 87-88, 90, 100, 111, 116, 118, 129, 147-149, 155-159, 162-163, 166-169, 177-178, 183-184, 191, 193-195, 199, 203-204, 214-215, 217, 239, 246-249, 255-256, 275, 277, 282.

- Örgeevren, Süreyya, 88.
 Özboya, Aruş, (Bakkal), 154.
 Özdoğancı, Şefik, 242.
 Özgürel, Avni, 104.
 Özgüven, Fatih, 102.
 Özkök, Ertuğrul, 108.
 Öztürk, Mustafa, 183.
 Özyürek, Mustafa, 105.
- Paçikakis, (Ayakkabıcı), 154.
 Pagarakis, Dimitri (Berber), 154.
 Panayot, (Kahveci), 154.
 Panayot, Vlakos ve Perikles Kardeşler, (Manav), 154.
 Panghiridis, Aleco, 187.
 Parayotides, 154.
 Pars, Muhittin Baha, 88.
 Pearl Harbour baskını, 28.
 Pehlivanlık, 251.
 Pelin, Fazıl, Prof., 87, 88, 195-196, 199-201.
 Pendik, 166.
 Perşembe Pazarı, 191.
 Pesmazoğlu, (Yunan Kızılha-
 çı Genel Sekreteri), 227.
 Petrol Ofisi, 42.
 Pinto, Bensiyon, (Türk Muse-
 vi Cemiyeti Onursal Başka-
 nı), 100, 121, 161, 243, 245.
 Pirene, 265.
 Polatkan, Hasan, (Maliye Ba-
 kanı), 59.
 Polonya, 27, 171, 227, 230,
 232-233, 237-238.
 Posof, 122, 249.
 Protestan, 189.
- Pulur, Hasan, 20, 104, 108,
 259, 261.
 Pur, Hüseyin Perviz, (Yemin-
 li Mali Müşavir), 38, 98,
 178, 214, 217.
- Radikal*, 101-108, 280.
 Ran, Nâzım Hikmet, 77.
 Ribbentrop, (Almanya Dışış-
 leri Bakanı), 81.
 Righteous Gentile nişanı, 244.
 Rist, Charles, 64.
 Rize, 127.
 Rodos, 190, 239, 268.
 Rodrigue, Aron, 181.
 Romanya, 30, 171, 232, 234,
 237.
 Rosenberg, 236.
 Rousseau, Jean Jacques, 76.
 Rubin, Barry, 171.
 Rum, 97, 120, 148, 181, 222,
 244, 269-270.
- Sabancı, Ömer, 183, 284.
 Sabuncakis, (Çiçekçi), 154.
 Sadak, Necmettin, 88.
Sadece Diplomat, 95.
 Sağır, Aysel, 102.
 Sakarya, 120.
 Sakız, 228.
Salkım Hanım'ın Taneleri,
 109, 110.
 Sara, 243.
 Saraçoğlu, Şükrü, (Başba-
 kan), 31, 43, 49, 56-57, 78,
 82, 93, 108, 115, 143, 152,
 178, 193, 283.

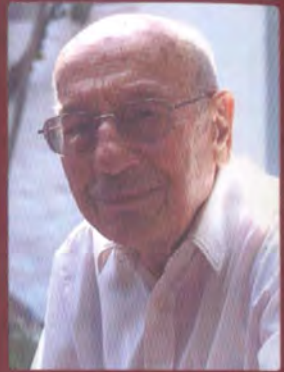
- Sarıkamış, 162.
 Savun, Namık Kemal, (Maliye Başmüfettişi), 56-57.
 Sayar, Vecdi, 108.
 Saydam, Refik, (Başbakan), 31, 41, 43-44, 49, 65, 92, 115, 132-133.
 Schacht, Hjalmar, (Ekonomist), 64.
Sefiller, 76.
 Sefineler Rüşumu, 136.
 Selanik, 110, 233-235, 237, - Bankası, 153, - Üniversitesi, 237, -li Yahudiler, 235.
 Serebrenitza, 253.
 Sertel, Zekeriya, 145.
 Seyhan, 183.
 Sezer, Melih, (Eczacı) 20.
 Sharon, Moshe S., 263.
 Shaw, Stanford, 150, 192.
 Sicilya, 31.
 Sisam, 228.
 Sivrihisar, 153.
 Siyonist Kulüpleri, 236.
 Soğuk Savaş, 21, 22, 256, 267.
 Solidarist, 125, 126.
 Solvet gemisi, 226.
 Som, Deniz, 103, 106-108, 194.
 Sosyalist, 92, - Blok, 92, - grup, 256.
 Soulzberger, Cyrus, (Gazeteci), 89.
 Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, 22-23, 27-31, 34, 63-64, 81, 83, 91, 144, 169, 232-233, 252-253, 256.
 Soykırım, 238, - iddiası, 22.
 Stalin, 28.
 Stalingrad, 28, 144.
 Stasuli, (Pastacı), 154.
 Sulzberger, 151, 152.
 Suvla, Refi-
 î Şükrü, Prof., 89.
 Südet Bölgesi, 27.
 Süreya, Şevket, 65.
 Sürgün, 161, 162-163, 165, 169.
 Şahin, Haluk, 108.
Şalom, 262-263, 271-272, 274, 276, 278.
 Şehbenderler, Sami, (Maliye Müfettişi), 56-58.
 Şevkay, Tuğrul, 102.
 Şimşek gemisi, 226.
 Şimşir, Bilâl, 164.
 Şirket-i Hayriye, 186.
 Şişli, 125.
 Takilyan, (Doktor), 154.
 Tarih Vakfı, 251.
 Tavl gemisi, 226.
 Tavşanoğlu, Leyla, 109.
Tek Parti Döneminde Azınlık Politikaları, 99, 118.
 Tekâlif-i Milliye, 134.
 Tekeli, İlhan, 64.
 Teofides, (Pantoloncu), 154.
Teori- Varlık Vergisi Gerçeği- Varlık Vergisi Faciası, 100.
 Tezel, Yahya, Prof., 93, 127, 153, 206, 214.
 Ticaret Odası, 50, 97.

- Ticaret Ofisi, 43.
 Timur, Taner, Prof., 118.
 Tiyan, Engin, 272.
 TOBB, 125.
 Tobruk, 28, 144.
 Tohum Islah İstasyonları, 128.
 Tokgöz, Erdinç, Prof., 99.
 Toprak Mahsulleri, - Kanunu, 212, - Ofisi, 67, 116, 128, 131, - Vergisi, 40, 82, 93, 98, 107, 117, 131, 200, 209-210, 213-215, 218, 241, 255, 260, 265, 269, 275, - Yasası, 209.
 Toprak Reformu, 115, 127.
 Toptan Eşya Endeksi, 34.
 Tökin, İsmail Ş., 65.
 Tör, Vedat Nedim, 65.
 Trabzon, 44.
 Trakya, 121, 127, 270.
 Tunç gemisi, 226.
 Turan, Şerafettin, Prof., 96, 116, 206.
 Tünel, 191.
 Türeñç, Tufan, 104, 106.
 Türk, 108-109, 164, 183, 218, 269, 279, 281, 284, - askeri, 142, - bankaları, 95, - bayrağı, 100, - burjuvazisi, 95, - bürokrasisi, 114, 123, - dış politikası, 29, 144, - dışişleri görevlileri, 242, 268, - diplomatlar, 22, 239, 243, - ekonomisi, 31-32, 40, - ihracatçısı, 197, - işadamları, 94, 187, 192, 206, 284, - kamuoyu, 16, - konsoloslukları, 241-242, - köylüsü, 215, 222, - medyası, 15, - Musevi Cemaati, 100, - Musevileri, 246, - politikacıları, 146, - toplumu, 16, 195, 225, - toprakları, 224, 234, - vatandaşı, 23, 146, 148, 179, 240, 247, 273, - vergi sistemi, 135, - Yahudileri, 100, 239, 241, 243-244, 246, 253, - yetkililer, 145, - yurttaşı, 164, 242, -ler, 95, 107, 120, 159, 181-182, 186, 188-190, 221, 229, 253, 260, 273-278, 284.
Türk Devrim Tarihi, 96.
Türk Yahudileri, 164, 242.
 Türkçe, 110, 229.
 Türkiye, 14-15, 20-23, 27-30, 32-34, 36, 39, 45, 49, 60, 63-65, 68-69, 72-74, 76, 80-83, 88, 99-100, 110, 114, 116, 121-122, 126-130, 132, 140-144, 146-147, 149-152, 156, 160-161, 164-165, 168-169, 174, 178, 180, 185, 194, 200, 205-207, 213, 218, 221-229, 231-234, 238-239, 243-248, 259-260, 262-263, 265, 267-268, 270-271, 273-274, 277-278, 280-282, -Almanya politikası, 31, - Büyük Millet Meclisi, 41, 49, 61-62, 77, 87, 88, 134, 177, 226, - Büyükelçiliği, 241, - Cumhuriyeti, 15, 16, 24, 35, 83, 95-96, 99, 110, 118-120, 125, 127, 131, 133, 135-136, 149, 187, 195, 206, 245, 253, 254,

- 257, 273, 285, - İktisat Kongresi, 68.
- Türkiye Ekonomisi*, 96.
- Türkiye İktisat Tarihi*, 93.
- Türkiye'de Devletçilik*, 92.
- Türkiye'nin Devlet yaşamında Yahudiler*, 94.
- Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi*, 91.
- Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi*, 94.
- TÜSİAD, 125.
- Uluengin, Hadi, 109.
- Ulusalılık, 185.
- Ulutan, Burhan, 199.
- Urallar, 169.
- Uras, Güngör, 20, 103, 260, 262, 273.
- Urfa, 130.
- Uşaklıgil, Bülent, 244.
- Uyanık, Dolly, 164.
- Uz, Behçet, (Ticaret Bakanı), 49, 133.
- Üç Yıldız gemisi, 226.
- Ülkümen, Selahattin, (Rodos Konsolosu), 246.
- Ürgüplü, Suat Hayri, (CHP İstanbul İl Başkanı), 82.
- Üsküdar, 187.
- Varlık Vergisi Faciası*, 59-61, 74, 76-77, 82-84, 90, 111, 116, 183, 255.
- Varlık Vergisi Gerçeği*, 97, 179, 247.
- Varlık Vergisi ve Azınlıklar*, 98.
- Varon, Yermiya, 263, 272, 278-279.
- Varşova Paketi, 256.
- Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet, 202.
- Venedik, 233, - liler, 272.
- Venizelos, Elefterios, (Yunanistan Başbakanı), 120, 235.
- Veraset ve İntikal Vergisi, 136.
- Vergi Reformu, 138, 139.
- Vichy, 164.
- Wealth Tax, 38.
- Weber, Max, 123.
- Yabancı, 53, 63, 75, 81, 147, 178, 184-190, 192, 218, 220, 222-223, 254, 257-258, 262-263, 267, 275-277, 283, - sermaye, 62-63, -lar Servisi, 159.
- Yahudi, 23, 39, 94, 97-98, 100, 105, 110, 114, 141, 145-146, 148, 152, 170-171, 178, 181, 231-242, 244-246, 265, 268-270, 274, 278-279, - aleyhtarlığı, 145, - Assimilation Derneği, 235, - cemaat okulları, 235, - cemaati, 163, 271, - farklılığı, 123, - karşıtı, 152, 235, - Macabi Bürosu, 235, - mahalleleri, 236, - mezarlığı, 236, - örgütleri, 243, - polisler, 237, - sığınmacı, 169, - soykırımı, 110, 233, - Ver-

- gisi, 170, 265, - yerleşim merkezi, 235.
- Yalçın, Hüseyin Cahit, 89, 145.
- Yalman, Ahmet Emin, 88, 118.
- Yapı Kredi Yayınları, 110.
- Yazıcı, Bülent, 139.
- Yazman, M. Öğüt, 91, 94.
- Yeldeğirmeni, 191.
- Yeni Kurtuluş, 226.
- Yeşua, 243.
- Yetkin, Çetin, 94.
- Yılmaz, Mehmet, 104-105, 109.
- Yol Mükellefiyeti, 269.
- Yol Vergisi, 213.
- Yolga, Namık, 242.
- Yozgat, 228.
- Yunan, 123, 222, - Alman otoritesi, 244, - askeri, 245, - çeteleri, 237, - gazeteleri, 236, - Kızılhaçı, 227, - konsoloslugu, 157, 159, - Musevisi, 225, - uyruklular, 114, 156, - vatandaşı, 160, - lı, 148, 154, 157, 223, 225, 228, 230-229, 238, 247, 268, 270, -lı cemaat, 160, - lı işadamları, 159.
- Yunanca, 235.
- Yunanistan, 28, 30, 38-39, 98, 110, 120, 148, 156, 179, 187, 222-225, 227-232, 234, 244, 253, 267, 274, - konsoloslugu, 157.
- Yüce Divan, 75, 81.
- Zara, (Gömlekçi), 154.
- Zarifi Leonid, 187.
- Ziraat, - Bankası, 116, - Odası, 51.
- Zonguldak, 43.
- Zürcher, Erik Jan, 95.
- Zürich Antlaşması, 21.

Savaş Türkiye Varlık Vergisi CAHİT KAYRA

Varlık Vergisi tartışması, uygulanmasından 70 yıl sonra, dünyadaki siyasi değişime koşut bir görüntüde ve o günlerin değil günümüzün ölçütleriyle yeni, anakronik bir kampanyayla canlandırıldı. Bu tartışma, ilgili kamuoyunu o derece bizar etmiş olmalı ki, bıkkınlık veren bu durum karşısında ilk kez daha kapsamlı bir şekilde hazırlanan Savaş Türkiye Varlık Vergisi kitabı beklenen ilgiyi gördü. O nedenle yeni baskılara gitmek gereği duyuldu.

Kitaba gösterilen bu ilginin arkasındaki düşünsel temel şudur:

Varlık Vergisi tartışması formatı altında açılan bu eleştiri kampanyası, Türkiye Cumhuriyeti'ni, bu Cumhuriyet'in temel değerlerini, Cumhuriyet'i kuran ve yöneten erdemli kadroyu haksız yere küçültmek, yaralamak içinmiş izlenimini veriyor. Bu amacı taşıyan bazı yazılar, seçili bir bölümü olayın tümünden ayırarak eleştiri malzemesi yapmakta ve bir anlamda konuyu istenilen belli bir yöne çekmektedir.

Bu kitap, Varlık Vergisi olayını tek bir açıdan değil bir bütün halinde ve karşılaştırmalı olarak açıklamak için hazırlanmıştır.

